

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПРИЛИПКО ФЕДІР ЄВГЕНОВИЧ

УДК 811.161.2'367'38

ДИСЕРТАЦІЯ

**ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНІ КОМУНІКЕМИ В
СУЧАСНОМУ ДИТЯЧОМУ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНОМУ ФІЛЬМІ**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
(доктора філософії)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ Ф. Є. Прилипко

Науковий керівник – **Бибик Світлана Павлівна**, доктор філологічних наук,
професор

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Прилипка Ф. Є. Лексико-фразеологічні комунікеми в сучасному дитячому мультиплікаційному фільмі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 «Українська мова». – Інститут української мови НАН України. – Київ, 2018.

У роботі вперше комплексно досліджено лексико-фразеологічні комунікеми (ЛФК) відкритої та закритої структури, зафіксовані в діалогічних текстах сучасної українськомовної мультиплікації. Визначено критерії диференціації ЛФК на тлі інших одиниць висловлення; встановлено місце ЛФК з-поміж засобів стилізації усності та розмовності в усному художньому кінотексті; запропоновано структурну, функціонально-семантичну та семантико-стилістичну класифікаційні схеми дослідження синтаксичних фразеологізмів у мультиплікаційних фільмах для дітей.

Практичне значення роботи пов'язане з можливістю використання матеріалів дослідження у викладанні курсів сучасної української літературної мови (передусім розділів «Морфологія», «Синтаксис»), лінгвостилістики, а також спецкурсів з медіастилістики, комунікативної лінгвістики, культури мови, лексикографії, для написання підручників, навчальних і навчально-методичних посібників, довідників, розмовників.

У дисертаційній праці вихідним стало положення про те, що саме в кінотекстах такого жанрово-стильового різновиду сконцентровані стереотипні комунікативні ситуації, характерні для усного побутового невимушеного спілкування, спонтанність та ситуативність якого потребують опертя на фразеологізовані та напівфразеологізовані синтаксичні одиниці. До таких уналежнено саме ЛФК, тобто мовно-культурні стереотипи, пов'язані з автоматичною вербалізацією смислів, намірів, емоційних оцінок у конкретних комунікативних умовах.

Актуальність запропонованої праці пов'язана з тим, що популярність мультиплікаційних кінотекстів серед глядачів, зокрема дітей, вимагає посилення уваги до культури масмедійної продукції, до усного літературного спілкування. Зокрема йдеться про використання питомих синтаксичних конструкцій під час перекладу іншомовних текстів та побудови власне українських

діалогічних кінотекстів, про орієнтацію на середньо-літературний стандарт у семантико-стилістичному наповненні висловлення.

З'ясовано, що оптимальними методами дослідження ЛФК у сучасних українськомовних мультиплікаційних текстах є описово-інтерпретативний (аналіз функцій, семантики та стилістики ЛФК з прийомами класифікації), дистрибутивного аналізу – для виокремлення ЛФК з досліджуваних діалогічних текстів; контекстуально-семантичного аналізу – для вияву функціонально-семантичних та комунікативно-прагматичних ознак розгляданих одиниць висловлення; компонентного аналізу – для виділення значеннєвих груп ЛФК та їхніх структурних різновидів.

У роботі узагальнено теоретичні і практичні засади дослідження усно-розмовних синтаксичних одиниць, які складають основу побутового діалогу. Відзначено роль українських і російських науковців у створенні методології синтаксичної фразеології та стилістичного синтаксису, а також англійських дослідників у формулюванні ідеї виокремлення граматики конструкцій. Згідно з викладеними у відповідних працях ідеями диференційовано еквіваленти речень, слова-речення, нечленовані речення, квазі-речення, або ж комунікати / комунікативи / комунікеми. Ураховано наявні морфологічні, синтаксичні, функціонально-семантичні ознаки синтаксичних фразеологізмів, які спроектовано на створення функціонально-семантичної і структурної класифікацій ЛФК. Зокрема, диференційовано ЛФК закритої структури, що відповідають поняттю «нечленоване речення», та ЛФК відкритої структури, що корелюють з поняттям фразеосхеми. Виділено принципи розрізнення таких одиниць спілкування, серед яких: 1) структурно-

семантична цілісність (нечленованість) компонентів. Ця ознака корелює з іншими – відтворюваність, стійкість, ідіоматичність; 2) здатність виконувати функцію речення (комунікативну); 3) синтаксична незалежність, відносна самотійність; 4) інтонаційна оформленість. ЛФК мають інтонацію відносно закінченого повідомлення; 5) шаблонність, стереотипність; 6) ситуативно-контекстуальні умови існування; 7) інтенційне значення; 8) вираження ставлення мовця до ситуації, його емоційної реакції на мову (репліку) / ситуацію; 9) жестово-мімічний супровід; 10) ситуативна десемантизація та енантіосемія.

Запропоновано вважати, що лексико-фразеологічні комунікеми як дискретні одиниці висловлення – це слова або поєднання слів, що мають ознаки граматичної неподільності, нерозчленованого вираження змісту комунікативної ситуації. У тексті ЛФК виконують реактивну, волюнтативну, емоційно-оцінну, етикетну та інформативну функції.

На матеріалі текстотеки, що охопила близько 1 тис. діалогічних ситуацій, зафіксованих за мультиплікаційними аудіотекстами, проаналізовано функціонально-семантичне навантаження, стилістичні функції, типологію моделей структурування ЛФК.

Встановлено, що ЛФК закритої структури мають ширше функціонально-семантичне навантаження, адже вони є базою для побудови діалогів на всіх стадіях мовного акту – на початку, всередині та під час завершення контакту. Отже, у стилізованих діалогах переважають ЛФК із значенням ствердження, заперечення, спонукання; контактовстановлювальні ЛФК;

питальні та емоційно-оцінні ЛФК. Доведено, що етикетні ЛФК, які виокремлює більшість дослідників як окремий функціонально-семантичний різновид синтаксичних фразеологізмів, відповідно до їхніх ситуативних функцій розподіляються між іншими класами ЛФК, що робить запропоновану класифікацію стрункішою.

Простежено, що ЛФК відкритої структури у мультиплікаційних кінотекстах представлені одиницями лише трьох функціонально-семантичних різновидів – із значенням ствердження, заперечення, із емоційно-оцінною семантикою.

З'ясовано, що за морфологічними ознаками ЛФК співвіднесені з різними частиномовними класами, насамперед – вигуками, частками та їх сполученнями, комбінаціями, у яких жоден зі складників не може вживатися відокремлено.

Стилізовані діалоги мультиплікаційних кінотекстів виявили функції і семантико-стилістичні особливості ЛФК у мові різних за соціальним статусом, освітнім рівнем, професією, віком і національностями персонажів. При цьому відзначено активність сленгізмів, жаргонізмів, арготизмів, вульгаризмів, варваризмів, що знижують реєстри літературної екранної мови до почасти вульгарно-згрубілої, просторічно-фамільярної. Стверджено, що це обнижує загальну культуру мови масмедіа, впливає на формування мовних звичок підростаючого покоління мовців, на яких насамперед і розрахований мистецький продукт.

Узагальнено, що одні й ті самі комунікативні одиниці тексту можуть вживатися в різних функціях, з різним функціонально-семантичним навантаженням, а деякі з них набувають нових значень. Вирішальну роль при цьому відіграє інтонація та контекст, які впливають на прояви енантіосемії в діалогічних висловленнях.

Складений реєстр ЛФК в українськомовних мультиплікаційних текстах ліг в основу словника-додатка до дисертації, що становить першу спробу лексикографічного опрацювання текстових одиниць у галузі комунікативної лінгвістики.

Ключові слова: мова української мультиплікації, лексико-фразеологічна комунікема відкритої структури, лексико-фразеологічна комунікема закритої структури, синтаксичний фразеологізм, нечленоване

речення, фразеосхема, функціонально-семантичний різновид комунікеми, комунікативна стилістика, культура мови.

SUMMARY

Prylypko F.Y. Lexical phraseological communicative units in the modern animated cartoon for children. – Qualification scientific work on the manuscript rights.

Thesis for the degree of Candidate of Philology (Doctor of Philosophy), specialty 10.02.01 “The Ukrainian language” – Institute of the Ukrainian language of the National Academy of Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2018.

The thesis is the first comprehensive study of lexical-phraseological communicative units (LPCU) of open and closed structures, which are fixed in the dialogic texts of modern Ukrainian-language animation. For the first time in linguo-Ukrainian studies the criteria for differentiation of LPCU on the background of other units of expression has been carried out in the thesis. The place of LPCU has been established among means of styling verbal and spoken word in oral cinematic text; the structural, functional-semantic and semantic-stylistic classification schemes for the study of syntactic phraseologisms in cinematic texts has been proposed.

The practical significance of the work relates to the possibility of using the materials of the study in the teaching of the courses of modern Ukrainian literary language (especially the sections "Morphology", "Syntax"), practical lingvostylistics, as well as special courses on media-stylistics, communicative linguistics, language culture, lexicography, writing textbooks, educational and teaching aids, reference books, phrasebooks.

The starting point in the thesis has been the state, that precisely in the cinematic texts of such a genre-stylistic variety are concentrated stereotyped communicative situations which are typical for oral household communication, whose spontaneity and situationality require the use of phraseologized and semi-

phraseologized syntactic units. Such lexical-phraseological communicem, that are, linguistic-cultural stereotypes associated with automatic verbalization of meanings, intentions, emotional assessments in specific language situations are exactly belong to these. The topicality of the proposed work is due to the fact that the popularity of animated cinematic texts among viewers, in particular children, enhances their authors' demands for attention to the culture of oral literary communication, in particular, for the use during translation of foreign language texts and the building of Ukrainian dialogical cinematic texts themselves specific syntactic constructions, normative to semantics and stylistics of lexical-phraseological arsenal of linguistic means.

It was found out that the optimal methods of studying the lexical-phraseological communicative units in modern cartoon texts are descriptive-interpretive (analysis of functions, semantics and stylistics of LPCU with methods of classification), distributive analysis – for the separation of LPCU from the investigated dialogical texts; Contextual-semantic analysis – to reveal functional-semantic and communicative-pragmatic features of the considered expression units; component analysis – for the allocation of semantic groups of LPCU and structural varieties.

The thesis summarizes the theoretical and practical principles of the research of oral-colloquial syntactical units that form the basis of everyday dialogue. The role of Ukrainian and Russian scholars as well as the ideas of British researchers Ch. Filmor and A. Golberg in the creation of syntactic phraseology methodology, or grammar of constructions, and stylistic syntax, according to which the equivalents of sentences, words-sentences, unbranched sentences, quasi-sentences, or communicates / communicators / communicative units. The existing morphological, syntactical, functional-semantic signs of syntactic phraseologisms, which are designed for the creation of functional-semantic and structural classifications of lexical-phraseological communicem has been taken into account. In particular, the lexical-phraseological communicemes of the closed structure, which correspond to the concept of "uncharted sentences", and lexical-

phraseological communicative units of an open structure correlating with the notion of a phraseology has been differentiated. The principles of differentiation of such units of communication has been singled out, among which are: 1) structural-semantic integrity (non-part-time) of components. This feature correlates with others - reproducibility, stability, idiomattheism; 2) ability to perform sentence function (communicative); 3) syntactic independence, relative independence; 4) intonational design. LPCU have intonation regarding a completed message; 5) template, stereotyping; 6) situational and contextual conditions of existence; 7) intentional value; 8) expression of the speaker's attitude to the situation, his emotional reaction to the language (replica) / situation; 9) sign-mimic accompaniment; 10) situational desemantization and enantiosemy.

It has been suggested to consider that lexical-phraseological communicems as discrete expression units are words or combinations of words that have signs of grammatical indivisibility, an indissoluble expression of the unspeakable content of utterance. In the text of LPCU perform reactive, volunatious, emotional-evaluative, aesthetic and informative functions.

The functional-semantic loading, stylistic functions, typology of models of structuring LPCU has been analyzed on the material of the text library, which covered about 1000 dialogical situations, recorded on animatedcartoons audio texts.

It has been established that LPCU of a closed structure have a wider functional and semantic load, since they are the basis for constructing dialogues at all stages of the speech act – in the beginning, inside and at the end of the contact. Therefore, in stylized dialogues, there is an emphasis on the LPCU with the meaning of affirmation; LPCU with the denial meaning; LPCU withthe meaning of induction; contact-setting LPCU; question LPCU; emotionally-estimated LPCU. It has been proved that etiquette LPCU, which most researchers allocate as a separate functional-semantic variety of syntactic phraseologisms, according to their situational functions, are distributed among other classes of LPCU, which makes the proposed classification more coherent.

It has been traced that the LPCU of open structure are represented in animated cinematic texts by the units of only three functional-semantic varieties - with the meaning of affirmation, with the denial meaning, and emotionally-evaluated semantics.

It has been found out that morphological features of LPCU are correlated with different part-language classes, first of all – exclamations, particles and their combinations, combinations in which none of the components can be used separately.

Stylized dialogs of animated cinematic texts revealed the functions and semantic-stylistic features of LPCU in a language of characters which are ahaccording their social status, educational level, profession, age and nationalities. At that it has been noted the activity of slang grasms, slangisms, argotypes, vulgarisms, barbarisms, reducing the registers of the literary screen language to partly vulgar-rude, spatially-familiar. It has been argued that this reduces the general culture of the language of mass media, affects the formation of language habits of the younger generation of speakers, on which the artistic product is primarily designed.

It has been generalized that the same communicative units of text can be used in various functions, with different functional-semantic loading, and some of them acquire new meanings. The intonation and context play a decisive role. At the same time, the phenomenon of enantiosema is inherent in a certain distinct functional and semantic communicative varieties.

A register of LPCU has been created on the material under study, which resulted in a dictionary-supplement to the dissertation, which will form the basis for lexicographic work in the field of communicative linguistics.

Key words: *animated cartoon language; open structure lexical-phraseological communicative unit; closed structure lexical-phraseological communicative unit; syntactic phraseologism, unbranched sentences, phraseological scheme, functional semantic varieties of communicative unit, stylistic meaning; communicative stylistics, language culture.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

1. Прилипко Ф.Є. Комунікати усності в російській та українській мультиплікації (на матеріалі мультфільму «Історія іграшок»). *Деятели науки и культуры в Украине (XVIII – XX вв.)* : материалы XV Междунар. семинара, Санкт-Петербург, 17 – 21 мая 2015 г. / под ред. Т.Н. Лебединской, А.А. Воловой. СПб., Нежин, 2015. Выпуск 15. С. 349 – 354.
2. Прилипко Ф.Є. Лексико-фразеологічні комунікати в мові сучасного дитячого мультиплікаційного фільму. *Ukrajinistika: minulost, přítomnost, budoucnost III. Jazyk* : kolektivní monografie v ěnovaná 20. výročí zahájení výuky ukrajinštinyja kostudijní hooboruna Filozofické fakultě Masarykove univerzity v Brně / Ed. Halyna Myronovaaj. = *Україністика: Минуле, сучасне, майбутнє III. Мова* : колективна монографія, присвячена 20-річчю україністики на Філософському факультеті Університету імені Масарика в Брно / ред.: Галина Миронова та ін. Brno : Jan Sojnek – Galium, 2015. № 3. С. 391 – 398.
3. Прилипко Ф.Є. Лексико-фразеологічні комунікати як засіб стилізації усної розмовної мови (на матеріалі українськомовної мультиплікації). *Науковий вісник Херсонського державного університету* : Серія : Лінгвістика. 2015. № 24. С. 79 – 83.
4. Прилипко Ф.Є. Емоційно-оцінні комунікеми в українськомовній мультиплікації. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. 2016. №7. С. 112 – 119.
5. Прилипко Ф.Є. Етикетні комунікеми в українськомовній мультиплікації. *Українська мова*. 2016. №4. С. 136 – 143.
6. Прилипко Ф.Є. Стилiстичні функції комунікем у мультфільмах за казками І.Я. Франка. *Культура слова*. 2016. Випуск 85. С. 183 – 188.

7. Прилипко Ф.Є. Коммуникемы со значением утверждения / отрицания в современной мультипликации. *Соловьёвские чтения* / редкол. А.М. Горлатов. Минск : МГЛУ, 2016. С. 51 – 57.
8. Прилипко Ф. Є. Кому́нками-сленгізми в українськомовній мультиплікації. *Мовознавчий вісник*. 2017. № 22. С. 159 – 164.
9. Прилипко Ф.Є. Кому́нками-фразеосхеми в українськомовній мультиплікації. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія*. 2017. № 2. Т. 20. С. 110 – 115.
10. Прилипко Ф.Є. Варіативність кому́ником у мультиплікаційних діалогах. *Культура слова*. 2017. Випуск 87. С. 228 – 233.
11. Биби́к С.П., Прилипко Ф.Є. Інтермедіальний статус кому́ником у кінотексті. *Інтертекстуальність та інтермедіальність у просторі української мови, літератури та культури* : колективна монографія / гол. ред.: А. Архангельська. Оломоуц, 2018. С. 223 – 242.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	14
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	17
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКО-ФРАЗЕО-ЛОГІЧНИХ КОМУНІКЕМ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ	26
1.1. Явище фразеологізації в українській мові.....	26
1.1.1. Лексична фразеологізація.....	27
1.1.2. Синтаксична фразеологізація	30
1.2. Поняття «лексико-фразеологічна комунікема» в комунікативній лінгвістиці	41
1.2.1. Співвідношення ЛФК з частиномовними класами слів.....	42
1.2.2. ЛФК з погляду синтаксису.....	44
1.2.3. Диференційні ознаки ЛФК.....	54
1.3. Класифікаційні підходи до вивчення ЛФК як методологічна основа лінгвостилістичного дослідження	55
Висновки до розділу 1.....	67
РОЗДІЛ 2	
ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЛЕКСИКО- ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ КОМУНІКЕМ ЗАКРИТОЇ СТРУКТУРИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКОМОВНІЙ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ.....	69
2.1. ЛФК ЗС із значенням ствердження.....	69
2.2. ЛФК ЗС із значенням заперечення.....	81
2.3. ЛФК ЗС із значенням спонукання.....	88
2.4. Контактівстановлювальні ЛФК ЗС.....	100
2.5. Питальні ЛФК ЗС.....	116

2.6. Емоційно-оцінні ЛФК ЗС.....	123
Висновки до розділу 2.....	138
РОЗДІЛ 3	
ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНІ КОМУНІКЕМИ ВІДКРИТОЇ СТРУКТУРИ В СУЧАСНОМУ ДИТЯЧОМУ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНОМУ ФІЛЬМІ: ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ І ТИПОЛОГІЯ МОДЕЛЕЙ.....	141
3.1. Поняття «лексико-фразеологічна комунікема відкритої структури»....	141
3.2. ЛФК ВС із значенням ствердження.....	154
3.3. ЛФК ВС із значенням заперечення.....	157
3.4. Емоційно-оцінні ЛФК ВС.....	160
Висновки до розділу 3.....	169
ВИСНОВКИ.....	171
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	195
ДОДАТКИ.....	198
Додаток А Список публікацій за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дослідження.....	198
Додаток Б Словник лексико-фразеологічних комунікем.....	201

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ ДОСЛІДЖЕННЯ

- А : мультиплікаційний фільм «Аладдін»
- АТ : мультиплікаційний серіал «Американський тато»
- Б : мультиплікаційний фільм «Бабай»
- Бал. : мультиплікаційний фільм «Балто»
- ББ : мультиплікаційний фільм «Бебі бос»
- Бет. : мультиплікаційний серіал «Бетмен»
- БЛ : мультиплікаційний фільм «Було літо»
- В : мультиплікаційний фільм «Вій»
- Вая. : мультиплікаційний фільм «Ваяна»
- ВВ : мультиплікаційний фільм «Велика втеча»
- Від. : мультиплікаційний фільм «Відважна»
- ВН : мультиплікаційний фільм «Веселі ніжки»
- ВіВ : мультиплікаційний фільм «Вперед і вгору»
- Г : мультиплікаційний серіал «Грифіни»
- Г Б : мультиплікаційний серіал «Губка Боб»
- Герк. : мультиплікаційний фільм «Геркулес»
- ДД : мультиплікаційний фільм «Добрий динозавр»
- ДіЛД : мультиплікаційний фільм «Джастін і лицарі доблесті»
- ДЧ : мультиплікаційний фільм «Дерев'яні чоловічки»
- Е : мультиплікаційний фільм «Енеїда»
- З В : мультиплікаційний серіал «Зоряні війни»
- ІІ : мультиплікаційний серіал «Історія іграшок»
- ІОП : мультиплікаційний серіал «Історія одного поросятка»
- К : мультиплікаційний фільм «Конг. Повернення до джунглів»
- КГіЗД : мультиплікаційний фільм «Кіт Грімм і зачарований дім»
- КЛ : мультиплікаційний фільм «Король Лев»

КС : мультиплікаційний фільм «Крижане серце»
ЛМ : мультиплікаційний серіал «Лис Микита»
Л : мультиплікаційний фільм «Літачки»
ЛВ : мультиплікаційний серіал «Левина варта»
ЛП : мультиплікаційний фільм «Льодовиковий період»
Л-П : мультиплікаційний серіал «Людина-павук»
ЛС : мультиплікаційний серіал «Ліло та Стіч»
М : мультиплікаційний фільм «Мулан»
МВ : мультиплікаційний фільм «Маленький вампір»
МіВ : мультиплікаційний серіал «Маша і Ведмідь»
МК : мультиплікаційний фільм «Микита Кожум'яка»
НЯ : мультиплікаційний фільм «Нікчемний Я»
О : мультиплікаційний серіал «Одіссей»
ОС : мультиплікаційний фільм «Острів Скарбів»
П : мультиплікаційний фільм «Покахонтес»
ПБ : мультиплікаційний фільм «Підводна братва»
ПДА : мультиплікаційний фільм «Подорож до Атлантиди»
ПДЧ : мультиплікаційний серіал «Пригоди Джекі Чана»
ПК : мультиплікаційний фільм «Пригоди Котигорошка та його друзів»
ПКФ : мультиплікаційний серіал «Панда кунг-фу»
ПМ : мультиплікаційний фільм «Принцеса Мононоке»
Пос. : мультиплікаційний фільм «Посіпаки»
Р : мультиплікаційний фільм «Ріо»
Ран. : мультиплікаційний фільм «Ранго»
РтМ : мультиплікаційний серіал «Рік та Морті»
С : мультиплікаційний серіал «Сандокан»
Сім. : мультиплікаційний серіал «Сімпсони»
СК : мультиплікаційний фільм «Снігова Королева»
СМФ : мультиплікаційний фільм «Смурфики»
Т : мультиплікаційний фільм «Тачки»

Тар. : мультиплікаційний фільм «Тарзан»
ТБ : мультиплікаційний серіал «Три богатирі»
ТЕ : мультиплікаційний фільм «Трон ельфів»
ТПХ : мультиплікаційний фільм «Три паньки хазяйнують»
УПК : мультиплікаційний фільм «У пошуках Камелота»
Ф : мультиплікаційний серіал «Футурама»
Фік. : мультиплікаційний серіал «Фіксики»
ФЛ : мультиплікаційний фільм «Фарбований лис»
Х : мультиплікаційний фільм «Хоробрик»
ХС : мультиплікаційний фільм «Хоробре серце»
ХХСП : мультиплікаційний фільм «Хто хоче стати піратом?»
ЧГ : мультиплікаційний фільм «Чарівний горох»
ЧК : мультиплікаційний серіал «Чорний капітан»
Ч Н : мультиплікаційний серіал «Черепашки ніндзя»
Ш : мультиплікаційний фільм «Шрек»
ЯПД : мультиплікаційний фільм «Як приборкати дракона»

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

- ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад.: Бусел В. Т. та ін. Київ, Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
- Лучик – Лучик А.А. Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова. Київ : Довіра, 2004. 495 с.
- РУСВТ – Якубські О. та С. Російсько-український словник військової термінології (Київ, 1928). Мюнхен, 1993. 215 с.
- РУСДВ –¹Бурячок А., Демський М., Якимович Б. Російсько-український словник для військовиків / відп. ред. Д. Гринчишин. Київ; Львів: Варта, 1995. 388 с.
- ССУС – Кондратюк Т.Н. Словник сучасного українського сленгу. Харків : Фоліо, 2006.
- СУМ – Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда та ін. – Київ: Наукова думка, 1970 – 1980.
- СФСРЯ – Меликян В.Ю. Синтаксический фразеологический словарь русского языка. Москва : Флинта, 2013. 399 с.
- СФУМ – Словник фразеологізмів української мови / [укл. В.М. Білоноженко та ін.; відп. ред. В.О. Винник]. Київ : Наукова думка, 2003. 1104 с.
- УЖ – Ставицька Л. Український жаргон: словник. Київ: Часопис «Критика», 2007. 494 с.
- УМЕ – Українська мова: Енциклопедія. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана», 2007. 856 с.
- ФСУМ – Фразеологічний словник української мови: у 2-х кн. / [укл. В.М. Білоноженко та ін.; відп. ред. В.О. Винник]. Київ: Наукова думка, 1993. 984 с.
- LDELС – Longman Dictionary of Contemporary English. London: Person Education Limited, 2014. 224 p.

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасній українській лінгвостилістиці активно розвиваються комунікативно-діяльнісний, комунікативно-прагматичний напрямки, пов'язані із вивченням жанрово-стильових реалізацій функціональних різновидів усної і писемної літературної мови.

Одним із важливих і допоки мало опрацьованих джерел вивчення *мови в дії* є кінотекст, зокрема такий аудіовізуальний субжанр художньої мовної практики, як мультиплікаційний фільм для дітей (С.П. Бибик, А.П. Мельник). Він, як відомо, виконує розважальну, когнітивну (пізнання взаємодії дитини з навколишнім світом, розвиток мовомислення, формування світогляду), лінгводидактичну (виховання, прищеплення дитині норм соціальної та мовної поведінки) функції.

Вибір кінотексту мультиплікаційних фільмів для дітей як об'єкта лінгвостилістичних досліджень зумовлений кількома причинами:

по-перше, діалогічна природа творів, що лягають в основу сценаріїв мультиплікаційних фільмів, актуалізує вживання мовно-культурних стереотипів – *лексико-фразеологічних комунікем* (далі – *ЛФК*, або *комунікема*). Оскільки усна (спонтанна) мова, стилізована в такому жанрі мистецтва, має відбивати природність спілкування, автоматизм навичок «застосування» таких одиниць комунікації, увагу дослідників привертають прототипи моделей різних ситуацій мовної взаємодії, відтворення в них комунікативних фрагментів пам'яті;

по-друге, мультиплікація – це сфера стилізації сучасної культури спілкування, до якої з найменших років прилучаються діти, проводячи біля теле- й комп'ютерних екранів більше часу, ніж за будь-яким іншим заняттям, і засвоюючи відповідно через діалоги лексико-фразеологічні комунікеми. Тому мультиплікаційний кінотекст є особливим об'єктом культури мови;

по-третє, сучасні українськомовні мультиплікаційні кінотексти – це переважно перекладні твори (упізнаваними стали стилі О. Негребецького –

автора-перекладача текстів мультфільмів «Тачки», «Шрек», «Мадагаскар», «Смурфики», а також С. Ковальчука, В. Шинкарьова, С. Андрухович та ін.), оригінали яких створені англійською мовою й орієнтовані на маркери відповідних культур. Перекладач має відшукати мовні засоби, що відповідають українській комунікації, зокрема й продукованим і підтримуваним у реальній мовній практиці її стилістичним регістрам. Сучасні співавтори мультиплікаційних кінотекстів намагаються «узвичаїти» мову персонажів, а відтак і «нейтралізувати» елементи, складні для сприймання представниками інших культур (уникнути штучності буквально перекладених іншомовних комунікем). Мова мультиплікації відбиває зустрічні лінгвокультурологічні тенденції: і до глобалізації, і до національної ідентичності.

Розширюючи жанрово-стильову базу напрацювань, фахівці в галузі комунікативної лінгвістики дискутують зокрема щодо об'єктивності й термінологічності пропонованих понять (Б.М. Гаспаров, Ф.С. Бацевич, М.І. Личук, Г.В. Ситар, В.Ю. Мелікян). Звертаємо увагу на актуалізацію в цьому напрямку мовознавства наукового апарату теорії синтаксичної фразеологізації, який на сьогодні нараховує кілька десятків термінів, а також теорії мовного існування (Б.М. Гаспаров). Від початку XXI ст. у зазначеному контексті послуговуються поняттям **комунікема**, хоч лінгвістично-термінологічний статус його остаточно не визначений. Одні, спираючись на пріоритет системно-структурного підходу до мови, заперечують наявність комунікативного рівня й не підтримують об'єктивного існування поняття, вербалізованого в назві з формантом *-ем(а)*. Інші ж, чию думку поділяємо й ми, наголошують на адекватності цього поняття комунікативному напрямку лінгвістичного аналізу (аналіз висловлення, мовного акту, комунікативного фрагмента), а також на відповідності аналогічним термінам, що позначають рівневі одиниці, усталені в науковому вжитку (В.Ю. Мелікян), як-от *сема*, *семема*, *лексема*, *фразема*, *морфема*, *грамема*, *стилема* / *стилістема*, *текстема*. Адже комунікема обернена не у внутрішню структуру мови, вона

виринає у мовній діяльності асоціативно залежно від ситуації, у якій сформована і яка є її «середовищем життя»; вона – «лексикон» мовної пам'яті (Б.М. Гаспаров).

Сучасні напрацювання в галузі комунікативної лінгвістики стимулюють пошуки термінологічних понять, які мають виявляти специфіку дискретних одиниць, пов'язаних із вивченням мови в дії. Крім терміна «комунікема», уживають «комунікат» (Г.В. Валімова, Н.В. Гуйванюк та ін.), «комунікатив» (В.Ф. Кіпріанов, О.К. Кожина, І.О. Шаронов, А.В. Корольова, Т.Н. Колокольцева, М.П. Баган та ін.). Під «комунікатом» прийнято також розуміти 'текст як систему висловлень; результат комунікації' (К. Гаузенблас), 'текст як мовно-естетичний знак' (С.Я. Єрмоленко).

Зміст поняття «комунікема» в історичному плані мотивований увагою дослідників до слів-речень (Є.М. Галкіна-Федорук, М.А. Жовтобрюх, Б.М. Кулик, І.П. Святогор, П.С. Дудик, К.Ф. Шульжук, І.Р. Вихованець, Н.С. Валгіна), нечленованих речень (І.Р. Вихованець, В.Ю. Мелікян, О.К. Кожина, О.Л. Кукса, П.С. Дудик, М.О. Вінтонів, А.А. Шиць), еквівалентів речень (П.С. Дудик, К.Ф. Шульжук, А.П. Загнітко), згодом – до вигуківих фразеологізмів (П.С. Дудик), метакомунікатів (Г.Г. Почепцов), релятивів (Г.В. Валімова, Д.І. Кваселович), комунікативних фрагментів (Б.М. Гаспаров), прагматичних кліше (Н.Ф. Баландіна), граматичних ідіом (І.О. Шаронов), стійких фраз, стійких речень, комунікативних формул, рутинних формул, приказок (Т.Ф. Осіпова), синтаксичних фразеологічних одиниць (А.В. Величко, М.І. Личук, В.Д. Шинкарук, Г.В. Ситар), фразеологічних експресивів і комунікативів (О.М. Гордій).

Комунікеми вивчають за писемними текстами, де вони в складі прямої мови, діалогічних реплік, крім функціонально-семантичного, комунікативно-прагматичного навантаження, виконують також роль стилем (С.В. Семчинський), або в іншій термінології – стилістем (Л.І. Мацько, С.Я. Єрмоленко), тобто засобу стилізації усно-розмовної манери висловлюватися. Фактично поняття «стилістема» й «комунікема» у проекції

на писемний художній текст перебувають у гіперо-гіпоніміїних відношеннях. Аналіз сучасних досліджень мови прози, мовної практики з погляду соціолінгвістики й культури мови виявляє оперування поняттям *комунікема* саме для позначення морфолого-синтаксичних засобів стилізації усності та розмовності (В.Ю. Мелікян, А.В. Чугуй, А.Л. Кукса, В.М. Краснов, О.М. Хаванська, Н.О. Меркулова, М.В. Цуркан). Отже, «лексико-фразеологічну комунікему» обґрунтовуємо, спираючись на такі ознаки цих мінімальних синтаксичних одиниць: відтворюваність, стійкість, ідіоматичність, інваріантність / варіантність, подільність / неподільність, дискретність, комунікативно-прагматичне навантаження, лексико-семантичне наповнення, морфологічне вираження.

Новітнє східнослов'янське мовознавство засвідчує, що дослідження ЛФК стимульоване пізнанням одиниць живого спілкування, увагою до усно-розмовного дискурсу, до маркерів укорінення мовця в ритмомелодику повсякдення, до «упізнаваних» складників мовної пам'яті, мовного досвіду, що виявляють себе в динамічно плинній та творчо-суб'єктивній мовній діяльності. Теорія і практика виділення та вивчення цих одиниць розвивається в морфологічному, синтаксичному, фразеосемантичному, лексикографічному, лінгвостилістичному напрямках. Останній враховує, з нашого погляду, усі попередні, а також: 1) актуалізує взаємодію функціонально-семантичного і комунікативно-прагматичного підходу до одиниць тексту в галузі стилістичного синтаксису; 2) сприяє розширенню реєстру ЛФК за різними джерелами дослідження; 3) виявляє потребу в кодифікації ЛФК за лексикографічними параметрами, виробленими для словників-розмовників, та актуалізації цих одиниць під час навчання української розмовної мови.

Отже, актуальність теми дослідження зумовлена потребою розширити джерела фіксації та аспекти вивчення ЛФК в усних жанрово-стильових різновидах української літературної мови, зокрема в кінотекстах – мультиплікаційних фільмах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну працю виконано в межах наукової проблематики відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики Інституту української мови НАН України, зокрема наукової планової теми «Сучасна лінгвостилістика в інтегративній науковій парадигмі» (державний реєстраційний номер 0113U1489).

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Інституту української мови НАН України (протокол № 9 від 9 грудня 2014 р.), формулювання уточнено на засіданні вченої ради Інституту української мови НАН України (протокол № 11 від 11 жовтня 2016 р.).

Об'єкт дослідження – мова сучасного дитячого мультиплікаційного фільму.

Предмет опрацювання – структура, семантика та функції ЛФК у сучасному дитячому мультиплікаційному фільмі.

Мета дисертаційної роботи – визначити структурні та функціонально-семантичні різновиди ЛФК у сучасних українськомовних мультиплікаційних фільмах для дітей.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) укласти текстотеку діалогічних ситуацій, засвідчених у сучасних дитячих мультиплікаційних фільмах;
- 2) опрацювати теоретичні засади синтаксичної фразеологізації;
- 3) виробити критерії розрізнення ЛФК у стилізованих висловленнях;
- 4) диференціювати закритий та відкритий структурні типи ЛФК;
- 5) створити функціонально-семантичну і структурну класифікацію ЛФК;
- 6) проаналізувати ЛФК за стилістичними та соціокультурними маркерами;
- 7) сформувати реєстр ЛФК за досліджуваним матеріалом, укласти відповідний словник-додаток до дисертації.

Джерельна база дослідження – діалогічні тексти дитячих українськомовних мультиплікаційних фільмів (серіалів) 2000 – 2017 рр., а саме: «Аладдін», «Американський тато», «Бабай», «Балто», «Бєбі бос», «Бетмен», «Було літо», «Вій», «Ваяна», «Велика втеча», «Відважна», «Веселі ніжки», «Вперед і вгору», «Грифіни», «Губка Боб», «Геркулес», «Добрий динозавр», «Джастін і лицарі доблесті», «Дерев'яні чоловічки», «Енеїда», «Зоряні війни», «Історія іграшок», «Історія одного поросятка», «Кіт Грімм і зачарований дім», «Король Лев», «Крижане серце», «Літачки», «Левина Варта», «Лис Микита», «Ліло та Стіч», «Льодовиковий період», «Людина-павук», «Мулан», «Маленький вампір», «Микита Кожум'яка», «Монстри на канікулах», «Нікчемний Я», «Одіссей», «Острів Скарбів», «Покахонтес», «Панда кунг-фу», «Підводна братва», «Подорож до Атлантиди», «Пригоди Джекі Чана», «Пригоди Котигорошка та його друзів», «Ранго», «Ріо», «Рік та Морті», «Смурфики», «Снігова Королева», «Тачки», «Фарбований Лис», «Футурама», «Хоробрик», «Хоробре серце», «Черепашки ніндзя», «Шрек», «Як приборкати дракона?».

Текстотека дослідження налічує 983 мультиплікаційних діалогів, з яких виділено для аналізу 468 ЛФК.

Методологія та методи дослідження. Для досягнення мети дисертаційної праці та розв'язання поставлених завдань використано такі методи: *описово-інтерпретативний* (аналіз функцій, семантики та стилістики ЛФК із прийомами класифікації), *дистрибутивного аналізу* – для виокремлення ЛФК із досліджуваних діалогічних текстів; *контекстуально-семантичного аналізу* – для визначення функціонально-семантичних і комунікативно-прагматичних ознак виділених одиниць висловлення; *компонентного аналізу* – для встановлення значеннєвих груп ЛФК і їхніх структурних різновидів; *кількісних підрахунків* – для унаочнення результатів дослідження, зіставлення функціонально-семантичних, структурних особливостей ЛФК, стилістичних регістрів комунікем.

Наукова новизна дисертаційної праці полягає в тому, що в ній уперше в лінгвоукраїністиці комплексно проаналізовано ЛФК на матеріалі сучасної українськомовної мультиплікації: *визначено* критерії диференціації ЛФК на тлі інших одиниць висловлення; *установлено* місце ЛФК з-поміж засобів стилізації усності та розмовності в художньому кінотексті; *запропоновано* структурну, функціонально-семантичну та семантико-стилістичну класифікаційні схеми дослідження синтаксичних фразеологізмів у кінотекстах.

Теоретичне значення роботи полягає в поглибленні теорії синтаксичної фразеологізації (нечленованих речень, граматичних конструкцій), стилістичного синтаксису, стилізації розмовно-побутової мови в художній практиці, у розширенні уявлення про комунікативно-прагматичний потенціал ЛФК, їхню структуру й семантику.

Практичне значення роботи пов'язане з можливістю скористатися отриманими результатами у викладанні курсів сучасної української літературної мови (передусім розділів «Морфологія», «Синтаксис»), практичної лінгвостилістики, а також спецкурсів із медіастилістики, комунікативної лінгвістики, лексикографії, для написання підручників, навчальних і навчально-методичних посібників, довідників, розмовників.

Особистий внесок здобувача. Усі результати одноосібні, з опублікованих праць одна (Бибик С.П., Прилипко Ф.Є. Інтермедіальний статус комунікем у кінотексті. *Інтертекстуальність та інтермедіальність у просторі української мови, літератури та культури: колективна монографія*. Оломоуц, 2018. С. 223 – 242) – у співавторстві: здобувач зібрав матеріал, здійснив його функціонально-стилістичну класифікацію, а теоретичні засади і висновки дослідження сформував співавтор.

Апробація результатів дисертації. Концепцію і результати дослідження обговорено на засіданні відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики Інституту української мови НАН України (протокол № 12 від 4 грудня 2018 року).

Основні положення дисертації представлено в доповідях на наукових форумах:

міжнародних – XV Міжнародний науковий семінар «Діячі науки та культури Росії в Україні (XVIII – XX ст.)» (Санкт-Петербург, 2015 р.); Міжнародна наукова конференція «Україністика: минуле, сучасне, майбутнє» (Брно, 2015 р.); II Міжнародна наукова конференція «Соловйовські читання – 2016» (Мінськ, 2016 р.); VI Міжнародні наукові читання «Лінгвістичні студії молодих дослідників» пам'яті професора К.Ф. Шульжука (Рівне, 2016 р.); Міжнародна наукова конференція, присвячена 110-річчю від дня народження академіка І.К. Білодіда (Київ, 2016 р.); I Міжнародна науково-практична конференція «Мова і міжкультурна комунікація» (Полтава, 2016 р.); IX Оломоуцький симпозіум українців Середньої і Східної Європи «Сучасна україністика: проблеми мови, літератури та культури» (Оломоуц, 2018 р.);

всеукраїнських – Всеукраїнські Грищенківські читання (Ніжин, 2016 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі» (Київ, 2016 р.); III Всеукраїнська конференція студентів, аспірантів і молодих учених «Мовний простір слов'янського світу» (Київ, 2017 р.); Всеукраїнська наукова конференція з міжнародною участю «Актуальні тенденції сучасного гуманітарного дискурсу» (Дрогобич, 2017 р.).

Публікації. Основний зміст дисертації викладено в 11 статтях (10 – одноосібні), з яких 7 опубліковано у фахових виданнях України, 2 – у колективних монографіях за кордоном, 2 – у закордонних збірниках наукових праць.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списків використаної літератури (177 позицій) та джерел дослідження (72 позиції), а також додатків (Додаток А. Список публікацій за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дослідження; Додаток Б. Словник лексико-фразеологічних комунікем (реєстр – 468 одиниць)). Загальний обсяг праці – 239 с. Обсяг основного тексту – 176 с.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ КОМУНІКЕМ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1. Явище фразеологізації в українській мові

У сучасному українському мовознавстві активно вивчають явище фразеологізації. Його прояви безпосередньо пов'язані з питаннями відтворюваності лексико-граматичних одиниць, їхньою стійкістю, адже в лінгвістичній літературі під фразеологізацією прийнято розуміти «процес творення стійких, невірних сполучень слів, поступового набування вільносинтаксичними прототипами категоріальних ознак фразеологізмів» [УМЕ, с. 800]. Нагадаємо, що вже у перших дослідженнях фразеологізмів, зокрема у працях Ф.П. Медведєва, фразеологізацію представлено як «перетворення вільних сполучень слів у фразеологічні» [Медведєв 1977, с. 26].

І нині увагу дослідників привертають насамперед граматичні конструкції, прототипи моделей спілкування в різних ситуаціях. Адже засвоєння стереотипів полегшує комунікацію, дозволяє щоразу заново не конструювати висловлювання, а відтворити його як готову фразу.

Отже, базовою найменшою одиницею фразеологізму є словосполучення, яке виникає в результаті фраземотворчої взаємодії одиниць лексико-семантичного, морфологічного і синтаксичного рівнів. Відповідно, явище фразеологізації може бути розгорнуто на цих трьох рівнях. Оскільки мова – ієрархічно організована система, то одиниці кожного з її ярусів тісно взаємодіють. Отже, виділяючи лексичні фразеологічні одиниці (ЛФО), морфологічні фразеологічні одиниці (МФО), синтаксичні фразеологічні

одиниці (СФО), ми маємо враховувати критерії їх диференціації й спільні ознаки.

Як слушно зауважує М.І. Личук, «процес фразеологізації – це мовна універсалія, що пронизує усі рівні мови. Становлення фразеологізації викликане мовними і позамовними чинниками, серед яких суттєву роль відіграють такі: характер переосмислення значень, специфіка мислення та формування образів представниками певної лінгвокультури, особливості асоціативного мислення носіїв тієї чи іншої мови» [Личук 2015, с. 23].

У спеціальній літературі, присвяченій проблемам фразеологізації, представлені різні погляди на сутність цього процесу. Основна дискусія точиться навколо питання про час, за який у мові може утворитися фразеологічна одиниця (ФО). Більшість дослідників розглядає фразеологізацію як процес тривалого семантичного перетворення вільного словосполучення у стійке – процес, який пов'язаний з розширенням сфери вживання вільного словосполучення, збільшенням його частотності. Зрештою, він завершується закріпленням у мові нової одиниці фразеологічного рівня [Жуйкова 2007, с.16].

Погоджуємося з думкою, що фразеологізація – це довготривалий процес перетворення вільних сполучень слів у фразеологічні, тобто в готові звороти, що здатні відтворюватись як стійкі одиниці мови.

1.1.1. Лексична фразеологізація

Лексична ФО є носієм фразеологічного значення, що сформувалося на основі переосмислення семантики компонентів невільного сполучення слів; фразеологічний образ відповідає асоціативно-образному змісту номінацій, їхнім емоційно-оцінним властивостям.

З поняттям ЛФО пов'язують дві групи ідіоматичних зворотів – фразеологічні-зрощення (*байдики бити*) та фразеологічні-єдності (*кров з молоком*).

Серед характерних ознак ЛФО виділяють такі: семантична цілісність (В.В Виноградов [Виноградов 1977], Г.Д. Удовиченко [Удовиченко 1968]), відтворюваність (Л. Г. Скрипник [Скрипник 1973 а]), фразеологізованість (Л.І. Ройзензон [Ройзензон 1973]), метафоричність (О.В. Кунін [Кунін 1964]), стійкість (В.П. Жуков [Жуйков 1978], Л.А. Юрчук [Юрчук 1983]), еквівалентність слову, нарізнооформленість (Л.Г. Скрипник [Скрипник 1973 а; Скрипник 1973 б]), наявність не менше двох повнозначних слів (М.М. Шанський [Шанский 1969]), неперекладність (Л.А. Булаховський [Булаховський 1958]) та ін.

Цей перелік потребує коментаря: у кожній з теорій фразеології може домінувати певна ознака. Наприклад, О.М. Бабкін вважав, що для фразеологізму характерні такі ознаки, як смислова цілісність, стійкість сполучення слів, переносне значення, емоційно-експресивна виразність [Бабкин 1970, с. 18-19]. Відомий фразеолог Л.Г. Скрипник під ФО розуміла «лексико-семантичну єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється у мові за традицією, автоматично» [Скрипник 1973 б, с. 11]. Із цього визначення видно, що традиційно ФО тлумачиться як стійке словосполучення, що відтворюється автоматично.

На питання як диференціювати вільне і фразеологічне сполучення слів, В.Д. Шинкарук та М.І. Личук зазначають, що «є три основні властивості ФО, що дозволяє відрізнити їх від вільних сполучень слів. Це такі властивості як **стійкість, неподільність і цілісність значення**» [Личук, Шинкарук 2001, с. 6].

На сучасному етапі розвитку фразеології виділяють такі основні ознаки ФО:

1) **відтворюваність** – це регулярна повторюваність мовних одиниць у мові в їхньому постійному, готовому складі. Завдяки відтворюваності у процесі мовлення ФО набувають стійкості [Ужченко 2007, с. 16]. Кожен фразеологізм у процесі мовлення не створюється заново, як вільні

синтаксичні одиниці, а відтворюються у мовленні. На думку багатьох фразеологів основною властивістю ФО вважається не цілісність або стійкість, а саме відтворюваність, тобто здатність відтворюватися з пам'яті в готовому вигляді;

2) **стійкість** – це ступінь, міра ідіоматичності або ступінь структурно-семантичної неподільності, нерозчленованості компонентів ФО. Цю ознаку визначають *ступенем* невідповідності, розбіжності між цілісним значенням ФО і семантикою її окремих компонентів. На думку О.В. Куніна, «стійкість фразеологічної одиниці – це її стабільність (або сукупність її константних складових) на різних рівнях мовної структури» [Кунин 1964, с. 16]. Слушним є й таке зауваження дослідника: «ФО не тому стійка, що відтворюється в готовому вигляді, а навпаки, вона відтворюється тому, що відзначається стійкістю на фразеологічному рівні» [Кунин 1964, с. 17]. Стійкість будь-якої одиниці – основа її цілісності і відтворюваності [Алефіренко 1987, с. 18].

Кожна ФО завжди має у своєму складі одні й ті ж слова (інколи з певними варіаціями), що розташовуються у фіксованому порядку [Федорова 2010, с. 30]. Фразеологізми відтворюються у мовленні в обмеженому, а саме тому й постійному, складі слів-компонентів;

3) **цілісність** ФО досягається в результаті повної або часткової деактуалізації лексичного значення її складників, а також живих синтаксичних зв'язків і відносин між ними в складі словосполучення чи речення. Під структурною цілісністю ФО розуміють неможливість якої-небудь істотної трансформації її структурної організації фразеологізму без шкоди для загального змісту [Меликян 2013, с. 31].

Комплекс структурної, семантичної і функціональної стійкості ФО зумовлює їх цілісність, під якою розуміють внутрішня єдність фраземи, її структурно-семантична нерозкладність [Алефіренко 1987, с. 10];

4) **ідіоматичність** – «властивість слів, словосполучень і речень виражати своє значення цілісно, нерозчленовано» [УМЕ с. 222].

Ця особливість пов'язана зі зміною способу позначення (номінації) факту дійсності в порівнянні зі «стандартним» способом, при якому використовуються слова, вільні сполучення слів або синтаксичні конструкції з вільним словопорядком. Ідіоматичність виникає в результаті втрати реальних смислових і граматичних відношень між компонентами ФО, що призводить до їх десемантизації та утворення злитого (цілісного) значення одиниці [Меликян 2013, с. 30];

5) *експресивність* як онтологічна риса ФО постає з їхнього призначення – передавати через почуття наше ставлення до фактів навколишньої дійсності, підсилювати логічний та емоційний зміст висловленого, виступати засобом суб'єктивного увиразнення мови [Ужченко 2007, с. 23];

6) *нарізнооформленість* полягає в тому, що компоненти фразеологізму є окремими словами.

Отже, ЛФО – стійка та відтворювана нарізнооформлена одиниця, що має цілісне значення, виражає експресивно-вольові реакції мовця.

1.1.2. Синтаксична фразеологізація

Синтаксична фразеологізація в теорії загальної фразеології висвітлена недостатньо. Цей напрямок пов'язують з працями Н.Ю. Шведової [1960], В.І. Кодухова [1967]. Такий підхід активно опрацьовують і поглиблюють у російському мовознавстві – М.В. Всеволодова [2002], В.Ю. Меликян [Меликян 1999, 2001, 2004, 2012], А.В. Величко [Величко 2006], Т.Н. Колокольцева, [Колокольцева 2001], І.А. Шаронов [1999, 2009], М.Л. Хохліна [Хохлина 2006]. В українському – В.Д. Шинкарук [Шинкарук 2001], М.І. Личук [Личук 2015], Г.В. Ситар [Ситар 2015].

Розвиток синтаксичної фразеології забезпечують і дослідження І.І. Прибиток [Прибыток 1992], О.Ю. Вікторової [Викторова 1999], В.А. Краснова [Краснов 2005], виконані на матеріалі германських мов.

Уперше явище синтаксичної фразеологізації описав В.І. Кодухов. Він вважав, що фразеологізуватися можуть як прості, так і складні речення. На його думку, синтаксична фразеологізація полягає «у втраті звичайної синтаксичної мотивованості, членованості, в лексичній і морфологічній злитості синтаксичної моделі, у набутті формою слова і синтаксичною конструкцією вторинної синтаксичної функції» [Кодухов 1967, с. 121– 129].

Від кінця 80-х рр. XX ст. набуває популярності ідея англійського дослідника Ч. Філмора, згідно з якою в мові є складні одиниці, елементи яких пов'язані сильніше, ніж просто синтаксично; він назвав їх конструкціями і висунув нову теорію *граматики конструкцій* (Construction grammar). Розвиваючи ці думки, лінгвісти намагаються дати відповідь на питання, як побудована конструкція, які елементи можливі й у якій позиції, чому конструкція побудована так, а не інакше. У праці «Constructions at Work: The nature of generalization in language» А. Голберг зауважив, що поняття конструкції розширюється. Це аргументовано тим, що регулярно повторювані словосполучення і моделі, за якими вони створені, виявляються настільки частотними в мові, що є підстави вважати, що вони зберігаються в пам'яті носіїв мови як єдині блоки, а не створюються за правилами синтаксису і збігання смислів [Goldberg 2006, с. 5].

Продовжуючи вчення Ч. Філмора та А. Голберга, Д. О. Добровольський зазначив, що основними одиницями мови є не лексеми і не правила, а конструкції різної величини, складності та ступеня абстракції [Добровольський 2016, с. 8]. Це конструкції на зразок Що за + іменник (в оригіналі: «Что за + существительное», напр.: *Что за люди!*; *Что за глупости*), Та ну + ос. займенник (*Та ну його!*; *Та ну вас*) (детальніше див. підрозділ «Класифікаційні підходи до вивчення лексико-фразеологічних комунікем»).

В українському мовознавстві більша прихильність до теорії синтаксичної фразеологізації. Зокрема в роботах М.І. Личук та Г.В. Ситар зазначено, що в синтаксичному ладі будь-якої мови можна виділити дві

групи речень. Основну й найбільшу частину складатимуть традиційні (нефразеологізовані речення), будова яких підпорядкована чинним у мові синтаксичним правилам. Меншу групу становлять синтаксичні фразеологізми (або *фразеологізовані речення*). Фразеологізовані речення, на відміну від традиційних (нефразеологізованих), *не позначають ситуацію об'єктивної дійсності, вони передають ставлення мовця до певної реальії або ситуації*. Саме тому мовознавці наголошують, що комунікативне призначення синтаксичного фразеологізму полягає не в інформуванні адресата, а в оцінці ситуації або реальії, втіленні ставлення мовця до неї [Личук 2015, с. 139; Ситар 2015, с. 64].

Важливою проблемою теорії синтаксичної фразеології є класифікація її об'єктів (В.Ю. Мелікян, А.В. Величко, Г.В. Ситар, М.І. Личук, М.В. Всеволодова та ін.). Застосовуючи функціонально-семантичний підхід, М.І. Личук виділила п'ять різновидів фразеологізованих речень: 1) стверджувальні; 2) заперечні; 3) зі значенням вірогідності; 4) питальні; 5) емоційно-оцінні [Личук 2016, с. 84].

Відповідно, стверджувальні фразеологізовані речення поділено на: 1) власне стверджувальні (*Таки так; Так воно так*). Такі фразеологізовані речення підкреслюють певну обов'язковість того, що ними стверджується; 2) питально-заперечні у значенні стверджувальних (*Чому ні?; Чому ж би ні?*). Найпоширеніша конструкція **чому ні** та її різновиди як відповіді-ствердження можуть бути виражені зовні заперечною формою, що передається стверджувально-окличною чи стверджувально-питальною інтонацією; 3) емоційно-стверджувальні (*Ще й як!; Чи я знав!*); 4) питальні в значенні стверджувальних (*Чому б це мало бути правдою?*); 5) підсилювально-стверджувальні (*А що ж?*); 6) стверджувальні з повторами слів (*Треба то й треба; Що буде то буде*).

Заперечні фразеологізовані речення у класифікації М.І. Личук поділено на: 1) власне заперечні (*Не треба*); 2) заперечні з модально-емоційним

відтінком (*Куди там; Та що там*); 3) стверджувальні у значенні заперечних (*Хто би тобі повірив?*).

Фразеологізовані речення зі значенням вірогідності (*Все може бути; Або ж я знаю?*).

Серед питальних фразеологізованих речень виділено: 1) власне питальні (*Та що з того?*); 2) зустрічні питальні. Побудови, що мають характер перепитування (*Що?*); 3) не власне питальні. У цю групу увійшли синтаксичні конструкції, які втілюють у собі непряме запитання з відтінком якоїсь емоції – сумніву, вагання, жалю, переживання (*А то що?; І що ж на тім?*).

Емоційно-оцінні фразеологізовані речення дослідниця поділила на три групи: 1) конструкції з актуалізованими займенниками (*Що мені до того?; А мені що до того?*); 2) фразеологізовані речення, утворені вигуками *ай; ет; ой; ну; о; на*, що містять у собі оцінно-експресивне ставлення мовця до спостережуваних явищ, подій, вчинків інших осіб, своїх власних, чужих і власних міркувань. Реакції мовця можуть бути як позитивні, так і негативні (захоплення, радість, переляк, невпевненість); 3) конструкції з частками становлять велику групу емоційно-оцінних фразеологізованих конструкцій, наприклад: *Або я знаю?; От собі!; Бодай же тебе* та ін. [Личук 2016, с. 84 – 86].

Поряд із поняттям «фразеологізоване речення» дослідники вживають терміни **синтаксичний фразеологізм**, **синтаксична фразеологічна одиниця**.

На думку А.В. Пашкової, синтаксичні фразеологізми – «це постійні морфолого-синтаксичні схеми, які наповнені різним лексичним матеріалом. Одні елементи фразеологізованих конструкцій постійні, інші – змінні» [Пашкова 1966, с. 61]. Тобто перший компонент є постійним, а друга частина – лексично вільна, наприклад: *Що + ос. займенник (Що ти!; Що ви!)*. Ці конструкції не могли залишитись поза увагою лінгвістів.

Визначення синтаксичного фразеологізму знаходимо також у Г.В. Ситар, яка під цим поняттям розуміє «особливий тип речень, постійні та

змінні компоненти яких пов'язані ідіоматично, синтаксичні зв'язки і прямі лексичні значення слів послаблені або втрачені, їм властивий фіксований порядок слів» [Ситар 2012, с. 110].

Дослідниця в галузі синтаксичної фразеології А.В. Величко наводить приклад синтаксичного фразеологізму *Теж мені ліс*. Значення його можна тлумачити так 'Це поганий ліс. Його не можна назвати лісом'. Зазначений фразеологізм включає в себе лексичні компоненти **теж** і **мені**, які втратили лексичне значення і не зв'язані між собою яким-небудь синтаксичним зв'язком. (Порівняймо з реченням: *Він теж дав мені книгу*, де компоненти *теж* і *мені* перебувають у синтаксичних відношеннях з іншими компонентами структури й не втратили свого лексичного значення). Але оскільки це синтаксичний фразеологізм, то він містить і вільний компонент – іменник у формі називного відмінка, який називає об'єкт оцінки (*ліс*). Цей вільний компонент не обмежує зазначену модель синтаксичного фразеологізму, що дає широкі можливості для побудови великої кількості речень, у яких буде реалізуватися подібна семантика: *Теж мені друг!*; *Теж мені квіти!* Крім іменника, у такій конструкції може використовуватись також дієслово, тоді об'єктом оцінки стає дія, процес, стан, пор.: *Теж мені допоміг*; *Теж мені виступив*. У СФО компоненти пов'язуються ідіоматично, за певною формулою: «Теж мені + іменник (дієслово)».

Виходячи з такого розуміння поняття «синтаксичний фразеологізм», А.В. Величко пропонує шестикомпонентну семантичну класифікацію цих конструкцій:

1) синтаксичні фразеологізми, що виражають оцінку, характеристику: *Який він співак*; *Ах ти брехун!* та ін. Позитивна оцінка містить схвалення, похвалу, захоплення або вказівку на високий ступінь ознаки; мовець висловлює своє ставлення: схвалення, похвалу, захоплення. Негативна оцінка вказує на те, що об'єкт має погані, небажані властивості, ознаки або ж мовець виражає своє негативне ставлення до об'єкта – несхвалення, іронію, обурення і т. ін.;

2) синтаксичні фразеологізми, що виражають згоду, прийняття, ствердження, заперечення: *Робота є робота. А чому б і не погодитись;*

3) синтаксичні фразеологізми, що виражають необхідність, доцільність, непотрібність, неможливість: *Не сидіти ж тут до вечора;*

4) синтаксичні фразеологізми, що виражають обмеженість, одиничність, винятковість, множинність: *Йому б тільки розважатися;*

5) синтаксичні фразеологізми, що передають акцентування: *Вже хто-хто, а вона зможе знайти вихід із становища;*

6) синтаксичні фразеологізми зі значенням логічної зумовленості: *Хочеш не хочеш, а їхати туди тобі доведеться* [Величко 1996, с. 7–10].

Зауважимо, що наведена семантична класифікація досить приблизна через специфічну природу самих СФО. Їх значення важко визначити коротко і однозначно (що необхідно для чіткості класифікації). Як і ЛФО, вони семантично дуже змістовні; але однозначна семантична інтерпретація СФО ускладнена через їхню експресивність і емоційність. До того ж, оскільки СФО є синтаксичною структурою, на її значення впливає лексичне наповнення вільного компонента, контекст, інтонаційне оформлення висловлювання.

Українська дослідниця синтаксичної фразеології Г.В. Ситар пропонує диференціювати такі групи СФО за первинною частиномовною належністю незмінного компонента в українській мові:

1) речення із займенником: *Чуєте, дядьку! Птах обурився. – Який я тобі дядько? Я – вчений Сич* (Василь Бережний);

2) речення із прислівником: *Не так вже піклуйтесь мною та клопочіться, – сказала гордовито Настуся. Як же ж нам не піклуватись тобою, коли в тебе нема матері, коли ти ще така молода й нестатковита, ще й не слухняна й непоміrkована* (Іван Нечуй-Левицький);

3) речення зі сполучником: *Ви, Михайле Миколайовичу, й самі працюєте над кандидатською дисертацією. Академік Тронько якось*

розповідав про враження від вашої роботи в архівах. Була **робота як робота** (День, 30.11.2005 (№221);

4) речення з часткою: **Оце так** дочекався помічі! – батько так зиркнув, що мені в очах і під ногами закружляв весь ярмарок (Михайло Стельмах);

5) речення з прийменником: – **Стомився я, Прокопику.** – **Позіхнувши, Микола ліг на канані.** – **Мені не до** гарцювання (Роман Андріяшик);

6) речення з вигуком: **Ох це** холостяцьке життя! (Високий замок. – 03.01.2003);

7) речення з дієсловом (цей різновид є найменш продуктивним серед обстежених фразеологізованих речень): **Знайшов з ким порівняти!; Знайшов кого жаліти!**

Подальша диференціація в межах виділених типів можлива за критерієм поєднуваності різних частин мови в межах незмінного складника синтаксичного фразеологізму, напр.: – **Це ж** пряме злодійство. – **Яке там** злодійство! – повів плечима Заворожений. – **Не для себе ж** – для колгоспу, значить, теж для держави стараємось. Ну, а війна все спіше! (Михайло Стельмах) (займенник і прислівник); – **Вас послали наші одвічні вороги? Ви збиралися вчинити замах на нашого божественного фюрера?.. Відповідайте, якщо хочете лишитись живими!** – **Що за** дурниці! – обурилася тітка Павлина. – **Який фюрер? Який замах?** (Анатолій Дімаров) (займенник і прийменник) та ін. [Ситар 2006, с.179].

У монографії «Принципи лінгвістичного опису синтаксичних фразеологізмів: на матеріалі синтаксичних фразеологізмів із значенням оцінки» М.В. Всеволодова виділила дев'ятнадцять семантичних типів синтаксичних фразеологізмів із значенням (приклади наводимо мовою оригіналу, виокремлюючи фразеологізовану частину):

1) аксіологічної оцінки: **Что за чудо!; Вот это шапка!; Ну и погода** та ін.;

2) відповідності нормі: *Книга **как** книга*; уявлення предмета чи особи про нього з боку мовця: ***Чем не** подарок!; **Чем не** курорт*; Той, що відповідає істинності: ***Вот свобода так** свобода*;

3) відсутності основної якості, що відповідає його назві: ***Тоже мне специалист!; Вот тебе равенство и братство!***;

4) незгоди мовця та його оцінкою: ***Что за беда; Что за дурак!***;

5) незгоди референтності: *Без сыра **что за чай!***;

6) відхилення від норми: ***Что за чудо?***;

7) параметрів: ***Что за мороз!; Что за молнии!***;

8) недоречності референта: ***Что за уборка ночью!; Что за разговоры на уроке!***;

9) співчуття: ***Какая жалость!; Какой ты больной!***;

10) жалю, скарги: ***Ох уже эти родственные обязательства*** ;

11) оцінки дії як неважливої: ***Тоже мне откопали философию***;

12) поступки, примирення: ***Ну и хорошо!***;

13) вимушеної поступки, примирення: ***Ну и слава Богу!; Ну и чорт с ней!***;

14) акцентованого ствердження з відтінком виклику, невдоволення: ***Ну и врешь же ж ты!; Ну и везет же ему!***;

15) побоювання з відтінком невдоволення: ***Ну и проиграеш!***;

16) виклику: ***Ну и не подходит. Ну и пусть себе***;

17) здивування, незробленої дії: ***Ну и бросил бы ты его***;

18) незмінності властивості об'єкта у порівнянні з проміжком часу:
Рим как Рим;

19) тематичного виділення. ***Ох уж эти** поэмы* [Всеволодова 2002].

Якщо провести зіставлення лексичної і синтаксичної фразеологізації, то у цих явищах можна визначити ряд спільних та відмінних ознак.

Так, спільними є ознаки:

1) втрати семантичної, парадигматичної та синтагматичної «свободи» для компонентів моделей;

- 2) певної семантичної трансформації компонентів у структурі ФО;
- 3) збереження лексичних і синтаксичних функцій ФО: вони можуть займати ту саму синтаксичну позицію;
- 4) розкладність і зміна місця розташування у структурі ФО припустима в межах її варіювання як одиниці лексико-фразеологічного рівня мови.

До диференційних ознак СФО уналежнюємо такі:

- 1) фразеологізовані синтаксичні побудови корелюють не з лексемами, а з реченнєвими моделями: фразеологізована модель, як і вільна, виступає мовним засобом, який передає будь-яку нову думку [Кодухов 1965, с. 127];
- 2) у фразеологізованих синтаксичних побудовах фразеологізації піддається спочатку форма, а потім – зміст: за стійкою структурною схемою закріплюється певне спеціалізоване значення [Каранська 1992, с. 66];
- 3) у фразеологізованих реченнєвих структурах фразеологізація значення – результат узагальнення, генералізації конкретного семантичного наповнення мотивувальної синтаксичної конструкції;
- 4) компоненти синтаксичного фразеологізму можуть не мати синтаксичного зв'язку;
- 5) це непоняттєві одиниці, які безпосередньо чи опосередковано пов'язані з мовними ситуаціями і позначають їх чи виражають емоції почуття та волевиявлення мовця, що стосуються цих ситуацій; у таких побудовах немає образності [Личук 2015, с. 22].

Отже, синтаксична фразеологізація – це процес появи синтаксичних фразеологізованих побудов, вторинних мовних одиниць, які утворюються за певною моделлю, характеризуються типологією стійкістю та мають спеціалізоване ідіоматичне значення [Личук 2015, с. 27].

Російський дослідник В.Ю. Мелікян розглядає синтаксичну фразеологію як окремий розділ синтаксису, що представлений різними типами неподільних речень – «синтаксичними одиницями, які володіють стійкістю, відтворюваністю, цілісністю, ідіоматичністю, специфічним

характером відношень між компонентами, а також виконують у мові комунікативну і часто естетичну функції» [Меликян 2001, с. 88].

Дослідник зауважує, що поява в мові синтаксичних фразеологічних одиниць зумовлена цілим рядом екстра- та інтралінгвальних причин, та виділяє такі чинники:

- соціальні, що впливають на вибір словесної формули в конкретній комунікативній ситуації. Це фактор адресата (його вік, стать та ін.), комунікативні умови (місце, час, тривалість спілкування), характер взаємин між співрозмовниками тощо;

- ситуативні. Адже часте повторювання, перетворює групу одиниць на стереотипні;

- прагнення до шаблонності, стандартизованості, стереотипності;

- збільшення різноманітності, експресії, що призводить до продукування великої кількості ФО;

- прагнення мовців до актуалізації комунікативного змісту висловлення (предмета мовлення). Самоактуалізація становить початковий етап фразеологізації, створюючи основу стійкості, стабільності мовної одиниці, будучи основою семантичних, граматичних і функціональних змін останньої;

- тенденція до економії мовних засобів [Меликян 2004, с. 79 – 81].

Сучасне розуміння синтаксичної фразеологізації значно розширилося і модифікувалося порівняно з початковим етапом формування цієї теорії. Зокрема, у 60-х рр. XX ст. В.Л. Архангельський, не послуговуючись сучасним терміном, за характером комунікативної ваги виділяв **стійкі фрази**, а це (приклади подаємо мовою оригіналу):

- прислів'я: *правда глаза колет*;

- приказки: *Дела – как сажа бела*;

- стаціонарні фрази діалогічного мовлення експресивного і еліптичного характеру: *хоть бы и так; что и говорит*;

- вигуківі стійкі фрази: *добро пожаловать!; всех благ!*;

– модальні стійкі фрази: *само собою розуміється; не в обиду буде сказано;*

– стійкі фрази, що відірвалися від мови художньої літератури та публіцистики (крилаті афоризми і загальнонаціональні літературні цитати): *а ларчик просто открывался;*

– біблійні вислови: *довлеет дневи злоба его;*

– фразеологічні кальки стійких фраз інших мов світу: *вот где собака зарыта;*

– фразеологічні шаблони різних стилів літературної мови: *честь имею кланяться* [Архангельский 1964, с. 154 – 155].

Серед стійких фраз учений найбільш детально диференціював вигуківі фразеологічні одиниці (далі – ВФО), що виражають емоції або виражають емоції та одночасно оцінюють ситуацію, виражають волевиявлення, ставлення до повідомлюваного (згоду; незгоду; афективні оцінки, викликані мовою співрозмовника; питальні репліки); окремо схарактеризував етикетні та експресивно-вигуківі ВФО і стійкі фрази, що виражають ставлення мовця до різних ситуацій, та лайливі ВФО [Архангельский 1964, с. 173 – 176].

Зауважимо, що у вітчизняному мовознавстві серед синтаксичних фразеологізмів найперше звернули увагу саме на ці конструкції, коли застосували морфологічний критерій класифікації ФО. І нині вигуківі фразеологізми посідають окрему ланку у фразеографії. У навчальному посібнику «Українська фразеологія» (2002) В.Д. Ужченко та Л.Г. Аксент'єв відзначили: «Окреме місце належить вигуковим стійким виразам, що мають здебільшого емоційно-оцінне значення і виступають у ролі слів-речень або входять до складу якогось речення» [Ужченко 2002, с. 45]. В основному це фразеологічні сполучення на зразок: *Куди твоє діло!; Тю на тебе!; Слава Богу!; Чорта з два!; Ну й ну!* [Ужченко 2002, с. 45]. Г.Т. Кузь визначає ВФО як стійку в мові і відтворювану в мовленні нарізнооформлену одиницю, що має цілісне значення, виражає експресивно-вольові реакції мовця [Кузь 2000, с. 17].

Підхід В.Л. Архангельського застосував В.Ю. Мелікян у статті «Об основных типах предложения в современном русском языке», поділивши СФО на: 1) комунікеми; 2) фразеосхеми; 3) стійкі моделі (експресивно-іронічні висловлювання); 4) стійкі звороти (прислів'я і приказки, крилаті і клішовані вислови). Найбільший ступінь фразеологізації мають комунікеми, оскільки вони не членуються ні лексично, ні синтаксично, ні семантично. Перші три різновиди СФО характеризуються наявністю п'яти категорійних ознак фразеологізмів: стійкістю, відтворюваністю, цілісністю, ідіоматичністю, експресивністю. Четвертий – має чотири ознаки (стійкість, відтворюваність, цілісність, експресивність) [Мелікян 2004, с. 64].

На нашу думку, ця класифікація є найповнішою, вона охоплює всі об'єкти синтаксичної фразеології, серед яких увага нашого дослідження прикута до ЛФК (за наведеною вище класифікацією, це комунікеми), які пропонуємо розрізняти за структурою та функціонально-семантичними ознаками (див. п. 1.2.).

Отже, однією з причин фразеологізації синтаксичних одиниць є закріплення в мові тих чи інших синтаксичних побудов, які використовуються автоматично як найбільш придатні для конкретних ситуацій спілкування і вираження певного ставлення до них. Важливу роль у цьому відіграє принцип економії мовних зусиль.

1.2. Поняття «лексико-фразеологічна комунікема» в комунікативній лінгвістиці

Вихід теорії синтаксичної фразеологізації в комунікативну лінгвістику пов'язаний з усвідомленням, що «Поняття й одиниці мислення, мови й мовлення взаємозалежні, і в них, як і в природі взагалі, усе зумовлене переходами» [Вінтонів 2013, с. 53]. При цьому кожне з понять зберігає свою відносну самостійність, у зв'язку з чим і виникає потреба обґрунтувати новітній термін – *лексико-фразеологічна комунікема*. Проблема мовного

статусу власне комунікеми ще остаточно не вирішена. Цей термін зафіксовано в роботах В.Ю. Мелікяна [Меликян 2001, 2004], А.В. Чугуй [Чугуй 2008], А.Л. Кукси [Кукса 2004], В.М. Краснова [Краснов 2005], І.Є. Фісенко [Фисенко 2005], О.М. Хаванської [Хаванская 2009], Н.О. Меркулової [Меркулова 2006], М.В. Цуркан [Цуркан 2014].

Як уже зазначалося вище, пропонуємо розуміти під ЛФК дискретні одиниці висловлення – слова або поєднання слів, – що мають ознаки граматичної неподільності, нерозчленованого вираження непоняттєвого змісту. У мовній практиці, як засвідчив матеріал нашого дослідження, сформувалося два структурні типи ЛФК:

- 1) ЛФК відкритої структури (ЛФК ВС), тобто граматичні конструкції, які мають базу, що може приєднувати той чи інший компонент;
- 2) ЛФК закритої структури (ЛФК ЗС), тобто нечленовані речення, що є лексично непроникні.

ЛФК поєднується з іншими складниками висловлювання й виконують у ньому реактивну, волюнтативну, емоційно-оцінну, етикетну та інформативну функції.

1.2.1. Співвідношення ЛФК з частиномовними класами слів

За морфологічними ознаками ЛФК можуть бути співвіднесені з різними частиномовними класами, насамперед – вигуками, частками та їх сполученнями. На морфологічні особливості таких комунікативних засобів звертали увагу В.В. Виноградов [Виноградов 2001], Л.І. Мацько [Мацько 1988], К.Г. Городенська [Городенська 1993], В.Ф. Кіпріанов [Киприянов 1983], Г.В. Дагуров [Дагуров 1988], А.П. Загнітко [Загнітко 2011].

У мовознавчій літературі по-різному витлумачують статус самотійно вживаних компонентів, експлікованих переважно службовими частинами мови та вигуками. Як правило, роль комунікем набувають: 1) вигуки (А!;

Ой!); 2) імперативні слова (Ну!; Тсс!); 3) модальні частки і слова (Да; А как же); 4) фразеологізовані сполуки (Была не была) [Дагуров 1988, с. 51– 52].

Морфологічний напрям у вивченні комунікем підтримав В.Ф. Кіпріянов, спираючись на термін «комунікатив», під яким розумів лексико-граматичний клас незмінюваних слів, які виражають цілісну думку, і які функціонують як однослівні неподільні речення [Киприянов 1983, с. 90]. Упродовж 60 – 80-х рр. ХХ ст. цей дослідник створив класифікацію і виділив:

1) первинні комунікативи (у цих слів є омоніми): а) із загальним значенням спонукання: *Ау; Стоп; Ша*); б) із загальним значенням оцінки чи заперечення: *Баста; Шабаш; Браво*); в) з іншим значенням: *Алло; Ура!; Полундра!);*

2) слова, які співвідносяться з іншими частинами мови як омоніми: а) комунікативи іменного походження (*Беда!; Караул!);* б) слова, омонімічні займенниковим словоформам (*Все; Ничего*); в) слова, омонімічні дієслівним словоформам (*Видишь; Хватит; Скажеш (-уть)*); г) слова, омонімічні прислівникам (*Добре; Тихо*); д) неповнозначні слова (*А; Вот; Ну*);

3) групу фразеологізмів (*Он оно что; Ничего подобного*) [Киприянов 1983, с. 91].

Досліджуючи мову молодших школярів, О.М. Хаванська зазначала, що серед однокомпонентних комунікем наявні одиниці, етимологічно пов'язані з такими частинами мови: 1) іменниками (*Анекдот; Караул*); 2) прикметниками (*Пустое*); 3) дієсловами (*Годится; Приехали; Обойдешься*); 4) займенниками (*Все; Какой; Ничего*); 4) прислівниками (*Тихо*); 5) сполучниками і сполучними словами (*И!; И-и-И!; Аллэ!; Как?; Что?*); 6) частками (наприклад: *Ну*); 7) вигуками (*Ах!; Ох!; Урра!*). Двохкомпонентні комунікеми – це, наприклад: *Прости Господи; Ну тебя!; Бог с ним* [Хаванская 2008, с. 64].

У морфологічній класифікації комунікативів І.О. Шаронова посіли: (1) десемантизовані форми повнозначних слів – іменники (*Цирк!; Комедия!*;

Пустое!; Молодец); прислівники (*Ладно!; Блеск!*); дієслівні словоформи (*Давай; Очуметь*) та (2) ідіоми, сполучення повнозначної та службової лексики (*Бог ти мой!; Мама родная!; Это ж надо!*) [Шаронов 1999, с. 33].

Отже, у ролі ЛФК (за нашою структурною класифікацією, це лексико-фразеологічні комунікеми закритого типу) із морфологічних класів слів можуть виступати вигуки, частки, модальні слова, омонімічні до повнозначних частин мови слова, що у висловленні виконують реактивну, волюнтативну, емоційно-оцінну, етикетну та інформативну функції.

1.2.2. ЛФК з погляду синтаксису

Орієнтовно з 50-х рр. ХХ ст. лінгвісти зосередилася на функціональних аспектах мови, що спричинило появу досліджень розмовної мови (діалогу). А у 60-ті та особливо у 70 – 80-ті роки ХХ ст. помітне зростання уваги мовознавців до питань комунікативного синтаксису. Це актуалізувало синтаксичну класифікацію відповідних одиниць висловлення (В.В. Виноградов, О.М. Галкіна-Федорук, І.Р. Вихованець, П.С. Дудик, А.П. Загнітко, Н.В. Гуйванюк, В.Ю. Мелікян, М.О. Вінтонів та ін.), щодо яких паралельно в українській і російській граматиках уживали термін «слова-речення».

Ще у праці «Сучасна російська мова. Синтаксис» 1957 р. за ред. О.М. Галкіної-Федорук було виділено чотири типи **слів-речень**. Їх характеризували як особливий тип синтаксичних одиниць, у яких не можна виділити члени речення. Диференціювали (приклади наводимо мовою оригіналу):

1) слова-речення, які вживаються у питаннях-відповідях у розмовній мові. Вони виражають ствердження чи заперечення, згоду чи незгоду з чимось і поділяються на: а) власне стверджувальні слова-речення, виражені переважно словами (*Так; Так точно; Конечно*); б) стверджувальні слова-

речення, що виражають згоду співрозмовника з чим-небудь (*Да; Хорошо; Ладно*); в) стверджувальні слова-речення, що підтверджують думку чи власне висловлювання мовця. У таких випадках функціонує слово-речення *Да*. Заперечні слова-речення, які поділяються на власне заперечні (*Нет; Совсем нет!; Неправда!*; та ін.), а також слова-речення із запереченням мовця самому собі. Вони функціонують у монологіях, засвідчують емоційність мовлення і звичайно виражені часткою *ні*. Разом із стверджувальними чи заперечними словами-реченнями виділяють слова-речення, за допомогою яких мовець ухиляється від прямої відповіді. Найчастіше для цього вживається слово-речення *Нічого*;

2) питальні слова-речення, виражені стверджувальними та заперечними словами (*Да?; Нет?*), модальними словами (*Хорошо?; Верно?*), питальними частками (*Что?; Как?; Как же ж так?*), питальними словами (*Неужели?; Что вы?; Как так?*). Вони виражають сумнів, здивування, вимогу щось пояснити;

3) емоційно-оцінні слова-речення, які не виражають безпосередньо ствердження чи заперечення, мають значення позитивної чи негативної емоційної оцінки. Такі слова-речення зазвичай вигуківі (*Эх!; А-а*);

4) спонукальні слова-речення. До групи спонукальних слів-речень входять речення, виражені вигуком (*Вон; Тс-с; Ну!; Марш!*).

Окрему групу складають речення, які виражають привітання, прохання, подяку [Современный 1957, с. 313–319]; їх називають **синтаксично неподільними** реченнями [Современный 1957, с. 320].

У «Курсі сучасної української літературної мови» 1965 р. також виокремили **чотири групи слів-речень** за характером змісту: 1) стверджувальні, питальні, заперечні; 2) емоційно-оцінні; 3) спонукальні; 4) слова, що виражають привітання, подяку, ввічливість тощо [Жовтобрюх, Кулик 1965, с.114].

У російській граматиці 1970 року (заг. ред. Н.Ю. Шведової) було виділено **шість груп слів-речень** (приклади наводимо мовою оригіналу):

1) вислови ствердження й заперечення, згоди і незгоди: *Да; Нет; Так точно; Ладно; Хорошо* та ін.; 2) вислови вітання і відповіді на нього: *Привет; Доброе утро; До свидания; Всего самого лучшего* та ін.; 3) вислови волевиявлення, спонукання до дії: *Марш; Айда; Караул; Ей; Тсс-с; Алло* та ін.; 4) вираження різних емоцій: *Ах!; Ой; Урра!* та ін.; 5) питальні вислови і відповіді на них: *Что?; Как?; Как же ж так?*; 6) ізольоване звертання – одне чи з часткою або вигукком: *Маша!; Мам, а мам!* [Грамматика 1970, с. 574].

У «Сучасній українській літературній мові» за ред. І.К. Білодіда (1972 р.) (автор розділу – П.С. Дудик) від інших синтаксичних одиниць відмежували слова-речення за синтаксичними, морфологічними та функціонально-змістовими ознаками. Важливим був висновок, що слова-речення не становлять речень, навіть синтаксично нечленованих, бо лиш деякими функціями вони адекватні реченню: своєрідно виражають окреме закінчене висловлення, вони *повноцінні комунікативно* (курсив наш. – Ф. П.), репрезентують «думку-судження синтаксично нечленованою формою, а, значить, недиференційовано з логічного боку: елементи цього судження якоюсь мірою сприймаються як мислено редуковані, як такі, що в усій повноті і з усією чіткістю не відтворюються свідомістю» [Дудик 1972, с. 215]. Дослідник за семантико-синтаксичним принципом виокремлював ***п'ять груп слів-речень***: стверджувальні, заперечні, питальні, спонукальні, емоційно-оцінні, слова-речення, що функціонують у системі мовного етикету. Варто зазначити, що вчений у своїй праці спирався на класифікацію, запропоновану О.М. Галкіною-Федорук, зауважуючи: «Термін слово-речення не зовсім точний, однозначний, бо словом-реченням подекуди називають однослівне речення, наприклад односкладне» [Дудик 1999, с. 232].

У російській граматиці 1980 року (за ред. Н.Ю. Шведової) слова-речення як такі, що можуть функціонувати у ролі репліки ствердження, заперечення та емоційної репліки. Виділено ***сім груп*** слів-речень (приклади наводимо мовою оригіналу): 1) ствердження: *Да; Так точно; Правда, правда;*

Ладно; Точно та ін.; 2) заперечення: *Нет*; 3) етикетні (*Пожалуйста; Спасибо*); 4) волевиявлення (*Циц!; Караул!*); 5) емоційно-оцінні (*Тьфу*); 6) питальні (*А?; Ну?; Хорошо?*); звуконаслідувальні (*Шур-шур*); 7) звернення-заклики (*Иван!*) [Русская грамматика 1980, с. 420 – 421].

Близька до наведеної академічної класифікації система нечленованих речень, запропонована О.А. Земською, яка виділяла речення: на позначення згоди / незгоди, оцінки, спонукання [Земская 1983, с. 92 – 93]. Так само Г.В. Дагуров розрізняв шість типів слів-речень: емоційно-експресивні, емоційно-оцінні, спонукальні, стверджувальні, заперечні, питальні [Дагуров 1988, с. 78–79].

Урахування ситуацій функціонування цих одиниць у мові посприяло появі терміна **«релятиви»**, під якими розуміють мовленнєві комунікативні одиниці синтаксичного характеру, які служать реакцією на сприйняття яких-небудь явищ, але виражені не за допомогою номінативних значень слів [Валимова 1967, с.133].

Традиційно в україністиці ці одиниці синтаксичної фразеології називають **нечленованими реченнями**. Дослідники давно звернули увагу, що крім членованих речень, в усній розмовній мові наявні такі синтаксичні конструкції, які позбавлені будь-якого синтаксичного членування, але виражають загалом модально-семантичні значення, категорії ствердження, заперечення, запитання, спонукання, емоційної оцінки тощо, своєрідно виконуючи завдяки цим своїм якостям комунікативну функцію речення. Отже, у сучасній українській мові прості реченнєві побудови складають дві групи – членовані, до яких належать двоскладні та односкладні речення, і нечленовані конструкції, що не містять ні головних, ні другорядних членів речення. Нечленовані речення утворюються вигуками, частками, модальними словами, які не належать до слів у точному розумінні цього терміна.

У граматиці української мови І.Р. Вихованець надає перевагу термінові **нечленовані речення** [Вихованець 1993, с. 100]. Дослідник поділяв ці одиниці на такі групи: 1) нечленовані речення, виражені частками; 2)

нечленовані модальні речення; 3) нечленовані вигуківі речення. Так, нечленовані речення, виражені частками, він поділив на стверджувальні (*Так; Еге; Еге ж; Та еге ж; Атож; Авжеж; Аякже* та ін.) і заперечні (*Ні*), розповідні (ті, що стверджувальні і заперечні, але вимовлені з розповідною інтонацією) і питальні (*Невже?; Хіба?; Та ну?*), а також стверджувальні й заперечні, вимовлені з питальною інтонацією (*Так?; Еге?; Ні?* та ін.), питально-спонукальні (*Ну?*) [Вихованець 1993, с. 101]. До нечленованих вигуківих зарахував синтаксичні одиниці на позначення емоційно-оцінної реакції мовця на ситуацію, повідомлення (*А!; Ох!; Ех!; Ой!; Е!; Ого!; Ова!; Хм!; Тьху!; Пхе!* та ін.) та спонукання до дії (*Геть!; Годі!; Гей!; Ура!; Гайда!; Ша!; Тсс!* та ін.) [Вихованець 1993, с. 101–102].

У праці «Синтаксис неповного речення» (2007) за редакцією Н.В. Гуйванюк оперують терміном *нечленовані комунікати* (паралельно з цим вживають поняття *слово-речення*), які диференціюють на стверджувальні, питальні, спонукальні, емоційно-оцінні, слова речення як форми етикету [Гуйванюк 2007, с. 16 – 26].

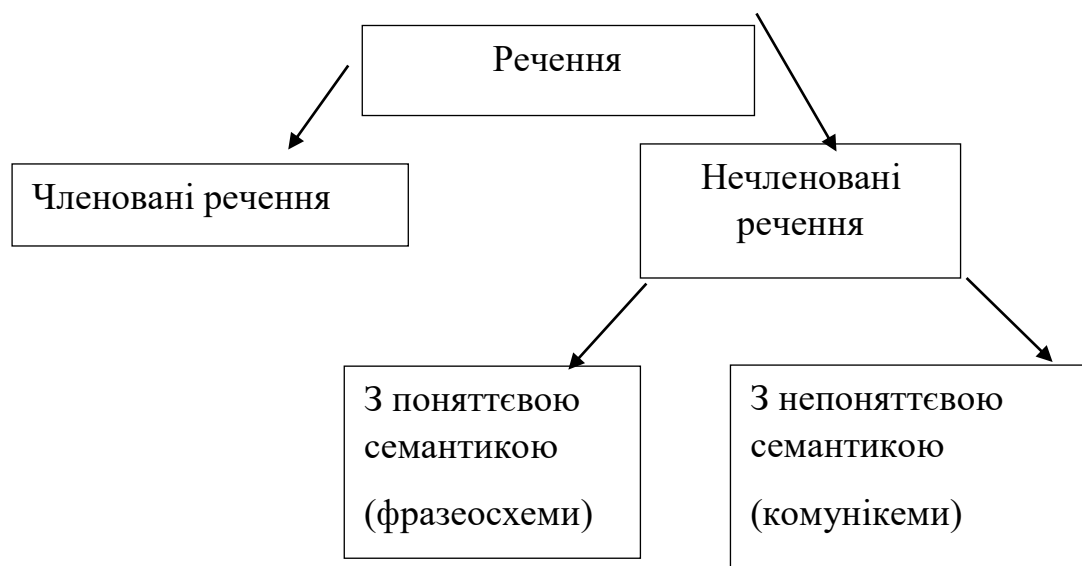
Ці одиниці, які не відповідають граматичному зразку речень, виконують передусім комунікативну функцію, І.І. Слинько, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянська називають *комунікатами*: «За значенням їх можна назвати *логіко-модальними комунікатами*, бо вони передають категорії ствердження, заперечення, питання (логічні), спонукання, емоції, оцінки (модально-емоційні). За способом вираження такі конструкції можна назвати *неповнозначними комунікатами*, бо вони переважно виражаються неповнозначними словами, частками» [Слинько 1994, с. 292]. Із граматичними реченнями у них такі споріднені ознаки: 1) вони мають інтенцію відносно завершеного повідомлення; 2) можуть мати у своєму складі засоби вираження суб'єктно-модального значення; 3) можуть мати деякі поширювачі; 4) здатні входити до структури складного речення [Гуйванюк 2009, с. 273].

На думку О.П. Куц, усі синтаксично нечленовані конструкції доцільно розрізняти за морфологічним критерієм: 1) побудови з частками і модальними словами, які близькі до часток; 2) побудови з вигуками та вигуківими сполученнями; 3) побудови фразеологічного характеру. Ці конструкції можуть вживатися відносно самостійно, проте їх головна специфіка полягає в тому, що вони виступають як нечленовані речення тільки в діалозі, рідше в монологічному мовленні, переважно в реченнях суб'єктивно-модального характеру [Куц 2002, с.12].

Саме ознака синтаксичної нечленованості посприяла виокремленню специфічних одиниць – **комунікем** у ряду з фразеосхемами, стійкими моделями (експресивно-іронічними висловлюваннями), стійкими зворотами (прислів'ями, приказками, крилатими і клішованими висловами) [Меликян 2004, с. 41].

Пор. запропоновану В.Ю. Мелікяном класифікацію, у якій дослідник поняття «комунікема» співвідносить з «нечленованими реченнями з непоняттєвою семантикою»:

Схема 1.1.

Сьогодні вчені визначають **комунікеми** як одиниці, що мають такі диференційні ознаки:

- являють собою слово чи словосполучення;
- є граматично нечленованими;

- характеризуються наявністю модусної пропозиції;
- нечленовано виражають певний непоняттєвий зміст;
- служать реакцією на різні факти об'єктивної дійсності;
- виконують у мові естетичну функцію [Меликян 1999, с. 4].

На матеріалі мови російської художньої прози, кінофільмів В.Ю. Мелікян диференціював комунікеми (приклади подаємо мовою оригіналу):

- 1) ствердження / заперечення (*Конечно; Еще бы!; Ей-богу!*);
- 2) емоційно-оцінні (*Вот это да!; Прекрасно!; Ужас!*);
- 3) волевиявлення (*Давай!; Ну!*);
- 4) для встановлення контакту (*Алло; Внимание!; Слушай!*);
- 5) питальні (*Как?; Что?; А?*);
- 6) етикетні (*Спасибо; простите, пожалуйста*);
- 7) текстостоутворювальні, які виконують композиційно-

організувальну роль, ділячи мовлення на відносно завершені частини і вказуючи на наміри мовця продовжити чи завершити його висловлювання (*Так; Ось; Все*) [Меликян 2004, с. 40].

«Комунікеми» переважно однозначні, як спостережено у вказаній роботі, наприклад: *Дзуськи!* [ВТССУМ, с. 219: Дзуськи, узус, дзуськи, виг, фам., перен. Годі, зась], *ТЬфу!* [ВТССУМ, с. 1488: Тьфу!, розм. Уживається для вираження здивування, невдоволення, досади і т. ін.]. Проте, як слушно зауважує дослідник, обсяг і межі цих груп рухливі, адже поліфункціональність також поширена серед комунікем. Наприклад, розглянемо ЛФК ЗС *Авжеж*: Кенон: *Допоможеш мені з цим?* Зеб: *Авжеж* [ВТССУМ, с. 4: Авжеж, розм. Уживається для ствердження якої-небудь думки (найчастіше у відповідях; аякже, так, звичайно і т. ін.]. Батько: *Тонні, ти ж знаєш, що вампіри – вигадані істоти. Міфи і казки. Дурниці.* Тонні: *Авжеж. Тобі видніше* [ВТССУМ, с. 4: ірон. Уживається (з підвищеною інтонацією) із запереченням у значенні]. Мати: *Нам обом видніше* (МВ).

Особливу увагу В. Ю. Мелікян приділяє комунікемам ствердження / заперечення та емоційно-оцінним комунікемам. Цю думку підтримує О.Б. Акімова: «.. основне значення комунікем – це значення ствердження /заперечення, яке може ускладнюватися додатковими семантичними відтінками чи емоційною реакцією мовця на слова співрозмовника. У кожному разі зміст комунікем можна встановити лише в конкретному контексті, який виявляє їхнє комунікативне значення [Акімова 2012, с. 7].

Терміном «комунікема» у своїх працях оперує і Н.О. Меркулова, розуміючи під ним «згорнутий репрезентант речення іншої структурно-семантичної кваліфікації, який використовується в ролі репліки-реакції» [Меркулова 2007, с.79]. Роль комунікеми – виразити експресивну реакцію на подію чи висловлення в лаконічній згорненій формі [Меркулова 2007, с. 79].

Дослідниця вважає, що прикладами комунікем українського мовлення можуть бути:

– стверджувальні репліки (*Чому б ні!; Хто його зна!; Що казати!; Аякже!; Ще б пак!; Авжеж!; Ясно що!; Отож!; Оце тобі!; Їй-Богу!*), конструкції (*Ще б (не)+Vinf; Як не + VInf; Чому (б) (же) (і, й) + не + VInf*) тощо;

– заперечні репліки (*Де там!; Куди там!; Ще чого!; Дуже треба!; Де (вже) там!; Куди там (йому, їй)!; Мені що (з того); Як же, прийшов! (іронічне); Шукай дурня!; Ага, зараз!; Зараз все кину і... (пиду, зроблю). Кажу-кажу!; Плювати хотів!; Допоміг! (іронічне)* тощо;

– емоційні оцінки (подив, радість, захоплення, обурення): *Бач, який!; Отакої!; Ти диви, яка (як, який тощо)!; Диво яка..!; Жах яка!; Оце тобі!; Який (яке, яка) + іменник прикметник!; Оце так...!; Це ще що за...!; Боже який...!; Що за...!* тощо;

– імперативні виклики (волевияв): *Тільки спробуй!; Я тебе!; Я тобі дам!; Я йому!; Дивись у мене!; Давай-давай!...тобі кажуть!* Повтор *Спи-спи!* тощо [Меркулова 2007, с. 79].

Дослідник синтаксису української мови К.Ф. Шульжук вважав, що «структури, у яких представлені повнозначні компоненти, що вказують на двоскладність / односкладність конструкції, можна вважати реченнями, інші, які такої вказівки не мають, є *еквівалентами речень*» [Шульжук 2004, с. 146]. У праці «Із синтаксису простого речення» П.С. Дудик уточнює: «У власне структурному плані – це синтаксично нечленовані конструкції, а в плані комунікативному, функціональному – це **еквіваленти**, або **замінники, речення**» [Дудик 1999, с. 232].

Свого часу В.Ф. Кіпріанов дискутував з прибічниками теорії еквівалентів речення. Відмовляючись від такого підходу, він запропонував термін *комунікатив*: «Насправді, що значить еквівалент речення? Це, напевне, означає, що якийсь вислів не являє собою речення, але виконує в мові функцію речення, тобто комунікативну функцію; не виступає реченням, але виражає певну думку, як і речення, і має інтонаційну завершеність. Якщо це так (а це справді так), то ми маємо не еквівалент речення, а справжнє речення» [Киприянов 1961, с. 61]. На думку І.О. Шаронова, неподільні стереотипні висловлювання, репліки-відповіді в діалозі посідають самотійну позицію в реченні, їм притаманна фіксованість емоційно-експресивного забарвлення [Шаронов 1996, с. 90]. «Комунікативи», за термінологією дослідника, складаються з неповнозначних чи десемантизованих слів та ідіоматичних сполук. Як мінімальну синтаксичну непередикативну одиницю, яка характеризується смисловою, синтаксичною, комунікативною цілісністю, розглядає «комунікатив» О.Ю. Вікторова [Викторова 1999, с. 27].

Оперуючи термінами *«фразеологічні експресиви і комунікативи»*, О.Г. Гордій кваліфікувала відповідні одиниці як окремі висловлення, синтаксично оформлені у вигляді речень / еліптичних речень, закріплені узуально в мовній спільноті для вираження інтенцій, оцінок і емоцій мовця, які характеризуються вживаністю, відтворюваністю, відносною стійкістю, комплексним значенням і виконують комунікативну та часто експресивну функцію» [Гордій 2017, с. 40].

У «Теоретичній граматиці української мови» А.П. Загнітко спирається на поняття **квазі-речення**. Він виділяє вокативні (*Хлопче!*), вигуківі (*Ой!*), метакомунікативні (*На добраніч*) [Загнітко 2004, с. 108]. Дослідник стверджує, що «квазі-речення не містять інформації, в силу чого їм не притаманна суб'єктно-предикатна основа. До них належать речення-звертання (вокативи), вигуківі речення, які виступають засобом вираження емоцій, і також близькі до них формулоподібні речення метакомунікативної настанови, основним призначенням яких є налагодження або закінчення мовленнєвого контакту» [Загнітко 2004, с. 108]. Дослідник виділяє такі основні ознаки цих одиниць: 1) контекстуальна і ситуативна мотивованість значення; 2) відсутність внутрішнього членування, тобто виділення головних і другорядних членів речення; 3) амальгамність номінативного та оцінного начал; 4) співвідношення не з реченням, а із судженням; 5) інтонаційне оформлення; 6) відсутність парадигми у вузькому і широкому виявах (варіації, модифікації, трансформації); 7) наявність високого ступеня абстрагованості семантики; 8) відносна семантико-граматична автономність [Загнітко 2009, с. 82].

Отже, ЛФК закритої структури за синтаксичними, морфологічними, інтонаційними та функціонально-змістовими ознаками аналогічні нечленованим реченням, є лаконічними моделями, що беруть активну участь у побудові діалогічних висловлень, є засобами вираження емоційних реакцій учасників спілкування, апеляції до співрозмовника, окреслення мінімальних мовних жанрів. ЛФК відкритої структури з погляду синтаксису є еквівалентами незавершеного висловлення, функціонально-змістовою ознакою якого є наявність певним інтенційного навантаження.

1.2.3. Диференційні ознаки ЛФК

Попри різноманіття підходів, тверджень і попередніх висновків, попри різноманіття термінів (зазначають, що їх близько 15), більшість дослідників сходиться на тому, що такий специфічній текстовій одиниці, як ЛФК, притаманні:

- 1) структурно-семантична цілісність (нечленованість) компонентів. Ця ознака корелює з іншими – відтворюваність, стійкість, ідіоматичність;
- 2) здатність виконувати функцію речення (комунікативну);
- 3) синтаксична незалежність, відносна самостійність;
- 4) можливість бути вираженою різними частинами мови;
- 5) інтонаційна оформленість. ЛФК ЗС мають інтонацію відносно закінченого повідомлення;
- 6) шаблонність, стереотипність;
- 7) ситуативно-контекстуальні умови існування. На думку багатьох дослідників, значення ЛФК можна точно визначити лише в контексті;
- 8) інтенційне значення. Розглянемо приклад, де ЛФК виражає інтенцію відмови: Шіфу: *Тигриця не воїн дракона. Ти воїн*. По: **Та ну**. Вони п'ятірка. Чого я їх навчу? (ПКФ). У фрагменті анімаційного кінотексту «Граф: Країну охопила паніка? Грифон: **Саме так**» (УПК) комунікема *так*, підсилена часткою *саме*, виражає інтенцію підтвердження;
- 9) вираження ставлення мовця до ситуації, його емоційної реакції на мову (репліку) / ситуацію. Кількісно невелика частина ЛФК за своїм лексичним наповненням і модальним значенням становить нейтральні з емоційного погляду конструкції;
- 10) жестово-мімічний супровід. Наведемо фрагмент з мультфільму «Зоряні війни»: Йода: *Порушники глибоко у храмі перебувають*. Обіван: *Як їм вдається уникати нас?* Йода: *Можливо, допомагає їм хтось із середини*. Обіван: **Чудово** (ЗВ). Для того, щоб правильно зрозуміти виділену ЛФК,

треба звернути увагу на жести й міміку персонажа: Обіван: (*хитає головою*) Чудово! ЛФК виражає обурення і занепокоєння персонажа;

11) ситуативна десемантизація та енантіосемія. Розглянемо фрагмент з мультфільму «Пригоди Джекі Чана»: Джекі: *Джейн, ти залишаєшся з дядечком*. Джейн: **Звісно** (ПДЧ). ЛФК *звісно* в цій конкретній ситуації виражає незгоду зі співрозмовником;

12) асоціативне тяжіння до тематики, жанрових особливостей комунікації, до певних образів.

Запропонований перелік диференційних ознак ЛФК під впливом «лінгвістики мовного існування» Б.М. Гаспарова [Гаспаров 1996] може бути уточнений, адже в основі його теорії походження комунікативних фрагментів лежить поняття мовного досвіду. Отже, конститутивними ознаками комунікативного фрагмента є: 1) безпосередня заданість у пам'яті мовця; 2) смислова цілісність; 3) динамічна природа; 4) сприймається як цитата; 5) комунікативне зарядження (значення реалізується в контексті); 6) пластичність форм комунікативного фрагмента; 7) унікальність у конгломераті мовної пам'яті; 8) континуальний принцип існування комунікативних фрагментів, пов'язаних за принципом накладання та суміжності; 9) асоціативна пластичність у вживанні.

1.3. Класифікаційні підходи до вивчення ЛФК як методологічна основа лінгвостилістичного дослідження

Проблема класифікації ЛФК є досить актуальною та складною. Як засвідчують лінгвістичні дослідження, такої класифікації можуть бути різні критерії: функціональний, функціонально-семантичний, структурно-семантичний, комунікативно-прагматичний, формально-граматичний.

Основним є функціонально-семантичний (див. [Современный, 1957, Русская грамматика, 1970, 1980, Меликян 1999, 2004, 2014]). Диференціація

ЛФК за цими ознаками передбачає одночасне урахування комунікативної функції цих одиниць і їхньої категорійної семантики, модальності, ролі в організації висловлення відповідно до їхньої мети. Це вже підтвердили наведені вище класифікації слів-речень, комунікем, комунікативів, еквівалентів речень і под.

Існує декілька функціонально-семантичних класифікацій синтаксичних одиниць, що можуть бути покладені в основу класифікації ЛФК. Узагальнюючи їх, пропонуємо за **функціонально-семантичним** критерієм розрізняти:

1) ЛФК із значенням ствердження (*Так; Саме так; Ага; Ага ж; Еге; Еге ж; Угу; Угу ж; Авжеж; Атож; Аякже; Та вже ж; Так точно; Безперечно*). Як зазначалося вище, за формально-граматичними ознаками ЛФК поділяються на одно- й багатокomпонентні, вони можуть утворювати конструкції, комунікеми відкритої структури (фразеосхеми), наприклад: Без+N₂ (*Без базару, Без балди*);

2) ЛФК із значенням заперечення (*Ні; Та ні; Ой ні; Ще ні; Зовсім ні; Де + там + V; Ще + чого + тобі + V*);

3) ЛФК із значенням спонукання (*Тули!; Годі!; Лягай!; Досить!; Марш!; Цить!*);

4) контактовстановлювальні ЛФК (*Агов!; Ей!; Гей!; Агей!; Агов+N₁ (Агов, чуваче!; Ей, шкет! та ін.); Дякую / Спасибі + за + N (Дякую за допомогу; Спасибі за порятунок)*);

5) питальні ЛФК (*Як?; Що?; Хіба?; Невже?; Справді?; Що+ за+N (Що за людина!); Як не + V (Як не погодиться?)*);

6) емоційно-оцінні ЛФК, наприклад: Боже+V (Р) (*Боже, допоможи!; Боже мій!*), Ще той+N (Р) (*Ще той шахрай*).

Окремо звертаємо увагу на поняття «етикетна комунікема». Як засвідчують наведені вище класифікації слів-речень, формул, мета комунікативних засобів, не всі дослідники виділяють такий клас стереотипних синтаксичних одиниць. У лінгвістиці існують різні терміни на

позначення етикетної одиниці: стилістичні шаблони (Б.О. Ларін), форми ввічливості, етикетні мовні формули, формули звертання, вибачення, подяки й т. ін. (Н.П. Плющ), стійкі формули спілкування, формули ввічливості (О.М. Мацько), стилістичні формули (М.К. Гудзій, С.С. Богуславський), стилістичні трафарети (Д.С. Лихачов), стійкі формули (І.П. Єрьомін), стереотипні формули (В.І. Мансикка), традиційні формули (О.В. Творогов), стійкі формули спілкування, стійкі висловлювання, фразеологічні речення (Н.І. Формановська). За функціональним, комунікативно-прагматичним призначенням вони викликають труднощі при створенні функціонально-семантичної класифікації ЛФК, про що буде сказано нижче.

У дослідженні оперуємо поняттям *етикетні ЛФК*, що позначають вербальні засоби регулювання норм моральної поведінки в обставинах безпосереднього контактування мовців. Ці специфічні одиниці усної мови входять до системи ЛФК, що різняться функціонально і за семантичними ознаками, а тому їх розглянуто у різних підсистемах ЛФК. За нашими спостереженнями, дослідники виділяють від п'яти до п'ятнадцяти формул мовного етикету. При цьому ядерними є етикетні комунікеми привітання, вибачення (перепросин), прохання, прощання. Дослідження розширюють перелік цих різновидів, до яких можна зарахувати ЛФК привертання уваги, знайомства, компліменту, співчуття (див. праці О.М. Миронюк), ЛФК поради, пропозиції, дозволу, заборони, згоди, відмови, побажання (див. праці А.О. Акишиної, Н.І. Формановської, С.К. Богдан) [Акишина, Формановская 1989, с. 5 – 9; Богдан 1998, с. 58 – 59]. Н.Ф. Баландіна також виділяє етикетні комунікеми як прагматичні кліше ритуального характеру в системі метакомунікативних прагматичних кліше, прагматичних кліше спонукання, оцінки, поздоровлення, подяки, вибачення, негопозитивних прагматичних кліше [Баландіна 2002, с. 329 – 330]. Попри різні засади запропонованих класифікацій названі дослідники одностайні в тому, що етикетні мовні стереотипи – специфічні одиниці комунікації.

Отже, запровадження нового терміна (чи синонімічних термінологічних понять) супроводжувалося й формуванням його поняттєвого змісту, уточненням класифікацій за морфологічними, синтаксичними, функціонально-семантичними ознаками, які ми цілком можемо спроектувати на класифікації лексико-фразеологічних комунікєм.

Функціональна класифікація «комунікативів» запропонована І.О. Шароновим. Вона охоплює такі різновиди: 1) ментальний (підтвердження, погроза); 2) етикетний (привітання, подяка, вибачення); 3) емоційний (здивування, радість, обурення), 4) спонукальний (наказ, прохання, вимога) [Шаронов 1996: цит. за: Шаронов 2012, с. 449].

Згодом ця класифікація зазнала змін, і під час лекції, що відбулась 2 квітня 2014 року в Російському державному університеті, професор І.О. Шаронов запропонував функціональну класифікацію комунікативів за інтенціями та емоціями в мові (приклади подано мовою виступу):

Таблиця 1.1.

Функціональна класифікація комунікативів І. О. Шаронова [Шаронов 2014 http://il.rsuh.ru/binary/2632980_46.1415481470.88347]	
за інтенціями	за емоціями
Підтвердження, згода з думкою: <i>Да; Да-да; Ну да; А то нет; Конечно; Еще бы.</i>	Нерозуміння, розгубленість: <i>Что?!; Да что же это!; Свят, свят!; Это что такое?</i> і т. ін.
Заперечення, незгода: <i>Нет; Нет-нет-нет!; Что ты?; Господи помилуй!; Чорта с два!</i>	Розчарування: <i>Ну-у; Приехали!;</i>
Згода виконати дію: <i>Хорошо; Ради Бога; Оставьте; Окей; По рукам.</i>	Засмучення: <i>Ну вот!; На тебе / Нате вам!; Вечная история; Не было печали</i> і т. ін.

Дозвіл: <i>Пожалуйста; Бог с тобою (вами / ним / нею / ними).</i>	
Відмова, заборона, протидія: <i>Нет; Ну уж нет; Та ну; Ни за что; Вот еще.</i>	Подив, захоплення: <i>Вот это да!; Ну и ну!; Надо же!; Подумать только!; Ох ты!; Боже ж ты мой!</i>
Примирення з відмовою: <i>Подумаеш; Ну и ладно / ну и пожалуйста; Дело хозяйское.</i>	

Отже, інтенційний складник цієї класифікації об'єднує функціонально-семантичні ознаки (ствердження, заперечення) та ситуативні прагматичні – дозвіл / заборона. Саме за інтенційними ознаками прийнято диференціювати мовні жанри, які за запропонованою І.О. Шароновим схемою, можуть, як видно, бути розподілені фактично на чотири великі класи. З нашого погляду, доволі обмежена і класифікація комунікативів за емоціями. Отже, цілком такий підхід використати ми не можемо, але беремо до уваги моменти, які є збіжними з іншими класифікаціями комунікативних одиниць тексту.

У комунікативній лінгвістиці відомі і **прагматичні класифікації** за комунікативними системами. В українському мовознавстві найбільш відома та, що її актуалізував у своїх роботах Ф.С. Бацевич [Бацевич 2003, с.130]. В основі такої класифікації – урахування параметра іллокутивної мети мовного акту, напрямку іллокуції (від слів до дійсності чи від стану речей у дійсності до слів) та ментального стану мовця (волі, емоцій, намірів, переконань) виділяють п'ять головних типів мовленнєвого акту (за Джоном Остіним):

1) репрезентативи (або асертиви), метою котрих є судження про певні стани речей, наприклад, констатації, сумніви, прогнозування тощо (*Справді?; Маячня!; Авжеж; Без сумніву*);

2) директиви, метою яких є створення тиску на адресата, схиляння його до певних дій. Директиви втілюються в проханнях, дозволах, наказах тощо (*Будь ласка; Поквапся; Шикуйсь!*);

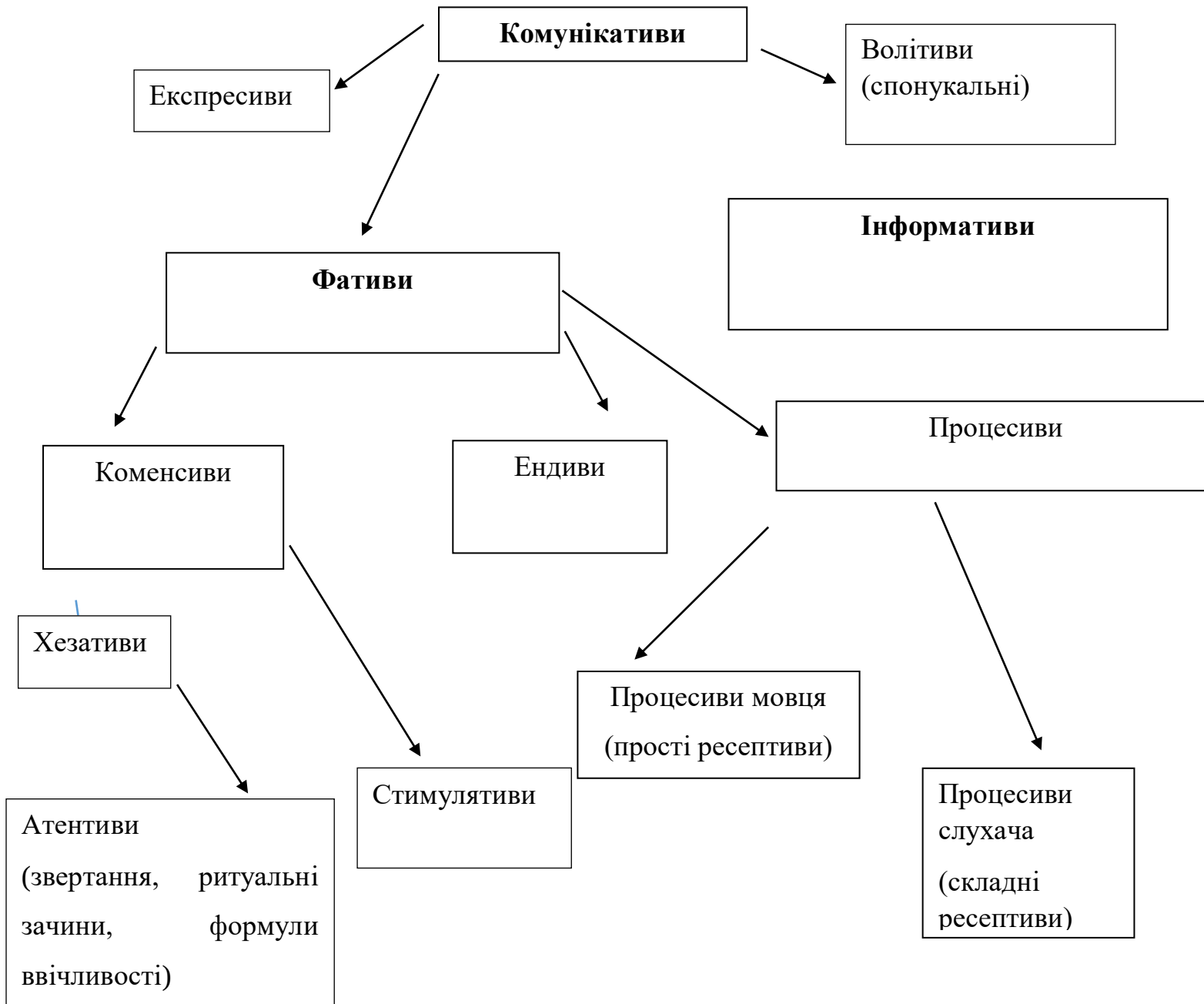
3) комісиви, метою яких є формулювання зобов'язань і відповідальності перед адресатом. Втілюються у різноманітних зобов'язаннях, обітницях, обіцянках тощо (*Буде зроблено; Виконую; Я прикрию*);

4) експресиви, метою яких є демонстрація психічних станів, емоцій, тощо. Найповніше експресиви втілюються у подяках, поздоровленнях, вибаченнях, співчуттях, привітаннях та ін. (*Вітаю; Перепрошую; Співчую*);

5) декларативи (декларації), комунікативна мета яких – здійснення впливу на соціальні стосунки людей. Втілюються декларативи в різноманітних іменуваннях, призначеннях на посаду, висунення кандидатами, оголошення війни тощо [Бацевич 2003, с. 130 – 131].

Такий вигляд має чотирикомпонентна прагматична класифікація І.І. Прибиток, яка розрізняла: експресиви; волітиви (спонукальні); інформативи; фативи [Прибиток 1992, с. 90]. На Схемі 1.2. показуємо взаємозалежності в запропонованій класифікації:

Схема 1.2.

Відома спроба поєднати *функціонально-семантичну* та *прагматичну* класифікації комунікем (приклади подаємо мовою публікації):

Таблиця 1.2.

Комплексна класифікація комунікем О.М. Хаванської [Хаванская 2008, с. 64-65]	
Стверджувальні комунікеми:	власне ствердження: <i>Конечно; Еще бы; О, да</i> та ін.; згоди: <i>Правда; Да; Действительно; Ладно; Угу; Хорошо;</i> підтвердження чогось: <i>Точка.</i>
Заперечувальні комунікеми:	власне заперечення: <i>Нет;</i> непогодження з чимось: <i>Где уж там!; Та нет!; Не надо;</i> спростування: <i>Неправда.</i>
Емоційно-оцінні:	вираження позитивної реакції: <i>А-а-а!; Ах!; Наконец то!; Ой!; Урра!; Ха-ха!;</i> вираження нейтральної реакції: <i>Ничего;</i> вираження негативної реакції: <i>А-а-а; Ай; Ах; Жаль; Очень жаль.</i>
Фативи	<i>Привет; Спокойной ночи.</i>

Відома класифікація комунікем за **структурно-семантичним злиттям компонентів** (за ступенем фразеологізації). Автор – також В.Ю. Мелікян. Дослідник бере за основу класифікацію фразеологізмів В.В. Виноградова, у якій, які відомо, запропоновано виділяти три типи ФО: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення [Виноградов 1977, с. 29 – 34].

Фразеологічні зрощення – абсолютно неподільні, нерозкладні, немотивовані словосполучення, значення яких повністю незалежне від їхнього лексичного складу, від значень їх компонентів і так само умовне і

довільне, як значення немотивованого слова-знаку. У їхньому значенні немає ніякого зв'язку, навіть потенційного, зі значенням їх компонентів [Виноградов 1977, с. 28]. Основною ознакою зрощення дослідник називає семантичну неподільність, тобто значення ФО абсолютно не виводиться із значень її компонентів [Виноградов 1977, с. 29].

Фразеологічні єдності – теж семантично неподільні ФО, які виражають єдине, цілісне значення, певною мірою мотивоване, являючись утвореннями, що виникають із злиття значень лексичних компонентів (*за маминой спиною, агнець божий*) [Виноградов 1977, с. 30].

Фразеологічні сполучення – «тип фраз, створюваних реалізацією значення зв'язаних сполучень слів» [Виноградов 1977, с. 32].

Різниця фразеологічної єдності від фразеологічного сполучення полягає в тому, що у фразеологічному сполученні значення слів, що поєднуються певною мірою рівноправні. У фразеологічному сполученні звичайно лише значення одного зі слів сприймається як значення невідільне, зв'язане.

Зберігши три основні класи ФО за схемою В.В. Виноградова, М.М. Шанський виділив четвертий клас – фразеологічні вирази, до яких уналежнив стійкі в своєму складі і вживанні фразеологічні звороти, які не тільки є семантично подільними, але складаються цілком зі слів із вільним значенням (*Волков бояться – в лес не ходитъ; Не все то золото, что блистит*) [Шанский 1969, с. 84].

Ураховуючи досвід лексичної фразеологізації, В.Ю. Мелікян запропонував диференціювати чотири типи комунікем:

1) комунікеми-зрощення – це одиниці максимально фразеологізовані, вони мають ознаку відтворюваності, яка виявляється у використанні готової одиниці в цілому (*А; Ну; Ну ладно; А-а-а; так-так*). Вони характеризуються сталістю. Їх зміни або неможливі, або суворо обмежені. При цьому, не дивлячись на максимальний ступінь нечленованості комунікем-зрощень, деякі з них допускають варіювання, наприклад: *Да; Да-а; Да ну; Та Ну* і т. ін.

Лексичні компоненти у складі таких одиниць повністю десемантизовані. Жорстка регламентація чи неможливість варіювання комунікем-зрощень призводить до того, що за ними закріплюється індивідуальне значення [Меликян 2013, с. 163 –273];

2) комунікеми-єдності являють собою похідні одиниці, що відрізняє їх від комунікем-зрощень (*Бог знає; Чорт забирай*). Значення комунікем-єдностей мотивоване, їх значення співвідносяться зі значенням відтворюваної мовної одиниці. Звідси вплив первинного значення лексичних компонентів, що входять у структуру комунікем-єдностей. Чим вище такий вплив, тим нижчий ступінь нечленованості комунікеми [Меликян 2013, с. 182].

3) комунікеми-сполучення являють собою побудови, які мають проміжний статус між вільними і фразеологізованими. Їхня специфіка полягає в тому, що вони реалізуються у загальному (фразеосинтаксичному значенні), проте їх конкретне (первинне) значення синонімічне вторинному (*Без питань; Без базару*). Пряме значення лексичних компонентів актуальне, наприклад: *Добрий вечір; Щасливої дороги* [Меликян 2000, с. 258]. Якщо зіставимо наведені автором приклади, то побачимо, що у формально-структурному і семантичному плані не бачимо різниці між **Бог з тобою** [ФСУМ 1993, с. 37: Бог (Господь) з тобою (з вами, з ним) і т. ін. Уживається для вираження здивування, заперечення, докору, застереження, заспокоєння і т. ін.] та **Бог знає** [ФСУМ 1993, с. 38: Бог знає. Невідомо, ніхто не знає];

4) комунікеми-вирази не є похідними. Вони функціонують у своєму прямому значенні. У них відсутня внутрішня форма. Підставою для виділення комунікем-виразів у нечленовані речення є те, що вони мають деякі ознаки нечленованих речень. Комунікеми-вирази є стійкими одиницями. У формальному аспекті стійкість виражається у наявності обов'язкових структурних компонентів. Попри мінімальний ступінь нечленованості компонентів, варіантність деяких з них неможлива або суворо обмежена. Ці комунікеми активно варіюються в лексичному аспекті,

наприклад: *Буде зроблено* [виконано]; морфологічному (*Благослови тебе* [вас, її, його] Бог)), синтаксичному (*Бог тобі суддя – Бог тебе суди*), стилістичному (*Добре – Добро*) [Меликян 2014, с. 373 – 376].

З нашого погляду, така класифікація нечітка і недостатньо вмотивована. Для створення класифікації ЛФК не варто буквально залучати відому класифікацію ФО В.В. Виноградова [Виноградов 1977, с. 29 – 34].

На нашу думку, **структурно-семантична класифікація** може складатись з таких двох різновидів ЛФК: 1) комунікем, що не зазнають структурних і семантичних змін у контекстах; 2) комунікем, що можуть зазнавати структурних чи семантичних трансформацій у контекстах.

Як зауважено вище, комунікеми класифікують і за **формально-граматичними ознаками** (класифікація В.Ф. Кіпріанова у п. 1.2.1.).

М.І. Цуркан класифікує комунікеми за функціями, які вони виконують у мові. Вона виділяє 1) комунікеми, що виконують фатичну функцію; 2) комунікеми, що виконують інформаційну функцію 3) комунікеми, що виконують волюнтативну функцію [Цуркан 2015, с. 45].

Заслуговує на увагу **комунікативно-прагматична** типологія кліше запропонована Н.Ф. Баландіною. Дослідниця враховує функціонально-семантичні критерії для розрізнення актомовленнєвих (іллокутивних) функцій. На цій підставі виділено *метакомунікативні прагматичні кліше*, розподілені на: (а) прагматичні кліше звертання; б) прагматичні кліше знайомства; в) прагматичні кліше вітання; г) прагматичні кліше-прощання; ґ) прагматичні кліше ритуального та неритуального запиту інформації; д) символічно інформаційні прагматичні кліше) та неритуального характеру (а) прагматичні кліше привертання уваги; б) прагматичні кліше запиту інформації; в) метатекстові прагматичні кліше). *Прагматичні кліше спонукання* поділено на: а) прагматичні кліше прохання; б) прагматичні кліше пропозиції (запрошення); в) прагматичні кліше поради, г) прагматичні кліше оцінки; ґ) прагматичні кліше похвали; д) прагматичні кліше компліменту; прагматичні кліше подяки; прагматичні кліше вибачення;

негопозитивні прагматичні кліше; прагматичні кліше згоди; прагматичні кліше незгоди [Баландіна 2003, с. 329 – 330].

Отже, кожна із запропонованих дослідниками класифікацій робить свій внесок у вироблення загальної методології лінгвостилістичних досліджень як реальних діалогічних інтеракцій, так і стилізованих усно-розмовних висловлень, основу яких становлять ЛФК ЗС (тобто нечленовані речення, що є лексично непроникні) та ЛФК ВС (тобто граматичні конструкції, які мають базу, що може асоціативно приєднувати той чи інший компонент). Структурні особливості цих різновидів ЛФК мають доволі чіткі функціонально-семантичні межі реалізації у ЛФК із значенням заперечення, ствердження, встановлення контакту, висловлення наказу, спонукання, апеляції до співрозмовника чи групи мовців, а також системні функціонально-прагматичні реалізації в текстах, де вони виконують реактивну, волюнтативну, емоційно-оцінну, етикетну та інформативну функції.

Висновки до розділу 1

У сучасній стилістиці формується новий напрям досліджень – комунікативний. Такий підхід орієнтовний насамперед на живу мовну практику, а тому він актуалізує увагу до усних і писемних форм сучасної літературної мови в усіх сферах її функціонування, передбачає дослідження функціонування таких одиниць мови, яким притаманні ознаки відтворюваності, стійкості, дискретності, функціонально-семантичної цілісності, ідіоматичності, експресивності, нарізнооформленості. Це зумовлює увагу до процесу фразеологізації.

Формування ЛФК в усній розмовній мові зумовлене асоціативними властивостями пам'яті, неусвідомленим чи усвідомленим прагненням мовців до шаблонності, стереотипності, стандартизованості, чинністю тенденції до економії мовних зусиль, що уможливорює заміну довгого висловлення короткою реплікою, яка виражає ставлення мовця до ситуації та його емоційну реакцію на неї. Особливе значення ЛФК мають для діалогічної мови: вони активно актуалізуються в діалогах на всіх етапах мовного акту – на початку, всередині та під час завершення контакту.

Теорія фразеологізації досить складна та різнопланова. Одним із найбільш специфічних класів СФО є нечленовані речення, або лексико-фразеологічні комунікеми.

Уналежнюючи *лексико-фразеологічні комунікеми* до одиниць комунікативної лінгвістики (комунікативної стилістики) та синтаксичної фразеології, пропонуємо розуміти під ними *дискретні одиниці висловлення – слова або поєднання слів, що мають ознаки граматичної неподільності, нерозчленованого вираження змісту висловлення*. У тексті ЛФК (скорочено також уживатимемо термін «комунікема») виконують реактивну, волюнтативну, емоційно-оцінну, етикетну та інформативну функції.

Огляд праць у галузі синтаксичної фразеології та комунікативної лінгвістики засвідчив, що дослідження ЛФК розвиваються в кількох напрямках: морфологічному, синтаксичному, фразео-семантичному, лексикографічному, лінгвостилістичному. Останній враховує, з одного боку, усі попередні, а з іншого – додає, актуалізує диференційно-семантичний підхід. З-поміж численних класифікацій комунікем найбільш прийнятна шестикомпонентна функціонально-семантична і двокомпонентна структурна.

РОЗДІЛ 2

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ КОМУНІКЕМ ЗАКРИТОЇ СТРУКТУРИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКОМОВНІЙ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ

2.1. ЛФК ЗС із значенням ствердження

Категорія ствердження є однією з найскладніших логіко-філософських та психолінгвальних категорій, яку ще осмислюють сучасні дослідники. Ці труднощі пов'язані з тим, що є широке філософське розуміння явища «ствердження», адже це констатація, наявності у кого-небудь чи чого-небудь певної ознаки [Аристотель, 1978, т. 2, с. 108]. В українському мовознавстві категорію ствердження досліджують з погляду її реалізації через такі мовні засоби, як семантика лексико-граматичних класів, зокрема часток, словосполучення, модальні слова, елементи вставлення [Дудик 1967, с. 225 – 237; Шинкарук 2001, с. 28; Куц 2002, с. 18; Гурко 2014, с. 3 – 10, 2016, с. 43 – 46].

На думку А.А. Калініної, ствердження – це категорія, за допомогою якої оцінюють відповідність думки до дійсності. Ця оцінка входить до кола модальних (верифікативних) значень категорії ствердження. У реальних процесах комунікації прагматичний аспект семантики ствердження реалізують у сфері вираження ствердження чи спростування (висловлювання) [Калініна 2011, с. 12]. Наприклад, О.В. Гурко до лексико-граматичних засобів експлікації ствердження в розмовному стилі відносить: 1) іменники на зразок *згода, правда, факт*; 2) дієслова з конотаціями підтвердження, дозволу, згоди (*давати, угадати, догадатися*); 3) прислівники *обов'язково, безперечно, безсумнівно, безумовно, звичайно,*

звісно, зрозуміло, справді, неодмінно; 4) оцінні лексеми (відмінно, правильно, здорово, класно, кльово, круто, надзвичайно, неймовірно, прекрасно, чудово, ще б пак); 5) запозичені відповідники в значенні *так* (о'кей, уес, ОК, ес); 6) слова-речення, представлені частками, модальними словами, вигуками; 7) повтори кількох часток чи прислівників; 8) фразеологізми [Гурко 2017, с. 213].

Простежуємо, що намагаються категорію ствердження розглядати нерозривно з категорією заперечення. О.П. Куц вважає, що обидві логікомовні категорії – ствердження і заперечення – взаємозумовлені, отже, можуть бути об'ємно осмислені й схарактеризовані тільки компактно і на основі порівняння-зіставлення [Куц 2002, с. 18]. Погоджуємось з тим, що ствердження і заперечення перебувають у тісному взаємозв'язку, являють собою єдність протилежностей. Однак, вважаємо, що мовний матеріал, комунікативний процес та його прагматика дають підстави для розведення цих логіко-філософських явищ і окреме вивчення ЛФК ЗС із семантикою ствердження та семантикою заперечення.

Отже, ствердження в мові представлене розрядом «ЛФК ЗС із значенням ствердження». Зокрема в мові українськомовної мультиплікації. Функція таких комунікем полягає в ствердженні чого-небудь, вони передають стверджувальну відповідь на поставлене питання або ж підтверджують думку співрозмовника. ЛФК ЗС з такою функціональною семантикою, як правило, передають не тільки основне значення, але і додаткову, модально забарвлену, інформацію (згода, позитивна, констатаційна, підтверджувальна відповідь «так»).

Як засвідчує джерельна база дослідження, у сучасній українськомовній мультиплікації значеннєвий потенціал розгляданих мовних одиниць залежить від комунікативно-прагматичного змісту діалогічних ситуацій.

В основі функціонально-семантичної класифікації ЛФК ЗС із значенням ствердження їхній поділ на: 1) власне-стверджувальні, що слугують засобом моделювання чіткої ствердної відповіді на питання

співрозмовника; 2) комунікеми підтвердження з попередньою реплікою співрозмовника, його пропозицією, міркуванням, виражають згоду зі співрозмовником; 3) комунікеми підсумовування чого-небудь як певного ствердження; 4) комунікеми моделювання згоди мовця з власним міркуванням чи виголошеною ним інформацією.

Власне-стверджувальні ЛФК ЗС – це за формально-граматичними ознаками стверджувальні речення, які увиразнюють, підсилюють ствердження. У такій функції вживаються частки *так, гаразд, адже (ж), же (ж), авжеж, атож, аякже* та їхні лексичні еквіваленти *добре, справді, звичайно, безсумнівно, безперечно* [УМЕ, с. 669].

Такі ЛФК ЗС вживаються в ролі репліки-відповіді на питання співрозмовника, залежать від репліки-стимулу (*Так; Ага; Ага ж; Еге; Еге ж; Угу; Угу ж; Ну; Авжеж; Атож; Аякже; Так точно; Безперечно; Безумовно; Звичайно; Звісно; Звісно ж; Ясна річ; Ще б пак!; Йй-богу* та ін.). І.Р. Вихованець та К.Г. Городенська називають такі одиниці *частками-реченнями*. Найчастіше за їх допомогою виражають реакцію, відповідь мовця на питання співрозмовника [Вихованець, Городенська 2004, с. 388 – 389].

З-поміж наведених стилістично нейтральною виступає ЛФК ЗС **Так** [ВТССУМ, с. 1427: *Так, част.* Уживається під час відповіді, що підтверджує правильність думки, наявність факту чи явища; виражає згоду на якусь дію або ствердження раніше висловленого; близька за значенням до слів: *авжеж, справді; прот. ні // Уживається як підтвердження думок співрозмовника, згоди з ним; правильно, справедливо*]. На думку О.В. Гурко, частка *так*, реалізуючи стверджувальний зміст, репрезентує чимало відтінків у реченні, зокрема: 1) висновковості; 2) згоди; 3) підтвердження; 4) констатації; 5) конкретизації; 6) узагальнення; 7) переконаності; 8) категоричного запевнення; 9) схвалення; 10) прохання; 11) запрошення; 12) побажання; 13) спонукання [Гурко 2017, с. 82].

Розглянемо кілька ситуацій вживання ЛФК ЗС *Так*: Пітер: *Лоїс, підеш з нами на вечірку?* Лоїс: **Так**, Пітере (Г); Лівсі: *Добродію, а чи не чули ви про*

скарб капітана Флінта? Сквайр: **Так**, його називали найбагатшим піратом у світі (ОС); Капітан: Можна скористатися тими діамантами? Полковник: **Так** (С); Кенон: То його слід ловити там? Сабіна: **Так**. Уперше за сьогодні ми однаково думаємо (ЗВ). ЛФК ЗС *Так* може поєднуватися з вокативом, ініціювати висловлення з підтверджувальною та уточнювальною семантикою.

Іноді для підсилення значення персонажі мультиплікаційних діалогів можуть вдатися до повтору ЛФК ЗС, наприклад: Пірат: Агов, дітлахи. Ви готові? Діти: **Так.Так**, капітане (ГБ); Чаклун: Аха-ха. Ти ж розумієш, що я сказав підняти у повітря, а не перетворити в чудернацьку потвору? Едді: Ну звісно. Все йде за планом. **Так-так-так** [ВТССУМ, с. 1428: Так-так, част. Вживається в реченні для підсилення чогось]. Вона злетить, от тільки начаклюю їй крила (МК). Таку комунікативну ситуацію характеризує супровід висловлення кивками голови.

Протяжна вимова комунікеми *так* навпаки виражає непевнене ствердження, наприклад: Енекін: Ти впевнена, що нам туди? Асока: **Та-ак**, учителю (ЗВ).

Окремий функціонально-семантичний різновид ЛФК ЗС із значенням ствердження – ті, що мають додаткове модальне навантаження впевненості, достовірності, наприклад: Рубан: А-а, моя люба пташко. Як долетів? Країну охопила паніка? Грифон: **Саме так**. Рубан: Мій задум бездоганний? Грифон: **Саме так** (УПК); Гера: Ти хочеш, щоб я віддала карту моєму батькові? Кенон: **Саме так** (ЗВ). Частка *саме* посилює впевненість мовця у висловленому [ВТССУМ, с. 1286: Саме, част. Уживається для вирізнення, більшої конкретизації особи чи предмета, для підсилення ознаки].

У мультиплікаційних діалогах активно функціонують ЛФК ЗС із значенням ствердження *Ага; Авжеж; Еге (Еге ж); Атож; Угу*. За нашими спостереженнями, переважають ситуації, коли ці слова-речення є підтвердженнями думок, що попередньо оформлені як питальні конструкції, наприклад: Чоловік: Що це? Пітер: Напевне, мій малий записав на неї урок з

історії. Квагмаєр: *Ага* [ВТССУМ, с. 9: Ага, част., розм.1. Уживається для вираження згоди, підтвердження; еге, так] (Г); Робот: *Що ви робите?! Бендер: Нищимо найпершу вовкотачку, тобто тебе, старий козел.* Робот: *Ви думаєте, що це я?* Бендер: *Еге ж!* [ВТССУМ, с. 336: Еге, част., розм.1. ствердж. Уживається для підтвердження висловленого раніше] (Ф); Бібоп: *Тепер я бос.* Шредер: *Ні, бовдуре. Ви залишитесь тут і відволікатимете черепах, доки я не повернуся. Зрозуміло?* Бібоп: *Певна річ.* Рокстаді: *Авжеж* [ВТССУМ, с. 4: Авжеж, част., розм. 1. Уживається для ствердження якої-небудь думки (найчастіше у відповідях)] (ЧН); Снігова королева: *Дочекайся Північної зірки і розбий флакон. Північний вітер домчить вас у замок.* Троль: *Угу. Спасибі, ваше величносте* [ВТССУМ, с. 1496: Угу, част., розм. Уживається для вираження згоди, підтвердження; знач. відповідає слову так] (СК); Чаклунка: *Що надумав Данило? Відправив хлопця і кажана на пошуку жарквіту. Він що, з глузду з'їхав?* Тать: *Угу* (МК); Обіван: *Я тобі довіряю. Чи можу я сподіватися на співпрацю?* Бейн: *Аякже* [ВТССУМ, с. 48: Аякже, част., розм. Уживається для ствердження якоїсь думки] (ЗВ). Комунікема *Ато ж* як уживається у значенні згоди у тих випадках, коли репліка-стимул має форму питального висловлення, наприклад: Павич: *Готовий померти заради правди?* По: *Атож як* [ВТССУМ, с. 45: Атож, част., розм. Уживається для вираження згоди з чим-небудь або підтвердження чого-небудь; справді, так, авжеж]. *Хоча краще поживу ще* (ПКФ).

Матеріал дослідження дає можливість спостерігати варіювання відтінків значення деяких ЛФК ЗС із значенням ствердження, наприклад, комунікеми *авжеж*. Вона може, як вже зазначено, вживатися у значенні стверджувальної відповіді на питання, наприклад: Клон: *Там їх чекає засідка?* Капітан: *Авжеж* (ЗВ); Ліла: *Капітане, ми можемо поговорити?* Капітан: *Авжеж* (Ф). А також: 1) у значенні реакції на питання, що здивувало співрозмовника: Лі: *Я тебе навчу, сину.* По: *Ти це вмієш?* Лі:

Авжеж. Я ж панда (ПКФ); 2) як реакція на уточнювальну репліку-стимул: Жінка: *Це справді ти?* Дезертир: *Авжеж* (ЗВ).

Як і в загальній мовній практиці, так і в стилізованих мультиплікаційних діалогах, ЛФК ЗС із значенням ствердження можуть виражати **підтвердження з попередньою реплікою співрозмовника, його пропозицією, міркуванням, згоду зі співрозмовником**. У такому разі вони вживаються після стверджувальних висловлень. Комунікативно-прагматичне навантаження таких діалогічних одиниць пов'язане з тим, що вони, по-перше, констатують правильність думки співрозмовника, виражають підтвердження його поглядів, а по-друге, оформляють позитивну відповідь-реакцію на пропозицію, прохання, питання, наказ. Наприклад: Обіван: *Треба навідатись до старого приятеля на Корусанті*. Скайвокер: **Так** (ЗВ); Риба: *У містера Крабса найкращі крабсбургери*. Риба 2: **Так** (ГБ); Моруган: *З таким вітром ми швидко дістанемось до Тавою*. Сандокан: **Так**, але спробуй бути обережнішою, не хочу знову опинитися на мілині (С). Для підсилення згоди зі співрозмовником може вживатися повтор ЛФК ЗС, наприклад: Сімба: *Хлопці! Кайон, у нас із твоєю сестрою розмова. Вона з подругами вистежуватиме газелей*. Кіяра: *Бо я ж готуюся стати...* Кайон: *Королевою земель Прайду*. **Так-так**. Чув уже сотні разів, Кіяра (ЛВ); Скайвокер: *Так, дроїдів тут чимало*. Генерал: **Авжеж**, адже їх тут виробляють (ЗВ); Ашітака: *Це справді тяжка тут робота*. Дівчина: **Еге ж** (ПМ); Оверко: *І шаблю козацьку не забудь*. Мати: *Добре, добре, якщо будете слухняними*. Діти: **Угу!** [ВТССУМ, с.1496: Угу: част., розм. Уживається для вираження згоди, підтвердження; знач. відповідає слову *так*] (ПК);

Як вже зазначено вище, у ролі ЛФК ЗС із значенням ствердження можуть виступати модальні слова *добре, гаразд, звісно, звичайно, точно, абсолютно, певна річ* і под. Їхнє комунікативно-прагматичне навантаження полягає в тому, щоб передати впевненість кого-небудь у чому-небудь, вірогідність, імовірність чого-небудь, сприяти посиленню ствердження. У мультиплікаційних діалогах такі ЛФК ЗС із значенням ствердження

переважно виражають модальність згоди. Принагідно зауважмо, що в українському мовознавстві такі текстові одиниці розглядали у своїх працях П.С. Дудик [Дудик 1967, с. 225 – 237], О.П. Куш [Куш 2012, с. 80], Н.К. Войцехівська [Войцехівська 2009, с. 3 – 20].

Наведемо кілька діалогічних ситуацій, де виражена зазначена модальність: Бандит: *Тепер твій хід*. Джекі: **Гаразд** [ВТССУМ, с. 222: Гаразд, невідм., част. Уживається для вираження згоди] (ПДЧ); Ейпріл: *А сьогодні з вас сюжет*. Рафаель: **Добре** [ВТССУМ, с. 307: Добре, у знач. част. Уживається на позначення згоди. Гаразд] (ЧН); Ейпріл: *Я кажу вам! За цими злочинами стоїть Шредер*. Данателло: **Точно** [ВТССУМ, с. 1259: Точно. 4. розм. Уживається як стверджувальна відповідь] (ЧН); Сід: *А Мені зробив перший крок у стосунках з Елі*. Дієго: **Це точно** (ЛП); Падме: *Впевнена, майстер Йода знайде спосіб вислати підкріплення. Твій хід*. Скайвокер: **Згоден** [ВТССУМ, с. 451: Згодний, згоден. Який має однакові з кимось погляди, дотримується того самого способу дії; солідарний з ким-небудь у чомусь] (ЗВ); Пірат: *Цей джедай щось винюхав, треба перевірити схованку*. Пірат 2: **Певна річ** [ВТССУМ, с. 895: Певна річ: а) уживається як стверджувальне словосполучення, що відповідає знач. сл. звичайно, без сумніву; б) (вст. сл.) уживається у знач. само собою зрозуміло, звичайно, без сумніву] (ЗВ); Король: *Ви та ваші армії дроїдів впораєтесь краще?* Граф Дуку: **Без сумніву** [ВТССУМ, с. 1414: Без сумніву. У знач. вст. слова – безперечно, безсумнівно] (ЗВ); Дракула: *Донечко, ти повернулась? Так скоро* (стукає у двері). Мейвіс: *Заходь, тату*. Дракула: *Як літалось? Який світ завбільшки? Як там у світі?* Мейвіс: *Все чудово, тату* (зітхає). Дракула: *Що? Щось не сподобалось?* Мейвіс: **Твоя правда** [ФСУМ, с. 686: Хто-небудь не помиляється, має рацію в чому-небудь]. *Люди жахливі. Такі, як ти і казав* (МНК).

Поширений засіб вираження згоди, підтвердження – прислівники (прислівникові слова-речення), наприклад: Дуку: *Мої республіканські знайомі покладається на вас, генерале. Простежте особисто, щоб дроїди виконали*

завдання. Грігус: **Звісно** [ВТССУМ, с. 447: Звісно, вст. сл. Уживається на підтвердження впевненості у чому-небудь], графе, вони не підведуть (ЗВ); Сирник: *Мак-Квін. Ти знову з нами. Я так за тобою скучив.* Блискавка: **Аналогічно** [ВТССУМ, с. 28: присл. до Аналогічний. Аналогічний. Який становить аналогію до чого-небудь; подібний; схожий] (Т). Як і в реальній мовній практиці, так і в стилізованих діалогах згода / підтвердження можуть підсилюватися іншими синонімічними засобами, що лише увиразнюють модальність ствердження, як-от: Падме: *Осока, це Ніна Бонтері. Вона була моєю наставницею на Набу.* Осока: *Ви сепаратистка?* Ніна: **Звісно, любонько. Аякже** (ЗВ).

Деякі ЛФК ЗС із значенням ствердження можуть виражати ще емоційну реакцію. Їм властива структура фразеологізованих зворотів: Філ: *Та годі! Ти героєм хочеш стати? Багатьох я тренував на цю роль. Я і досі як згадую, болить мені у серці. Але сину Зевса я відповім з усякою прямою. Я скажу окей.* Герк: *То ти згоден?* Філ: **Ще б пак!** [ФСУМ, с. 970: Ще б пак. Тільки так повинно бути, а не інакше; само собою зрозуміло, звичайно] (Герк); Гусак: *Локишина вже готова.* По: **Оце діло** [ФСУМ, с. 247: Це діло. Гаразд, добре; згода (уживається на знак згоди з чим-небудь, підтвердження чийх-небудь слів, думок, переконань і т. ін.)] (ПКФ).

Оскільки мультиплікаційні діалоги стилізують широке коло ситуацій спілкування, то відзначаємо й такі, що притаманні неофіційній діловій комунікації, наприклад: Януз: *Що за важіль? Тут якась скриня.* **Бінго** [за матеріалами Вікісловника, уживається як вигук, має значення 'точно', 'саме так']! *Я думаю, ми виграли джек-пот* (С); Гомер: *Можна мені вашу гвинтівку?* Поліцейський: **Ясний перець** [УЖ, с. 254: Ясний перець, мол. Ясна річ, зрозуміло] (Сім.); Бендер: *Ти знайома з моїм другом Аллом Гором? На День святого Валентина невдахи злітаються хмарами.* Ліла: *Еге ж. Жалюгідні. Скільки? П'ятсот баксів?* Бендер: **По руках** [ФСУМ, с. 24: Бити по руках. Доходити згоди, домовлятися про щось] (Ф). За нашими

спостереженнями, ЛФК ЗС *по руках* ‘згода’ характерна для реплік персонажів чоловічої статі.

Для вираження впевненої згоди зі співрозмовником в діалогах персонажів уживаються ЛФК ЗС із значенням ствердження із формальними показниками заперечення (частка *нема* та прийменник *без*), що підсилює семантику згоди виконати прохання, наприклад: Фрай: *Запишіть мене на турнір*. Менеджер: **Без питань**, хлопче. Стартовий внесок п'ятдесят штук (Ф); Рекс: *Я покажу, як 501 легіон нищить бляшанки, але спочатку треба доправити вантаж. Він за 500 метрів від зони висадки*. Оно: **Нема питань** (ЗВ); Чоловік: *У нас повідомлення від великого боса. Він хоче, аби ти робила репортажі про покази мод*. Ейпріл: *Добре. Домовились*. **Без проблем** (ЧН); Сенді: *Готовий, Губко Боб*. Губка Боб: *О, так. Звісно, Сенді*. **Ніяких проблем** (ГБ). Натомість відтінок просторічності, згрубілості привносять ЛФК ЗС із значенням згоди, виражені жаргонізмами кримінального походження: Злодій 1: *Починайте* [виводити машини з ладу]. Злодій 2: **Без базару** (Т) [УЖ, с. 42: Базар, мол., жрм, крим. Бесіда, розмова. Базару (базарів) не має. Уживається на знак згоди]. Фразеологічні словники подібні одиниці не кодифікують.

У тексті мультфільмів «Острів Скарбів», «Футурама», «Губка Боб» зафіксовано сленгові ЛФК ЗС ствердження: Делберт: *Вітаю, капітане. У вас усе **tin-mon*** [УЖ, с. 320: Тіп-топ, у знач. присл., безос.-пред.; жрм; Чудово, прекрасно]. Боцман: **Tin-mon** (з англ. tip-top ‘чудово, прекрасно’). Саме так. Але я не капітан. Капітан на щоглі (ОС); Сквідвард: *Один крабсбургер на другий столик*. Губка Боб: **Ві, ві** (з фр. Оші ‘так’) (ГБ); Агентка: *Слухай, нам доведеться сказати про це дівчатам. Я до ролі мамі ще не звикла*. Грю: **Ві**. Звісно (НЯ); Вальмонт: *Ключі в тебе?* Німець: **Йа** (з нім. Ja ‘так’) (ПДЧ); Голуб 1: *Гер генерал*. Голуб 2: *Із поверненням, генерале фон Пазур. Вітаємо, сер*. **Яволь** (з нім. Jawohl ‘так’), майн генерал (Х); Пітер: *Сьогодні побачимось у вечері?* Мері: *Гаразд*. Пітер: *Тоді забронюю наш столик*. Мері: **Окей** [УЖ, с. 242: Окей, виг., етик, від англ. (амер.) абр. О. К. – ‘добре’, ‘гаразд!’,

‘згода!']. (ЛП). Орієнтацію перекладачів, авторів сценаріїв мультиплікаційних фільмів на загальний сленг відбивають okazіональні етикетні ЛФК *окей-хокей, окі-докі*: Горнер: *Хочеш встигнути – не базікай, а берись до роботи. Чіпляй його, Сирник*. Сирник: **Окей-хокей** (Т); Пумба: *Ой-ой. Гей, Тімон. Ану йди подивись. Здається, ще живе*. Тімон: **Окі-докі! Що тут у нас? Блін! Воно ж лев** (КЛ).

ЛФК ЗС із значенням ствердження, про які вже йшлося вище, можуть ускладнюватися додатковими комунікативно-прагматичними складниками, наприклад: Зеб: *Ми зробимо це разом, хлопче*. Езра: **Так, звісно** [ВТССУМ, с. 447: Звісно, невідм., розм., вст. сл. Уживається на підтвердження впевненості в чому-небудь] (ЗВ); Мері Джейн: *Тоді зустрінемося увечері*. Людина-Павук: **Так. Звісно. Аякже** (ЛП); Шредер: *Зараз я створю мутаген, а ти допоможеш мені клонувати тих щуроловів*. Бейн: **Так-так. Аякже** (ЧН); Воїн 1: *А я кажу – це любов*. **Правда!** Воїн 2: *Любов-улов. У нас завдання. Не можна крутити фіглі з принцесами*. Чен-По: *Та ще й з обіцяними іншим*. Воїн 1: **О, так** (зітхає) (М); Служниця: *Не хвилюйся за Сандокана, Камамурі. Він завжди знайде вихід із будь-якої ситуації*. Камамурі: **О, так** (С). У таких ситуаціях синонімічні ЛФК ЗС та емоційно-експресивні ЛФК ЗС (інтер’єктиви) підсилюють, крім основної семантики, емоційність висловлень.

У мультиплікаційних діалогах зафіксовано і соціально марковану ЛФК ЗС *Так точно*: Скайвокер: *Ми готові, Рекс?* Рекс: **Так точно** [ВТССУМ, с. 1427: Так точно, військ. – уживається у функції слова-речення як стверджувальна відповідь на запитання], *сер* (ЗВ). Її функціонування пов’язане з мовою військових, з уживанням у ситуації підтвердження, згоди у військовому середовищі. У мультиплікаційних же фільмах її можуть використовувати персонажі, які до військових не мають жодного стосунку, наприклад: Містер Крабс: *Зроби один крабсбургер*. Губка Боб: **Так точно** (ГБ); Грім: *Здається, залишилася ще одна справа – допомогти їм спуститись*. Миша: **Так точно, капітане!** (КГіЗД).

Комбінації часток, часток і вигуків, утворюють дво- і кількокомпонентні синтаксичні формули, наприклад: Кейлі: *Допоможи мені. Тільки один раз*. Герет: **Ну добре** [ВТССУМ, с. 793: Ну, виг. Уживається при підсумовуванні чого-небудь, прийнятті рішення; ВТССУМ, с. 307: Добре, у знач. част. Уживається для вираження згоди] (УПК); Хома: *Пустіть, бабусю*. Бабуся: **Ну гаразд** [ВТССУМ, с. 222: Гаразд, част. Уживається для вираження згоди] (В). У наведених контекстах репліка-реакція виникає на репліку-стимул, що виражає прохання.

Аналізований матеріал засвідчив ЛФК ЗС, які вживають для підкреслення підсумку чого-небудь як певного ствердження. Вони можуть бути вираженні частками, прислівниками, фразеологізованими сполуками. А.П. Загнітко на позначення таких одиниць використовує термін «підсумково-стверджувальні еквіваленти речення». До них дослідник зараховує синтаксичні одиниці Хвалити Бога!; Дякувати Богу; А то ж таки так! [Загнітко 2009, с. 84]. Наш матеріал дослідження показав активність таких ЛФК ЗС із значенням ствердження, наприклад: Сід: *У вас є сім'я, а мені краще самому. Я фортеця самотності. Сам, навіки*. Мені: *Як багато самотності*. Сід: **Отож бо!** [ВТССУМ, с. 866: Отож бо, част., підсил., розм. Уживається для підведення підсумку сказаного] (ЛП); Йода: *Вам ніколи не перемогти*. **Так-то** [ВТССУМ, с. 1428: Так-то, част., ствердж. Уживається для вираження підсумку, роздумів з приводу чогось] (ЗВ); Тім: *Та хто ж ти такий?* Бос: *Скажу тобі так. Я тут Бос*. Тім: *Ти малий пупс! Ти носиш підгузки*. Бос: *А хто ще носить підгузки? Астронавти, хвацькі гонщики*. **Отак ото!** [ВТССУМ, с. 865: Отак, присл. Підсил. до так; ВТССУМ, с. 866: Ото, підс. Уживається у вигуківих реченнях для підсилення їх емоційного забарвлення] (ББ).

Цим розмовним одиницям протиставлені сленгові, просторічні висловлення, що утворюють у мові сучасної мультиплікації цілу синонімічну парадигму, як-от: По: *А п'ятірка (п'ятірка майстрів) по-любому ненавидить мене*. Угвей: **По-любому** [ССУС, с. 240: присл. Обов'язково] (ПКФ);

Мілхаус: *Не вішай носа, Барте, у тебе ще буде купа таких, як вона.* Барт: **Верняк** [Верняк, *прост.* Уживається для вираження впевненої згоди, підтвердження] (Сім.); Пінгвінятко 1: *Довіртеся нам, сер.* Пінгвінятко 2: *Йоу!* **Точняк** [Уживається як впевнене ствердження] (ВН); Квінт: *Просто сценарій поганий.* Квагмаєр: *Навіть ми написали б краще.* Джо: *Справді? Думаєш зможемо?* Квагмаєр: **Точняк!** (Г); Сирник: *О? Картина Репіна. Корито на евакуаторі, а на вигляд наче тримається купи.* Фінт: *Це ватажки їхніх кримінальних кланів.* Буксирник: **Желєзно!** [Уживається як впевнене ствердження] (Т); Езра: *Ти впевнений, що він повернеться?* Кен: **Стопудово** [УЖ, с. 281: Стопудово, *мол.* Стопроцентно, обов'язково] (ЗВ). Щодо останньої ЛФК, то в мультиплікаційних діалогах засвідчено також варіанти: Джекі: *Час забиратися звідси.* Джей: **Стопудняк** (ПДЧ); Ейпріл: *Звідки взялося це божевілля?* Данателло: *Погляньте туди. Звідси відпромінюються певні силові хвилі. Думаєш, там джерело зворотньої гравітації?* Рафаель: *Як сказав би Мікеланджело: «Сто пудів, чуваче».* Мікеланджело: **Сто пудів, чуваче** (ЧН). Такі ЛФК обтяжують мову мультиплікації, яку переглядають діти, відповідно стилізовані діалоги нав'язують підростаючому поколінню моделі «дорослого» вульгаризованого спілкування; вони небажані в мові кінопродукції для дітей. Те, що їх засвідчено в сучасних текстах екранної культури, підтверджує «одну з провідних тенденцій функціонування української мови, що простежується з кінця 80-х – початку 90-х рр., – активізація інтеграційних процесів щодо норм і стандартів різних типів мовлення, послаблення межі між ними, взаємопроникнення їхніх елементів» [Мінчак 2018, с. 60].

ЛФК ЗС, що моделюють згоду мовця з власним міркуванням чи виголошеною ним інформацією, нечастотні, пор. одноосібне висловлення: Коуді: *Вони тікають. Чи варто їх переслідувати?* **Так-так, звісно ж** (ЗВ); Хома: *Хутір! Їй-богу* [Їй-богу, *виг.* Уживається для підтвердження чого-небудь, для запевнення в чомусь], **хутір** (В).

У діалогах персонажів простежуємо ситуації, коли функцію стверджувальної комунікеми виконує питальна, наприклад: Дідусь: *Ні, котику. Сиди тут та наглядай за будинком... А чому й ні? Хлопче, є ідея* (КГіЗД); Бендер: *Ти підеши зі мною на побачення?* Дівчина-робот: *А чому б ні?* (Ф). Таке комунікативно-прагматичне навантаження створює відповідне інтонаційне оформлення.

Морфологічне вираження ЛФК ЗС із значенням ствердження – модальні стверджувальні частки (*так; авжеж*), модальні слова (*добре, гаразд, точно*), а з погляду граматики конструкцій – фразеологізовані структури (*Ще б пак; Оце діло; По руках*).

Підсумовуючи вже сказане про структуру й функції ЛФК ЗС із значенням ствердження, варто зауважити, що хоча всі вони й об'єднані спільним значенням ствердження, проте і в семантичному, і в функціональному плані їм притаманна й певна відмінність, індивідуальність. На тлі функціонального поширення традиційних засобів вираження ствердження мультиплікаційні діалоги засвідчують стилістичне навантаження і тих лексико-фразеологічних одиниць, що їх ще не кодифіковано в сучасній лексикографії.

Поява в мові персонажів стверджувальних ЛФК ЗС зумовлена особливістю діалогічної мови, зокрема, непідготовленістю, спонтанністю спілкування – усе це сприяє появі ЛФК ЗС, які вирізняються лаконізмом та експресивністю.

2.2. ЛФК ЗС із значенням заперечення

Категорія заперечення посідає важливе місце серед інших категорій. Вона здавна привертала увагу філософів, логіків, мовознавців, психологів [Аристотель, 1978, т. 2, с. 108; Галкина-Федорук 1951, с. 21; Пешковский 1956, с. 386; Арутюнова 1988, с. 241; Свиридова 2001; Баган 2012, с. 14]. На

наш погляд, слушним є визначення О.М. Пешковського, який зазначав: «Заперечення з синтаксичної точки зору зводиться до того, що зв'язок між тими чи іншими двома уявленнями за допомогою цієї категорії усвідомлюється заперечно, тобто усвідомлюється, що певний зв'язок, виражений певними формами слова і словосполучень, реально не існує» [Пешковский 1956, с. 386].

Вичерпне визначення заперечення знаходимо у М.П. Баган, яка кваліфікує його як засадничу операцію «когнітивної та комунікативної діяльності людини, що унеможлиблює диференціювання об'єктів пізнання, корегування думок та намірів, дискусивне витлумачення світу, мовленнєвий вияв актів негативної реакції» [Баган 2012, с. 313].

На нашу думку, заперечення в мові варто, крім того, трактувати як констатацію відсутності предмета, ознаки, явища, як негативну емоційно-оцінну відповідь на питання співрозмовника. Одним із таких засобів є ЛФК ЗС із значенням заперечення.

Зібраний матеріал дослідження уможлиблює виокремлення таких груп ЛФК ЗС із значенням заперечення: 1) загальнозаперечні, що позначають заперечну відповідь на питання, сформульоване співрозмовником; 2) комунікеми незгоди з міркуванням співрозмовника, спростування хибних з погляду мовця припущень або експлікації припинення чи корегування чийхось дій, намірів або вчинків.

Функціонально-семантичний розряд **загальнозаперечних комунікем** представлений переважно частками. Основний засіб – комунікема **ні** [ВТССУМ, с.786: Ні, *част.* Заперечна. Уживається на початку речення для вираження заперечення співрозмовникові // Уживається для застереження від якої-небудь дії // Уживається у значенні неповного речення при заперечних відповідях]. Особливості вживання заперечної ЛФК ЗС (частки) *ні* вже привертали увагу мовознавців [Вихованець 1993, с. 100 – 101; Дудик 1999, с. 241-244; Куш 2002, с. 11; Загнітко 2009, с.84, Баган 2012, с. 146].

Пор. у текстах мультфільмів: Сід: *Мені, можна тебе на два слова?* Мені: **Ні** (ЛП); Гомер: *Грег, ти куриш?* Грег: **Ні, тату** (Сім); Едді: *Я ж казав, що я чарівник.* Микита: *Ні, ти хвалько* (МК). Як бачимо, така ЛФК ЗС може функціонувати як самостійне слово-речення або ж ускладнюватися вокативом.

Додаткове емоційне забарвлення виникає у висловленнях з ЛФК ЗС *ні* завдяки підвищенню тону, редуплікації мовних одиниць, наприклад: Принц: *Пробачте. Ви забились?* Анна: *Ух ти. **Ні, ні.** Все гаразд* (КС).

У мультиплікаційних діалогах зафіксовано просторічні варіанти ЛФК ЗС *Ні*. Розглянемо кілька прикладів: Девід: *Привіт, Нані.* Нані: *Ти що знову все спалив?* Девід: **Нєа, тільки дах** (ЛІС); Мег: *Ти завжди такий зануда?* Хлопець: **Нє** (Г); Чоловік: *Я мільйонер!* (торнадо руйнує будинок) **Нє, я бєдний і безхалупний** (РтМ).

Емоційне заперечення, категоричну незгоду виражають ЛФК ЗС *Дзуськи* (розмовне), *Облізеш* (вульгаризм), наприклад: Тім: *У лабораторії «Темпл» має статися щось важливе. Негайно туди. Їдьте.* Ірма: *А можна нам спочатку пообідати?* Томпсон: **Дзуськи** [ВТССУМ, с. 219: *Дзуськи, виг., фам., перен.* Годі, зась] (ЧН); Бард (Картоплян): *Бабки, бабки, бабки.* Вуді: *Готуйся до зустрічі з правосуддям, Одноокий Барде.* Бард (Картоплян): **Облізеш** [ССУС, с. 215: *Облізеш. Обійтися без чогось*], *шерифе. Я не про це мріяв* (П). У цьому контексті ЛФК ЗС *Облізеш* виражає категоричну незгоду зі співрозмовником.

Для підсилення заперечення ЛФК ЗС може бути підсилено заперечною часткою, наприклад: Губка Боб: *Хочеш зробити собі мильну бульбашку за 25 центів?* Сквідвард: **Аж ніяк** (ГБ).

Вираження заперечення фразеологізованою сполукою надає репліці емоційно-експресивного забарвлення (відтінок обурення), наприклад: Чорт: *Так що, зозуле, шлюбу не буде? Нє?* Відьма: **А дідька лисого!** [ФСУМ, с. 953: *Дідька лисого. Уживається для вираження негативного ставлення до кого-, чого небудь*] (Б).

ЛФК ЗС із значенням заперечення, які виражають незгоду з міркуванням співрозмовника, спростовують хибні з погляду мовця припущення або слугують засобом експлікації припинення чи корегування чийхось дій, намірів або вчинків, функціонують після висловлень-тверджень, наприклад: Мікі: *Ейпріл оскажєніла від люті*. Данателло: *Так, ви ж знаєте жінок*. Рафаель: **Ні**, не знаємо. Вона перша, кого ми зустріли (ЧН); Принц: *Принцеса Фіона?* Вовк: **Та ні!** (Ш). Функціональна семантика ЛФК ЗС ні особливо виразна тоді, коли мовець за допомогою неї не спростовує чийсь хибні припущення, а припиняє або корегує свої наміри чи наміри співрозмовника, наприклад: Хлопець: *Я залишу їх (жаб) собі*. Мати: **Ні**. *Викинь їх негайно!* (ЧН); Джо: *Ти вбивця!* Чоловік: **Бог з тобою** [ФСУМ, с. 37: Бог з тобою. Уживається для вираження здивування, заперечення, докору, застереження, заспокоєння і т. ін.], *сину мій. Я лише продавець іграшок* (Г).

Емоційно наснаженими є й інші засоби вираження заперечення. Наприклад, умовно-бажальні конструкції маркують заперечення відтінком суму, жалю, наприклад: Воїн: *Про Ебоші сан не турбуйтеся. Яконза захищатиме її*. Елія: **Якби ж то** [ВТССУМ, с. 1647: Якби, у знач. присл., розм. Уживається при запереченні чужих слів у значенні зовсім ні] (ПМ).

Інколи в одній репліці використовується декілька ЛФК ЗС із значенням заперечення, їхня редуплікація, що свідчить про категоричність персонажа в оцінці ситуації, наприклад: Шредер: *Кренгу, чого ти такий зануда? Наш гравітаційний пристрій працює ідеально. Треба ще збільшити*. Кренг: **Ні! Ні-ні-ні!** *Це спричинить перенапругу* (ЧН); Герет: *Екскалібур справді тут? Ясно, йдемо його шукати*. Кейлі: *Чудово!* Герет: **Ні, ні**. *Ми з Ейдоном обійдемося без помічників* (УПК).

У мультиплікаційних діалогах засвідчено також іншомовні ЛФК ЗС із значенням заперечення, наприклад: Франческо: *Оу, ти побачиш Франческо, але не так (розвертається бампером), а так. І цей напис просто віддалятиметься*. Блискавка: *Прикольно. У тебе для всіх такі наліпки є?*

Франческо: **Но** (Т); Дівчата: *Вас що звільнили?* Грю: *О, ні! Но, по, по.* Так (НЯ); Дідусь: *Ти бачиш відображення?* Бабуся: *Ти їх затуляєш.* Дідусь: *Я? Це ти.* Бабуся: *Киш!* Тонні: *Що ви там видивляєтесь?* Бабуся: *Нічого. Трохи брудне. Зараз витру.* От і все. Дідусь: *У чистому дзеркалі краще видно відображення. Краще видно.* Тонні: *І часто у вас гості без відображення?* Дідусь і бабуся (Хором): **Найн** (МВ); Нік: *Це не команда – це програма. Дозволь, я тобі все поясню.* Павук: **Ні, ноу** (з англ. по 'ні'), **найн** (з нім. nein 'ні'), **не** (суржикізм), **дзуськи, нізащо** (С). Останнє з наведених висловлень засвідчує високий ступінь емоційності персонажа, макаронічне оформлення надає репліці експресивності.

У граматичних конструкціях «частка + вигук» ЛФК ЗС із значенням заперечення набуває підсиленого емоційного відтінку, наприклад: Планктон: *Віддай сюди пляшку* Губка Боб: **Е, ні!** (ГБ); Сем: *Можє, скористаєшся своїми джедайськими здібностями, щоб ми швидко знайшли медикаменти і забралися звідси?* Езра: **Е, ні!** *Все не так просто, Сем. Але я і без суперсили знайду склад* (ЗВ); Раджа: *Я отримаю цей кинджал, а ти допоможеш мені в цьому.* Маріанна: **Е, ні!** (С); Павук: **О ні, ні, ні, ні, ні.** *Я не хочу бути членом команди* (С); Кейлі: *Дивися, срібнокрилий сокіл.* Герет: **Та ну!** *Доведеться повірити тобі на слово* (УПК).

Для посилення заперечення можуть використовуватись вставні слова із значенням впевненості, достовірності, наприклад: Бендер: *Зізнайся, Ліло, він тобі подобається.* Ліла: **Зовсім ні** (Ф); Мег: *Я йому не подобаюсь. Напевне я потворна.* Лоїс: **Звісно ні, люба.** *Ти гарна дівчина* (Г).

Найбільш нейтральною в емоційному плані є ЛФК ЗС із значенням заперечення, виражена іменником *неправда* [ВТССУМ, с. 774: Неправда. Те, що суперечить істині; брехня; протилежне правді], наприклад: Риба: *Цей фірмовий рецепт належав Крабсові.* Планктон: **Неправда** (ГБ); Робітник 1: *Я бачив, як він вкрав амулет.* Робітник 2: **Неправда** (С). Як синонімічні до наведеної потрактуємо просторічні ЛФК ЗС із значенням заперечення, які надають висловленню оцінності, наприклад: Лі Шань: *Я отримав звістку,*

яка привела мене сюди. Гусак: *Як ти міг одержати звістку, якщо твоє село знайти не можна? Якось це підозріло.* Лі Шань: *Не звістку. Я отримав повідомлення з космосу.* Гусак: *Дурня!* (ПКФ); Дівчина: *Ти боїшся.* Грю: *Боюся? Чого? Жінок? Маячня!* [ВТССУМ, с. 654: Маячня, знев. Божевільні висловлювання, плани, що постають у хворобливій або збоченій уяві] (НЯ); Тонні: *Старий мотлох!* Рудольф: *З чим іще нападатимеш? Саме час!* Тонні: *На тебе? Я не хочу.* Рудольф: *Брехня!* [ВТССУМ, с. 96: Брехня. Те, що не відповідає правді; неправда] (МВ).

Прислівники *ніколи* [ВТССУМ, с. 787: Ніколи, присл. У жодний час, ні в якому разі] і *нізащо* [ВТССУМ, с. 787: Нізащо, присл. Ні в якому разі] виражають категоричне заперечення, наприклад: Раджа: *Тепер ти будеш моєю.* Маріанна: *Ніколи* (С); Планктон: *Віддай його мені.* Губка Боб: *Нізащо* (ГБ).

Окрему групу становлять ЛФК ЗС із значенням заперечення з емоційним забарвленням вульгарності, лайливості, які структурно виражені фразеологізмами і фразеологізованими сполученнями слів, наприклад: Бабуся: *Ти обраниця океану.* Ваяна: *Я гадала, що це все наснилося мені.* Бабуся: *Чорта з два* [ФСУМ, с. 953: Чорта з два, вульг. Уживається для вираження заперечення, незгоди та ін.]! (Вая.). Така ЛФК ЗС інтенсифікує відмову, адже адресант категорично не бажає погоджуватися зі співрозмовником: Дівчина: *Ти забув? Міс Джиліан обіцяла тобі подружку.* Грю: *Так, та вона ж ненормальна. Хай їм чорт* [ФСУМ, с. 952: Хай їм чорт. Уживається для вираження сильного незадоволення ким] *тим побаченням* (НЯ). Експресія лайливості – негативне стилістичне явище сучасної мультиплікації, яке знижує загальну культуру екранної мови, а також негативно впливає на формування мовно-етикетних принципів спілкування у дитячої глядацької аудиторії.

За функціонально-семантичним наповненням з наведеними комунікемами синонімізуються сленгові ЛФК ЗС із значенням заперечення, як-от: Вонг: *З цією зброєю ми зможемо врятувати тварин.* Бендер: *На фіг*

треба [ССУС, с. 305: На фіг, *груб. варіант.* Та ну його]. Тут ще – ‘таке не потрібно’, *Ф. П.*). *Краще обчистити казино* (Ф); Джо: (грають в карти) *Сьогодні за пиво платить Квагмаєр.* Квагмаєр: ***Ні фіга!*** *Ти знову змухлював* (Г); Кріс: *Ми з Лорел уже цілувалися.* Хлопець: ***Заливаєш*** [ССУС, с. 136: *Заливаєш, фам.* Говорити неправду, вигадувати що-небудь] (Г). Такі ЛФК надають висловленням відтінку згрубілості, що небажано в кінотекстах для дітей.

Аналіз досліджуваного матеріалу показав, що більшість ЛФК ЗС можуть виражати як ствердження, так і заперечення. Енантіосемія комунікем – явище не стільки унікальне, як ситуативне. Будь-яка дія, процес можуть бути оцінені як позитивно, так і негативно, що залежить від ставлення мовця до повідомлюваного.

Отже, заперечну семантику ЛФК ЗС із значенням ствердження засвідчує уживання як слова-речення частки *Авжеж*. Таку енантіосемію формують насамперед інтонаційні складники висловлення, як-от: Сід: *Я і ти чудова команда. Може, разом на південь підемо?* Мені: ***Авжеж***, *застрибуї мені на спину, відпочивай* (ЛП). Звичайно, прочитування цього діалогу без належного інтонування не дає підтвердження висловленої думки. Утім, перегляд мультфільму, прослуховування звукоряду уможливають відповідний висновок. Пор. ще приклад: Елі: *А я завжди думала, що товстуні веселі хлопці.* Мені: *Я не товстун. Це через хутро я здаюсь великим. Я пухнастий!* Елі: ***О, авжеж!*** [ВТССУМ, с. 48: *Авжеж, част., ірон.* Уживається (з підвищеною інтонацією) із запереченням у значенні, близькому до *чом не так!*] (ЛП). Співрозмовник не сприймає той факт, про який іде мова, заперечує його, іноді у поєднанні зі здивуванням, обуренням. Як уже зазначалося вище, ЛФК ЗС тісно пов’язані із ситуацією спілкування. Значення таких ЛФК ЗС можна виявити тільки завдяки обізнаності з контекстною ситуацією.

Роль інтонування визначає і семантику ЛФК ЗС *так, аякже*, наприклад: По: *Гаразд, але будемо діяти обережно. Генерал уже не молодий*

і має крихкі кістки. Цін: Підходьте, рогоносці, бовдури, тупіших супротивників я в житті не бачив (Генерал розкидує супротивників). Тигриця: **Так**, кістки дуже крихкі (ПКФ); Мері: *Пітере, я тобі цілий ранок дзвоню. Куди ти подівся?* Пітер: *Автобус зламався.* Мері: **Аякже** [ВТССУМ, с. 57: Аякже. Уживається для вираження незгоди з чим-небудь, заперечення, відмови] (СМ). Отже, інтонація і контекст відіграють важливу роль у формуванні ЛФК ЗС, їх переосмисленні, оскільки основною сферою їх вживання виступає діалогічне мовлення.

Отже, у мультиплікаційних діалогах широко представлені ЛФК ЗС, що заперечують дії, стани, процеси, виражають незгоду з чийм-небудь висловленням, дією. Основний засіб вираження заперечення в українськомовній мультиплікації – ЛФК ЗС **Ні**. Заперечувальну семантику комунікем можуть підсилювати повтори (**Ні-ні-ні**), фразеологізовані структури (*А дідька лисого; Чорта з два*), підсилювальні частки (*Аж ніяк*).

Заперечний зміст можуть мати і такі ЛФК ЗС, які є первинно стверджувальними. Інтонація – це один із способів оформлення експресивного заперечення із використанням стверджувальних ЛФК ЗС. Саме іронічне інтонаційне оформлення надає їм семантики заперечення.

2.3. ЛФК ЗС із значенням спонукання

Під час спілкування один із комунікантів може бачити себе як суб'єкта впливу, а свого співрозмовника розглядає як об'єкт. Бути суб'єктом впливу – це значить регулювати дії свого співрозмовника, оскільки за допомогою ЛФК ЗС із значенням спонукання адресат стимулює адресанта почати, завершити певну дію чи бути готовим виконати дію в майбутньому, тобто діяти, у тому числі і вербально, враховуючи волю і бажання мовця. Як слушно зазначає П.С. Дудик, «спонукальні слова-речення містять якесь спонукання – наказ, заклик що-небудь зробити, припинити виконуване, розмову, прохання

прийти на поміч, стати в пригоді тощо, водночас показуючи емоційну реакцію мовця на певну ситуацію, що склалась, на чийсь поведінку або ж на попереднє висловлення співрозмовника» [Дудик 1973, с. 233]. Отже, ЛФК ЗС із значенням спонукання спрямовані на врегулювання поведінки співрозмовника.

Усі ЛФК ЗС із значенням спонукання за походженням – це словачення. В українській граматиці їх прийнято кваліфікувати як речення за метою висловлювання. Нагадаємо, що І.Р. Вихованець виділив розряд спонукальних речень, які «виражають різновиди волевиявлення: наказ, вимогу, заклик, побажання, прохання, дозвіл тощо. Необхідною ознакою кожного спонукального речення є спонукальна інтонація» [Вихованець 1993, с. 146]. Так само М.У. Каранська відзначала, що «в основі спонукальних речень лежить відображення вольових стосунків мовця з виконавцем: перший спонукає щось робити або, навпаки, не робити, а другий має здійснювати спонукання» [Каранська 1992, с. 24]. Дослідниця диференціювала: речення прямого спонукання, речення загального спонукання, питально-спонукальні речення [Каранська 1992, с. 24 – 28].

За С.В. Мясоєдовою спонукальне значення мають усі висловлення, що виражають: наказ, вимогу, прохання, пораду, пропозицію, інструкцію, запрошення, дозвіл, застереження, заборону [Мясоєдова 2001, с. 57 – 85]. Її класифікація спонукальних висловлень охоплює:

1) вимогу, пропозицію припинити / почати дію або рух: а) людей (*Стоп!; Годі; Досить; Давай; Гайда; Буде; Нумо; Ану* та ін.); б) свійських тварин (*Н-но!; Тпру!; Гов!; Киш!; Киць-Киць!* та ін.; в) спонукання дотримуватися тиші (*Ш-ш-ш!; Тсс!; Цсс!; Цить!* та ін.);

2) прохання або вимогу звернути увагу на мовця (*Гей!; Ей!; Алло!; Караул!; Агов!* та ін. [Мясоєдова 2001, с. 151].

Досліджуваний матеріал показав, що ЛФК ЗС із значенням спонукання стилістично різнопланові, вони мають широкий діапазон використання в мові

персонажів. Пропонуємо розрізняти ЛФК ЗС із значенням спонукання: 1) наказу-вимоги (категоричної вимоги); 2) прохання.

Наказ – одна із найпоширеніших комунікативних ситуацій у мультиплікаційних фільмах. Він являє собою офіційне розпорядження людини, яка наділена владою. Ситуація наказу характерна для випадків, коли один із мовців має вищий соціальний статус, ставить себе вище за слухача, а тому очікує від нього беззаперечного підкорення. Беручи до уваги своє становище, мовець розраховує на беззаперечне виконання наказу, ніяк не обґрунтовуючи його. Як правило, ЛФК ЗС із значенням спонукання-наказу характерні для персонажів, що мають типаж керівника, посадовця (в аналізованих текстах їхніми прототипами є королі, військові, вожді племен, голови родин).

Від ЛФК ЗС із значенням спонукання-наказу, ЛФК ЗС із значенням спонукання-вимоги відрізняє неофіційність ситуацій, коли вони вживаються. Мовець може тиснути авторитетом на адресата, бути фізично сильнішим за нього. Диференціація цих комунікем залежить від інтонаційного забарвлення висловлення. Варто зауважити, що межі наказу та вимоги досить нечіткі. Тому пропонуємо розглядати ЛФК ЗС із значенням спонукання-наказу і ЛФК ЗС із значенням спонукання-вимоги в одній групі.

За функціонально-семантичними ознаками ЛФК ЗС із значенням спонукання, можна поділити на три групи: 1) наказу-вимоги почати / припинити, рух, дію, змінити положення; 2) наказу-вимоги говорити / мовчати; 3) наказу-вимоги набуті певного емоційного, психологічного стану.

Диференціюємо ЛФК ЗС із значенням наказу-вимоги на ті, що за походженням є комунікемами-професіоналізмами, а за семантикою – комунікеми для вираження наказу-вимоги почати / припинити рух, дію, змінити положення, говорити / мовчати, наказ (вимогу) набуті певного емоційного, психологічного стану.

ЛФК ЗС із значенням наказу-вимоги почати / припинити, рух, дію, змінити положення. У мультиплікаційних діалогах засвідчено ЛФК ЗС, що стилізують армійську мову. Відомо, що у військовому середовищі, зокрема під час бойових дій, розпорядження командира не припускає заперечень, а наказ не припускає відмови. Значення багатьох таких комунікативних одиниць включає в себе соціосему (соціальну сему), яка дозволяє ідентифікувати соціальний статус комунікантів: «командир – підлеглий». Невипадково ці ЛФК ЗС використовуються як військові команди, наприклад: ***Розосередитись*** [ВТССУМ, с. 1254: Розосередитися, иться, док. Роз'єднуючись розташовуватися в кількох або багатьох місцях], *проскануйте весь периметр* (ЗВ); Дроїд: *Бунтівників знайдено. Вони у Секторі С 29. **Стріляти на ураження*** (ЗВ); Полковник: ***Вперед*** [ВТССУМ, с. 204: Вперед (Уперед). У знач. виг. Уживається як наказ, спонукання рухатися в напрямі перед собою; РУСДВ, с. 364; РУСВТ, с. 31], *все йде за планом* (ЗВ); Дроїд: *Я не знаю хто це. **Вогонь!*** [ВТССУМ, с. 197: Вогонь. У знач. виг. Військова команда для здійснення пострілу; наказ стріляти; РУСДВ, с. 371; РУСВТ, с. 108] (ЗВ); Капітан: ***Шикуйсь!*** [ВТССУМ, с. 1620: Шикуватися. Ставити когось у ряд, шеренгу, колону і т. ін. Уживається як наказ стати в шеренгу, колону'; РУСДВ, с. 379] (ЗВ); Коуді: *Генерале, усі підрозділи готові до висадки. Генерал: Три! Два! Один! **Пішли!*** [У словниках у військовому значенні не зафіксовано] (ЗВ); Покахонтес: *Ні! Чекайте. Стійте!* Ральф: ***Відставити*** (П); Клон: *Я обійду їх з флангу. Рекс: **Відставити!*** [ВТССУМ, с. 181: Відставити. Тільки док. в інф. також без додатка. Уживається як команда для припинення розпочатої раніше дії, скасування попереднього наказу; РУСДВ, с. 372 – аналог *Верни!*; РУСВТ, с. 118 – аналог *Верни!*] *Назад* (ЗВ); Клон: *Капітан на палубі. Осока: **Вільно!*** [ВТССУМ, с. 188: Вільно, у знач. виг., військ., спорт. Уживається як команда перестати стояти струнко або перейти зі стройового на вільний крок; РУСДВ, с. 364 – аналог *Спочинь!*; РУСВТ, с. 30] (ЗВ). Генерал Цін: ***По конях*** [пор. тлумачення як комунікеми: По коням 'військ., заст. Уживається як команда

сідати на коней для відправки в похід' (СФСРЯ, с. 233)], *Пандо* (ПКФ); Рекс: **По місцях!** [пор. тлумачення як комунікеми: По місцях. 'команда зайняти свої бойові позиції' (СФСРЯ, с. 236); РУСДВ, с. 374 – аналог *На місця!*; РУСВТ, с. 129 – аналог *На місця!*] (ЗВ); Шкіпер: *Так, хлопці. Ану по місцях!* Рекс: **Відступаймо** [ВТССУМ, с. 181: Відступати. Відходити з певних позицій під натиском супротивника; РУСВТ, с. 119]! *Відступаймо назад* (ЗВ); Рекс: **В дорогу!** [пор. тлумачення як комунікеми: В дорогу 'виражає спонукання, наказ готуватися, відправлятися кудись' (СФСРЯ, с. 54)]. Ліла: **Руки вгору!** [ВТССУМ, с. 1089: Руки вгору! – наказ здатися без бою, не чинячи опору; пор. тлумачення як комунікеми: Руки вверх 'військ., проф. Вживається як команда підняти вгору руки і не рухатись' (СФСРЯ, с. 266)] (Ф); Солдат: *Ваше величносте.* Цар: **Кроком руш!** [ВТССУМ, с. 467: Кроком руш! – уживається як команда йти в певному напрямі; пор. тлумачення як комунікеми: 'виг., військ. Команда для початку руху строєм' (СФСРЯ, с. 160)] (О); Вуді: *Народ, прокидайтесь загальний розпродаж.* Баз: *Розпродаж?* Вуді: *Сержанте, загальна тривога.* Сержант: *Так точно! Тривога! Усім цивільним зайняти свої позиції негайно. Шикуйсь! Руш! Руш! Руш! Руш!* (П); Лейтенант: *Готуйсь! На плече!* [ВТССУМ, с. 796: На плече! – команда підняти гвинтівку і покласти її на плече; пор. тлумачення як комунікеми: На плече 'військ., проф. Уживається як команда підняти гвинтівку і покласти її на плече' (СФСРЯ, с. 171)] (С); Генерал: *Батальйон! Кругом* [ВТССУМ, с. 591: Кругом, у знач. виг. Уживається як військова команда повернутися на 180 градусів; РУСДВ, с. 368 – аналог *Обернись!*; РУСВТ, с. 80 – аналог *Обернись!*] (ЗВ); Сандокан: *Солдати, в атаку* [пор. тлумачення як комунікеми: В атаку! 'військ. Виражає спонукання, наказ, команду, вимогу атакувати когось, щось' (СФСРЯ, с. 53)] (С); Капітан: *Дорі, підйом* [ВТССУМ, с. 954: Підйом, виг. певний сигнал від пробудження від сну, підняття або відправлення в похід; РУСДВ, с. 374 – аналог *Вставай!*]! Дорі: *Так, сер* (ЗВ).

Подібні ЛФК ЗС із значенням наказу-вимоги використовуються, як бачимо, і в побутових ситуаціях. Наведемо ще кілька прикладів. Зокрема під час жбурляння сніжками: Сніговий велетень: *Ану геть* (викидає Анну, Крістофа і Олафа) Олаф: **Лягай** [ВТССУМ, с. 633: Лягай, *військ.* Приймати горизонтальне положення, щільно притискуючись до землі з метою уникнути кулі, осколка тощо; РУСДВ, с. 369 – аналог *Долів!*, *Лягай!*; РУСВТ, с. 85 – аналог *Лягай!*]; **Повітряна тривога!** [ВТССУМ, с. 999: Повітря. З окличною інтонацією вживається як сигнал попередження про повітряний наліт]. Як відомо, виділена ЛФК ЗС у мові військових виражає наказ зайняти безпечне положення у зв'язку з появою літаків супротивника. У мультиплікаційній ситуації персонажі мультфільму намагаються врятуватися від снігового велетня. Отже, виділена ЛФК ЗС позначає попередження про небезпеку взагалі.

Зафіксовано також ЛФК ЗС, характерні для мови моряків, наприклад: Сура: *Капітан на палубі*. Капітан: **Повний вперед** [пор. тлумачення як комунікеми: Полный вперед! '1. *морс.* Уживається як команда рухатись максимально швидко' (СФСРЯ, с. 235); РУСДВ, с. 374] (С); Рекс: **Стоп машина** [пор. тлумачення як комунікеми: Стоп машина '*морськ.* Виражає наказ, спонукання припинити рух' (СФСРЯ, с. 292); РУСДВ, с. 379]. Сабіна: *Непогано, дідугане* (ЗВ); Котигорошко: *Ага, понався!* Когут: **Віра** [ВТССУМ, с. 189. Віра, *виг.* У мові моряків, будівельників і т. ін. Команда при вантажних роботах, що означає 'підіймай']! **Віра! Давай!** (вгору піднімають бичка) (ПК); Боцман: **Майна!** [ВТССУМ, с. 637: Майна, *виг., морськ.* У мові будівельників, моряків і т. ін. – команда під час вантажних робіт, що означає: 'пускай', 'донизу'] (опускають ящики) (ЯПД); Капітан: **Ліво на борт** [пор. тлумачення як комунікеми: Лево на борт '*морськ.* Виражає спонукання (наказ, вимогу) до стернового повернути стерно ліворуч' (СФСРЯ, с. 157)]. Бонс: *Слухаюсь* (ОС); Стоїк: **Ліво руля. В пекельну браму** (ЯПД); Капітан: **Право на борт** [пор. тлумачення як комунікеми: Право на борт '*морськ.* Виражає спонукання (наказ, вимогу) розвернути судно праворуч' (СФСРЯ,

с. 247)]. *Швидше!* (Сімб.); Капітан: *Усе завантажили. Чудово. Підняти якір!* [виг., морськ. Уживається як команда підняти якір] *Напнути вітрила!* [Напнути вітрило, виг., морськ. Уживається як команда підняти вітрило] *Не дрімати!* (Т); Капітан: *Прибрати вітрила. Віддати якір* [Віддати якір, виг., морськ. Уживається як команда стати на якір] (ЧК); Восьминіг: *На абордаж* [Уживається як команда здійснити захват судна у рукопашному поєдинку]! Шкіпер: *Почати самоліквідацію* (ПМ); Пірат: *Полундра!* [ВТССУМ, с. 1038: Полундра, виг, розм. Застережливий окрик у мові портових вантажників, моряків, який означає: ‘бережись’, ‘небезпека’] (ГБ).

ЛФК ЗС із значенням наказу-вимоги, характерні для мови військових, завжди однозначні. Вони чітко і змістовно передають накази командирів, а ширше – лідерів.

В українськомовній мультиплікації широко представлені загальноповживані ЛФК ЗС із значенням спонукання, які характерні для персонажів різного соціального статусу, віку, професій.

Отже, серед ЛФК ЗС із значенням наказу-вимоги почати / припинити дію, рух зафіксовано такі, що дорівнюють вигуковому слову-реченню розмовно-побутового вживання: Данателло: *Геть з дороги, зубатий*. Мікеланджело: *Уперед* [ВТССУМ, с. 204: Вперед (Уперед). У знач. виг. Уживається як наказ, спонукання рухатися в напрямі перед собою] (ЧН); Грабіжник: *Гарний песик, гарний песик*. Гомер: *Фас!* [ВТССУМ, с. 1529: Фас. Звернена до собаки команда, що означає: ‘хапай’, ‘кусай’] (Сім.); Джей: *А ось і кролик*. Джекі: *Киш* [ВТССУМ, с. 538: Киш, виг. Покрик, яким відганяють свійську птицю, птахів]! *Иди геть* (ПДЧ); Ведучий: *Розпочнемо кулінарну битву. Переможець отримає право вести це шоу. І нашим секретним інгредієнтом є масло*. Пітер: *Оу, чудово!* Квагмаєр: *Стій* [ВТССУМ, с. 1398: Стояти. Уживається як наказ або прохання припинити робити що-небудь]! *Це ж Пітерова фішка* (Г); Астрід: *Гайда* [ВТССУМ, с. 217: Гайда, виг., розм. Уживається як заклик, спонукання іти куди-небудь; ідіть, ходіть] *за мною!* Гикавка: *Я зараз* (ЯПД); Балто: *Годі* [ВТССУМ, с. 249: Годі, прис. сл., розм.

Досить, вистачить, бешкетники. Дядько Борис вам не іграшка (Бал.); Сквідвард: *А ти що тут робиш, Губко Боб? Пішов геть!* [ВТССУМ, с. 235: Геть. У знач. виг. Уживається як наказ відійти від кого, чого-небудь] (ГБ).

Засобом інтенсифікації наказу-вимоги є повтор ЛФК ЗС, наприклад: Пірат: *Ми тобі не друзі. Тобі тут не місце.* Принц: *Ваша правда, шановний, та що нам заважає потоваришувати?* Розбійник: *По зубах йому дай!* Принц: **Стійте, стійте, стійте!** (Ш); Розбійник: **Ворушися** [ВТССУМ, с. 203: Ворушитися, *перен.* Проявляти діяльність, пробуджуватися], **ворушися, нікчемо** (ЗВ); Кенон: *Зеб, відходь сюди* Зеб: **Ходу, ходу, ходу!** [У словниках не зафіксовано] (ЗВ).

Деякі ЛФК ЗС із значенням спонукування мають у своєму складі сему інтенсивності, наприклад: Професор: Команда “*Міжпланетного Експресу*”. *З’явитися у штаб негайно!* **Негайно** [ВТССУМ, с. 752: *присл. до негайний. Який здійснюється без затримки; терміновий!* Фіона: *Сюди. Бігом* [ВТССУМ, с. 79: *Бігом, присл. Швидко пересуваючись на ногах!*] (Ш).

У мультиплікаційних діалогах засвідчено просторічні (згрубілолайливі), а також жаргонні ЛФК ЗС із значенням наказу-вимоги, у яких вища ознака емоційності, експресії, ніж у стилістично нейтральних висловах. Пор.: Клон: *Не плутайся у мене під ногами.* **Відвали!** [Прохання не надокучати, не заважати] (ЗВ); Тім: *Куди ти пішов?* **Вали!** [пор. тлумачення як комунікеми: Вали ‘згруб., прост. Виражає спонукування (наказ, прохання, дозвіл) піти’ (СФСРЯ с. 56)] (ББ); Бендер: **Тули** [УЖ, с. 328: Тули: *Йти геть. Забиратися*] **звідси, ліхтарику** (Ф); Найманець: *Ось і джедаї.* **Змиваймося** [ССУС, с. 145: *Змиватися. Тікати*] (ЗВ); Пітер: *Дивись, що у мене є. Сигари. Закуримо їх як щасливі ушльопки на весіллі.* Бен: **Вимітайся!** [У такому значенні не засвідчено] *Мені від тебе нічого не треба* (Г); Хлопець: *Так що? Ти крутий?* Кріс: **Котися звідси** [У такому значенні не засвідчено], *телепню* (Г). Ці ЛФК ЗС засвідчують ще й негативне ставлення персонажів до співрозмовників.

Найбільш емоційні репліки персонажів можуть поєднувати декілька ЛФК ЗС із значенням спонукування в одному висловленні, наприклад:

Фредерік: *Пішов, шуруй* [ССУС, с. 338: Шурувати. Йти], *геть звідси, згинь!* (ВІВ).

У мультфільмі «Бєбі Бос» та в серіалі «Зоряні війни» зафіксовано комунікему-варваризм – з англійської мови **Let is go!**, пор. контекст: Тім: *Мамо, тату! Що відбувається? Це вороже вторгнення. Мама: Вони прийшли погратись. Бос: У нас тут збори, які пройдуть без тебе. Let is go!* (Пішов) (ББ); Клони: (триває бій, виїжджає бронетехніка) *Come on, baby. Let is go!* (Пішла, мала) (ЗВ).

Отже, у цій групі ЛФК ЗС поєднано і комунікеми-професіоналізми, і розмовно-побутові (емоційно нейтральні, з семою інтенсивності, зрублості ознаки, власне українські одиниці і варваризми) одиниці спілкування, що засвідчують емоційність мультиплікаційних діалогів, а також експресивність кінотекстів, інтенсивність перебігу подій на екрані. ЛФК-професіоналізми, аналогами яких є команди у військовій сфері (директивні еквіваленти речень), почасти не відповідають нормам українського професійного спілкування, які засвідчені у спеціалізованих словниках (Лягай! *зам.* Долів!; Підйом! *зам.* Вставай!; По місцях! *зам.* На місця!; Вільно! *зам.* Спочинь!). Натомість ті одиниці, що не збігаються з власне українськими еквівалентами, наявні у словниках фразеологізмів російської мови (Право на борт!, Ліво на борт!, В дорогу! Руки вгору!; Кроком руш!, По конях!).

ЛФК ЗС із значенням наказу-вимоги говорити / мовчати. За нашими спостереженнями, у зазначеній підгрупі переважають ЛФК ЗС *наказу-вимоги припинити говоріння*. Ця група утворює градаційно-стилістичний ряд, що об'єднав насамперед дієслівні форми, які набули статусу слів-речень. Серед таких одиниць зі стилістичними ознаками:

нейтральне – Він Мені: *Я встановив турбо-прискорювач. Тепер ми завжди зможемо скористатися.* Грюкало: *Замовкни* [Наказ припинити говорити]. *Ми тут вампірів ловимо* (МВ). Рассел: *Добрий день. Мене звуть Рассел. Я дослідник природи із племені «П'ятдесят сім».* Фредерік: *Досить* [ВТССУМ, с. 321: Досить. Треба припинити що-небудь!] (ВІВ); Шредер:

*Кренгу, я... Кренг: **Мовчати** [ВТССУМ, с. 682: Мовчати. Не висловлювати відкрито своєї думки, не діяти, не втручатися в що-небудь]! **Всім мовчати!** (ЗВ); Орел 2: *Нащо ти спитав?* Орел: **Тихо** [ВТССУМ, с. 1453: Тихо, у знач. виг. Уживається як заклик до мовчання, додержання тиші]! *На світі є, маленький, страшенна біда* (ВН); Шкіпер: *Ти сумніваєшся у мені як у командирі?* Рядовий: *Ні.* Шкіпер: *Це погано, бо солдат має бути зухвалим.* Рядовий: *Он як. Так я...* Ріко: **Тихо, тихо, тихо!** *Відставити відвагу, сперечальнику* (ПМ); Барт: *Лікарю, це значить, що настав час вийняти вилку?* Ні, чекайте, я позбавлю вас цього. Гомер: *Ні, Барте, – це телек, а це – апарат іншого пацієнта.* Лікар: **Ану цить!** *Нарколепсія – це просто сонна хвороба* (Сім.); Ліла: *Бендере, це тупо. Навіщо комусь твоя допомога?* Бендер: **Цить** [ВТССУМ, с. 1586: Цить. Уживається як заклик до тиші, мовчання], *бо я зараз дам тобі по голові!* (Ф);*

вульгарне – Манбу: *Гей, що це у вас на лані? (жовта мітка)* Орел 2: *Ой, не зачіпай цю тему.* Орел: **Заткніться** [ВТССУМ, с. 427: Затикатися, тільки док., перен., вульг. Перестати говорити; замовкнути]! *Ласторукий поставив проникливе запитання. Таке запитання варте відповіді. Я скажу двома словами: «викрали прибульці»* (ВН);

згрубіло-просторічне – Самер: *Це такий Бог. Якщо так, то, може, мені і в школу не треба?* Мати: *Це не Бог, Самер.* Джері: *Хай собі думає, що це Бог, якщо їй так кортить, люба.* Мати: **Стули пельку**, Джері. Джері: *Добре* (РтМ); Морті: *Бум! Прямісінько тобі у пику, Самер. Ти в нас побила усі яйця, чувихо.* Самер: **Стулися** [У словниках не зафіксовано; усічення від попереднього вислову], *Морті* (РтМ).

Також у цій ролі зафіксовано розмовні комунікеми-інтер'єктиви – одиниці власне українського походження та варваризми – у значенні наказу, категоричної вимоги замовкнути: Мюрей: *У тебе є дама?* Невидимка: *Вона невидима, тому ти її не бачиш.* Мюрей: *Вона з Нідерландів?* Невидимка: **Тсс!** [ВТССУМ, с. 1483: Тсс. Уживається як заклик до тиші, мовчання] *Урочиста частина* (МНК); Ірма: *Перепрошую, ви бачили...* Чоловік: **Ша**

[ВТССУМ, с. 611: Ша, *виг., розм.* Уживається для вираження вимоги припинити що-небудь (переважно розмову)]! (ЧН); Кріс: (дивиться матч по телевізору і голосно кричить). Лоїс: **Shut up!** (*груб.* Замовкни) (Г).

ЛФК ЗС із значенням наказу-вимоги *говорити* має в мультиплікаційних діалогах і жаргонний відповідник, наприклад: П'ю: *Де карта, Біллі? Говори* (ОС); Павич: *Виявляється, що він нічогосінько не знає.* По: *Все! Годі цих загадок. Негайно коліться* [УЖ, с. 180: Колотися, люся, лешся, *недок., мол.* Зізнаватися в чомусь)] (ПКФ). Додамо такий коментар: панда По, перебуваючи в ролі полоненого, вимагає від власника палацу надати йому інформацію.

ЛФК ЗС із значенням наказу-вимоги набути певного емоційного стану. Група ЛФК ЗС із значенням наказу-вимоги набути певного емоційного стану нечисельна. Але зафіксований матеріал теж, як і в попередніх групах ЛФК ЗС, неоднорідний емоційно-експресивному відношенні. Одні одиниці загальноновживані, емоційно нейтральні, наприклад: Януз: **Розслабся** [У значенні 'ставати ненапруженим (щодо людини)' не зафіксовано], Камамурі, *їм сюди не пролізти* (С); Банга: *Тримайся, Зурі. Я тебе врятую.* Зурі: **Охолонь** [ВТССУМ, с. 692: 2. *перен.* // Заспокоїтися, отямитися після сильного збудження], Юанго. *На сьогодні твого героїства вистачить* (ЛВ); Анна: *Ану, я зараз як жбурну чимось.* Крістоф: *Ну, ну, ну. Тихо. Збав оберти* [Збав оберти. Уживається як прохання заспокоїтися, не нервувати]. *Розігналась. Спокійно* [ВТССУМ, с. 1176: 2. *у знач. присудк. сл.* Тихо, без метушні, без шуму; пор. тлумачення як комунікеми: СФСРЯ, с. 288: Спокійно. Виражає спонукання (наказ, вимогу) зберігати спокій, не робити ніяких дій]. **Без нервів.** *Нехай він собі йде. Все гаразд* (КС). Інші ж – соціально марковані (сленгізми, жаргонізми): Барт: **Не кіпішуй** [ССУС, с. 160: Кіпішувати. Переживати, метушитися, даремно поспішати], *чуваче. Все буде в шоколаді* (Г); Губка Боб: *Опануй себе, Юджене. Спокуха* [УЖ, с. 278: Спокуха, *присл.* Спокійно] (ГБ).

ЛФК ЗС із значенням прохання. Прохання – це різновид спонукання слухача задовольнити потреби й бажання мовця, орієнтований на співрозмовника, щоб він виконав ту чи іншу дію, яку слухач може, але не зобов'язаний виконувати. Отже, це ввічливе звертання до кого-небудь з метою домогтися чогось, щось зробити, виконати щось [ВТССУМ, с. 1178]. Для ситуації прохання, як і для ситуації наказу-вимоги – характерна зацікавленість мовця у виконанні дії, однак вибір виконувати / не виконувати дію – залишається за слухачем.

Прохання, як правило, адресоване співрозмовникові, який має вищий або такий самий соціальний статус. Тобто, співрозмовник не може віддавати накази або вимагати щось.

ЛФК ЗС із значенням прохання дуже схожі за морфологічним складом з ЛФК ЗС із значенням наказу-вимоги. Про це, наприклад, свідчить це тлумачення: Фенікс1: *Допоможіть* [ВТССУМ, с. 240: 1. Подавати допомогу кому-небудь; пор. тлумачення як комунікеми: СФСРЯ, с. 288: Допоможіть. Виражає спонукання (прохання, наказ) для здійснення допомоги]! Мене оточили. Дівчина: *Я прикрию, Фенікс 1* (ЗВ).

Лише в небагатьох випадках можна чітко встановити семантику прохання, як-от: Боб: *То ми і будемо і далі мовчати? Не хотів я цього робити, Планктон.* Крабс: *Мильною піною в очі. Яке звірство.* Планктон: *Ні! Благаю!* [ВТССУМ, с. 86: Благати. Наполегливо, невідступно, ласкаво просити] *Ні!!!* (ГБ); Боб: *Я готовий весь політ провести за ґратами.* Сенді: *Це вентиляційна труба. Вона також потрібна.* Боб: *Ну будь ласочка. Благаю, візьми мене з собою* [ВТССУМ, с. 86: Благати. Наполегливо, невідступно, ласкаво просити] (ГБ); Дівчина: *Мамо, дивись, це іграшковий ковбой. Купи мені його.* *Ну будь ласка, будь ласка, будь ласочка* [ВТССУМ, с. 607: Будь ласка. Чемне звертання у разі прохання або згоди на що-небудь] (П).

Аналіз матеріалу засвідчив, що з-поміж ЛФК ЗС із значенням спонукання найчастотніші в мультиплікаційних діалогах ЛФК ЗС із

значенням наказу-вимоги. Як і в попередньо проаналізованих групах, актуалізовані комунікеми розмовного, сленгового походження, варваризми, лайливі дискурсивні одиниці, яких з погляду культури мови не мало би бути в кінотекстах для дітей. Прикметна ознака ЛФК ЗС із значенням спонукання – це входження до цієї групи комунікем-професіоналізмів, що зумовлене широким спектром стилізованих комунікативних ситуацій. Утім, перекладачі, автори кіносценаріїв не завжди орієнтовані на власне українські питомі відповідники, що також знижує культуру екранної мови.

2.4. Контактвстановлювальні ЛФК ЗС

Будь-який акт спілкування може бути розкладений на кілька складників, під час яких мовець реалізує комунікативні завдання. Серед останніх: *зав'язування, підтримування, завершення* мовного контакту. Реалізувати кожне із завдань допомагають ЛФК ЗС. Відповідно пропонуємо диференціювати контактвстановлювальні ЛФК ЗС на такі семантичні групи: 1) встановлення контакту; 2) підтримування контакту; 3) відкладення контакту; 4) завершення контакту.

Успіх комунікації залежить від взаємодії комунікантів, які прагнуть досягти поставлених цілей у діалозі, а саме: знати та вміти доречно застосувати у відповідних ситуаціях ЛФК ЗС, характерні для встановлення, підтримування і завершення процесу комунікації. Якщо мовці ігнорують правила й норми такого різновиду спілкування, то на них чекає комунікативна невдача, нівелюється його мета.

ЛФК ЗС для встановлення контакту. За нашими спостереженнями, група ЛФК ЗС для встановлення контакту, виявлена в мультиплікаційних діалогах, чисельна. Прагматика таких контактвстановлюваних комунікем – привернути увагу співрозмовника. Адресант по-різному сигналізує співрозмовникові, що він готовий вступити з ним у контакт, а тому можемо

виділити принаймні три групи таких ЛФК ЗС *етикетні, апелятивні та етикетно-апелятивні*. Фатична функція цих комунікем полягає в тому, що мовець не одразу передає слухачеві певну інформацію, а лише намагається встановити контакт, привернути до себе увагу, підготувати слухача до сприймання інформації. Частотність комунікем встановлення контакту зумовлена важливістю їх функцій у діалозі. Фатичні ситуації встановлення контакту передбачають такі випадки: комуніканти встановлюють контакт, комуніканти з певних причин відкладають контакт, співрозмовники не вступають у контакт один з одним.

Етикетні ЛФК ЗС. Аналіз матеріалу дитячої українськомовної мультиплікації показав, що найпоширенішою серед ЛФК ЗС для встановлення контакту є група етикетних ЛФК ЗС-привітань. За допомогою цих одиниць встановлюється контакт між людьми, визначаються їхні взаємини вдома чи на роботі, водночас підтримуються стосунки і контакти [Богдан 1998, с. 58]. Їхній склад різноманітний, оскільки забезпечує широкий спектр етикетних ситуацій. Зазвичай ЛФК ЗС із значенням привітання емоційно нейтральні, їхня основна функція полягає у привертанні уваги співрозмовника, вони є сигналом для початку комунікації.

У мультиплікаційних діалогах засвідчено такі комунікеми-привітання як:

1) невимушені однослівні формули (Сенді: *Привіт, Губко Боб*. Губка Боб: ***Привіт*** (ГБ); Мамбл: ***Вітаю*** (ВН); Барт: ***Привітик***. Гомер: *Ти хто?* Барт: *Твій небажаний син із майбутнього* (Сім.);

2) формули за моделлю “«привіт» + [назва особи у кличному / називному відмінку]”: Саллі: ***Сирнику, привіт***. Сирник: *Тобі теж, Саллі*. Саллі: ***Привіт, друзі***. Хором: ***Привіт, Саллі*** (Т). У таких діалогічних ситуаціях наявна доброзичлива іронія, фамільярна тональність.

Етикетні ЛФК ЗС *добрий день, добрий вечір* тощо також широко представлені в українськомовній мультиплікації як у початковій формі морфологічних складників, так і у формі родового відмінка, наприклад: Лівсі:

Пропоную переговори. Джон: **Доброго ранку** [ВТССУМ, с. 229: традиційне взаємне дружнє вітання під час зустрічі вранці], *докторе. Заходьте на борт. Можу я запропонувати нам рому?* (ОС); Вчителька: **Доброго дня** [ВТССУМ, с. 229: традиційне взаємне дружнє вітання під час зустрічі вдень], *діти. Готуйтеся до уроку* (РтМ); Морський слон: **Доброго дня** (ВН); Сайлес: **Добрий день**, містере Грю. *Прошу вибачення за наші методи роботи* (НЯ); Гомер: **Добрий вечір** [ВТССУМ, с. 229: традиційне взаємне дружнє вітання під час зустрічі вранці ввечері], *дороженькі мої. Ідіть до татка* (Сім.).

Вибір етикетних ЛФК ЗС для одних і тих самих ситуацій залежить від того, до якої соціальної групи належить персонаж. На це вже звертала увагу О.М. Миронюк, яка виокремила чинники, що впливають на вибір словесної формули в конкретній комунікативній ситуації: фактор адресата (його вік, стать та ін.), комунікативні умови (місце, час, тривалість спілкування), характер взаємин між співрозмовниками тощо [Миронюк 2006, с. 30]. Зафіксовано ЛФК ЗС для встановлення контакту, притаманні для високого стилю спілкування, наприклад: Сплінтер: **Вітаю вас**, мої учні, *час приступати до тренувань* (ЧН); Король: **Вітаємо Вас**, добродію, *у нашому королівстві. Ви хто такі будете? Звідкіля?* (СБ); Лоренс: **Вітаю вас**, друзі. *Діти: Вітаємо, містере Лоренс* (КГіЗД); Коментатор: *Леді та джентельмени. Радий вітати вас* (Ф). Так і ЛФК ЗС використовуються переважно в офіційному спілкуванні: при звертанні старших за віком чи статусом до молодших. Однак, ЛФК ЗС «вітаю» [ВТССУМ, с. 90: Вітати. Радісно сприймати, схвалювати що-небудь] характерна також і для стилістично нейтрального (Сімба: **Вітаю**, Маку. *Ти переміг у Машинтанго. Тепер ти ватажок крокодилів* (ЛВ); Патрик: *Я чую промову, гідну нового менеджера «Красті Крабс». Ой, я зараз (з'являється знову, урочисто). Мої вітання, Бобе* (ГБ)), і для фамільярного спілкування, наприклад: Мегамозок: **Вітаю**, начальничку. *Чудова новина* (М). У мультиплікаційному серіалі «Лис Микита» зафіксовано етикетну ЛФК ЗС *Мир вам*. Микита: **Мир вам**, діти [ФСУМ, с. 488: *Мир вам, етик., заст., жарт.* Уживається як привітання

того, хто входить у дім] (ЛМ). Зауважимо, що ЛФК «Вітаю (вітаємо) вас (тебе)» зараховуємо до ЛФК ЗС умовно: вона може функціонувати ізольовано, а також у поєднанні з вокативом (у такому разі така ЛФК трансформується у дієслівно-займенникову ЛФК ВС, див.)

Серед етикетних ЛФК ЗС є такі формули, що призначені для ситуацій знайомства, для встановлення взаємин між людьми, які не знають один одного, наприклад: Вуді: ***Вітаю, мене звуть Вуді!*** (ІІ). Традиційною відповіддю під час знайомства є ЛФК ЗС «Приємно познайомитись», наприклад: Пітер: *Я – Пітер*. Джері: *Я – Джері*. Пітер: ***Приємно познайомитись*** (СМ).

У тих контекстах, де стилізовано мову молоді й фамільярне ставлення до співрозмовника, у функції ЛФК ЗС із значенням привітання актуалізовані сленгізми: Боб: ***Салют*** [ВТССУМ, с. 1286: Салют. Уживається як фамільярне привітання при зустрічах], Містере Крабс. *Маєте як ся?* (ГБ); Данателло: ***Салют**, чуваки. Хто буде піцу?* (ЧН); Заб: ***Салют**, марсіани. Ми прибули збудувати на вашій планеті прекрасне місто* (Ф); Сирник: ***Здорова*** [У словниках не зафіксовано. Здорова, етик., фам. Те саме, що привіт], *Отіс* (Т); Смurfетка: ***Здоров*** [СУМ, III, с. 546: Здоров. Усталене вітання при зустрічі], *Буркуне. Здоров, Фурсетко. Гарна погода*. Буркун: *Ні, не гарна* (См); Хап: ***Здоров був**, хазяїне. З поверненням* (ПК); Кіт: ***Здоров був**, Дракося*. Світланка: *Здрастуйте, дядько Змій* (Б). Пращур: *Чесць і повага тобі о, великий*. Мушу: *Ну... Назви моє ім'я*. Пращур: *Мушу*. Мушу: *Оце вже набагато краще. **Здоровенькі були*** [ВТССУМ, с. 362: *пестл.*, усталена формула вітання]. *Як ви?* (М); Віслюк (звертається до Дракониhi): ***Hello, is it me you are looking for*** (Ш). Тут ми спостерігаємо явище цитації – використання як ЛФК ЗС із значенням привітання рядка з популярної пісні Лайонелла Річі «Hello!».

Серед етикетних ЛФК ЗС із значенням привітання є варваризми, які різняться функціональним умотивуванням, наприклад: Грю: ***Бонжур**, посіпаки. Дякую вам* (НЯ); Юлій: *Гутен Морген* [Гутен морген, етик.

Уживається при привітанні (з нім. Guten Morgen – ‘Доброго ранку’)]. *Гутен Морген. Як спалося?* (ТБ). Іншомовна етикетна комунікема підносить соціальний статус персонажа перед підлеглими). Інші ж ЛФК ЗС-варваризми у функції привітання, крім того, вказують на належність персонажа до певної культури спілкування, наприклад, арабської (Араб: *Ас салям і добрий вечір, дороженькі мої* (А), індіанської (Вождь: *Моя донечка. Покахонтес: Вінгагу, тату. Вождь: Така радість тебе бачити* (П).

Як бачимо, одні ЛФК ЗС із значенням привітання сприймаються як емоційно нейтральні формули встановлення контакту, інші ж посилюють експресивність вислову, увиразнюють колорит ситуації, у якій опинилися персонажі.

ЛФК ЗС із значенням привітання не завжди вживаються для встановлювання контакту. Вони можуть бути одноразовим актом спілкування при зустрічі. Проте цей акт завжди передбачає репліку-відповідь на привітання з боку адресанта.

Як засіб встановлення контакту, думаємо, можна розглядати власне етикетні ЛФК ЗС на зразок: Банга: *Вибач, що не повірили у твого нового друга. Оно: Ми думали, ти його вигидав. Пробач* (ЛВ).

Апелятивні ЛФК ЗС. Досить частотна в українськомовній мультиплікації ЛФК ЗС *Алло*, а отже, ситуації телефонної комунікації. Матеріал дослідження показав, що така одиниця може вживатися у трьох функціях:

1) для встановлення контакту по телефону, наприклад: Енді: *Алло* [ВТССУМ, с. 22: *Алло, виг. Уживається в звертанні до особи під час розмови по телефону у значенні: слухаю, слухайте*], *алло. Хто це? Моллі, голову відірву!* Моллі: *Я до тебе не заходила* (П); Блискавка: *Алло. Гар: Алло! Це Блискавка? Найшвидша у світі спортивна машина?* (Т); Гомер: *Алло. Це магазин фесрверків? Продавець: Так* (Сім.);

2) як фамільярне звертання до співрозмовника (відповідно змінюється і звукова форма слова, набуваючи в українськомовному середовщі

просторічних ознак), наприклад: Корабель 1: *Альо* [пор. тлумачення як комунікеми: Алё ‘розм., фам. Звертання до когось з метою встановити контакт’ (СФСРЯ, с. 26)], *а що ти тут забув?* Корабель 2: *Тобі повилазило?! Я крабів ловлю* (Т); Сирник: *Альо, а що картопля вродила?* (Т);

3) як звертання зі спонуканням припинити якусь дію, наприклад: Корабель: *Альо гараж* [пор. тлумачення як комунікеми: Але гараж ‘згруб., прост. Вираження наказу припинити дію; заборона’ (СФСРЯ, с. 26)], *ану шуруй звідси* (Т).

У мультсеріалах «Футурама», «Грифіни» та «Губка Боб» зафіксовано комунікеми-варваризми – сленгізми англомовного походження, використовувані для встановлення контакту під час телефонної розмови, наприклад: Губка Боб: *Hello, Патрику* (ГБ); Дівчина-робот: *Hello, коханий. Я чекаю тебе у барі* (Ф). Також засвідчено скорочений варіант цієї комунікеми, наприклад: Блу: *Hi* [читати «хай». – Ф.П.] [УЖ, с. 312: Хай, виг. з англ. ‘привіт’]. Мері: *Доброго ранку, Блу* (Р); Леонардо: *Хай, гайз, зараз почнеться випуск новин* (ЧН). В останньому прикладі спостерігаємо поширене у молодіжному середовищі привітання *Hi, guys* («привіт, хлопці»).

Мультиплікаційні діалоги – це і сфера функціонування ЛФК ЗС, що зазвичай використовуються як засіб встановлення контакту у військовій сфері, наприклад: Скайвокер: *Прийом* [пор. тлумачення як комунікеми: Прием! ‘проф. Уживається радистами як сигнал, що вказує на готовність прийняти повідомлення’ (СФСРЯ, с. 251)], Коді. *Прийом* (ЗВ); Обіван: *Прийом. Ти чуєш мене, Енекін? Прийом* (ЗВ); Фінт: *Чуєш? Це Фінт. Відповідай. Прийом* (Т). У непрофесійному вживанні ЛФК ЗС «Прийом» знижує стилістичний реєстр висловлення, надає йому просторічного відтінку.

Засвідчено омонімічні ЛФК ЗС для встановлення контакту. Наприклад, ЛФК ЗС *Слухаю* вживається для встановлення контакту зі співрозмовником і свідчить про його готовність до комунікації в ситуації телефонної розмови, наприклад: (Дзвонить телефон) Лоїс: *Слухаю* [ВТССУМ, с. 1346: Слухати.

Сприймаючи слухом, чути що-небудь]. *О, Господи!* (викликали в суд) (Г); Губка Боб: *Алло, Патрику*. Патрик: **Слухаю, Бобе** (ГБ); Гомер: *Алло, поліція*. Поліцейський: **Слухаю** (Сім.).

ЛФК ЗС «Слухаю» функціонує в діалогічних ситуаціях безпосереднього контакту зі співрозмовником, наприклад: Шрек: **Слухай, Арті**. *Ти думаєш, що все це в натурі лажса, і я це доганяю* (Ш); Містер Вонг: **Слухай, Фраю**. *Якщо пообіцяєш не позиватися на мене, я подарую тобі жетон на участь із покером* (Ф). Як дослідник реалізацій категорії апеляції, М.С. Скаб зазначав, що загальною семантикою одиниць, побудованих за моделлю *Адресате, слухай (сприймай)*, які ми кваліфікуємо як ЛФК ЗС, є спонукання адресата до сприйняття мовлення [Скаб 2002, с. 40]. Така комунікема є метадискурсивним складником висловлення.

Розглянемо інші ситуації встановлення контакту між персонажами мультиплікаційних фільмів. Адресат сигналізує адресантові, що готовий вступити з ним у контакт, отже застосовує апелятивні ЛФК ЗС. Серед таких засобів комунікації усно-розмовні одиниці, які актуалізують, коли:

1) адресат репліки відомий (називають ім'я), наприклад: Пірат: **Ей** [ВТССУМ, с. 337: *Ей, виг.* Уживається при потребі окликнути, підізнати кого-небудь, звернутися до когось], *Гондо. Там тобі дзвонить джедай* (ЗВ); Робітник: **Ей**, вітаю, містере Фредерік. *Сер, вам підсобити?* Фредерік: *Е, ні. Хоча так. Скажіть своєму начальнику, що ви руйнуєте наш будинок* (ВІВ); Маріанна: *Камамури!* Камамури: **А?** [ВТССУМ, с. 1: *А? пит., рідко.* Уживається наприкінці питальних речень і виражає спонукання до відповіді] (С); Когут: **Гей** [ВТССУМ, с. 226: *Гей, виг.* Уживається як оклик у звертанні], *когутику, ти часом злодій тут не бачив?* (ПК);

2) адресат репліки невідомий, незнайомий, наприклад: Ейпріл: **Агов** [ВТССУМ, с. 10: *Агов, виг.* Уживається для перекликання у лісі вночі і т. ін., щоб не розгубити один одного], *тут є хто?* **Агов**. Леонардо: *Бачу ти вирішила провідати нашу глушину* (ЧН); Сід: *Є тут хто? Хто-небудь?* **Агов!** (ЛП); Губка Боб: **Ей**, а ти теж вивчала карате? *Як тебе звати?* (ГБ);

3) адресат репліки колективний, наприклад: Одуд: **Ей-Ей! Стійте! Біда! Все пропало: вишині пожовкли, пиениця почорніла, листя опало... Голод! Гей, ви куди? Заждіть** (ПК).

У мультиплікаційних діалогах функцію встановлення контакту виконують і просторічні ЛФК ЗС вигуків походження, наприклад: Зеб: **Е-е-е** [У словниках не зафіксовано]! *Що з тобою? Ти хоч розумієш, що порушив важливе правило?* Кенон: *Яке правило? Не знаю* (ЗВ); Пірат: **Е-е-е**. *Хтось має рушник?* (ХХСП). На позначення таких ЛФК ЗС Л.І. Мацько свого часу запропонувала термін «нечленовані релятивні речення, виражені вокативними вигуками» [Мацько 1981, с. 105].

Для мультиплікаційних діалогів характерні ситуації, коли мовець звертається одразу до широкої аудиторії. У такому разі активізується апелятивна ЛФК ЗС *народ*, наприклад: Нані: **Народ**, *майте совість. У нас гість*. Джамбо: *Гість?! Так підем привітаємось* (ЛС); Професор: **Народ**, *усі сюди. У мене є важливе повідомлення* (Ф). Як засвідчує тлумачний словник, Для лексеми «народ» у загальномовному тлумачному словникові така сема не виокремлена, пор.: [ВТССУМ, с. 733: Взагалі люди у великій кількості].

Як етикетно-апелятивні кваліфікуємо ЛФК ЗС «Вибачте», «Вибачте, будь-ласка», «Перепрошую», «Даруйте», «Дозвольте», що виконують функцію і звертання до співрозмовника, і засвідчення поваги до нього, коли мовець вважає, що відволікає його від справ. Такі комунікативні одиниці заздалегідь страхують комуніканта від непорозуміння зі співрозмовником, убезпечують його від можливих негативних реакцій, гніву чи обурення з боку адресанта, наприклад: Ейпріл: **Перепрошую** [ВТССУМ, с. 924: Перепрошую. Просити вибачення, вибачатися], *ви містер Ву?* Ву: *Я – Ву, а ти хто?* Ейпріл: *Я – Ейпріл О' Ніл* (ЧН); Трелоні: *Докторе Лівсі, не можна довіряти вогнепальну зброю дітям*. Джим: *Де ви бачите дітей?* Лівсі: **Перепрошую**, *добродію, але через кілька годин він може стати нам у нагоді* (ОС); Динозавр: **Вибачте, будь ласка**, *у мого сина в морозиві павук, а в нього на них алергія* (Сім.); Трістан: **Вибачте**, *щось сталося? У вас тут ярмарок?*

Чоловік: *Ні. Король говоритиме з народом* (Т); Вихователь: *У притулку вихованцям заборонено розмовляти, якщо до вас не звернувся вихователь. Категорично забороняється сміятися – це негативно впливає на дисципліну. А ще нахабно спізнюватись тричі на тиждень!!!* Герда: **Пробачте**, я більше не буду (СК); Троль: *Які квіточки. Тут живуть хороші люди.* Герда: **Пробач** [ВТССУМ, с. 1142: Пробач. Звертання до кого-небудь із проханням пробачити за щось учинене; перепрошення]; Микита: **Пробач мені**, Чубику (МК); Палпатін: **Даруйте** [СУМ, II, с. 213: 3. розм. Вибачати, прощати], що перериваю. Як я казав, мисливцю, я потребую ваших послуг (ЗВ); Стен: **Даруйте**, містере Клуні. Я – Стен, ваш новий охоронець (АТ); Офіціант: **Дозвольте** [ВТССУМ, с. 312: Дозвольте. Увічлива форма звертання з проханням про що-небудь], сір. Батько: *Це надіслали тобі. Вони щасливі прийняти тебе* (ДтЛД).

Серед етикетно-апелятивних ЛФК ЗС відзначаємо також наявність комунікем-варваризмів, наприклад: Агентка: *Хтось любить поїсти.* **Пардон** [ВТССУМ, с. 887: Пардон, виг., рідко. Вибачте, пробачте, даруйте]. *Влізь уже у машину* (НЯ). Пор., як *пардон* (від французького pardon ('вибачте')) входить у структури з підсилювальними компонентами, наприклад: По: **Даруйте, сто пардонів** [У словниках не зафіксовано] (ПКФ); Бо: *Хо-хо-хо. Вітаю вас, друзі. Веселе цього року видалося Різдво. Селяни мої. Воу (спускає санчата з іграшками).* Вибачте, **пардончики** [У словниках не зафіксовано]. Дякую (П); Джей: (збиває бандита) **Пардончик** [У словниках не зафіксовано] (ПДЧ).

Таку ж функцію виконує іншомовна етикетно-апелятивна ЛФК ЗС «Excuse me», наприклад: Дракула: *Ти підтягни ніжки і відштовхуйся. Давай, моя мишко.* Мейвіс: *Я лечу! Я лечу!* Дракула: *Ух ти. Давай, моя мишко. Ух ти! У тебе все вийшло. Ти літаєш, моя вурдулялечко.* Слуга: **Excuse me, сер.** Дракула: *Що?! Що?!* Слуга: *Все готово* (МНК); Воджен: **Excuse me, сер.** *Як пройти в бібліотеку?* (ЧН).

У кількох мультиплікаційних діалогах зафіксовано просторічні етикетно-апелятивні ЛФК ЗС із семантикою вибачення, характерні для персонажа-суржикомовця: Сирник: *Ізвиняюсь* [У словниках не зафіксовано], *а можна з вами сфоткатись?* Франческо: *Для друга Мак-Квіна – без питань* (Т); Губка Боб: *Вау! Ви всі тут.* Сквідвард: *Звиняй* [У словниках не зафіксовано], *друзе. Ти хотів з ними по-тихому побалакати?* Боб: *Ні, дякую все гаразд* (ГБ).

ЛФК ЗС як засіб відкладення контакту. Засвідчено ситуації, за яких комуніканти з певних причин відкладають контакт: спочатку мовець сигналізує про потребу спілкування, його інтенцію притримують, а через певний час адресат повідомляє співрозмовнику, що він готовий розпочати діалог. За даними лексикографічних джерел, у мові усталені такі комунікеми: Ліла: *Ви і є той могутній чарівник?* Чарівник: *Хвилинку* [ВТССУМ, с. 1558: *Хвилинку. Прохання трохи зачекати*]. Бендер: *Схоже, він насилає могутнє закляття.* Чарівник: *Я до ваших послуг* (Ф); Крабс: *Бобе!* Губка Боб: *Секундочку* [ВТССУМ, с. 1303: *Одну секунду. Відразу. Зараз же*], *містере Крабс (готує краксбургери)* (ГБ). Як бачимо, у цій функції вживаються назви часових понять. Зауважимо, що ці ЛФК ЗС можуть вживатися також для підтримування контакту (див. нижче).

ЛФК ЗС для підтримування контакту. Виділені ЛФК ЗС можуть використовуватися як адресатом, так і адресантом (піддакування, квазіпитання). Як відомо, після встановлення контакту адресат має відповісти – вступити в контакт з адресантом. Таку функцію виконують відповідні комунікеми, наприклад: Лоїс: *Вибачте, ваша честь.* Суддя: *Так* (Г); Фрай: *Ліло.* Ліла: *Так* (Ф); Джим: *Містре Сільвер, сер.* Сільвер: *Так, синку, саме так мене кличуть, а ти хто такий?* (ОС).

У мультфільмі «Футурама» зафіксовано ЛФК ЗС-варваризми англomовного походження, що є реакцією на стук у двері: Бендер: (стукає у двері) Фані: *Yes.* Бендер: *Давай це зробимо* (Ф); Зеб: (стукає у двері). Гера:

Come in («заходьте») (ЗВ). Вони також вказують на готовність адресата вступити в контакт, підтримати його.

Наведемо кілька прикладів, коли адресат привертає увагу співрозмовника, призупиняючи його відхід. ЛФК ЗС-варваризм **Воу-воу** є запозиченням з англійської мови. Вона характерна для мови персонажів американських мультфільмів: Татко: *Ми беремо тебе у Вищу лігу, синку. Відсьогодні ти матимеш повну свободу.* Баз: *Чудесно. Я йду по своїх друзів* (Збирається йти). Татко: **Воу-воу** [Воу-воу, виг., молод. Уживається як прохання зупинитися, зачекати]. **Секундочку**, Баз. *А з ким будуть гратися маленькі дітки?* Баз: *Моїм друзям там не місце* (II); Рекс: **Дозвольте, можна поцікавитись?** *Що власне космічний рейнджер робить?* (II).

У зазначеній функції вживаються назви часових понять. Вони, як видно з функціонально-семантичного навантаження компонентів ЛФК ЗС для відкладення контакту, багатозначні, пор.: Алі: *Я не знаю, Абу. Навряд чи він нас звідси витягне.* Джин: **Хвилинку!** *Ти до мене звернувся? Ти мою лампу тер? Ти мене розбудив? Ти мене витяг?* (А); Едді: **Хвилиночку.** *Народ. Що відбувається? Поясніть мені* (ВВ).

Як засіб підтримування розмови, яка вже була завершена співрозмовником, може функціонувати стверджувальна ЛФК ЗС, як-от: Артур: *Що ж. Я бачу пташеня і дорослого птаха в гнізді.* Мерлін: **Так. Давай, давай** (Ш).

У мультиплікаційних діалогах як ЛФК ЗС для підтримування контакту можна кваліфікувати комунікеми вдячності, тобто етикетні одиниці. Одні з них стилістично нейтральні, традиційні, загальномовні: Вуді: *Молодчинка, Бастер. Усе, ми тебе вивеземо.* Висклик: **Спасибі, Вуді** (II). У мультфільмі «Тачки» зафіксовано розмовно-фамільярну ЛФК ЗС *спасібкі*, наприклад: Сирник: *Оу, візьму це на пробу.* **Спасібки** (Т). Так само варіантність спостерігаємо у вживанні ЛФК ЗС *дякую*, пор.: Марті: *О, дякую, друже* (М). У мультфільмі «Тачки» зафіксовано ЛФК ЗС *дякі*, яка є скороченням від традиційної ЛФК ЗС *дякую*: Машина 1: *Оу, дякі. Дякую, чувак.* Машина-

бармен: *Грацію, амігос* (Т). У мультиплікаційному серіалі «Як приборкати дракона» було зафіксовано ЛФК ЗС *респект*, наприклад: Забіяка: *Тримай свій щит*. Астрід: **Респект** [ССУС, с. 263: Респект. Повага. Походить від хіпі] (ЯПД).

Серед таких етикетних комунікем вдячності було виявлено варваризми і похідні від них – *граціас* (з іспанської), *мерсі* (з французької): Мамбл: *Ти справжній друг. Дякую, аміго*. Рамон: **Красно граціас** [пор.: красно дякую], *та це не моя заслуга* (ВН); Франческо: *Я надеру йому бампер*. Блискавка: *А ось і вони. Слова образи*. **Грацією** (Т); Грю: *Цитьте я сказав*. Мерсі [ВТССУМ, с. 660: Мерсі, розм. Дякую, спасибі] (НЯ). Такі комунікеми приносять у мультиплікаційні діалоги додатковий регістр невимушеної тональності. Якщо комунікема *мерсі* зафіксована як розмовна одиниця, бо слово-формула давно запозичена в українській побутовій культурі, то комунікема *граціас*, похідне *грацією* – це нові явища в усно-розмовному спілкуванні. На нашу думку, крім ремарки *розм.*, вони можуть бути позначені як іронічні (*ірон.*). У мультиплікаційних діалогах зафіксовано також ЛФК ЗС *На здоров'я*, яка вживається як ввічлива відповідь на подяку, наприклад: Блискавка: *Гей, Саллі. Дякую*. Саллі: **На здоров'я** (Т).

Серед ЛФК ЗС-побажань зафіксовано в українськомовній мультиплікації вигукове речення *Смачного*: Дитина: *О, а в пластівцях нові зефірки*. Мати: *Ні, це Баратові пластівці. Лише так він приймає свої вітаміни (пігулки для пам'яті у пластівцях)*. **Смачного** [ВТССУМ, с. 1347: Смачного. Уживається в знач. виг. Як традиційне побажання доброго апетиту] (Сім.). У мультсеріалі «Футурама» зафіксовано ЛФК ЗС *Бон апетит*, наприклад: Наполеон: **Бон апетит** [Бон апетіт. від фр. *Von appetit* 'смачного'], *мадмуазель* (Сім.). Бажальну модальність трансформують ЛФК ЗС: Скайвокер: *Отже, він попереду і нам не можна відставати* Рекс: **Удачі**, генерале! (ЗВ); Губка Боб: *Бувай, Сенді*. Сенді: **Удачки** (ГБ). Бендер: *Я познайомився з найкращим на світі леді-ботом*. Офіціант: *Це прекрасно. Я*

вас вітаю. Я включу у вартість вечері сім книжок рецептів. Бендер: **Благослови тебе Господь** (Ф).

Функцію ЛФК ЗС із значенням із значенням похвали (компліменту) виконують оцінні, емоційно-оцінні лексеми й словосполучення, а також сленгізми: Татко: **Дуже добре**, Рятівник. *Усіх під замок* (П); Кенон: *Ось і шатл. Що я казав?* Гера: **Молодець** [ВТССУМ, с. 685: Молодець. Уживається для вираження похвали людині за її позитивні якості] (ЗВ); Орел: *Так, так. Гадаю мої крики пробудили в їх душах щось добре*. Мамбл: *А я пробуджую у вас щось добре?* Орел: **Гарний хід**. *Та дарма* (ВН); Пінгвіни: **Так тримати**, [СФСРЯ, с. 297: Так держать 'виражає спонукання продовжувати дію, у поєднанні зі схваленням'] **здоровило** (ВН). Серед ЛФК ЗС із функцією похвали також засвідчено варваризми, наприклад: Вантажник: *Дивіться, професоре. Ви ж хотіли все перевірити*. Професор: *О я-я. Обережно. Sehr gut!* [читати «зер гуд»: це добре. – Ф. П.]; Машина: *Йому кранти, професоре*. Професор: **Wunderbar!** [читати «вундебар»: чудово. – Ф. П.] *Якщо Торпеда загинув, мене вже ніхто не зупинить* (Т); Бандит: *Переходимо до плану «Б»*. І сленгізм: Бандит 2: *Ми заклали бомбу на його підstonі*. Бандит: **Ніштяк** (Т) [УЖ, с. 238: Ніштяк, крим., мол. Усе гаразд, добре].

ЛФК ЗС із значенням співчуття, що виражають жаль з приводу нещастя, горя, також уналежнюємо до комунікем підтримування контакту, наприклад: Начальник: *А для Бендер конверт із чорна стрічка*. Вонг: *О, ні! Помер хтось із твоїх знайомих*. Бендер: *Сподіваюсь, він був мої ворогом. Вони усі козли. О, ні! Мій дядечко Володимир*. Фрай: **Співчуюю**, [ВТССУМ, с. 1367: Співчувати. Чуйно ставитися до чийого-небудь горя, до чийхось переживань] *Бендере. Коли ж похорон?* (Ф); Шрек: *Не знаю, чи я так довго витримаю, Фіоно?* Фіона: **Співчуюю**, Шрек, *але зціпи зуби і терпи. Це ж доки тато не одужає* (Ш).

Отже, виділена функціонально-семантична підгрупа одна з чисельних. Вона охопила етикетні ЛФК ЗС, серед яких у мові персонажів

українськомовних мультфільмів засвідчено як загальноновживані комунікеми, так і соціально марковані – сленгізми, варваризми, жаргонізми. Такі мовні одиниці відбивають зміни в лексико-тематичному наповненні українськомовної мультиплікації 90-х рр. XX ст. – початку XXI ст. Це спричинене орієнтацією на стилізацію й типологізацію мови «дорослих персонажів», носіїв літературно-фамільярного стандарту спілкування. Поширені в мові дитячої мультиплікації як інваріантні форми, так і такі, що змінюють (розширюють склад чи модифікують форму) своє мовне вираження відповідно до ситуацій спілкування.

ЛФК ЗС для завершення контакту. Як правило, завершення комунікативного контакту – це фінальна стадія діалогічної ситуації, коли співрозмовники досягли комунікативних цілей. Якщо жодна зі сторін не виявляє бажання продовжувати спілкування, то комуніканти обмінюються завершальними репліками. Сучасні мультиплікаційні діалоги насичені як загальноновживаними етикетними ЛФК ЗС для завершення контакту, так і відповідними ЛФК ЗС-професіоналізмами.

Широко представлені в мультиплікаційних діалогах ЛФК ЗС із значенням прощання, які завершують діалоги. Вони виконують функцію побутового прощання, наприклад: Сінбад: **Бувай**. Маріанна: **Бувай** [ВТССУМ, с. 100: Бувай. Усталена формула прощання з однією особою] (С); Мама: *Так, що тут у нас* (вибирає іграшки на розпродаж). Висклик: **Прощавай** [ВТССУМ, с. 1181: Прощавай. Прощальний вигук, формула прощання при розлуці, розставанні, а також наприкінці листа. Уживається для вираження неминучості втрати, необхідності розлуки з ким-, чим-небудь], *Вуді* (П). Частина таких етикетних комунікем часово маркована, наприклад: Маріанна: **На добраніч**. Сандокан: **Солодких снів, люба** (С). У мультфільмі «Маленький вампір» зафіксовано також ЛФК ЗС «На добридень». Це okazіональна комунікема: її вживає персонаж-вампір, який спить удень, наприклад: Рудольф: **На добридень, смертний**. Тонні: *Добраніч, вампіре* (МВ); Посейдон: **Солодких снів, малюки**. *А зараз час починати*

виставу (О); Блискавка: *Я взагалі то хотів побути з Саллі удвох*. Сирник: *В смислі?* Блискавка: *Ну. Лише один вечір. А завтра все по твоїй програмі*. Сирник: *Хараішо*. Блискавка: *Дякую, що зрозумів*. Сирник: *Та ладно. Завтра побалдіємо*. Блискавка: *Аякже. До завтра* [СУМ, III, с. 62: До завтра, усталена формула прощання; пор. тлумачення як комунікеми: СФСРЯ, с. 102: До завтра ‘етик. Усталена формула при прощанні до наступного дня’], *аміго* (Т); Сандокан: *До вечора* [СУМ, СФСРЯ – не зафіксовано; До вечора, етик. Усталена формула при прощанні], *Маріанно*. Маріанна: *До вечора, Сандокане* (С); Джей: *До побачення* [СУМ, VI, с. 609: До побачення, усталена формула прощання; пор. тлумачення як комунікеми: СФСРЯ, с. 103: До свідання ‘етик. Усталена формула при прощанні’], *дядечку*. Джекі: *Бувай. Поводься у школі чемно*. Джей: *Угу* (ПДЧ).

Деякі етикетні ЛФК ЗС поліфункціональні. Вони використовуються у ситуаціях побажання і прощання. Наприклад, у мультфільмі «Покахонтес» друзі прощаються зі своїм пораним товаришем: Матрос: *Щастя, нарубче*. Пітер: *Щасливої дороги, Джоне* [ВТССУМ, с. 1637: Щастя. Побажання щастя, успіху кому-небудь у житті, праці (переважно при прощанні); с. 1413: Щасливої дороги – побажання вдалої поїздки, подорожі тому, хто від’їжджатиме] (П); По: *Ви загубили свого сина?* Лі Шань: *Так. Багато років тому*. По: *А я загубив батька*. Лі Шань: *Співчуваю*. По: *Дякую*. Лі Шань: *Що ж. Нехай щастить* (ПКФ).

Більшість етикетних ЛФК ЗС-сленгізмів – варваризми (з англійської, іспанської, французької). Такі комунікеми надають мультиплікаційним діалогам фамільярної тональності, адже співрозмовник підсвідомо чи то засвідчує належність до якоїсь національної культури (адже мультиплікаційні тексти перекладні, персонажі – істоти-«іноземці»), чи то у фамільярній формі натякає на знання інших мовних традицій.

Серед ЛФК ЗС із значенням прощання засвідчено варваризми – гуд бай (походить від англ. Good bye ‘до побачення’), бай-бай (походить від англ. bay-bay ‘до побачення’), *адьє* (походить від французького adieu ‘до

побачення'), *adios* (походить від італійського *addio* 'до побачення'), *чао* (походить від італійського *ciao* 'до побачення'), *оревуар* (походить від французького *aurevoir* 'до побачення'), *гутен нахт* (походить від німецького *gutenacht* 'надобраніч'), *асталавіста* (походить від ісп. *Hastalavista* 'до зустрічі'), *сайонара* (походить від японського 'прощайте'), *арівідерчі* (походить від італійського *arrividerci* 'до побачення'), наприклад: Леонардо: *До завтра, Ейпріл. Ейпріл: Гуд бай* (ЧН); Мутант: *Я тебе дістану, комахо. Людина-Павук: Іншим разом. Бай-бай* (Л-П); Механік: *Ми кидаємо вас, пане голово. Блискавка: Хо-хо-хо. Добре. Йдіть. Ха-ха. Хіба ж я знайду мастаків, що вміють бензин заливати? Адьє, Чак.* (Т); Пінгвін: *Та їх же ціла зграя. Пінгвін 2: Вони запанують над світом. Ловелас: Адіос, аміго* (ВН); Рокстоді: *Тобі мене не спіймати. Адьйос, покидьку!* (ЧН); Сквідвард: *Геть звідси!* (Викидає Боба через вікно) Боб: **Чао!** *Зустрінемося на відкритті* (ГБ); Данателло: *Сподіваюсь, що це спрацює. Чао, пацани* (ЧН); Альфредо: *Ірмо, серденько. Це ж я. Альфредо. Ірма: О, ні! Це ж він. Чао!* (ЧН); Наполеон: *Чорт забирай! У нас не було таких проблем, коли я керував Францією. Шредер: Сьокман, я прийшов за тобою. Селяни збунтувалися. Наполеон: Оревуар, мунамі* (Сім.); Сакі: *До наступного разу, черепахи. Оревуар* (ЧН); Бабуся: *Агов. Пане Тонні Томпсон. Ви спите? Тонні: Авжеж, я сплю. Бабуся: Ми піклуємося про гостей. Впевняємося, що вони сплять. Дідусь: Вночі. Це значно краще, ніж спати... Бабуся: Протягом дня. Тонні: Так, я спав, доки ви не прийшли, то, може, ви підете далі, а я знову ляжу спати. Га? Бабуся: Добре. Гутен нахт. Тонні: І вам також* (МВ); Данателло: *Може, ми б поговорили як люди? Шредер: Сайонара, черепахи* (ЧН); Бос: *Асталавіста, дурні* (ЧН); Змійко: *Я знову перший. Чао, крошка. Дівчина: Ти забув про мій турбо-прискорювач. Арівідерчі* (Л-П). Такі етикетні ЛФК ЗС поширені серед молоді.

Зафіксовано також ЛФК ЗС, характерні для невимушеного, можливо, й фамільярного, побутового спілкування, для спілкування в молодіжному середовищі, наприклад: Микита: *Ти що не можеш відкрити браму? Едді: Не,*

але все чудово. Ми станемо героями. **Па-па** (МК); Баз: *Я мертвий! Мертвий! Па-па*, уу... Усе, бувай (П); Чарівник: *Велике спасибі, Древодум*. Древодум: **Поки-докі** (Ф). Ці ЛФК ЗС не засвідчені у словниках.

Стилізовані ситуації спілкування військових, журналістів містять притаманні таким діалогам ЛФК ЗС для завершення контакту: Скайвокер: *Прийом, Коді. Прийом. Коді: Периметр зачищено*. Скайвокер: *Молодці, солдати. **Кінець зв'язку*** (ЗВ); Ейпріл: *Пошукаємо відповіді у технологічному центрі. Можливо, він буде наступною мішенню загадкових грабіжників. Я повідомлятиму вам про новини. З вами була Ейпріл О'Ніл «Щасливі новини». **Кінець ефіру*** (ЧН).

Зауважимо, що не всі наведені контактовстановлювальні ЛФК ЗС є засобом ініціації контакту. Вони можуть вживатися у функції етикетних.

Використання сленгової лексики в мультиплікаційних фільмах створює атмосферу опосередкованого спілкування «між своїми», а також є засобом збереження місцевого колориту.

2.5. Питальні ЛФК ЗС

Питальні ЛФК ЗС активні в мові мультфільмів. Їх основна функція – вираження запиту мовця щодо з'ясування невідомої інформації, а також уточнення певної думки. Запитання – звертання до кого-небудь з метою з'ясування чогось. У зв'язку зі сказаним наведемо міркування І.Р. Вихованця, який зазначав: «Питальні речення містять запитання, що спонукають співрозмовника до відповіді. Їх комунікативне значення полягає не в передаванні інформації, як у розповідних реченнях, а у спонуканні до отримання потрібної інформації» [Вихованець 1993, с. 145]. Також М.У. Каранська зауважувала, що «питальними реченнями думка повідомляється як запитання до когось щоб дізнатися правду про сказане, щоб одержати інформацію про його існування» [Каранська 1992, с. 21].

За синтаксичною природою питальні ЛФК ЗС – це слова-речення, які з синтаксичного погляду вивчали О.М. Галкина-Федорук [Галкина-Федорук 1959], М.А. Жовтобрюх, Б.М. Кулик [Жовтобрюх, Кулик 1965], І.П. Святогор [Русская 1980], П.С. Дудик [Дудик 1972], К.Ф. Шульжук [Шульжук 2004], І.Р. Вихованець [Вихованець 1993], Н.С. Валгіна [Валгина 2003] та ін.

У комунікативному ж аспекті питальні ЛФК ЗС досліджували І.І. Прибиток [Прибыток 1992], В.Ю. Мелікян [Меликян 1999, 2000, 2004, 2014], С.Т. Шабат-Савка [Шабат-Савка 2000], Н.Ф. Баландіна [Баландіна 2004], О.М. Хаванська [Хаванская 2008]. Відомі різні класифікації таких слів-речень. Так, І.І. Прибиток називає такі засоби спілкування квесетивами (від англ. questions) і поділяє їх на власне питання, мета яких запит інформації, у зв'язку з відсутністю інформації про предмет, ситуацію, і уточнювальні комунікеми, що застосовують, щоб перевірити пресупозиції мовця [Прибыток 1992, с. 76]. С.Т. Шабат диференціювала питальні слова-речення на такі, що мають: 1) логіко-модальне значення; 2) спонукальне значення; 3) емоційно-оцінне значення [Шабат-Савка 2000, с. 144 – 145]. В.А. Краснов зазначив, що крім власне питання, такі комунікеми можуть виражати питання-перепитування (*А?*; *Що?*), питання-пояснення (*Як?*; *Навіщо?*), питання-підтвердження (*Справді?*; *Добре?*), питання-сумнів (*Невже?*) [Краснов 2005, с. 11].

В українському мовознавстві виділяють кілька груп питальних слів-речень, які ми кваліфікуємо як ЛФК ЗС:

а) стверджувальні, заперечні чи модальні слова, що вимагають від співрозмовника прямої відповіді на поставлене запитання. Вони використовуються з метою викликати у співрозмовника ствердну або заперечну відповідь. У ролі стверджувальних питальних ЛФК ЗС виступають стверджувальні та модальні слова – *Так?*; *Добре?* Заперечні питальні ЛФК ЗС передаються часткою *Ні?* та виражають сумнів, здивування щодо достовірності повідомлення, зробленого співрозмовником;

б) непряме запитання, у якому втілені вагання, сумнів, подив та інші емоційні відтінки: *Правда?; Справді?; Невже?; Хіба?*;

в) спонукальні, представлені спонукальною часткою *Ну?*, яка може вживатися із питальним значенням і супроводжуватися відповідною інтонацією;

г) з емоційно-оцінним значенням. Такі одиниці репрезентують модальну оцінку конкретної ситуації спілкування. У ролі засобів вираження виступають питальні частки, які вносять емоційно-експресивне забарвлення та допомагають реалізувати різноманітні змістові відтінки. До емоційно-оцінних питальних ЛФК ЗС дослідники відносять конструкції, виражені вигуками: вони містять безпосередню реакцію мовця на те, що відбувається чи повідомляється: *А-а?; І все?; Хм?* [Сучасна 1972, с. 297 – 298; Шульжук 2012, с. 143 – 144].

Отже, питальні ЛФК ЗС передають не тільки значення питальності, а й ствердження, заперечення, спонукання, оцінки.

У функціонально-семантичному плані розрізняємо такі групи питальних ЛФК ЗС:

1) первинні питальні ЛФК ЗС, що виражають інтенцію до пояснення з боку адресата у зв'язку з недостатністю інформації. Первинні питальні ЛФК ЗС вимагають такої відповіді, яка розширює знання того, хто запитує, стимулюють надання інформації про нові факти, події, ситуацію, що склалася;

2) вторинні питальні ЛФК ЗС, завдання яких – уточнити інформацію, підтвердити чи заперечити якийсь факт дійсності. Здебільшого такі ЛФК ЗС передають емоційну реакцію на повідомлення (сумнів, здивування, схвилюваність персонажа). Їх можна поділити на чотири підгрупи: а) питальні ЛФК ЗС-перепити викликані попереднім запитанням співрозмовника; б) питальні ЛФК ЗС-перепити викликані попереднім повідомленням співрозмовника; в) питальні ЛФК ЗС, що є запитом на згоду

адресата з точкою зору адресанта; г) питальні ЛФК ЗС, що вживаються для підсилення спонукального ефекту.

Отже, первинні питальні ЛФК ЗС – це засоби, що стимулюють **пояснення у зв'язку з недостатністю інформації**, яка необхідна співрозмовникові. Найпоширеніша в цій групі ЛФК ЗС *Що це? / Що це таке? / Що ти (взагалі) таке?* і скорочений варіант *Що?*, наприклад: Робот: *Ти підеши зі мною* (показує документ). Фрай: **Що** [ВТССУМ, с. 1640: *Що? займ., пит.* Виражає загальне питання про предмет, явище, дію та ін.] **це?** (Ф); Розбійник: **Що ти взагалі таке? Що?** (ЧН). Така ЛФК ЗС вживається стосовно потреби в інформації про предмет та особу / істоту (іронічно-зневажливе).

Питальна ЛФК ЗС *Хто? / Хто там / тут?* спрямована на уточнення інформації про особу, наприклад: Гомер (прокидається): **Хто?** [ВТССУМ, с. 1575: *Хто? займ., пит.* Означає питання: яка людина (істота)] **Хто тут?** (Сім).

Вторинні питальні ЛФК ЗС вживаються у зв'язку з нерозумінням предмета спілкування чи відсутністю його адекватного сприйняття. Як показав матеріал дослідження, ЛФК ЗС-перепити актуалізують **попередні запитання співрозмовника**. Однією із найчастотніших ЛФК ЗС є *Що?*, наприклад: Фрай: *Я це. Хотів спитати. Ну. Може, ну. Якось ми... Повечеряємо разом?* Ліла: **Що?!** *Мало мені від тебе неприємностей?* (Ф). Як видно з контексту, виділена комунікема супроводжується незгодою зі співрозмовником, станом обурення.

Зафіксовано в мультиплікаційних діалогах ЛФК ЗС-перепити, викликані **попереднім повідомленням співрозмовника**, наприклад: Мейвіс: *Ого! Краса тут просто неймовірна.* Джон: *О, так. Ти тут будеш щаслива, але не надто щаслива.* Мейвіс: **А-а?** [ВТССУМ, с. 1: *А-а?* Виражає спонукання з метою встановити контакт, привернути увагу, іноді у поєднанні із здивуванням, обуренням] (МНК); Джастін: *Можеш називати мене старомодним, та в мене виявився шанс втілити свою мрію. Слухай, нікому*

не кажи, але я не поїду з тобою до коледжу. Лара: **А-а?** Ти здурів? Це жахливо (ДТЛД); Джастін: Тату, а що як я не розпочну навчання цього року? Батько: **Чому ні?** Джастін: Тому що я не хочу бути юристом (ДТЛД); Енні: У мене немає всіх відповідей – я учень, як і ти. Що твій майстер каже тобі? Осока: Енекін? Його думки до майбутнього трохи радикальні. Енні: **Чесно?** [ВТССУМ, с. 1600: Чесно, присл. до чесний. Чесний // Який виражає правдивість, прямоту характеру] **Чому?** [ВТССУМ, с. 1605: Чому, присл. Уживається як питальне слово] Осока: Скажімо так, що мій майстер завжди робитиме те, що треба зробити (ЗВ); Рассел: Знаєте, містере Фредріксон, дика природа не така, як я сподівався. Фредріксон: Он як. **Чому?** Рассел: Якась вона... дика взагалі. Зовсім не так, як у підручнику (ВІВ).

Широко вживаються у зазначеній комунікативній функції частки займенникового походження: *Хто?*; *Що?*; *Як?*, наприклад: Кай: *Кай повернувся!* Зайці: **Хто?** Кай: *Кай. Генерал Кай* (ПКФ); Мамбл: *Візьми рибу.* Глорія: **Що?** Мамбл: *Візьми цю довбану рибу* (ВН); Джамбо: *Я його створив невловимим* Бос: *Саме тому ви маєте зловити його.* Джамбо: **Що я?** (ЛТС);

Для підсилення перепитування може вживатися повтор ЛФК ЗС, наприклад: Шредер: *Вони забрали наш кристал.* Кренг: **Що-що?** (ЧН).

Усно-розмовним ситуаціям, зафіксованим у мультиплікації, притаманні питальні ЛФК ЗС, утворені поєднанням часток *а, і* та займенника *що*: *А (І) що (з того)?*, наприклад: Тіберій: *Халяво! Халяво! Ти чув, що сталося з Хомою Брутом?* Халява: *Ні. А що?* (В); Анна: *Олаф, тебе Ельза створила?* Олаф: *Так, а що?* (КС); Чарівник: *Це дуже важлива справа, мій друже. Ти ж помітив червону комету в небі?* Кирило: *Авжеж помітив.* Чарівник: *Це знак. Скоро в Дивиналії розквітне жар-цвіт, квітка папороті.* Кирило: **І що?** (МК).

Такі ЛФК ЗС вимагають у співрозмовника роз'яснення попередньої репліки, вони вживаються за необхідності повторити, відновити щось непочуте чи незрозуміле, виражають здивування, подив від почутого.

Зазвичай вони вимовляються з підвищеною інтонацією: Дієго: *Поголіть мене наголо! Ти знайшов іншого мамонта?* Елі: **Де?** [ВТССУМ, с. 277: Де, присл., пит. Де? У якому місці?] *Стривайте, я гадала, що вони усі вимерли* (ЛП); Тигриця: *Ми разом зробимо це.* По: **Як?** [ВТССУМ, с. 1647: Як, присл., пит. Означає питання про спосіб дії, стан, обставини тощо] (ПКФ).

Ще одна підгрупа вторинних питальних ЛФК ЗС – комунікеми *Правда?*; *Справді?*; *Серйозно?*; *(Ти / Ви це серйозно?)*, *Невже?* Вони актуалізуються в ситуаціях, коли мовець не впевнений у якомусь факті і хоче знайти підтвердження у співрозмовника. Ці комунікеми за складом подібні до стверджувальних ЛФК ЗС. Утім, як відомо, вони мають інше інтонаційне оформлення, наприклад: Пітер: *Розумієш, Мег. У тебе є власна думка, а люди цього не люблять.* Мег: **Справді?** [ВТССУМ, с. 1376: Справді. У знач. пит. частки. Уживається для вираження сумніву в чому-небудь] (Г). Ситуативно експресивно-оцінне оформлення таких ЛФК ЗС варіюється. Вони можуть виражати іронію (Чоловік: *У мене свій бізнес. Я можу купити все, що забажаю.* Ліла: **Справді?** (Ф)), здивування (Сплінтер: *Це не звичайний камінчик – це коштовний діамант.* Черепашки: **Справді?** (ЧН); Блискавка: *Тут усе безкоштовно.* Сирник: **Серйозно?** [ВТССУМ, с. 1309: Серйозно. У знач. вст. сл. Уживається для вираження сумніву в чому-небудь] (Т); Ліла: *Геррі, де ви працюєте?* Геррі: *Я регулятор банківського сектора.* Ліла: **Серйозно?** *Я чула, що регулювати банківський сектор дуже, дуже просто* (Ф); Лікар: *Знаєш, ми дуже круто з хлопцем. Може, дамо йому спокій?* Дівчина: *Так. Ти правий. Гей, Майло, іди посидь разом з нами.* Майло: **Правда? Не проти?** Дівчина: *Ні, котись сюди* (ПДА).

Семантику здивування може виражати питальна ЛФК ЗС *Невже?*, наприклад: Професор: *Я завжди роблю зарядку з самого ранку.* Фрай: **Невже** [ВТССУМ, с. 748: Невже. Уживається як еквівалент питального речення зі значенням сумніву, здивування, недовір'я] (Ф). Семантику здивування, іронії, яка виражається питальною ЛФК ЗС *Невже?*, може підсилювати частка *та*, наприклад: Бен: *Вони не встигли перехопити наш радіосигнал.*

Рекс: *Та невже?* (ЗВ); Оззі: *Розумієте, я потрапив сюди помилково. Оззі: Моя сім'я залишила мене в санаторії. Начальник: Та невже, синку?* (ВВ).

У мультиплікаційних діалогах з таким значенням зафіксовано питальні ЛФК ЗС-сленгізми, наприклад: Риба: *Вони упливли. Телеведуча: Упливли? Точно упливли? Стопудово?* [УЖ, с. 281: Стопудово, мол. Стопроцентно, обов'язково] Чудово (ПБ); Графиня: *Бендере, мені байдуже чи є в тебе гроші. Я люблю тебе за твій штучний розум і за стимулятор щирості. Бендер: Чесно? Без балди?* [УЖ, с. 45: Без балди. Серйозно, не шуткуючи] Графиня: *Так* (Ф).

Наступна підгрупа питальних ЛФК ЗС-перепитів пов'язана із ситуаціями, коли мовець потребує згоди адресата з твердженням. Таку комунікативно-прагматичну роль виконують комунікеми *Так?*; *Окей?*; *Добре?*, наприклад: Мейвіс: *Покажи мені усе, що ти любив у дитинстві. Джоні: Якщо ти будеш розважена. Окей?* [УЖ, с. 247: Окей. Від англ. абрєв О. К. – 'добре', 'гаразд'] *Можемо заскочити у кілька точок по дорозі* (МНК); Гондо: *Я допоможу тобі розібратися зі зміями, а ти повернеш мені мої гроші. Окей?* Езра: *По руках* (ЗВ).

Як засвідчили діалогічні контексти, подібні питальні ЛФК ЗС у репліці-відповіді мають семантичні аналоги, пор.: Блискавка: *Дякую, що мене запросила. Класно бути не на майданчику. А тут так. Після ремонту? Так?* Саллі: *Так* (Т); Лоїс: *Кріс, зачекай мене на вулиці. Добре?* [ВТССУМ, с. 307: Добре, у знач. част. Уживається на означення згоди; гаразд]. Кріс: *Окей* (Г).

Підгрупа вторинних питальних ЛФК ЗС, що вживаються для підсилення спонукального ефекту (одержання відповіді), представлена одиницями *Ну?*; *Га?*; *Еге ж?*; *А?* Наприклад: Слуга: *І чому вона постійно на мене ображається? Га?* [ВТССУМ, с. 215: Га, част., пит., розм. Уживається наприкінці питальних речень як спонукування до відповіді] Ліла: *Бо ти бовдур* (Ф); Сід: *Чекай, ти хіба не на південь ідеш? Зміна сезонів, міграційний інстинкт. Знайомі слова? Га?* Мені: *Ні, бувай* (ЛП); Едді: *Вони божевільні? Микита: А, може, голодні? Едді: А чого тоді їжу розкидують? А?*

[ВТССУМ, с. 1: А, *част., пит., рідко.* Уживається наприкінці питальних речень і виражає спонукання до відповіді] (МК); Майкі: *Ми з Ейпріл чудова команда. Еге ж?* [ВТССУМ, с. 336: Еге, *част., розм.* Уживається для посилення запитання і спонукання до відповіді] Ейпріл: *Звісно* (ЧН).

За нашими спостереженнями, ЛФК ЗС *Ну?* може виступати в різних комунікативно-прагматичних функціях:

а) як реакція на репліку-стимул, сигналізуючи про те, що інформація почута: Подорожній: *Там було темно і страшно.* Сандокан: *Ну?* Подорожній: *Вони з'явилися зненацька.* Сандокан: *Ну?* (С);

б) як запитання-очікування подальшого повідомлення, наприклад: Біола: *Так, так. Сьогодні ми будемо вивчати найголовніший предмет пінгвінської школи. Хто знає, що це? Хто чув?* *Ну?* [ВТССУМ, с. 449: Ну, *виг.* Уживається як спонукання до дії] (ВН).

Практично всі вторинні функції питальних ЛФК ЗС супроводжуються емоційно-експресивним забарвленням.

Отже, досліджуваний матеріал показав, що серед питальних ЛФК ЗС переважають вторинні питальні ЛФК ЗС, які «ведуть діалоги», спрямовують їх, бо уточнюють зміст інформації, переуточнюють її. Ці питальні ЛФК ЗС не тільки передають значення питальності, але і можуть мати спонукальне значення, привертати увагу співрозмовника, виражати емоційний стан учасника діалогу, його оцінку почутого.

2.6. Емоційно-оцінні ЛФК ЗС

Емоції, невіддільна частина людської психіки, безпосередньо виражені в мові персонажів мультфільмів. Здатність мовних засобів передавати емоційний стан особи закладена чи то в семантиці таких одиниць мови, чи в їх конотативному ореолі. У мові сучасних мультиплікаційних фільмів частину цих функцій перебирають на себе емоційно-оцінні ЛФК ЗС, що

надають висловлюванню виразності, образності, експресивного забарвлення. Ці одиниці діалогічного тексту здебільшого є реакцією на попередню репліку або вчинок когось.

В основі виокремлення емоційно-оцінних можливостей ЛФК ЗС лежать поняття емоційності, оцінності, експресивності, щодо яких у лінгвістиці немає однозначного визначення. Нагадаємо, що емоційна лексика – слова, що мають у своєму значенні компонент оцінки, виражають почуття, позитивне чи негативне сприймання дійсності [УМЕ, с. 171]. Оцінна лексика – це слова, у значенні яких є позитивна чи негативна характеристика предмета, дії. Як слушно зауважує Н. І Бойко, останні дослідження в цьому напрямі свідчать про те, що не можна вважати емоційно забарвленими ті слова, які не містять у собі інформацію про оцінку мовцем фактів, явищ, не виражають своє ставлення до них, а тільки називають ті чи інші почуття або повідомляють про них [Бойко 2005, с. 42].

Традиційно емоційно-оцінні ЛФК ЗС виражають суб'єктивну емоційно-вольову реакцію мовця, експресивну оцінку комунікативної ситуації, пов'язані з фактами дійсності й змістом висловлення. Зазначена група ЛФК ЗС доволі частотна в українськомовній мультиплікації.

За певних комунікативних умов емоційно-оцінні лексеми набувають ознак відповідних слів-речень [Дудик 1997, с. 222 –230; Шульжук 2010, с. 144 – 145, Вихованець, Городенська 2004, с. 379]. Серед них – вигуки, за допомогою яких виражають почуття, емоції; вигуки, що дають емоційну характеристику або оцінку стану; вигуки, що відображають емоційно-вольове ставлення до мовлення співрозмовника; своєрідні експресивні звукові жести, якими обмінюються співрозмовники відповідно до етикету; лайливі вигуки [Виноградов 2001, с. 616 – 622, Мацько 1981, с. 33].

Отже, емоційно-оцінні ЛФК ЗС диференціюємо за морфологічними ознаками та походженням як:

1) емоційно-оцінні власне вигукові ЛФК ЗС. Виражають емоційно-оцінне ставлення мовця до певних явищ за допомогою вигуків, вигукових

сполук: *ТЬфу; Ага; Ой, леле!*;

2) емоційно-оцінні ЛФК ЗС-інтер'єктиви (відіменникові, віддієслівні, відприслівникові). Ця група ширша від попередньої і складніша за функціонально-семантичними характеристиками. Як зазначала Л.І. Мацько, «Інтер'єктивація, тобто явище переходу в інтер'єктиви слів з лексико-граматичних розрядів, є тривалим процесом, що при своєму завершенні дає уже сформований і усвідомлений мовцями результат, маємо в наявності похідні вигуки» [Мацько 1981, с. 33]. Вони разом з первинними утворюють клас вигуківих фразеологізмів, тобто емоційно-оцінні ЛФК ЗС мають складнішу природу й структуру. Різноманіття таких одиниць ускладнює принципи їх класифікації.

Функціонально-семантична класифікація ЛФК ЗС, зокрема й емоційно-оцінних, багато в чому залежить від інтонаційного оформлення. У зв'язку з цим порівняймо значення ЛФК ЗС А, яка може виражати:

1) здивування, наприклад: Баксельрот: *Я вам дуже вдячний*. Сирник: *Ні, це я вам дякую* (витікає мастило). Баксельрот: *А-а-а*. *Почуття аж за край виливають* (Т);

2) здогадку, пригадування, наприклад: Герет: *Чудово. Півтора місяці плів сітку, і все пропало*. Кейлі: *Сітку? Ти врятував мені життя*. Герет: *Ну, кожен може помилитися*. Кейлі: *А-а-а*. *Дійшло. Сюди король Артур засилає своїх блазнів без почуття гумору* (УПК); Джоні: *Не дзвони, у них лише перша ночі. День іще не настав*. Мейвіс: *А-а-а*. *Точно. Ще не звикла бути не з ним* (МНК);

3) задоволення, радість, наприклад: Рубан: *А-а, моя люба пташко. Як долетів?* (УПК); Саллі: *А-а-а! Який чудовий вечір*. Блискавка: *Ти не уявляєш, я такий радий, що ми нарешті разом, удвох. Тільки ти і я* (Т); Клон: *А-а-а, дроїди-прибиральники. Нарешті. Не гайте часу. До роботи* (ЗВ); Динозаврик: *Ти чув це, Рекс?* Рекс: *Я трішечки стривожений*. Динозаврик: *Ні. Нарешті вона гратиметься зі мною як з динозавром*. Рекс: *А-а-а!* (П);

4) переляк, відчай, біль, наприклад: Пращур: *Так. Ти будеш безробітний. Коли жінка одружується, її охоронцями стають пращури її чоловіка.* Мушу: ***A-a-a-a**, ні, ні. В цьому документі якась помилка. Таке неможливо* (М); Фрай: *Нам каюк. **A-a-a-a!*** (Ф); Раджа: *Леді Маріанно.* Маріанна: ***A-a-a-a!*** (С);

5) заборону, наприклад: Джафар: *Приніс?* Злодій: *Довелося декого підрізати, але... приніс. **A-a-a*** (хитає пальцем, не віддає річ). *Винагороду* (А).

Як слушно зауважує Л.І. Мацько, ці одиниці мають різні семантико-функціональні можливості. Їх можна вжити у будь-якій емоційній ситуації [Мацько 1981, с. 6].

Отже, крім вже схарактеризованої функціональної семантики ЛФК ЗС *А*, матеріал дослідження засвідчує активність у діалогах і інших **емоційно-оцінних власне вигуківих ЛФК ЗС**.

Так, частина ЛФК ЗС вживається для конкретно-ситуативного передавання відчуття болю, розпачу, страху, наприклад: Джей: Бешта: ***Ой-йой*** [ВТССУМ, с. 835: *Ой-Ой, виг.* Уживається для вираження фізичного болю страждання]. *Здається, кінець.* Банга: *Але ж це простий захват. Чому Пуа нічого не робить?* Бешта: *Що вдієш. Він утомився* (ЛВ); Барт: ***Ой-йой.*** *Я спізнився на репетицію* (Сім.); Гієна: ***Ой**, хлопці, а вам м'яса не лишилося* (ЛВ); Лис Микита: ***Ой-ой-ой!*** *Годину чорна! Яць загин, душа моторна, і проклятий Цап іздох. **Ох**, [ВТССУМ, с. 692: *Ох, виг.* Уживається для вираження фізичного болю, страждання, відчуття полегшення] *окрадений Микито, твій найбільший скарб деє скрито! Що ж почну я! **Ох-ох-ох!*** (ЛМ); Селянин: ***Ох-ох-ох!*** *Знову ці пірати* (Д); Роксолана: *Червона комета з'явилася, пане чудовисько, страж печери.* Микита: *А ще жасхливий дракон прагне заволодіти жарквітом, щоб знищити людство.* Велетень: ***Йой*** [ВТССУМ, с. 518: *Йой, виг.* Уживається для вираження болю, страху, захоплення]. *Лише століття подрімав, а на поверхні так багато всього сталося* (МК); Порося: ***Йой!*** *Людоньки добрі, де це я є?* (ІОП); Клон: *Тут офіцер мав зустрітися з інформатором.* Гондо: *Справді? **Ай-яй-яй.*** *Знаєте, я щойно прибув* (ЗВ);*

Леопард: *Ех* [ВТССУМ, с. 358: *Ех*, виг. Уживається для вираження невдоволення, нарікання, докору і т. ін.], *знову ця дівтора* (ЛВ). Сучасні мультиплікаційні кінотексти фіксують і новітні вигуківі ЛФК ЗС із зазначеною функціональною семантикою, як-от: Данателло: *Унс* [LDELС, с. 928: *Оорс*. Є показником миттєвої і несподіваної дії]. *О-оу* [У словниках не засвідчено]. Начальник: *Ейпріл буде шаленіти від гніву* (ЧН).

Широко представлені в мультиплікаційних діалогах емоційно-оцінні власне вигуківі ЛФК ЗС для вираження:

- обурення, іронії, гніву, наприклад: Відьма: *А-а! Ось ви де сховались. Геть!* (Ф); Цікавий: *О-о! Що це у вас тут? Усі: Не твоє діло, Цікавий. Цікавий: Ну-ну* [ВТССУМ, с. 793: *Ну*, виг. Уживається для висловлення докору, заклику до стриманості в діях, вчинках] (Фік.);

- здивування, невдоволення, досади, наприклад: Лис Микита: *Найсмачніше, що лиш маю: Крихту меду з'їж лишень! Меду? Тьфу* [ВТССУМ, с. 1488: *Тьфу*, розм. Уживається для вираження здивування, невдоволення, досади і т. ін.!] – відрік Мурлика. – *Най Бурмило мід той lika!* (ЛМ); Ліла: *Тьфу!* *Знову цей ідіот* (Ф); Фрай: *У мене рука зникла. Доктор: Тю* [ВТССУМ, с. 1488: *Тю*, виг., розм. Уживається для вираження здивування, невдоволення, розчарування, насмішки]. *Не відволікай мене через дрібниці* (Ф);

- сильного почуття, наприклад: Цар: *Ух* [ВТССУМ, с. 1309: *Ух*, виг. Уживається для вираження якого-небудь сильного почуття, невдоволення, здивування, захоплення та ін.]! *Я короною ось тою / Заклинаюсь: не уйде сей злочинець злої муки! / Дай мені його у руки, то до завтра не дожде!* (ЛМ);

- розпачу, недовіри тощо, наприклад: Механік: *О-о!* [ВТССУМ, с. 796: *О*. Уживається для вираження різних переживань: розпачу, захоплення, недовіри, тощо] *Яка краса!* (УПА); По: *О-о-о! Священна зала воїнів. Невже. Ви тільки подивіться. Панцир летючого нсорога...* (ПКФ); Сімка: *Ти що здурів, божевільний?* Дмитрик: *О-оу* [У словниках не зафіксовано]. Нолик: *І правда. О-оу* (Фік.);

- здивування, чогось несподіваного, наприклад: Микита: *Ого-го* [ВТССУМ, с. 658: Ого-го. Уживається для вираження дуже сильного здивування, захоплення і т. ін. з приводу чогось надзвичайного, несподіваного, непередбачуваного і т. ін.], *вже й ти співаєш! Але славний голос маєш!* (ЛМ); Сенді: *Дивись і вчись, Губко Боб (розбиває камінь)*. Боб: *Отакої* [ВТССУМ, с. 865: Отакої, виг. Уживається для вираження здивування, невдоволення і т. ін.]; Сенді: *Овва* [ВТССУМ, с. 824: Овва, виг., рідко Уживається для вираження здивування, захоплення і т. ін.], *а ти що тут робиш, Губко Боб?* (ГБ); Вершник: *Нарешті. Скільки років я її шукав. Печера багатств*. Карім: *Вай* [комунікема відображає місцевий колорит. У словниках не зафіксована], *Аллах!* (А); Бабуся: *У хаті не помістишся. Ач який* [ВТССУМ, с. 29: Ач який, виг., розм. Уживається для вираження здивування, докору, незадоволення, захоплення і т. ін.] *здоровий* (В);

- схвалення. Емоцію схвалення чи функцію привітання з перемогою виконую власне вигукова двоскладова ЛФК ЗС “Нір-нір”– “Ура!”: Гарлен: *І вся моя душа, і всі мої вміння будуть покладені на службу захисту добра і справедливості. Дякую*. Хазяїн: *Заспокойтесь, він пробуде тут тиждень*. Гарлен: *Три рази за мене: “Нір-нір”* [пор. тлумачення як комунікеми: Гип, Гип-Гип, Нір-нір ‘етикет. Привітання (найчастіше на адресу групи осіб)’ (зафіксована як комунікема у [СФСРЯ, с. 333]). Відвідувачі: *Ура!* (ДІЛД).

Поширена в усній побутовій мові біфункціональна – емоційно-оцінна та етикетна ЛФК ЗС «Браво», наприклад: Король: *Браво, браво* [ВТССУМ, с. 95: Браво, виг. Уживається як вияв похвали, схвалення чого-небудь], *мій танцюра* (СБ); Маман: *Бравісимо, мої любі! Ми дістали її* (Ф). Які відомо, ця комунікема є запозиченням з італійської мови: вигуки *Bravo! Bravissimo!* звучали в італійській опері, супроводжувані бурхливими оплесками глядачів на знак їхнього захоплення. Утім, у повсякденному побутовому спілкуванні ця функціональна семантика розширилася, і вигук «браво» та його аналоги вживають як засіб схвалення. Пор. також: Ейпріл: *Вау* [УЖ, с. 70: Вау, виг.

Виражає захоплення, будь-якої позитивної емоції], *Черепам би тут сподобалося* (ЧН).

Доволі репрезентантна в українськомовній мультиплікації група **емоційно-оцінних ЛФК ЗС-інтер'єктивів**.

Зазначені комунікеми іменникового походження передають відчуття болю, розпачу, страху, здивування тощо, наприклад: Ведмідь: *У мене? Крадій!?* **Караул** [ВТССУМ, с. 531: Караул. 2. У знач. виг. Гвалт, пробі; рятуйте!] (ЛМ); Кіт: **Караул! Обікрали! Тримай пташку! Лови злодюгу!** (ЧГ); Блу: **Гвалт!** [ВТССУМ, с. 269: Гвалт. У знач. виг. Виражає волення про допомогу] *Рятуйте! Випустіть мене. Ліндо!* (Ріо); Болт: **Який жах** [ВТССУМ, с. 365: Жах. Почуття, стан великого переляку, страху, що охоплює кого-небудь!] *Цей містер Фрай інтриган вищого татунку* (Ф); Фрай: **Жах!** *Добре, що в нас є Зап Бреніган. Ліла: Ні, ніколи. Я не збираюся до нього повзти* (Ф); Зомбі: (намагається поцілувати малюка; дитину забирають) **Облом** [ССУС, с. 215: Облом. Неприємність] (МНК); Сирник: *О? Картина Рєпіна* [Уживається для вираження здивування, досади, розчарування, обурення]. *Корито на евакуаторі, а на вигляд наче тримається купи* (Т); Одуд: *Ей! Ей! Стійте!* **Біда** [ВТССУМ, с. 79: Біда. Несприятливі умови, труднощі; лихо з кимось!] *Все пропало!* (ПК); Вонг: *Ми залишились тут самі. Лишенько* [ВТССУМ, с. 615: Лихо!] (Ф). Л.І. Мацько зауважує, що часте використання іменників *жах, біда, лишенько* як еквівалентів речення призвело до того, що контекстуальне значення їх змінилось [Мацько 181, с. 37].

Те саме можна сказати і про наступні ЛФК ЗС, які за граматичними ознаками дорівнюють називному чи неповому реченню: Кренг: **Це катастрофа** [ВТССУМ, с. 529: Катастрофа. Тяжке потрясіння, що стає причиною істотної зміни, різкого перелому в особистому або суспільному житті]. **Це катастрофа!** Шредер: *Так. Бідолашного розірвало на шматки* (ЧН); Професор: *О небо! Горе мені* [ВТССУМ, с. 531: Горе. 2. // у знач. виг.]! *Я сам збирався з'їсти мумію* (Ф).

ЛФК ЗС зазначеного функціонально-семантичного розряду можуть підсилюватися власне вигуковою ЛФК ЗС **Ой**. Наприклад: Джей: **Ой лишенько!** *Талісман пропав* (ПДЧ); Одуд: (бачить череп) **Ой мамцю** (ПК).

Спостережено, що часто, потрапляючи у скрутне становище, персонажі мультфільмів виражають свої емоції, почуття у звертанні до Бога, Матері Божої. Які відомо, використання такого звертання у повсякденному спілкуванні призвело до часткової втрати його сакральної семантики, внаслідок чого ця одиниця й відповідні стереотипні сполуки стали вживатися для вираження емоційно-оцінної реакції на ситуацію: Папуга: **Боже**, [ФСУМ, с. 43: Боже. Уживається для вираження великого захоплення, подиву, відчаю, розпачу] *звідки такі недоумки беруться?* (А); Пітер: **Боже!** *Який ти йолоп!* (Г); Маріанна: *Які прекрасні квіти*. Сандокан: *Не торкайся їх*. Маріанна: **О Боже мій!** [ВТССУМ, с. 58: уживається як вигук для вираження здивування, радості, страждання; ФСУМ, с. 43: Боже [мій] милий. Уживається для вираження великого захоплення, подиву, відчаю, розпачу]. Моруган: *Мені здається, чи ти теж відчуваєш запах ладану?* Маріанна: *Так*. **Боже мій!** *Що це?* (С); Баз: *Вас затримано Галактичним альянсом*. Картоплян: *Галактичний альянс? Зург?* Гам: **О Боже!** (П); Бендер: *То чого ти ламаєшся? Таке враження, ніби ви переспали*. Фрай: *А-а-а?* Бендер: **О Боже праведний!** (Ф); Делберт: **О Боже правий!** *Міжгалактичний Аргус*. Капітан: *Обережно, докторе* (ОС); Солдат 1: *Це найгірший момент. Затишшя перед бурею*. Фрай: *Тобто сама битва краща?* Солдат 1: *О, чорт! Про битву я не подумав*. Солдат 2: **Матір Божа!** *Дивіться* (наступ ворога) (Ф); Блискавка: *Хо-хо, Док. Треба прибрати в гаражі. Розвели тут гармидер. Що? Він має кубок поршня*. **О матінко!** *Три кубки поршня* (Т). У мультиплікаційному серіалі «Пригоди Джекі Чана» зафіксовано ЛФК ЗС *Мама-мія*, наприклад: Джей: (падають ящики) **Мама мія!** [як комунікема Мама мія! Зафіксовна у такому значенні ‘виг., сленг. Те саме, що Мати рідна 2 (з іт. Мама тіа – ‘Мама моя’)’ (СФСРЯ, с. 159)] (ПДЧ). У наведених контекстах виділені ЛФК ЗС виражають страх, переляк, здивування.

Емоційно-оцінні власне ЛФК ЗС-інтер'єктиви із зазначеною структурною особливістю можуть виражати відчуття полегшення у зв'язку з вирішеною ситуацією: Люсі: *Гарпер запрошує на зустріч з Девідом Коперфільдом*. Гомер: **Господи Боже!** *Це ж можуть лише туристи у Вегасі* (Сім.); Лівсі: *Джиме!* **Слава Богу** [ВТССУМ, с. 58: *уживається у ролі присудка у значенні добре, гаразд, ти живий!* Капітан: *Чого не скажеш про Реддута, бо ти не виконав наказ і пішов на берег* (ОС); Капітан: *Вони знали про наші плани і влаштували засідку*. Калус: *Безсумнівно. Ви не перший, хто зазнав збитків від цієї банди*. Капітан: *Е-х-х. Слава Богу. Тобто, ви тому і прибули, агенте Калус* (ЗВ). Джон: *Місіс Дженкінс!* Місіс Дженкінс: *О-о-о! Дякувати Богу. Це ти, Джоні* (ЛС); Маріанна: *Сандокане, слава небесам, ти тут* (С). У мультиплікаційному серіалі «Рік та Морті» зафіксовано ЛФК ЗС *Oh my God* (О мій Бог; Боже): Морті: **Oh my God.** *Я зробив це* (РтМ).

Подібні ЛФК ЗС поєднуються в емоційно-оцінних висловленнях з власне вигуками, як-от: Фенікс: *Ми розчистили вам шлях* Привид: **Ф-у-х** [у словниках не зафіксовано]. *Приємно, коли хтось прикриває тобі спину* (ЗВ); Капітан: **Е-х-х** [ВТССУМ, с. 268: *Ех, виг.* Уживається для вираження незадоволення, нарікання, докору і т. ін]. **Слава Богу.** *Тобто, ви тому і прибули, агенте Каус* (ЗВ).

Серед емоційно-оцінних ЛФК ЗС-інтер'єктивів іменникового походження виявлено актуалізовані сленгізми, що виражають емоції розпачу, страху. З нашого погляду, це стилісти, які засвідчують характер комунікативної поведінки молоді та її фамільярного поводження зі співрозмовниками. Виділяємо такі причини актуалізації сленгу в мові персонажів мультфільмів (це, фактично, відповідає і загальномовним причинам сленгізації комунікації): 1) бажання співрозмовника надати висловленню оригінальності, реалізація бажання бути смішним, «своїм» у соціальній групі, зазвичай, серед осіб молодого віку; 2) прагнення персонажів мультфільмів бути модним, привернути увагу інших; 3) бажання героїв мультфільмів підтримувати свій соціальний статус перед «однолітками»; 4)

прагнення персонажів-мовців до неологізації; 5) економія мовних зусиль.

Отже, відіменникові ЛФК ЗС-інтер'єктиви сленгового походження виражають біль, розпач, страх, відчуття неминучого кінця, приреченості тощо, наприклад: Яго: *Ну все! **Капець*** [ССУС, с. 155: Капець, *зниж.* Кінець; дуже погано]! **Торба** [ССУС, с. 291: Торба. Безвихідна ситуація, кінець]! (А); Мені: *Агов, слідопите, іди в перед, щоб я тебе бачив.* Сід: **Гаплик** [УЖ, с. 102: Гаплик, *мол., жрм.* Кінець, невдале завершення справи] (ЛП); Фіона: *Шрек скоро повернеться, і ти пошкодуєш.* Принц: *Он як! Ти не розумієш, щойно Шрек ступить у Закрайсвіття – **капут*** [ВТССУМ, с. 416: Капут, *розм., Загібель,* кінець; пор. тлумачення як комунікеми: Капут 'прост. Безвихідь, дуже тяжке положення у поєднанні з обуренням, розчаруванням' (СФСРЯ, с. 146)] (Ш).

Зазначене функціонально-семантичне навантаження реалізується у ЛФК, що виражені неповними реченневими структурами, які внаслідок конверсії набули функцій інтер'єктива. Відповідно інтер'єктиви сленгового походження стали базою для утворення варіантів ЛФК, у яких змінюється займенниковий чи прислівниковий компонент: торба → [нам, мені, йому..] торба; капець → [нам, мені, йому..] капець; хана → [нам, мені, йому..] [точно] хана і под. Наприклад: Турбо: *Фінт, біда. Я спалився! **Мені тут торба!*** (Т); Вуді: *Ви мене чуєте? З вами все нормально?* Картоплян: *Та де там нормально. **Нам торба*** (ЛП); Полковник: *Солдати, вам дуже пощастило воювати за свою планету. Деякі загинуть за свою планету. Дехто може залишитися каліками за свою планету – їм пощастить найбільше.* Бендер: *Супер. **Нам усім кранти*** [УЖ, с. 188: Кранти, *безпос. кому, чому; крим., мол.* Про безрадісний кінець чогось, сумні перспективи для когось, крах безвихідь] (Ф); Ліла: **Нам хана** [ССУС, с. 313: Хана. Кінець, безвихідь], Бендере. *Стіна цегляна.* Вонг: *Собаки! **Нам точно хана!*** (Ф); Яго: *Викопайте могилку на двох, бо **нам тепер гайки*** [Гайка, *виг.* Безвихідь, кінець] (А); Езра: *Тепер Гера тебе не врятує.* Сем: **Тобі гаплик** (ЗВ); Мушу: **Нам каюк** [ВТССУМ, с. 422: Каюк², *розм.* Кінець, смерть; капут; ССУС,

с. 157: Каюк. Кінець] *Пару відмінностей вони точно вгледять* (М); Бос: *Все, хлопче. Мені каюк. Що нам робити?* Тім: *Треба поїхати в аеропорт і зупинити Френціса-Френціса* (ББ); Бендер: *Чортова дамба. Нам амба* [ВТССУМ, с. 24: *Амба, виг. Уживається здебільшого як присудок у значенні, близькому до слів: кінець, загибель, смерть*] (Ф).

Поширена в мультиплікаційних діалогах лайка, що вживається для вираження незадоволення, розчарування – «блін»: Барт: *Так, розкривай карти. Блін* [ССУС, с. 61]. *Знову продув* (Сім.).

Стан відчаю, обурення страху передають і такі складники молодіжної комунікації, як-от: Бендер: *Копи! Атас* [ССУС, с. 48: *Атас, виг. Попередження про небезпеку, мужики!* (Ф); Барт: *Пацани, шухер* [ССУС, с. 338: *Шухер. Тривога, шум, колотнеча!* *Вчителюки йдуть* (Сім.). Машинка: (нюхає Дасті) *Йоксель-моксель* [пор. тлумачення як комунікеми: Ёксель-моксель ‘уживається для вираження подиву, досади, обурення’ (СФСРЯ, с. 111)], *що то за штир?* Дасті: *Вітамінамулька* (Л); Автомат: *Виберіть тип смерті: швидка і безболісна чи довга і жахлива?* Фрай: *Я хочу подзвонити за рахунок абонента.* Автомат: *Ви вибрали довга і жахлива.* Бендер: *Вдалий вибір.* Фрай: *Що це таке? Рятуйте!* Бендер: *Чисте кидалово* [УЖ, с. 170: *Кидалово, виг., Обман*] (Ф).

У мультфільмах «У пошуках Камелота» та «Футурама» зафіксовано ЛФК ЗС **SOS**, яка використовується як міжнародний сигнал біди: Дракончик: *По-моєму, нам ще далеко летіти. SOS! Рятуйте! Ми знаємо, що вибору у вас не було, але дякуємо, що скористалися послугами «Драконячі авіалінії»* (УПК); Солдат: **SOS! SOS!** *Боже! Невже це кращий наш план? Невже кращого не було?* (Ф).

У мові персонажів сучасних мультиплікаційних фільмів активізовані емоційно-оцінні ЛФК ЗС-інтер’єктиви як засіб лайки, погрози. Вони виконують роль стилем у діалогах розбійників, піратів, міфічних істот (нечистої сили). Лайливі вигуки іменникового походження виражають роздратування, занепокоєння, наприклад: Маман (обурена невдачею): *Трясця*

[ВТССУМ, с. 1483: Трясця. Уживається як лайливе слово]! (Ф); Сандокан: *Диявол*, [ВТССУМ, с. 302: Диявол. Уживається як лайливе слово], *як я маю знати, у якому будинку імператор?* (С); Фрай: *Мої очі! Дідько!* [ВТССУМ, с. 304: Уживається як лайливе слово] *Нічого не бачу* (Ф); Білий Раджа: *Прокляття* [ВТССУМ, с. 1155: Прокляття. Лайливий вислів, яким виражають такі почуття], *Сандокане. Ти заплатиш за це* (С). Крім наведених власне українських ЛФК, органічних для розмовно-побутового стилю, зафіксовано просторічні, які є аналогами російськомовних відповідників: Хмиря: (падає у Мертве озеро): *Йомайо!* [СФРЯ, с. 112: Ё-моё, розм. Уживається для вираження здивування, досади, розчарування, обурення]! (К); Пітер: *Йолки* [ССУС, с. 151: Йолки, виг., вульгар. Незадоволення], *ти не можеш мене звільнити. Мене може звільнити тільки містер Бейзелі* (Г).

Частина зазначених ЛФК ЗС – це в усталеному розумінні вигуківі фразеологізми на зразок: Продавець: *Добрий день. Останній аромат від "Келвін клон"*. Вонг: *Ні, дякую. Продавець* (пшикає в очі). Вонг: *Чорт забирай!* [ФСУМ, с. 242: Чорт забирай. лайл., Уживається для висловлення невдоволення, обурення, досади чи захоплення, здивування і т. ін.] (Ф); Стьюї: *Тебе підкололи, Браєне. Браєн: Якого дідька!* [ФСУМ, с. 242: лайл., Якого дідька. Навіщо, нащо, для чого] (Г); Сирник: *Єдрьон батон* [просторічне, позасловникове]. *У когось є серветка?* (Т); Квагмаєр: *Це кінець. Ніхто не хоче ставити проти Кріса. Пітер: Бляха-муха* [Бляха-муха, виг., лайл. Уживається для вираження незадоволення, розчарування]. *Моє дитя більше для нас не заробляє* (Г).

За нашими спостереженнями, мультиплікаційні діалоги персонажів молодого віку насичені ЛФК ЗС, що допомагають виразити почуття радості, гордості. У такій функції виступають емоційно-оцінні власне вигуківі ЛФК ЗС, що мають сленгове походження, наприклад: Дівчина: *Клас* [ССУС, с. 161: Клас, виг. Добре, відмінно – вияв захоплення], *оце так екстрим*. Ерік: *Неймовірно* (С); Мушу: *Хе-хе. Нарешті можна почати здійснювати операцію «Шен»*. *Красунчик так проштрафиться, що Мулан втече від нього*

світ за очі. Це буде просто вищий клас! (М); Мати: *Сидітимеш весь час удома разом зі своїм меншим братиком, доки не навчишся жити з ним добре.* Бос (іронічно): **Шикардос** [У словниках не зафіксовано] (ББ); Мушу: *Для початку ми придумаємо назву. Це ключ до успіху. Скажімо, «Дерево пам'яті». Ні, це для стариганів. Еврика* [ВТССУМ, с. 336: Еврика, виг. Уживається при вираженні радості, задоволення з приводу якого-небудь відкриття, виникнення вдалої думки і т. ін.]; *Наша тема «Світ рожевий». Останній блиск* [ССУС, с. 61: Блиск. Чудово, гарно, винятково]; *І просто, і модно!* (М); Франческо: *Чекаю тебе на фініші, Мак. Що це?* Блискавка: *Невеличкий тюнінг.* Франческо: *Молодець, Мак-Квін. Моя школа* [Моя школа 'виг. Уживається для висловлення похвали людині за відмінну роботу або за її позитивні якості'; у словниках як засіб вираження радості, захоплення, задоволення не зафіксовано] (Т); Джек: *Так, чудовий постріл, сер. Знай наших!* [ФСРЯ, с. 124: Знай наших. Використовується для вираження задоволення, гордості, захоплення, радості, хвастовства] (ЗВ).

Як бачимо, ці ЛФК ЗС мають прислівникову семантику, а тому асоціативно пов'язані з ними відприслівникові вигуків ЛФК ЗС на зразок: Фрай: *Там є холодне пиво.* Бендер: **Офігенно** [ССУС, с. 218: Офігенно, присл., лайл. Вражаюче, сильно, гарно]. Блискавка: *Офіційно запрошую їздити зі мною на всі перегони.* Сирник: **Оце одуренно** [ССУС, с. 217: Одуренно, присл. Відмінно, дуже добре] (Т). Емоційно-оцінні ЛФК ЗС прислівникового походження виражають відчуття радості та певну інтелектуальну оцінку явища, пор. синонімічний ряд: Джафар: *Нехай вершники запросять його до палацу.* Яго: **Геніально** [ВТССУМ, с. 231: Геніально, присл. до геніальний. Який є генієм; винятково талановитий, творчо обдарований)]; (А); Квагмаєр: *Вам сподобається: лосось кедро, смажені томати чері у двох листках салату. Подивіться, там морква встала.* Ведучий: **Чудово! Фантастично!** *Ось воно. Чудовий кухар і кумедний помічник* (Г); Філон: **Дивовижно!** [ВТССУМ, с. 294: Дивовижно, у знач. виг. Який значно перевищує значний ступінь вияву, звичайну силу і т. ін.] *В моїй голові наче карта. Я бачу*

острови, протоки. Я бачу Ітаку. Ніса: Хай живе Філон! Гін-гін. Хором: Ура! (О); Перлінка: Гей, дивіться що я знайшла. Блу! Діти! Блу: Діти, хто готовий снідати? Перлінка: **Неймовірно!** (Р).

Засвідчено серед таких одиниць комунікації і віддієслівні вигукисленгізми: Нані: *Передивилася реслінгу*. Пліклі: *Де вона, де вона?* Тренер: **Очманіти!** [ВТССУМ с. 872: Очманіти, розм. Утратити здатність нормально милити, міркувати] (ЛС); Рік: *Спрацювало*. **Охрініти** [ССУС, с. 119: Охрініти, лайл. 1. Знахабніти. 2. Здивуватись, бути прикро враженим] (РтМ). Загальноновживана емоційно-оцінна ЛФК ЗС віддієслівного походження, що уживається для вираження розчарування, несхвалення, обурення: Нала: *Ви не могли б залишити нас ненадовго*. Тимон: *Гей. Хай каже, що хотіла, і каже нам це в очі. Так, Сімба?* Сімба: *Ммм. Краще вам піти*. Тимон: **Приїхали** [пор. тлумачення як комунікеми: Приїхали 'розм. Виражає здивування, обурення, розчарування' (СФСРЯ, с. 251)]. *І це називається друг*. Пумба: *Єх* (*зітхає*) (КЛ).

У мультиплікаційних фільмах зафіксовано емоційно-оцінні ЛФК ЗС дієслівного походження. Зауважимо, що дієслова-інтер'єктиви можуть і не мати емоційного забарвлення, як-от наказово-спонукальна ЛФК ЗС *Бач*, але набувають такого додаткового відтінку в структурі висловлення, оскільки супроводжують конкретно-ситуативне вираження емоцій: Мурлика: **Бач** [ВТССУМ, с. 64: Бач, част. Уживається для вираження здивування, докору і т. ін.], *яке собаче право. Ковбаса була моя* (ЛМ). Не сприймається як предикативна пара, а вживається як дієслівне вигукове сполучення *Ти ба*, наприклад: Птах: **Ти ба** [ВТССУМ, с. 50: Ба, виг., розм. Уживається для вираження здивування, здогаду]! *Це ж мій улюблений ботан* (Р).

Як ЛФК ЗС можна розглядати дієслівні фразеологічні одиниці розмовно-побутового походження, що є засобом маркування емоційно-оцінного ставлення до події, наприклад, іронічного (Яго: *Ой! Та що ви таке кажете?* **Вмерти і не жити!** [пор. тлумачення як комунікеми: Умереть и не жить 'розм. Вираження оцінки чого-небудь як смішного, кумедного,

безглузлого' (СФСРЯ, с. 316)] (А)) або ж емфемізованого вульгарного (Сирник: *Ідіть-калатіть* [Ідіть-калатіть, виг., фам. Уживається для вираження незадоволення, обурення з приводу чогось; позасловникове]. *Це ж я свіданку пропустив* (Т)).

На прикладі багатьох емоційно-оцінних ЛФК ЗС можна спостерігати, як інтонаційне оформлення висловлення змінює пряме, позитивно оцінне, значення комунікем на переносне – негативно оцінне. Енантіосемію засвідчуємо, наприклад, у таких випадках: Вуді: *О, чудово* [ВТССУМ, с. 1608: Чудово, у знач. виг. Уживається як вияв похвали, схвалення чогось; прекрасно, чудесно; у тексті ж – засіб вираження негативної реакції, оцінки]. *Просто чудово. Я вперше пропуцу ковбойський табір, а все це через дурний капелюх* (П); Ейпріл: *Ну що хлопці, де всі події?* Рафаель: *Боюся, що ти прогавила все найцікавіше.* Ейпріл: *Просто чудово* (ЧН); Клон: *Вони втекли. Нам не вдалося їх затримати.* Енекін: *Прекрасно* [ВТССУМ, с. 1105: Прекрасно, у знач. виг. Уживається при висловленні захвату, повного схвалення; у тексті – засіб вираження розпачу, негативної оцінки ситуації] (ЗВ); Кренг: *Сакі, зайди до мене.* Шредер: *Чудово! Прекрасно! Ми тікаємо, а цей ідіот хоче побазікати* (ЧН).

Мова персонажів дитячих мультиплікаційних фільмів експресивна, насичена емоційно-оцінними ЛФК ЗС як власне вигуківого походження, так і інтер'єктивними. Ці ЛФК ЗС – знаки багатьох емоцій, кожна з яких має конкретно-ситуативне вираження. Емоційно-оцінні ЛФК ЗС можуть бути різними за своєю структурою (однокомпонентні й багатокомпонентні). Вони можуть бути вираженні іменниками, прислівниками, дієсловами, вигуками, частками, сполученнями іменників із займенниками, прислівниками.

Мовний матеріал показав, що в результаті процесу інтер'єктивзації з'являються синтаксичні фразеологічні одиниці, які здатні виражати широку гаму емоційно-оцінних значень. Це явище притаманне усній розмовній мові, оскільки процес комунікації пов'язаний з намірами мовця виразити своє ставлення до співрозмовника або ситуації.

Висновки до розділу 2

Використання ЛФК ЗС у мові мультиплікації дозволяє мовцям-персонажам реалізувати різноманітні інтенції. ЛФК ЗС – це специфічні синтаксичні одиниці, що функціонують як реакції на часто повторювані ситуації, вони неподільні з погляду синтаксичної структури, мають потужний емоційно-оцінний та експресивний потенціал. ЛФК ЗС притаманна відносна семантико-граматична автономність, залежність від конкретної ситуації спілкування, обставин спілкування, попереднього контексту (попередньої репліки співрозмовника). ЛФК ЗС виступають як засоби вербального реагування на почуту від співрозмовника інформацію та забезпечують швидкий обмін репліками. Велику роль при цьому також відіграють невербальні засоби обміну думками (жести, міміка) та ін.

Проаналізований матеріал дослідження підтвердив доцільність диференціації в українськомовній мультиплікації шести груп ЛФК ЗС: 1) ЛФК ЗС із значенням ствердження; 2) ЛФК ЗС із значенням заперечення; 3) ЛФК ЗС із значенням спонукання; 4) контактовстановлювальні ЛФК ЗС; 5) питальні ЛФК ЗС; 6) емоційно-оцінні ЛФК ЗС. Всього у другому розділі проаналізовано 424 ЛФК ЗС.

ЛФК ЗС з погляду морфології представлені вигуками, частками, займенниками та повнозначними словами, частина з яких зазнає у конкретних комунікативно-прагматичних умовах енантіосемії або транспозиції (як правило, набули статусу вигуків).

Значення стверджувальних ЛФК ЗС найчастіше виражається стверджувальними частками, модальними словами.

Будь-який мовний вплив здійснюється за допомогою спонукальних ЛФК ЗС, які забезпечують комунікацію із різним ступенем категоричності. У мові персонажів мультфільмів вони чисельні й різноманітні.

Уживання контактовстановлювальних та етикетних ЛФК ЗС, які здебільшого розподілилися між підгрупами ЛФК ЗС для встановлення,

підтримування та продовження контакту, зумовлене характером взаємин комунікантів, їх соціальним статусом, офіційністю / неофіційністю спілкування, метою спілкування (зав'язати контакт, продовжувати комунікацію чи створити потрібну, бажану, сприятливу атмосферу спілкування), конкретною ситуативною інтенцією мовців. Відзначаємо неоднозначність функціональної семантики етикетних ЛФК, які можуть змінювати контактовстановлювальну та апелятивну функції, поєднувати їх.

У мові сучасного анімаційного фільму, перекладеного зокрема українською мовою, дедалі більшого поширення набувають емоційно-оцінні ЛФК ЗС, що надають висловлюванню виразності, образності, емоційності, невимушеності, грайливості. Це відіменникові, відприкметникові, відзайменникові, відприслівникові та віддієслівні ЛФК ЗС, а також фразеологізми.

Висловлювання персонажів наближені до природної комунікації, що засвідчує актуалізація варваризмів, сленгізмів, жаргонізмів (82 ЛФК ЗС-сленгізмів). Так, варваризми в мові мультфільмів – це додатковий засіб стилізації етнокультурної характеристики персонажа, а також створення комічного ефекту. Автори (перекладачі) мультиплікаційних фільмів таким чином намагаються зробити мову персонажів сучасною, такою, що відповідає усно-розмовній (з ремаркою *розм.* зафіксовано 8 ЛФК ЗС), побутовій і почасти професійній комунікації.

У мультиплікаційних діалогах зафіксовані запозичення з англійської, німецької, французької, італійської, японської, арабської мов, а також мови індіанців. Лексика іншомовного походження часто слугує формою вираження мовленнєвої експресії. Усього було зафіксовано 25 комунікем-варваризмів. Засвідчено, що серед джерел макаронізації мови переважає англомовне.

Сленгізацію сучасних діалогів відбивають також емоційно-оцінні ЛФК ЗС, що є засобом стилізації неофіційного, невимушеного спілкування. Здебільшого зафіксовані елементи молодіжного сленгу та професійного

жаргону, засвідчені у відповідних лексикографічних джерелах (зафіксовано 34 ЛФК ЗС-сленгізмів), утім вдалося зафіксувати і позасловникові вживання (11 одиниць: *Ходу-ходу*; *Єдрьон батон*; *Шикардос*, *Ідіть-калатіть* та ін.).

Відзначаємо тенденцію до відбиття в діалогічних ситуаціях стилістично знижених ЛФК ЗС (емоційно-оцінні, контактовстановлювальні, спонукальні конструкції). У текстах зафіксовано 3 ЛФК ЗС, що мають ремарку *згруб.*; 6 – *вulg.*, а також дванадцять одиниць із ремаркою *фам.* та *прост.*, з ремаркою *лайл.* – також 6 одиниць.

У контексті оцінки культури мультиплікаційної мови відзначаємо зниженість стилістичних реєстрів, поширення, актуалізацію в кінотекстах вульгаризмів, які відбивають літературно-фамільярний рівень повсякденної українськомовної практики.

РОЗДІЛ 3

ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНІ КОМУНІКЕМИ ВІДКРИТОЇ СТРУКТУРИ В СУЧАСНОМУ ДИТЯЧОМУ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНОМУ ФІЛЬМІ: ФУНКЦІОНАЛЬНО- СЕМАНТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ І ТИПОЛОГІЯ МОДЕЛЕЙ

3.1. Поняття «лексико-фразеологічна комунікема відкритої структури»

Обґрунтовуючи зміст поняття «лексико-фразеологічна комунікема відкритої структури» (далі – ЛФК ВС), зауважуємо про два напрямки, що пояснюють їхню природу та умови функціонування: синтаксичної фразеологізації та асоціативної граматички.

В аспекті першого із зазначених напрямків такі дво-, трикомпонентні нечленовані фразеологічні побудови є основою структурної схеми, що передбачає в певній комунікативній ситуації приєднання, дистрибуцію ще одного складника. За цією ознакою ЛФК ВС вирізняються від ЛФК ЗС. Такі фразеологічні речення, за спостереженнями Г.В. Ситар, – «особливий тип речень, постійні та змінні компоненти яких пов'язані ідіоматично, синтаксичні зв'язки і прямі лексичні значення слів послаблені або втрачені, їм властивий фіксований порядок слів» [Ситар 2012, с. 110]. Стійка структурна схема, у цьому випадку напівфразеологізованих і частково фразеологізованих речень, як їх кваліфікує М.І. Личук, характеризується структурно-семантичною цілісністю, яка зумовлена обмеженими можливостями трансформування структурної схеми без зміни значення речення [Личук 2011, с. 154]. Це означає, що поява чи втрата якогось елемента ЛФК ВС може призвести до абсолютної чи часткової зміни семантики конструкції, трансформації або втрати її значення, оскільки всі компоненти конструкції є взаємопов'язаними та мають визначений порядок.

Зауважимо, що Д.М. Шмельов, І.М. Кайгородова, В.Ю. Мелікян такі структури називають «фразеосхемами»; вони, за їхніми спостереженнями, забезпечують комунікацію готовими стереотипними моделями зі значенням оцінки, ствердження, заперечення, а також спонукання до початку /припинення дії [Мелікян 2004, с. 231]. В останні роки в Україні ці одиниці досліджують М.І. Личук [2015, 2016, 2017], Г.В. Ситар [2011, 2012, 2015, 2017], В.М. Тесленко [2015].

Як і ЛФК ЗС, ці одиниці характеризуються: сталістю, фіксованістю порядку слів, а також відтворюваністю, стійкістю, структурно-семантичною цілісністю, ідіоматичністю, експресивністю. Тобто, загальні ознаки такі самі. Здатність притягувати повноцінні лексичні одиниці сприяє функціонально-семантичній, функціонально-стилістичній варіативності ЛФК ВС, які виконують прагматичні завдання. Отже, ЛФК ВС складається зі сталої, стереотипної частини (це сфразеологізована структура, виражена частками, вигуками, сполучниками, десемантизованими повнозначними словами) та змінної, вираженої іменниками, сполученням іменників (за схемами – N), дієсловами (за схемами – V або Vinf), субстантивованими прикметниками (за схемами – N), займенниками (за схемами – Pron). За нашими спостереженнями, сталий складник ЛФК ВС може дорівнювати ЛФК ЗС. Наприклад, ЛФК ЗС *Оце так!* може «розкриватися» і розширювати свою структуру та функціонально-семантичне наповнення, коли притягує іменники чи дієслова, як-от: *Оце так зброя!*; *Оце так відпочили!*; *Оце так придумав!*

Структура ЛФК ВС припускає варіативний складник: змінні частини сталої структури, як правило, займенники, заміщають номінацію тієї чи іншої реалії (за схемами виокремлені у []).

Беручи до уваги наведені вище думки, відзначимо, що ЛФК ВС, по-перше, мають семантично повноцінний змінний лексичний складник,

по-друге, стала схема, чи стала структура, ЛФК ВС має характерну дистрибуцію, а також у ній реалізуються валентнісні властивості повнозначних частин мови. Під валентністю, за С.Д. Кацнельсон, розуміємо «властивість певних розрядів слів приєднувати до себе інші слова» [Кацнельсон 1987, с. 22] Тобто стала, стереотипна частина ЛФК ВС потребує відповідно до ситуації і змісту висловлення повноцінного складника з певними лексико-прагматичними характеристиками,

по-третє, ЛФК ВС можна співвідносити з синтаксичною номінацією об'єкта дійсності, який одночасно оцінюється чи щодо якого виражається емоція. Пор. ЛФК ВС *Що за наречений!* Залежно від інтонації номінований об'єкт «наречений» може бути виокремлений з позитивною чи негативною, іронічною, зневажливою оцінкою.

До сьогодні немає єдиної класифікації ЛФК ВС як синтаксичних фразеологізмів. Лінгвісти диференціюють аналогічні одиниці за морфологічною належністю складників (опорного компонента), граматичним значенням, ступенем злиття складників та ін. [Шведова 1960, Величко 1966, Меликян 2002, Личук 2015, Ситар 2011, 2014, 215].

Однією із перших була класифікація Н.Ю. Шведової, яка в 50 – 60-х рр. XX ст. звернула увагу на три типи синтаксичних фразеологізованих побудов.

До першої групи дослідниця віднесла такі синтаксичні конструкції, у яких компоненти сполучаються не за існуючими синтаксичними нормами; такі конструкції є немотивованими, наприклад: *Что за жених?; Что за церемония?; Нет, чтоб подождать.* Опорний компонент (українські аналоги – Чим...; Що за...; Ні, щоб...) позбавлений прямих категорійних значень. Ці утворення, на думку Н.Ю. Шведової, є найбільш «чистим» видом фразеологізованих конструкцій.

До другої групи дослідниця віднесла конструкції, форми яких можуть бути пояснені застарілими нормами чи нормами, які змінилися. Формальні зв'язки опорного компонента з відповідною категорією слів не втрачені,

наприклад: *На то и война, Что да то да (На те і війна; Що так то так)* та ін.

До третьої групи належать конструкції, сформовані згідно з чинними синтаксичними нормами, але мають у своєму складі у ролі незмінного компонента такі слова і сполуки, у яких при збереженні категорійного значення послаблене конкретне лексичне значення, наприклад: *Какая его жизнь?, До чего весело! (Яке його життя?; Як весело!)* [Шведова 1960, с. 22 – 25, Шведова 2003, с. 270].

Спираючись на досвід Н.Ю. Шведової, ураховуючи класифікацію фразеологізмів В.В. Виноградова, В.Ю. Мелікян запропонував за ступенем фразеологізації виділяти три фразеологічні типи фразеосхем (дослідник оперує саме цим терміном): фразеосхеми-зрощення, фразеосхеми-єдності, фразеосхеми сполучення [Мелікян 2004, с. 163].

Так, фразеосхеми-зрощення є синтаксичними конструкціями, обов'язковий компонент яких повністю десемантизований, етимологічний зв'язок між компонентами не актуальний. Вони є повністю аграматичними, оскільки пряме прочитання таких синтаксичних конструкцій неможливе, наприклад: Ні, щоб +VInf (*Ні, щоб погодитись*); Ось тобі й +N (*Ось тобі й друг*).

Фразеосхеми-єдності – це мотивовані похідні синтаксичні побудови, у яких обов'язковий незмінний компонент деактуалізований лише частково, а тому і зберігає етимологічні зв'язки з тим класом слів, на основі якого і був сформований. До таких уналежнено конструкції: Що за + N (*Що за біда*); На те і + N (*На те і війна*); Чим не + N (*Чим не жених*) та ін.

Фразеосхеми-сполучення – це конструкції, сформовані згідно з чинними синтаксичними нормами, але мають у своєму складі у ролі незмінного компонента такі слова і сполуки, у яких при збереженні категорійного значення послаблене конкретне лексичне значення: Ну і +N (*Ну і погода*) [Мелікян 2004, с. 157 – 178].

Автор наведеної класифікації диференціює фразеосхеми за частиномовною належністю опорного компонента, який може бути виражений: а) сполучником: $N_1 + \text{як} + N_1$ *Погода як погода*; б) прийменником: $N_1 + \text{не в} + N$ *Радість не в радість*; в) часткою: $N [V, \text{Adj}, \text{Adv}] + \text{так} + N [V; \text{Adj}; \text{Adv}]$ *Погода так погода!*; г) вигуком: $\text{Ну} [\text{ах}, \text{ох}, \text{ай}] + i + N [V; \text{Adj}; \text{Adv}]$ *Ну і друзі!*; г) займенниковими словами: $\text{Що за} + N_1$; $\text{Чим не} + N$ *Чим не жсених* [Меликян 2004, с. 164].

Як еквіваленти слова (зв'язані сполуки) схарактеризувала подібні структури А.А. Лучик, кваліфікуючи їх як одиниці, що мають незавершену форму і зміст [Лучик 2004, с. 3 – 4].

У дисертації М.І. Личук «Типологія синтаксично нечленованих одиниць» (2018) наведено класифікацію фразеоконструкцій (увага: інший термін!) за кількістю і морфологічним вираженням постійних і змінних компонентів. Це найширша класифікація, у якій диференційовано напівфразеологізованні речення.

1. *Двомісні фразеоконструкції* охоплюють п'ять видів:

а) прикметниково-іменниковий, незмінний компонент якого – частково десемантизована прикметникова лексема *добрий*, змінний компонент виражений іменником – назвою істоти, напр.: *Добрий директор!*;

б) вигукливо-іменниковий, у якому постійний вигукливий компонент віддієслівної природи *подумаєш*, ужитий у застиглій граматичній формі – друга особа однини майбутнього часу, змінний компонент – іменник будь-якої лексико-семантичної групи, напр.: *Подумаєш, товариш!*;

в) частково-іменниковий, у ролі постійного компонента якого вжиті одиничні частки *який* (*яка, яке, які*); *от* (*ото, оце*) або похідні частки *що то*; *що за* (*що то за*); *куди там* (*тут*); *що там* (*тут*); *який* (*яка, яке, які*) *там* (*тут*), змінний іменниковий компонент є назвою істоти чи абстрактною назвою, напр.: *Який там начальник!*; *Ото радість!*; *Що то за парубок!*; *Що там гроші!*;

г) частково-інфінітивний, незмінним аналітичним компонентом якого

є похідні частки *що там (тут)* і *куди там (тут)*, змінний компонент виражений дієсловом недоконаного виду, представляє здебільшого групу дієслів зі значенням мовленнєво-мисленнєвої діяльності, зору, слуху і под., напр.: *Що тут думати!; Куди там бачити!;*

г) частково-прислівниковий; незмінний компонент якого – частка відзайменникової природи *яке*, змінний компонент виражений означальним прислівником, напр.: *Яке далеко!*

2. Тримісні фразеокомплекси, утворені з двохелементного постійного і одного змінного компонентів. До них належать:

а) дієслівно-займенниково-займенникові, напр.: *Слухав (Боявся) я..*, незмінний компонент якого виражений дієслівною лексемою в застиглій граматичній формі – минулого часу чоловічого роду однини – та займенниковим іменником *я*, ужитим у фіксованій граматичній формі – називного відмінка однини, змінний – займенник *ти (ви)* у формі знахідного відмінка, напр.: *Слухав я його!; Боявся я їх!;*

б) дієслівно-займенниково-інфінітивні, напр.: *Є кого (що, чого, кому, чому, на що, з ким, чим, на кому, на чому)...*; *Немає (нема) кого (чого, кому, чому, в що, з ким, чим, на кому, на чому)...*, у ролі постійних компонентів якого вжиті дієслівна лексема *є* та займенник, виражений грамемою непрямого відмінка, змінні компоненти виражені інфінітивами дієслів із лексико-семантичних груп мовлення, спостереження, технічного стану людини та ін., напр.: *Є кому їсти; Є з ким поговорити; Нема в що збирати;*

в) дієслівно-прислівниково-інфінітивні, напр.: *Є де (звідки, коли, куди)...*; *Немає (нема) де (звідки, коли, куди)...*; постійні компоненти – дієслівна лексема *є* та займенниковий прислівник, змінний компонент – інфінітив дієслова здебільшого зі значенням конкретної фізичної дії, напр.: *Є куди поїхати; Нема коли піти;*

г) дієслівно-займенниково-інфінітивні комплекси, напр.: *Було кого (чого, кому, чому, ким, з ким, чим, при кому, на чому)...* і *Знайшов у кого (чого, кому, чому, ким, з ким, чим, при кому, на чому)...*, у ролі постійних

компонентів яких вжиті дієслівна лексема *було* чи *зайшов* у формі минулого часу та займенник, виражений грамемою непрямого відмінка, змінним компонентом є інфінітив дієслова будь-якої лексико-семантичної групи, напр.: *Було чого поїхати!; Знайшов про що говорити!;*

г) бізайменниково-іменниковий (займенниковий), напр.: *Що мені (тобі, йому, їй, нам, вам, їм)...*, у ролі постійних компонентів якого вжиті займенники: *що*, виражений грамемою називного відмінка, та *я* (*ти, він, вона, ми, ви, вони*) – грамемою давального відмінка, змінний компонент виражений іменником – здебільшого назвою особи – у формі називного або родового відмінка, рідко – займенником, напр.: *Що мені люди!; Що їм до батька!; Що мені до вас!;*

г) бічастково-іменниковий, напр.: *Оце так...*, постійними компонентами якого є частки *оце* і *так*, позбавлені граматичного значення вказівності і стверджувальності, змінний компонент виражений здебільшого абстрактним іменником, напр.: *Оце так радість!;*

д) бічастково-іменниковий (прикметниковий), напр.: *От і...*, незмінними компонентами якого є частки *от* та *і*, частка *от* частково граматизована; змінними компонентами є іменники – назви істот чи абстрактні назви або якісні прикметники, напр.: *От і книга!; От і вечір!;*

е) бічастково-дієслівні, напр.: *А ти (ж)...*; *Теж мені...*; специфікою фразеоконструкцій є частки *а* і *теж* у сполученні відповідно з відзайменниковими частками в чітко визначених граматичних формах: *ти* – форма називного відмінка, *мені* – форма давального відмінка; змінний компонент виражений дієсловом у формі минулого часу однини чи множини, напр.: *А ти говорив!; Теж мені здивували!;*

є) дієслівно-займенниково-інфінітивний, напр.: *Піду я...*, постійними компонентами якого є частково десемантизована дієслівна форма *піду* та займенник *я*, змінний компонент виражений інфінітивом дієслова лише недоконаного виду, напр.: *Піду я робити!;*

ж) біприслівниково-дієслівний, напр.: *Дуже треба було!*, особливістю

якого є лексично і граматично застигли форми постійних і змінних компонентів: тільки прислівники *дуже* і *треба* та форма минулого часу середнього роду дієслова-зв'язки *бути*;

з) сполучниково-займенниково-дієслівний, напр.: *Щоб я (ти, він, вона, ми, ви, вони)...*, специфікою фразеокомплексу є граматизований сполучник *щоб* і займенник *я (ти, він, вона, ми, ви, вони)* у формі називного відмінка, змінний компонент виражений дієсловом у формі минулого часу однини чи множини, напр.: *Щоб я та говорила!*;

и) вигуково-займенниково-іменниковий, напр.: *Ах ти..., Ех ти...*, специфікою фразеокомплексів є вигуки *ах* чи *ех* у сполученні з займенником *ти* у формі називного відмінка, позицію змінного компонента заповнюють здебільшого іменники на позначення осіб з негативним оцінним значенням, напр.: *Ах ти гад!*; *Ех ти негідник!*;

і) вигуково-частково-іменниковий, напр.: *Ох і..., Ех і..., Ух і..., Ну й...*; постійні компоненти виражені одиничними вигуками *ох*, *ех*, *ух*, *ну* і відсполучниковою часткою *і (й)*, змінний компонент виражений іменником будь-якої лексико-семантичної групи, напр.: *Ох і картина!*; *Ех і дівчина!*; *Ну й темрява!*;

ї) вигуково-частково-дієслівний, напр.: *Ох і..., Ех і..., Ух і..., Ну й...*; у ролі постійних компонентів ужиті одиничні вигуки *ох*, *ех*, *ух*, *ну* і відсполучникова частка *і (й)*, змінним компонентом є дієслівна лексема, напр.: *Ох і співає!*; *Ух і біг!*; *Ох і дощить!*; *Ех і вдарило!*;

3. Чотиримісні фразеокомплекси утворені з двохелементного постійного і двох змінних компонентів або трьохелементного постійного й одного змінного компонентів. До них належать:

а) іменниково-частково-прийменниково-іменниковий, напр.: *...не до...*, у якому об'єднані постійний компонент – частка *не* і прийменник *до*; два змінні компоненти, ліво- і правобічний, виражені іменниковими лексемами; напр.: *Максиму не до балачок*;

б) займенниково-сполучниково-частково-іменниковий, напр.: *Хто*

(кого, у кого, для кого, кому, з ким, на кому), як не..., постійним компонентом якого є займенник *хто* у формі називного чи непрямих відмінків, сполучник *як* та частка *не*, змінний компонент виражений іменником – назвою істоти, власною або загальною, рідко – займенником; специфікою фразеокомплексу є кореляція граматичних форм постійного займенникового і змінного іменникового компонентів, напр.: *Хто, як не батько; Кого, як не тебе;*

в) дієслівно-бізайменниково-інфінітивний, напр.: *Є мені кого (кому, з ким, на кому, що, чого, чому, через що, про що, (з) чим, на чому)...*, постійний компонент якого – дієслівна лексема *є* і два займенники: перший *я* у чітко визначеній формі давального відмінка, другий – у формі непрямих відмінків; змінний компонент виражений інфінітивом дієслова здебільшого зі значенням конкретної фізичної дії, напр.: *Є мені з чим жити!;*

г) дієслівно-займенниково-прислівниково-інфінітивний, напр.: *Є мені де (коли, куди, звідки)*, постійний компонент якого – дієслівна лексема *є*, форма давального відмінка займенника *я* та займенниковий прислівник, змінним компонентом є інфінітив дієслова здебільшого зі значенням конкретної фізичної дії, мовленнєво-мисленнєвої діяльності і под., напр.: *Є мені коли думати!;*

г) дієслівно-частково-сполучниково-інфінітивний, напр.: *Немає (нема) того, щоб...*, постійним компонентом якого є дієслівна форма *немає (нема)*, займенниковий іменник *ти* у формі родового відмінка і сполучник *щоб*, змінним компонентом є інфінітив дієслова, напр.: *Немає того, щоб перевірити!;*

д) частково-займенниково-прислівниково-інфінітивний, напр.: *Мало хто (що, кого, чого, кому, чому і под.) там...*, у якому об'єднані постійний компонент, утворений похідною часткою *мало*, займенник *хто* (*що, кого, чого, кому, чому і под.*) у формі називного чи непрямих відмінків та десемантизованим прислівником *там*, змінний компонент виражений інфінітивом дієслова здебільшого зі значенням конкретної фізичної дії, напр.: *Мало що там думати!;*

е) частково-займенниково-прислівниково-дієслівний, напр.: *Мало хто (що, кого, чого, кому, чому і под.) там...*, у якому об'єднані трьохелементний постійний компонент, утворений похідною часткою *мало*, займенником *хто (що, кого, чого, кому, чому і под.)* у формі називного чи непрямих відмінків та десемантизованим прислівником *там*, змінний компонент виражений формою минулого часу дієслова, напр.: *Мало що там сказав!*;

є) тричастково-дієслівний, напр.: *Мало де (коли, куди, звідки) там...*; у якому об'єднані постійний аналітичний компонент, утворений з трьох похідних часток відприслівникової природи *мало, де (коли, куди, звідки)* і *там*, змінний компонент виражений дієсловом у формі минулого часу, напр.: *Мало де там бачив!*;

ж) частково-займенниково-частково-іменниковий, напр.: *Чим я (ти, він, вона, воно, ми, ви, вони) не...*, постійним компонентом якого є відзайменникова частка *чим*, займенник *я (ти, він, вона, воно, ми, ви, вони)* у формі називного відмінка і частка *не*, змінним компонентом є здебільшого іменник із значенням особи., напр.: *Чим я не козак!*; *Чим вони не люди!*;

з) частково-займенниково-частково-дієслівний, напр.: *Так я (ти, він, вона, ми, ви, вони) й...*, у якому об'єднані трьохелементний постійний компонент, утворений десемантизованою часткою *так*, займенником *я (ти, він, вона, ми, ви, вони)* у формі називного відмінка і відсполучниковою часткою *й*, змінний компонент виражений формою минулого часу дієслова, напр.: *Так ми й почули!*;

и) тричастково-іменниковий, напр.: *От тобі й...*, постійними компонентами якого є десемантизована частка *от*, відзайменникова частка *тобі* і відсполучникова частка *й*, змінний компонент виражений іменником, напр.: *От тобі й слава!*;

і) тричастково-іменниковий, напр.: *Ось вам і...*, у якому об'єднані аналітичний постійний компонент, утворений десемантизованою часткою *ось*, відзайменниковою часткою *вам* і відсполучниковою часткою *і*, змінний компонент виражений іменником у формі називного відмінка, напр.: *Ось вам*

і сюрприз!;

ї) тричастково-дієслівний, напр.: *От тобі й...*, постійним компонентом якого є десемантизована частка *от*, відзайменникова частка *тобі* і відсполучникова частка *й*, змінний компонент виражений дієсловом, зокрема особово-часовою формою дієслова *мати*, напр.: *От тобі й маєш (маємо)!*;

к) тричастково-дієслівний, напр.: *Хоч би тобі...*, постійним компонентом якого є десемантизована частка *хоч*, граматизована частка *би* і відзайменникова частка *тобі*, змінний компонент виражений дієсловом у формі минулого часу, напр.: *Хоч би тобі подумав!*;

л) бічастково-займенниково-дієслівний, напр.: *Чого б я...*, постійний компонент якого утворений відзайменниковою часткою *чого*, десемантизованою часткою *б* і займенником *я* у формі називного відмінка, змінний компонент виражений дієсловом у формі минулого часу, напр.: *Чого б я мовчав!*;

м) вигуково-займенниково-частково-іменникові, напр.: *Ох цей (ця, це, ці) мені...*; *Ах цей (ця, це, ці) мені...*, у якому об'єднані трьохелементний постійний компонент, утворений вигуком *ох (ах)*, займенником *цей (ця, це, ці)* і відзайменниковою часткою *мені*, змінний компонент виражений іменником у формі називного відмінка, напр.: *Ох цей мені хлопець! Ах ці мені педагоги!*;

н) бічастково-займенниково-дієслівний, напр.: *А то ми...*, чотирьохелементний постійний компонент якого утворений частками *а то*, займенником *ми* і часткою *не* та змінним дієслівним компонентом, напр.: *А то ми не виконали!* [Личук 2017, с. 135-141].

Наведена класифікація може бути й удосконалена, бо вважаємо, що деякі групи можна було би об'єднати за певним формальним критерієм (наприклад, 4 д, є; 4 и, і). Запропонований підхід сполучає кількісну і морфологічну оцінку складників. Утім, наше завдання вбачаємо у тому, щоб окреслити насамперед ЛФК за функціонально-семантичними маркерами у

структурі конкретних висловлень. Розгляд ЛФК ВС потребує й урахування якісних ознак змінного компонента – морфологічного вираження, який є джерелом варіантності.

Як бачимо, у класифікації М.І. Личук опорний ЛФК ВС представлений переважно частками, вигуками, модальними словами чи десемантизованими іменниками. Вони передають значення ствердження, заперечення або ж виражають оцінку чи емоційну реакцію. Ширший матеріал про етикетні ЛФК ВС див. у п. 2.4, де розглянуто ЛФК ЗС власне для встановлення контакту (ЛФК ЗС «Вітаю»).

За іншого підходу до ЛФК ВС, який окреслено як асоціативна граматики (Б. М. Гаспаров), такі напівфразеологізовані одиниці є комунікативними фрагментами, які є упізнаваними мовцями, сформовані і зберігаються в мовній пам'яті як «ескізи конкретних висловлень, що мають конкретну ритмомелодійну конфігурацію, словесний потенціал, комунікативне спрямування, стильову та жанрову належність» [Гаспаров 1996, с. 146]. Саме ЛФК є стрижневими складниками комунікативного фрагмента, у якому вони «накреслюють» подальшу лексико-морфологічну структуру висловлення завдяки наявним асоціативним імпульсам, що притягують мовний матеріал, який заповнює всі лакуни в «комунікативному контурі висловлення», у якому вони задають ритміко-інтонаційний малюнок фрази. Так через опертя на ЛФК ВС створюється складний образ, ескіз, у якому зливаються звукові, кінетичні, словесні, образно-сміслові, апелятивні, емоційні компоненти, що мають алюзійний заряд [Гаспаров 1996, с. 152].

Серед типових прийомів злиття комунікативних фрагментів дослідник виділяє три: маскування, компромісного поєднання, медіації [Гаспаров 1996, с. 135–140].

Утім, проблеми формування цілісного висловлення перебувають поза межами наших завдань. На цьому етапі обґрунтування поняття ЛФК і доведення можливості виділити їх як специфічні одиниці комунікації

наполягаємо саме на проектуванні функціонально-семантичної класифікації на відкриті напівфразеологізовані комунікативні фрагменти.

Отже, для опису виявлених в українськомовній мультиплікації ЛФК ВС розрізняємо такі **функціонально-семантичній** групи:

стверджувальні ЛФК ВС: Ще б (не) + VInf (*Ще б не погодитись*); Як не + VInf (*Як не прийти*); Чому (б) (же) (їй, йому, мені) + не + VInf (*Чому б їй не допомогти нам?*); От і + N [VInf; Pron] (*От і кінець*); На те і + N (*На те і бар*); Так я і + V (*Так я і знала*); От + ми (ви, вони, ти) + і + V (*От ми і вляпались*); Чим не + N (*Чим не жених?*); Так ти (ви) + N (*Так ти джедай?*); Той (та, те) ще + N (*Той ще шахрай*); Чого б не + VInf (*Чого б не погодитись?*); От + тобі (вам) + й + N (*От тобі й друг*);

заперечні ЛФК ВС: Який + Pron + N (*Який він пілот*); Я + тобі (їм, вам) + не + N (*Я їм не хлопчик*); Де [Куди] + там + (йому, їй) + до (*Де їм змагатися зі Шредером*); Звідки + ж + Pron (мені, їй) + VInf (*Звідки ж мені знати*); Зараз все кину і + V (*Зараз все кину і побіжу*); Мені не до + N (*Мені не до жартів*); Ні, щоб + VInf (*Ні, щоб подякувати*); Де там + Pron + VInf (*Де там йому злетіти*);

емоційно-оцінні ЛФК ВС (є засобами вираження подиву, радості, захоплення, обурення): Ах [Ох] + ти (ви, він, вона, воно) + N (*Ах ти гад!*); Ну і + N (*Ну і дурень*); Оце так + N (V) (*Оце так торт*; *Оце так вляпались*); Що за + N (*Що за дурня*); Та ну + Pron (*Та ну його*).

У структурі запропонованих нижче моделей диференціюємо сталий словесний складник, який передбачає варіантність (напр., Чому (б) (же) (їй, йому, мені)), і змінний складник, позначений N, Adv, Pron, V. Факультативний складник подано у квадратних дужках (напр., [Pron]).

3.2. ЛФК ВС із значенням ствердження

З поміж ЛФК ВС зі значенням ствердження, що їх виявлено у мультиплікаційних кінотекстах, виділено бі-, тричасткові, займенниково-часткові, прислівниково-часткові ЛФК ВС та їхні структурні комбінації.

У досліджуваному матеріалі засвідчено бі-, тричасткові комунікеми **Як не + VInf** [Лучик, с. 480]; **Ще б не + VInf**; **Чого б не + VInf**, що виражають впевнене ствердження, згоду зі співрозмовником, підтвердження його думки: ‘інакше й бути не може, само собою зрозуміло’. Частки *ще*, *як* у поєднанні з заперечною часткою *не* мають значення ствердження. Заперечна частка *не* уживається для виділення, підсилення висловленого. Варіативний компонент виражений дієсловом у формі інфінітива. ЛФК ВС передає впевнене ствердження, згоду зі співрозмовником.

Ці ЛФК ВС мають в розмовній практиці синоніми «Ще б не так», «Ще б не пак» [СУМ, XI, с. 575], які за структурою є чотиричастковими комунікемами. На відміну від ЛФК ВС **Чого б не + VInf** ЛФК ВС **Ще б не + VInf**, **Як не + V (Adj)** може вживатися в риторичних запитаннях і окликах у значенні ‘хіба можна не...’, ‘неможливо не...’ [СУМ, XI, с. 634].

У мультиплікації такі ЛФК ВС засвідчені в контекстах: Данателло: *То ти згоден?* Мікеланджело: **Ще б не погодитись** (ЧН); Капітан: *Ти погодишся пливти зі мною на Тартугу?* Хлопець: **Як не погодитись**. *Звісно* (ЧК); Зеб: *Ми знову вдома*. Езра: *Ти чомусь не радий?* Зеб: **Як не радий?** *Я вдома, хлопче* (ЗВ); Браєн: *Стьюї, цей клон дуже корисний. Ти не міг би створити такого для мене*. Стьюї: *Можливо*. **Чого б не створити?** (Г). Як бачимо, висловлення можуть містити крім зазначених ЛФК ВС, додаткові синонімічні складники – засоби підтвердження, що є ЛФК ЗС (*Звісно*; *Можливо*).

Бічасткова комунікема відкритої структури **От і + N [V, Adv]** багатозначна [Лучик, с. 415 – 416]. Незмінними компонентами є частки **От** та **і**. Вказівна частка **От** у наведених контекстах уживається при підведенні

підсумку до сказаного. Частка **і** – для посилення емоційної забарвленості ЛФК ВС. Ця комунікема може передавати:

1) впевнене ствердження і негативну оцінку ситуації, процесу, несподіваного, небажаного настання чого-небудь, наприклад: Грігус: **От і кінець** джедайському ескорту. Ха-ха (ЗВ); Трипіо: О, ні! **От і кінець** нашому кораблю. Звичайна річ (ЗВ); Губка Боб: **От і кінець**. Я офіційно безробітний (ГБ);

2) впевнене ствердження та позитивну оцінку ситуації, дії, процесу: Кріс: Я чую в голові крики. **От і добре**. Я побіг (Г); Нолик: Я вже все полагодив. Татос: **От і чудово** (Ф); Сімка: Татусе, ти ж сам розповідав, як тебе готували до польоту на космічному кораблі. Татос: Так. Два роки я був дублером, але в космос так і не полетів. Мати: І на повітряній кулі ти теж ніколи не літав. Сімка: **От і домовилися** (СМ). Залежно від семантики дієслова ця ЛФК ВС на позначення впевненого ствердження може набувати додаткового емоційного відтінку.

ЛФК ВС **От і + N [V, Adv]** може варіюватися структурно. Стала частина комунікеми може ускладнюватися додатковими компонентами – особовими займенниками. У результаті маємо модифікацію комунікеми **От + [Pron] + і + V**, наприклад: Асока: **От ми і прийшли**. Спускаємось (ЗВ); Леонардо: **От він і понався** (ЧН).

Таке саме значення має ЛФК ВС **Ось + [Pron] + і + Adv** [Лучик, с. 414], пор.: Нолик: Я швидше (падає). Сімка: **Ось тобі і швидше** (Фік.). Частка **ось** у наведеному контексті вказує на певний наслідок [СУМ, V, с. 796]. Як бачимо із мікроконтексту, змінний складник ЛФК ВС є повтором частини попередньої репліки.

Займенниково-часткова ЛФК ВС **Хто, як не + N [Pron]** вказує на конкретну особу, а також стверджує доцільність дії, яку має виконати конкретна особа, наприклад: Квагмаєр: **Хто, як не Квагмаєр** знає, як задовольнити смаки дівчат (Г); Боцман: **Хто, як не Чорний Капітан** здатен витягти нас звідси (ЧК). Як варіант зазначеної ЛФК ВС можна

кваліфікувати напівфразеологічну частково-займенниково-часткову структуру (А) **хто, як не + N₁ [Pron]**: Елінген: *А хто, як не він?* Данагін: *Він ув'язнений у льодовій фортеці. Гedeон охороняє його* (СД).

Займенниково-часткова комунікема **Чим не + N** [Лучик, с. 467] виражає ствердження щодо предмета / особи, які можуть відповідати певним вимогам. На це вказали вже й М.І. Личук та В.Д. Шинкарук, Г.В. Ситар, які щодо речень, побудованих за моделлю «Чим не + N», зауважили, що вони виражають значення відповідності предмета (явища, події, особи) уявленню мовця про нього (неї) [Личук, Шинкарук 2001, с. 81; Ситар 2001, с. 209-215]. Така ЛФК ВС складається із займенника **чим**, заперечної частки **не**, а також змінного компонента, вираженого іменником, наприклад: Князь: *Я собі поміркував. Заміж тобі пора. Забава: Заміж? За кого?* Князь: *Хіба мало женихів хороших? Ось. Подивись. Ось, ось. Чим не жених?* (ДміЗГ). У наведеному контексті князь вказує на те, що наречений повністю підходить для його племінниці.

Займенниково-часткова ЛФК ВС **[N] + Той ще + N** складається із вказівного займенника **той** і підсилювальної частки **ще**. Остання у поєднанні з прислівником підсилює значення висловленого, надає ствердженню більшої виразності, наприклад Кенон: *Не особливо довіряй йому. Гондо той ще шахрай* (ЗВ).

Частково-займенникова ЛФК ВС **Так (Та) + Pron + N** виражає впевнене ствердження у поєднанні зі здивуванням, обуренням, наприклад: Джаба: *Так ти джедай?* (ЗВ); Бак: *Так ти дівчина?* Джей: *Авжеж* (ПДЧ); Дідусь: *Грім, це твоя нова родина. Миша: Родина? Ущипніть мене. Джек: Та він бандит. Ось хто* (КГіЗД). Частки **так** і **та** вживаються на початку висловлення для підсилення думки.

Досліджуваний матеріал виявив і кілька структурних варіантів ЛФК ВС, які складаються із прийменників, займенників, часток.

Прийменниково-часткова ЛФК ВС **На те і + N** [Лучик, с. 391] виражає впевнене ствердження, дає оцінку предмета як такого, що повністю

відповідає своєму призначенню, вказує на причину дії, підставу для неї, наприклад: Пітер *На те і бар, щоб напиться* (Г).

ЛФК ВС може трансформуватися: ускладнюватися додатковими компонентами – займенником, прислівником. У результаті матимемо **прийменниково-займенниково-прислівниково-часткову** ЛФК ВС **На те + [Pron] + Adv + i + V**. У текстах мультиплікації ця ЛФК ВС засвідчена в такому контексті: Поліцейський: *На те я тут і служу, щоб слідкувати за порядком* (Сім).

Частково-займенниково-часткова ЛФК ВС **Так (я, він, ти, ми) i + V**, як-от: Назіма: *Так я і знала, що вони прийдуть сюди* (С); Сімка: *Так я і знала. Нолику, ти чому не в школі?* (Фік). Опорний компонент ЛФК ВС **Так i** уживається для підсилення енергійної дії [СУМ 1979, X, с. 17].

ЛФК ВС зі значенням ствердження хоч і обмежені кількісно, порівняно з ЛФК ЗС, але їхній конкретно-ситуативний функціонал ширший, що забезпечують змінні складники.

3.3. ЛФК ВС із значенням заперечення

За нашими спостереженнями, у мультиплікаційних діалогах серед заперечувальних ЛФК ВС переважають **бічасткові** структури, у яких перші два складники підсилюють одне одного, виражаючи, наприклад, упевнене заперечення, незгоду зі співрозмовником. Пор. текстову функцію ЛФК ВС **Де там + Adv (VInf)** (щодо функціональної семантики заперечення у частки *де* див. [СУМ, II, с. 227]) [Лучик, с. 326]: Фрай: *Усе гаразд. Ліла трохи змінилася*. Краб: *Де там трохи. Вона прекрасна* (Ф). Відприслівникові частки *де* і *там* втратили прямі значення (питальне і локативне), наприклад: Януз: *Річка занадто глибока і стрімка*. Камамурі: *Де там перепливати через неї* (С). ЛФК ВС заперечує можливість персонажа вчинити яку-небудь дію, виражає сумнів у тому, що дію можна виконати.

Біча́сткова ЛФК ВС **Теж мені** + N [Лучик, с. 449] уживається для вираження скептичного ставлення до чого-небудь [СУМ, XI, с. 618], наприклад: Джей: *Теж мені* маг. Навіть крила начаклувати не може (ПДЧ); Браєн: *Які м'язи*. Стьюї: *Теж мені* качок (Г); Браєн: *Тобі подобається цей красунчик?* Ліла: *Теж мені* красунчик (Ф).

Таку саму функцію – заперечити можливість сумніву – виконує біча́сткова ЛФК ВС **Як не** + V [Лучик, с. 480], наприклад: Дмитрик: *Дотримуйтеся у музеї тиші*. Нолик: *Теж мені* екскурсовод. Сам нічого не знає. Дмитрик: *Як не* знаю? *Знаю* (Фік.)

Біча́стково-займенникова ЛФК ВС **Де ж** + **Pron** + **VInf** виражає незгоду, впевнене заперечення у поєднанні з обуренням, наприклад: Маша: *Ого! Стільки книжок! Де ж мені все це прочитати?!* (МІВ). Тобто, заперечується неможливість виконати дію («я не в змозі стільки прочитати»), як-от: Чоловік: *Де ж* йому ще знайти таку дружину, як Міртл? (Г) («йому не знайти кращої дружини»); Людина-Павук: *Дурна бляшанка, розвалюється на очах. Де ж* їй полетіти («літак старий, а отже, він не може піднятися у повітря») (ЛП). У наступному контексті ЛФК ВС поєднує у собі два значення: значення питальності, а також значення заперечення, неможливості виконати певну дію, наприклад: Лис Микита: *А тепер же, рідна мамо, Цап погиб і Яць так само. Де ж* я скарб свій віднайду? (ЛМ); Дівчина: *Він такий жирдяй. Де ж* йому знайти дівчину на випускний (Г).

Для кваліфікації біча́стково-займенникових структур саме як основи ЛФК ВС вирішальну роль відіграє інтонація, яка відрізняє ЛФК ВС від нефразеологізованого речення, наприклад:

1. *Де ж* йому знайти дівчину на випускний! – йому неможливо знайти дівчину, він не може знайти дівчину.
2. *Де ж* йому знайти дівчину на випускний? – власне питання, запит на уточнення координат пошуку дівчини.

У структурі ЛФК ВС деякі компоненти втрачають свою частиномовну приналежність – трансформуються, зокрема: прислівники – у частки, займенники – у частки. Пор. такі **(бі) частково-займенникові** ЛФК ВС:

Куди + Pron + VInf, що виражає заперечення мовцем можливості персонажа виконати дію, наприклад: Шредер: *Куди їм змагатися зі Шредером* (ЧН).

Звідки + ж + Pron + VInf виражає категоричне заперечення у поєднанні з обуренням, наприклад: Ейпріл: *Де моя кішка?* Емма: *Звідки ж мені знати?* (ЧН); Грім: *Через мене він розбився.* Пес: *А може й ні. Годі, годі.* *Звідки ж мені знати? Я пес, а не лікар* (КГІЗД);

Який + Pron + N, де питальна частка *який* вживається для підсилення сумніву щодо можливості іменником позначати міру якості, ознаки, наприклад: Гера: *Цей малий справжній пілот.* Кенон: *Який він в біса пілот?* (ЗВ). У наведеному контексті конструкцію ЛФК ВС доповнює усталене словосполучення *в біса*, яке уживається як лайка у значенні заперечення, спростування [СУМ, I, с. 189]. Персонаж виражає незадоволення з приводу того, що іншому хочуть довірити керування його кораблем.

Прислівниково-займенниково-дієслівно-часткова ЛФК ВС **Зараз все кину і + V** вживається для вираження заперечення, незгоди зі співрозмовником у поєднанні з іронією: Джекі: *Ми самі тут впораємось, а ти йди до школи.* Джей: *Зараз все кину і побіжу.* Всі разом: *Джей!* Джей: *Ну гаразд* (ПДЧ).

Бізайменниково-часткова ЛФК ВС **Pron + Pron + не + N** виражає значення категоричного заперечення у поєднанні з обуренням, іноді з погрозою, наприклад: Томсон: *Вони знущаються з мене.* *Я їм не хлопчик. Я цього так не залишу* (ЧН); Ваяна: *Я тобі не якась там дівчинка з острова* (Вая).

ЛФК ВС із значенням заперечення крім основної функціональної семантики, здатні передавати ставлення до ситуації, настрої мовця

(обурення, роздратування, скепсис), що не є визначальною ознакою відповідних ЛФК ЗС зі значенням заперечення.

3.4. Емоційно-оцінні ЛФК ВС

Емоційно-оцінні ЛФК ВС складають найбільшу групу з-поміж зафіксованих у мультиплікаційних діалогах комунікем. За структурно-граматичними ознаками диференціюємо: а) часткові ЛФК ВС (бічасткові, бічастково-дієслівна, частково-займенникові, частково-прийменникові, частково-займенникові, частково-прислівниково-займенникова, частково-вигукові); б) вигукові ЛФК ВС (вигуково-часткові, вигуково-займенникові, вигуково-займенниково-часткові); в) займенникові ЛФК ВС (займенниково-часткові, бізайменниково-іменниково-прийменникові, бізайменниково-дієслівні, дієслівно-займенникові).

Часткові ЛФК ВС беруть участь у створенні фразеологічних схем з одним чи двома компонентами-частками.

Часткова ЛФК ВС От + N виражає негативну реакцію у поєднанні з обуренням. Опорний компонент цієї ЛФК ВС – підсилювально-видільна частка *от*, що окреслює емоційне забарвлення у вигукових реченнях [СУМ, V, с.798]. Наприклад: Рольф: **От** негідник! Мати: *Що сталося?* Рольф: *Це катастрофа. Її запрошено на бал!* (П); Данателло: *А-а. От паразит!* Рафаель: *Що це таке?* Леонардо: *Хлопці, він виконує частину нашої угоди* (ЧН); Лісовик: *Молодець, Хап. Хоч ти сплюха, а службу знаєш. Ці дітки чарівну скриню свого діда відкрили. Він мене десять років ловив, а вони випустили. От дурники* (ПК).

Частково-займенникова ЛФК ВС Щоб + Pron + V уживається у ситуаціях, коли треба ствердити правдивість власних вчинків, слів тощо: Джесі: **Щоб мене розірвало!** Піт: *Побий мене грім!* (П); Боцман: *Що? Привиди?* Пірат: *Якого дідька, пустоголовий. Відколи ти це друзів не*

впізнаєш. Боцман: *Дай но я ближче погляну... Щоб я здох, якщо це не Кармо (ЧК).*

Виділені ЛФК синонімічні із варіативними власне фразеологізмами, що включають як компоненти таку саму фразеосхему, пор.: Професор: *Щоб мене чорти взяли. Нам вдалося (Ф).* Пор. у [СФУМ, с. 767]: Чорт би побрав, чорти б [його, вас, тебе, її ...] взяли. Мають вони і інші відповідники в мовній практиці, які формально можна було би представити як дієслівно-займенникову фразеосхему, зокрема ЛФК ВС **Побий + Pron + N** Вона уживається для вираження сильного здивування, наприклад Ельф: *Що? Що ви робите? (Інопланетяни здійснюються у повітря) Побий мене грім!* [ФСУМ, с. 197: Побий мене грім. Уживається як записягання у правдивості своїх слів, щирості намірів, запевнення в чому-небудь] (СД); Пірат: *Це ж “Старий Нельсон”. Побий мене грім!* (ЧК). Виділену одиницю комунікації кваліфіковано як фразеосхему, оскільки, за нашими спостереженнями, [СФУМ, с. 983] в українській фразеології є варіативні одиниці: Побий [її, його, їх...] грім; Побий [її, його...] лиха [нешаслива] година / хрест, морока, Бог.

Частково-прислівниково-займенникова ЛФК ВС **Та ладно + Pron** використовується для примирення з дійсністю, а також для того, щоб втішити персонажа, наприклад: Губка Боб: *Я нікому не потрібний. У мене немає друзів.* Патрик: *Та ладно тобі, Бобе. Я ж твій друг* (ГБ). Частка **та** уживається на початку речення для посилення висловленої думки [ВТССУМ, с. 1425].

Частково-вигукова ЛФК ЗС ВС **Та ну + Pron** виражає бажання позбутися кого- чи чого-небудь як зайвого, непотрібного, наприклад: Ліла: *Ти хіба не з Фраєм?* Вонг: *Та ну його (Ф).* Частка **та** уживається на початку речення для посилення висловлюваної думки [СУМ, X, с. 8]. Вигук **ну** уживається для вираження небажаності чого-небудь [СУМ, V, с. 618].

Досить поширеною в мультиплікаційних діалогах є **бічасткова** ЛФК ЗС ВС **Оце так +N (V)** [Лучик, с. 419]. Постійний компонент ЛФК ВС

складається з двох часток. Вони втратили свої первинні значення (*Оце* – вказівна частка: 1) Уживається при вказівці на кого-, що-небудь. 2) Уживається на при підведенні підсумку до сказаного [СУМ, V, с. 871]. *Так* – частка. Вживається для виділення окремого слова чи групи слів з метою виразнішого їх підтвердження [СУМ, X, с. 17]) і набули вторинної функції.

Як засвідчив зібраний матеріал, ЛФК ЗС ВС **Оце так + N (V)** багатозначна, пов'язана з вираженням:

1) позитивної оцінки ситуації, людини, реалії, їх схвалення, реакції здивування, наприклад: Браєн: *Ого! **Оце так** день.* Стьюї: *Ти так не реагуєш* (Г); Гондо: *Глянь, хто тут у нас. **Оце так** зустріч* (ЗВ); Дмитрик: *Тепер у тебе буде своя гірка.* Нолик: *Оце так! **Оце так** сюрприз!* (Ф); Маша: ***Оце так** чудо!* (МіВ); Сімка: *Мені потрібен твій помагатор.* Татос: ***Оце так** збіг.* Мені він теж потрібен (Фік.); Рейган: *А от про що більшість людей не знає, то це те, що я був першим хлопцем Джей Вейбан.* Квагмаєр: ***Оце так** веселун* (Г). Іноді варіативним компонентом може виступати ім'я персонажа, наприклад: Татос: ***Оце так** Кусачка! Справжній службовий пес* (Фік.);

2) негативної оцінки, емоційних реакцій здивування, страху, обурення, наприклад: Ліла: *Нам кранти!* Фрай: ***Оце так** вляпались!* (Ф);

3) максимального вияву ознаки предмета чи ситуації, наприклад: вказувати: Барт: *Глянь! Він величезний.* Стьюї: ***Оце так** торт!* (Сім.); Пітер: *Нічого собі. **Оце так** здоровань! Чим його годують?* (Г).

Біча́сткова ЛФК ВС **Ось і +V (N)** [Лучик, с. 416] може виражати такі значення:

1) здивування, негативної оцінки в поєднанні з обуренням, наприклад: Рафаель: *Обережніше!* Леонардо: ***Ось і** вляпались!* (ЧН); Хлопець: *Кинули одного на безлюдному острові. **Ось і** допомагай після цього піратам* (ЧК);

2) позитивної оцінки, радісного відчуття, наприклад: Гаргамель: ***Ось і** попались* (См.); Татос: *Хм-м. У чому ж причина?* Мати: *Здається, що щось тут застрягло.* Сімка: ***Ось і** причина!* (Фік.).

Засвідчено також розширений варіант цієї комунікеми: з десемантизованим займенником, що набув функції частки. Отже, утворилася тричасткова ЛФК ВС **Ось + [тобі] + й + N**: Губка Боб: *Знайомтесь, хлопці, це мій новий друг.* (Медуза жалить усіх) Сквідвард: **Ось тобі й друг** (ГБ); Нолик: *Я швидше* (падає). Сімка: **Ось тобі й швидше** (Фік.). Фрай: *Ти чекала гостей?* Ліла: *Космічні пірати!* Вонг: **Ось тобі й гості** (Ф);

У першому прикладі наголошується, що медуза не друг, відбувається заперечення факту, попередньої репліки співрозмовника, а також персонажу дається негативна оцінка. У наступному прикладі бачимо, що пірати не є друзями персонажів, ЛФК ВС виражає негативну оцінку у поєднанні з обуренням. У третьому прикладі ЛФК ВС виражає докір з приводу того, що персонаж намагався обігнати інших, а сам потерпів невдачу.

Бічасткова ЛФК ВС Ні, щоб + VInf. об'єднує сталий складник (дві частки), а також змінний компонент, виражений інфінітивом, наприклад: Людина Павук: **Ні, щоб** подякувати малому Павуччо за його роботу (ЛП); Роджер: **Ні, щоб** допомогти мені, так вона ще знущується з мене (АТ). Ця ЛФК ВС використовується для вираження невдоволення чимось, вказує на необхідність вчинити інакше. У СУМ зафіксовано синонім «нема (немає) того, щоб». Уживається для наголошення дії, ознаки, протилежної до бажаної [СУМ, V, с. 333].

У **бічастково-займенниковій ЛФК ВС Який (яка) + ж + Pron [ти (ви, він, вона, воно)] + N** роль постійного компонента відведена часткам *який (яка), ж*, а також займеннику 3-ої чи 2-ої особи однини у формі називного відмінка. Змінний компонент є назвою особи, яка має переважно негативну характеристику, наприклад: Роджер: *Вони для тебе завеликі?* **Який же ти** зануда (АТ); Стьюї: *Вона хотіла піти з тобою на побачення.* **Який же ж ти** йолоп (Г). Ці ЛФК ВС крім того вживаються для вираження обурення, докору.

У мультиплікаційних діалогах засвідчено також варіант ЛФК ВС із семантикою сумніву – **Де вже + Pron + VInf**, наприклад: Іззі: *Він у вас*

давно? Лоренс: *Прибився до мого дому кілька днів тому. Він не безхатько. Чистенький, все вміє. Тільки без ошийника. Та, мабуть, покинули. Іззі: Так шкода, такий милий котик. Лоренс: Тепер важкі часи, люди залишаються без даху. Де вже їм дбати про тварин* (КГіЗД).

Бічастково-дієслівна ЛФК ВС Оце і є + Pron + N виражає сильне здивування, іноді у поєднанні з обуренням, наприклад: Енекін: *Сенсори пошкоджені. Прoberемось повз них і потрапимо в аварійний шлюз. Обіван: Оце і є твій план? Прилетіти, сісти, сподіватись, що нас не помітять* (ЗВ).

Вигуківі ЛФК ВС у мультиплікаційних діалогах доволі поширені.

Зафіксовано **вигуківі-часткові** ЛФК ВС. Постійні компоненти у таких моделях представлені одиничними вигуками *ох, ех, ух, ну*, яким притаманна функція вираження почуття жалю, досади, невдоволення, докору; також можуть вживатися для підсилення якого-небудь слова, вислову [СУМ, V, с. 819; СУМ, II, с. 493; СУМ, V, с. 449], а також часткою *і*, змінний компонент – іменником. ЛФК ВС **Ох + і + N; Ех + і + N** виражають негативну оцінку в поєднанні з обуренням, наріканням, докором, іноді погрозою, наприклад: Гомер: *Ох і малий. Попадись лишень мені* (Сім.); Чоловік: *Ох і гад. Знову цей пес* (ВВ); Януз: *Ох і жара сьогодні, братику* (С); Ейпріл: *Знову маю ганятися за тими двома. Ех і відпуска* (ЗВ).

Роль змінного компонента може виконувати і дієслово – модель **Ох і + VInf**, наприклад: Дмитрик: *Коли я створю еліксир росту, я створю гігантську собачу армію і захоплю світ! Ха-ха!* Нолик: *Вау! Супер! Краще, ніж по телеку.* Сімка: *Ох і дограєтесь ви до неприємностей* (Ф).

ЛФК ВС **Ну і + N (V)** [Лучик, с. 410] може виражати:

1) здивування, позитивну оцінку схвалення, захоплення, наприклад: Фрай: *Ну і корабель* (Ф); Маріанна: *Ну і краса* (С);

2) негативну оцінку: Емма: *Не хочеш купувати у мене льодяники?* *Ну і дурень* (Г); Пітер: *Тут найкращі хот-доги. Мені це підказали ті сосиски, що вміють розмовляти.* Лоїс: *Ну і йолоп же ж ти, Пітере* (Г); Клон 1: *Що воно таке?* Клон 2: *Не знаю. Ну і сила ж у нього.* Клон: *Він усе тут знищить*

(ЗВ); Тато: **Ну і** дощ. Ноги повністю промокли (Фік.); Януз: **Ну і** жара сьогодні, братику (С); Дракон: І чому ніхто не зачинить як слід це вікно? Служниця: Уже зачинила. Собачий холод. **Ну і** погода стоїть (СД); Шредер: Чорт забирай! Черепахи нас вистежили. Забираємося мерщій. Бібоп: **Ну і** вляпались (ЧН); Ніса: Одісею, можна мені стати до штурвалу? Дітей: **Ну і** жарти в тебе. Такій крихітці не до снаги велика відповідальність (О);

3) іронічну оцінку, наприклад: Енекін: **Ну і** побачення в нас. Падме: Не розмовляй (ЗВ); Нолик: Рекордна вага взята. Дмитрик: **Ну і** рекорд. Я таку штангу одним мізинцем підійму (Ф); Телемах: **Ну і** постріл. Навіть у тебе не вийшло б краще (О).

Вигуково-часткова ЛФК ЗС ВС **А ще** + **N** [Лучик, с. 280] уживається лише для вираження негативної оцінки: Бендер: Знову не залишив мені пива. **А ще** друг (Ф) [ВТССУМ, с. 1: **А ще** – уживається для вираження докору, осуду, іронії із вказівкою на які-небудь ознаки, дії і т. ін.].

Вигуково-займенникові ЛФК ВС **Ах (ох, ех) + Prop [ти (ви, він, вона, воно)] + [ж] + N** [Лучик, с. 280] мають опорний компонент вигук (**ах, ох ех**) у сполученні з займенником 2-ї особи однини називного відмінка або ж займенників у формі 2-ї особи множини, 3-ї особи однини чи множини. Роль сталого складника може виконувати додатковий видільний засіб – частка **ж**. Змінними компонентами є іменники на позначення осіб з негативним оцінним значенням.

ЛФК ВС виражає обурення, докір, іноді у поєднанні з погрозою, наприклад: Губка Боб: **Ах ти** слимак. Віддай мій рецепт (ГБ); Борг: **Ах ти** гад! Тримай його (Ф); Цариця: Боюся, що ви їх більше не побачите. З ними покінчено. Ну, що ж ви не ридаете? Любава: Ти наших сліз не дочекаєшся (плаче) Олешку! Анастасія: **Ах ти** відьма. Зараз я тобі (ТБ); Коливан: Іди ж до мене. Забава: **Ах ти** ж мухомор старий! Коливан: Забаво, ти чого? Забава: Пенюк ти трухлявий (ДМіЗГ); Вонг: Я знала, що ти нас не підведеш. Професор: Скільки виручив? Фрай: Два! Два чарівних боби! Професор: **Ах ти**

ж тупий, дурнуватий бовдуре (Ф); Іззі: Дивіться, на вікні котик. Лоренс: Це ж Грім. Ах ти ж негідник. Ну чого дивишся? Ходи до мене (КГІЗД); Чоловік: Ах ти ж малий. От я тебе зараз... (Сім.); Тея: Ех ти хвастун. Всі ви люди однакові (МК).

Вигуково-займенникова-ча́сткова ЛФК ВС Ну + Pron + i + N (V)

може виражати:

1) позитивну оцінку особи, наприклад: Губка Боб: *Ну ти і красуня, Сенді (ГБ); Дядечко: Джей, яке щастя тебе бачити. Джейн: Серйозно? Дядечко: Ти найдорожча для мене людина у цілому світі. Джейн: Ти не дядечко. Що ти з ним зробив? Дядечко: Джейн, ну ти і штучка (ПДЧ); Кріс: Вау! Оце так! Ну ти і супер, чувак (ПДН). Кріс: Треба було лише витягнути батарейки. Ну ти і геній (ПДН).*

2) негативну оцінку особи, наприклад: Квагмаєр: *Обламитись з побаченням з такою дівчиною. Ну я і бовдур (Г); Драк: Та я вже заплутався у цих штуках. Кухар: Це багатокутники, нетямо. Магічні фігури. Тобто, геометричні тіла з багатьма сторонами. Драк: Які тіла? Не бачу жодного тіла. Кухар: Ну ти і неук (СД);*

3) іронічну оцінку: Хлопець: *Ну ти і циркач. Нам усім до тебе, як до неба рачки (ЯПД).*

Вигуково-займенникова-ча́сткова ЛФК ВС Ну + Pron + i + V

уживається для вираження докору, іронії, наприклад: Сімка: *Ой, а що це за прилад? Дідусь: А ви як думаєте? Сімка: М-м-м. Кавомолка? Дідусь: Ні. Сімка: М'ясорубка? Дідусь: Ні. Нолик: П'яткочистка? Дідусь і Сімка: Що?! Нолик: Ну, машинка, щоб п'яти чесати. Дідусь: Ну ти і ляпнув. Це музична шкатулка (Ф); Дмитрик: А там хто? Сам професор? Сімка: Де? Ну ти і даєш. Це ж маніпулятор (Фік.).*

Займенникові ЛФК ВС мають кілька структурних модифікацій.

Займенниково-ча́сткова ЛФК ВС Що + за + N [Лучик, с. 471] є досить частотною в мультиплікаційних діалогах. Вона складається з фразеологізовано поєднаних займенника *що*, постпозитивної частки *за* та

варіативного компонента, що виражений іменником у називному відмінку. Ця ЛФК ВС може виражати такі значення:

1) негативну оцінку, обурення, злість, наприклад: Барт: **Що за погода?** Цілий день дощ (Сім.); Аніматор: **Що за нафіг?** Я не працюю у таких умовах. Покличте адміністратора сцени (МНК); Тінь-Тінь: Мей, **що за витівки?** Мей: Я не зможу виконати завдання. Я це вже знаю (М); Шредер: **Що за чортівня?** Що тут відбувається? (ЧН);

2) здивування, страх, захоплення, наприклад: Данателло: Ого! **Що за здоровань?** (ЧН); Барт: Ого. **Що за дивина?** (Сім.); Бен: **Що за чорт?** Відколи це Френк став популярний серед дівчат? (Г);

3) виражати категоричне заперечення, наприклад: Фрай: Це згусток чистої енергії. Професор: **Що за дурня?** (Ф); Шредер: Кажу тобі, Кренгу, вони тут. Кренг: **Що за маячня?** Я їх відправив за тисячу світлових років (ЧН).

Ця ЛФК ВС, що виражає здивування, негативну оцінку, обурення, може бути ускладнена факультативними елементами:

модальною часткою *ну* (модифікована модель: **Ну + що + Pron + за + N₁**): Мати: **Ну що вона за дівчина?** Завжди все робить по-своєму. Вся в батька (СК);

вказівно-видільною часткою *це* (модифікована модель: **Що + це + за + N₁**): Генерал: Скайвокере, **що це за номер?** У вас немає чим торгуватись. Скайвокер: В такому разі я полетів, а корабель залиште собі (ЗВ); Ліла: Бренігане, **що це за фокуси?** Ти маєш повернути мені мій корабель (Ф); Шредер: Де кристал? Бандит: Черепахи знову втрутилися у наші справи. Шредер: **Що це за виправдання.** Знайдіть мені його (ЧН).

Бізайменниково-іменниково-прийменникова ЛФК ВС **Яке + тобі (їм, йому...) + діло + до + Pron + N**. Наприклад: Леонардо: Їм потрібна ця іграшка. Вони хочуть забрати його. Ейпріл: Мого хом'ячка? **Яке їм діло до мого хом'ячка?** (ЧН); Монстри: Ти маєш допомогти нам. Стів: Я ще вчора

вас не знав. *Яке мені діло до ваших проблем?* (АТ). Як бачимо, з цією моделлю пов'язане вираження емоції обурення.

Бізайменниково-дієслівна **Я + тобі (вам...)** + **дам (покажу)** + **як (де, що...)** виражає погрозу, невдоволення, обурення. Наприклад: Відьма: ***Я тобі покажу**, як моє яйце красти* (Б); Племінник: *Очам не вірю. **Я тобі покажу**, хто тут головний* (КГіЗД); Сквідвард: *Досить. Набрид зі своїми жартами. **Я йому покажу**, що таке справжній розіграш.* Сквідвард: *Губко Боб, я лише хочу сказати, що мені дуже шкода. От і все* (ГБ); Миша: *Джек, він повернувся. Джек: *От нарвана пико. Нахаба. **Я тобі покажу**, кицюню* (КГіЗД).*

Отже, емоційно-оцінні ЛФК ВС допомагають передати широкий спектр емоційних станів, реакцій, оцінок дійсності з перевагою негативних, вони також виконують як додаткову видільну функцію щодо кваліфікацій, суб'єктів дії.

Висновки до розділу 3

Досліджуваний матеріал охопив ЛФК ВС – фіксовані моделі зі сталою (стійкою) та змінюваною частинами (фразеосхеми). За формальними ознаками власне ЛФК об'єднує два і більше компонентів. Ці обов'язкові складники характеризуються чітко визначеним позиційним закріпленням (початок висловлення), певними лексико-граматичними обмеженнями (виражені частками, вигуками, займенниками, прийменниками, сполучниками, рідше – дієсловами, прислівниками) порівняно з факультативними компонентами. Саме змінні компоненти, що мають різне частиномовне вираження, як носії лексичної семантики, надають фразеосхемі значеннєвих нюансів, модальності, ситуативної конкретності. У мультиплікаційних діалогічних кінотекстах здебільшого лексично вільний компонент ЛФК ВС виражений іменником у формі називного відмінка. Жоден із компонентів фразеосхем не може вживатися без іншого. За ЛФК ВС закріплена функціональна семантика ствердження, заперечення, емоційної оцінки.

Подеколи фразеосхема – це вже сталий фразеологізм, що відповідно кодифікований, отже пройшов шлях повного фразеологічного зрощення складників (пор. уживання ФО як ЛФК *Побий мене грім*). Через високу варіативність такі фразеологізми можна кваліфікувати як напіввідкриті ЛФК.

У сучасних мультиплікаційних діалогах засвідчено 12 одиниць ЛФК ВС ствердження, 10 – ЛФК ВС заперечення. За матеріалом дослідження, емоційно-оцінні ЛФК ВС є найчисельнішими серед інших комунікаторів ВС, вони складають 22 одиниці. Найпоширенішими моделями серед емоційно-оцінних ЛФК ВС є вигуково-частковий ЛФК ВС на зразок *Ох і + N*; *Ну й + N* та вигуково-займенниковий на зразок *Ах ти + N*.

Інтонація у ЛФК ВС виконує смислорозрізняльну функцію, що її відрізняє їх від речень нефразеологізованої структури.

Як і ЛФК ЗС, ЛФК ВС характеризуються відтворюваністю, стійкістю, ідіоматичністю, структурною і семантичною цілісністю, але більшою варіативністю.

ВИСНОВКИ

«Лексико-фразеологічна комунікема» – одне з основних понять комунікативної лінгвостилістики, новітнього напрямку дослідження усно-розмовної мови, її стилізації в художньому дискурсі. Виокремлення таких одиниць пов'язане із синтезом досягнень синтаксичної фразеології, стилістичного синтаксису та комунікативної стилістики.

Проведене дослідження уможливило висновок про те, що лексико-фразеологічні комунікеми (ЛФК) у мультиплікаційному кінотексті є невіддільним складником діалогізованих висловлень, характерних як для спонтанної усно-розмовної практики, так і для художньої мови, яка стилізує повсякденно-побутове спілкування. Вони актуалізуються в реальній мовній практиці як готові, укорінені в кожній національній лінгвокультурі комунікативні фрагменти «лексикону» пам'яті відповідно до інтенцій мовців, до функціонально-семантичного навантаження інтеракцій учасників діалогу.

Опрацьований матеріал дослідження підтвердив, що з погляду синтаксичної фразеології ЛФК дорівнюють нечленованим реченням (еквівалентам речень, словам-реченням, квазі-реченням, синтаксично фразеологізованим реченням) і характеризуються в цьому контексті такими ознаками, як відтворюваність, стійкість, дискретність, функціонально-семантична цілісність, ідіоматичність, експресивність, нарізнооформленість. Крім того, власне з погляду комунікативного синтаксису ЛФК мають такі диференційні ознаки:

- 1) являють собою слово чи словосполучення, поєднання неповнозначних і повнозначних лексем у ролі еквівалентів речення, слів-речень;
- 2) граматично нечленовані;
- 3) характеризуються наявністю модусної пропозиції;
- 4) нечленовано як комунікативні фрагменти мовної пам'яті співвіднесені із кваліфікацією об'єктів, суб'єктів дійсності у типізованих

ситуаціях спілкування, із асоціативною реакцією на різноманітні факти об'єктивної дійсності.

Застосування комплексу параметрів подільності / неподільності, дискретності, функціонально-семантичного, комунікативно-прагматичного наповнення, морфологічного вираження до таких мінімальних синтаксичних одиниць посприяло обґрунтуванню саме поняття *лексико-фразеологічна комунікема*, яке відбиває природу комунікативної одиниці, основний асоціативний механізм її творення, потребу врахування соціокультурних умов і синтаксичних, метамовних механізмів творення діалогів персонажів.

У результаті дослідження встановлено, що основними принципами диференціації таких одиниць спілкування є: 1) структурно-семантична цілісність (нечленованість) компонентів. Ця ознака корелює з іншими – відтворюваність, стійкість, ідіоматичність; 2) здатність виконувати функцію речення (комунікативну); 3) синтаксична незалежність, відносна самостійність; 4) можливість бути вираженою різними частинами мови; 5) інтонаційна оформленість. ЛФК закритої структури мають інтонацію відносно закінченого повідомлення; 6) шаблонність, стереотипність; 7) ситуативно-контекстуальні умови існування; 8) інтенційне значення; 9) вираження ставлення мовця до ситуації, його емоційної реакції на мову (репліку) / ситуацію; 10) жестово-мімічний супровід; 11) ситуативна десемантизація та енантіосемія.

Спостережено, що ЛФК характерні для розмовної, зокрема побутової, мови, вони складають функціонально-семантичну основу діалогів у тій частині, де є потреба для підтвердження чи заперечення уже сказаного, вираження емоційної реакції на ситуацію, на попередню репліку співрозмовника. ЛФК не виникають заново в кожному мовному акті, а відтворюються, зберігаючись у нашій мовній свідомості як готові фрази. ЛФК у мультиплікаційних діалогах, як і в реальній мовній практиці, забезпечують ефективне та безперешкодне спілкування, регулюють його, скорочують мовний акт завдяки заміщенню довгого висловлювання однією

реплікою, заповнюють паузи у спілкуванні, надають мовному акту більшої експресивності. Опертя на ЛФК у процесі комунікації дозволяє мовцям зробити спілкування максимально ефективним. Відтворюваність ЛФК базується на виборі між нейтральною та експресивною структурами. При цьому перевага надається конструкції, яка більш точно виражає мету персонажа в конкретній мовній ситуації.

Вагома передумова функціонування ЛФК у діалогах загалом та у мультиплікаційних зокрема – екстралінгвальні чинники комунікативного акту, такі як: *невимушеність спілкування* (більша свобода вибору мовних засобів, можливість використання емоційно забарвленої лексики: сленгізмів, жаргонізмів, іноді вульгаризмів); *непідготовленість, спонтанність мовлення* (автоматизм у виборі мовних засобів, їхня стереотипність); *залежність від певної ситуації*, у якій опинилися співрозмовники (наявність спільного предмета розмови, що уможливорює використання мовцями ситуативно маркованих засобів).

У мультиплікаційних діалогах функцію ЛФК в аспекті морфологічного вираження виконують вигуки, інтер'єктиви, частки, займенники, модальні слова, омонімічні до повнозначних частин мови слова. Вони у висловленні можуть комбінуватися залежно від мети і семантики висловлення. Зокрема, у мультиплікаційних діалогах актуальні комунікативні одиниці з таким морфологічним складом: *часткові* (бі-, тричасткові, бічастково-займенникові, займенниково-часткові, прислівниково-часткові, частково-прийменникові); *вигукові* (часткова-вигукові, вигуково-займенникові, вигуково-займенниково-часткові); *займенникові* (займенниково-часткові, бізайменниково-іменниково-часткові, бізайменниково-дієслівні, дієслівно-займенникові) тощо.

Уналежнення ЛФК до одиниць комунікативної лінгвістики (комунікативної стилістики) та синтаксичної фразеології дозволило зробити висновок про те, що під цими комунікативними фрагментами варто розуміти *дискретні одиниці висловлення – слова або поєднання слів, що мають ознаки*

граматичної неподільності, нерозчленованого вираження функціонально-семантичного навантаження.

Матеріал дослідження дозволив диференціювати за структурними особливостями два класи ЛФК – закритої структури (нечленовані речення) та відкритої структури, що формуються на основі стійкої структурної схеми, яка складається з двох і більше компонентів – постійного (опорного) і змінного (варіативного).

У тексті ЛФК лексично непроникні, поєднувані з іншими складниками висловлення, вони виконують у ньому реактивну, волюнтативну, емоційно-оцінну, експресивно-модальну, етикетну та інформативну функції.

Специфічне морфологічне вираження, синтаксична функція, особливі диференційні ознаки, структура, що зближують виокремлені текстові одиниці з фразеологізмами, уможливили створення функціонально-семантичної класифікації цих одиниць, серед яких розрізнено і проаналізовано стилістичні функції:

- 1) ЛФК ствердження (84 одиниці (разом із варіантами (18%));
- 2) ЛФК заперечення (57 разом із варіантами 12%);
- 3) ЛФК спонукання (67 одиниць 14%);
- 4) контактовстановлювальні ЛФК (101 одиниця (разом із варіантами 22%));
- 5) питальні ЛФК (24 одиниці разом із варіантами 5%));
- 6) емоційно-оцінні ЛФК (135 одиниць (разом із варіантами 29%)).

Кожний із структурних класів ЛФК виявив свої особливості в наповнюваності запропонованої функціонально-семантичної парадигми. Так, ЛФК закритої структури мають повноцінну функціонально-семантичну реалізацію, а ЛФК відкритої структури представлені лише у трьох класах – ствердження, заперечення, емоційної-оцінки.

За лексико-семантичними та семантико-стилістичними ознаками практично всі ЛФК у сучасному мультиплікаційному кінотексті є засобами

реалізації розмовності. Використання стилістично забарвленої лексичної основи ЛФК (власне розмовної, просторічної, жаргонної, діалектної, вульгарної, лайливої) надає висловленню виразності, експресії. Відповідно до текстової семантики і словникових тлумачень ремарку *розм.* мають 8 одиниць, *сленг.* – 38, *прост.*, *фам.* – 12; *лайл.* – 6; *згруб.* – 3; *зневаж.* – 1 одиниця; як професіоналізми потрактовано 36 одиниць, варваризми – 32 комунікеми. Дослідження виявило і позасловникові одиниці – їх 11.

Проведене дослідження актуалізувало питання культури екранної мови. Насамперед відзначаємо те, що вона дедалі більше зазнає колоквіалізації, вульгаризації, оскільки поширюються контексти зі зниженими стилістичними регістрами. Виокремлюємо активність варваризмів, які впливають на модифікацію фонетичного, орфоепічного образу усної літературної мови, «закривають» доступ до мовної пам'яті майбутніх поколінь українськомовних дітей національно марковані одиниці комунікації. Оскільки мультиплікаційні фільми мають широку аудиторію глядачів-дітей, то ці питання естетики і культури масового мистецтва, проблема формування, «наповнення» мовної пам'яті проектується на актуальність завдань у формуванні мови майбутніх поколінь в Україні.

Створена модель словника-розмовника з реєстром ЛФК засвідчила явище графічної, словотвірної, лексичної варіантності цих одиниць.

У зв'язку з цим перспектива подальших досліджень мови української мультиплікації перебуває у площині як розширення текстового матеріалу з метою складання якнайповнішого реєстру ЛФК, що уможливить становлення і розвиток в Україні лексикографії у сфері комунікативної лінгвістики, створить надійне підґрунтя для оновлення сучасних українських розмовників, сприятиме уточненню теоретичних засад синтаксичної фразеології та стилістичного синтаксису. Цей мовний матеріал може бути використаний й у психолінгвістиці як основа для вивчення тих психо-емоційних станів, що трансформують зокрема й ЛФК з екрану на широку

аудиторію, а це, як відомо крім позитивних емоцій – емоції страху, відчаю, обурення, невдоволення.

Отже, проблема диференціації і дослідження ЛФК за різними параметрами актуальна не лише в контексті лінгвостилістики, комунікативної стилістики, медастилістики, але й суміжних дисциплін – граматики, соціолінгвістики, психолінгвістики, лінгводидактики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Акимова 2012* : Акимова О. Б. Психолінгвістический експеримент как метод изучения коммуникем в речевой деятельности. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия : Русская филология*. 2012. № 1. С. 6 – 12.
2. *Алефіренко 1987* : Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології : монографія. Харків : Вища школа, 1983. 135 с.
3. *Аникишина, Формановская 1989* : Аникишина А.А., Формановская Н. И. Речевой этикет и культура общения. Москва : Высшая школа, 1989. 159 с.
4. *Аристотель 1978* : Аристотель. Категории : соч. в 4 т. Москва : Мысль, 1978. Т. 2. 687 с.
5. *Арутюнова 1988* : Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений : Оценка. Событие. Факт. Москва : Наука, 1988. 341 с.
6. *Архангельский 1964* : Архангельский В. Л. Устойчивые фразы в современном русском языке. Основы теории устойчивых фраз и проблемы общей фразеологии. Ростов-на-Дону : Изд-во ростов. ун-та, 1964. 315 с.
7. *Бабайцева 2004* : Бабайцева В. В. Система односоставных предложений в современном русском языке : монография. Москва : Дрофа, 2004. 504 с.
8. *Бабкин 1970* : Бабкин А. М. Русская фразеология, ее развитие и источники. Ленинград : Наука, 1970. 261 с.
9. *Баган 2012* : Баган М. П. Категорія заперечення в українській мові: функціонально-семантичні та етнолінгвістичні вияви : монографія. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2012. 376 с.

10. *Баландіна 2002* : Баландіна Н. Ф. Функції і значення чеських прагматичних кліше в комунікативному контексті : монографія. Київ : Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні, 2002. 332 с.
11. *Бацевич 2003* : Бацевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики : монографія. Львів : Львівський нац. ун-т. ім. І. Франка, 2003. 280 с.
12. *Бацевич 2014* : Бацевич Ф. С. Частки української мови як дискурсивні слова : монографія. Львів : ПАІС, 2014. 288 с.
13. *Безпояско, Городенська, Русанівський 1993* : Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія : підручник. Київ : Либідь, 1993. 336 с.
14. *Бибик 2013* : Бибик С. П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення : монографія. Ніжин : Вид-во Аспект-Поліграф, 2013. 589 с.
15. *Бибик 2015* : Бибик С. П. Стилїстика і прагматика українськомовного дитячого мультиплікаційного фільму. *Українська мова*. 2015. №2. С. 67 – 74.
16. *Богдан 1998* : Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність : монографія. Київ : Рідна мова, 1998. 478 с.
17. *Булаховський 1958* : Булаховський Л. А. Питання синтаксису простого речення в українській мові. *Дослідження з синтаксису української мови*. Київ : Вид-во АН УРСР, 1958. С. 5 – 28.
18. *Бурмистрович 1989* : Бурмистрович Ю. Я. *Основные моменты образования фразеологизмов* : сб. науч. тр. Свердловск : СГПИ, 1989. С. 114 – 131.
19. *Валгина 2003* : Валгина Н. С. Синтаксис современного русского языка. Москва : Высшая школа, 2003. 407 с.
20. *Валгина 2003* : Современный русский язык: Синтаксис. Москва : Высшая школа. 416 с.

21. *Валимова 1967* : Валимова Г. В. Функциональные типы предложений в современном русском языке. Ростов-на-Дону : РГУ, 1967. 331 с.
22. *Величко 1996* : Величко А. В. Синтаксическая фразеология для русских и иностранцев. Москва : Издательство МГУ, 1996. 96 с.
23. *Величко 2014* : Величко А. В. Синтаксические фразеологизмы в обиходном общении. *Русская речь*. 2014. № 5. С. 62 – 67.
24. *Викторова 1998* : Викторова Е. Ю. Коммуникативы в речевом поведении русских и англичан. *Филологические этюды*. 1998. Выпуск 2. С. 171 – 173.
25. *Викторова 1999* : Е. Ю. Коммуникативы в русской и английской разговорной речи : автореф. дис. на соискание уч. степ. канд. филол. наук : 10.02.19. Саратов, 1999. 20 с.
26. *Виноградов 1977* : Виноградов В. В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке: *избр. тр.* Москва, 1977. 312 с.
27. *Виноградов 2001* : Виноградов В. В. Русский язык (Грамматическое учение о слове). Москва : Русский язык, 2001. 720 с.
28. *Вихованець 1992* : Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ : Наукова думка, 1992. 224 с.
29. *Вихованець 1993* : Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ : Либідь, 1993. 268 с.
30. *Вихованець, Городенська 2004* : Вихованець І. Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови. Київ : Пульсари, 2004. 398 с.
31. *Вінтонів 2008* : Вінтонів М. О. Нечленовані речення в сучасній українській мові: статус, функції. *Мовознавчий вісник*. 2008. Випуск 6. С. 44 – 48.

32. *Вінтонів 2013* : Вінтонів М.О. Актуальне членування речення і тексту: формальні та функційні вияви : монографія. Донецьк : Донецький ун-т, 2013. 327 с.
33. *Вінтонів 2013* : Вінтонів М.О. Комунікативна структура речення і тексту в українській літературній мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2013 . 36 с.
34. *Войцехівська 2009* : Войцехівська Н. К. Категорія згоди в українському літературному діалогічному дискурсі : дис... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2009. 289 с.
35. *Всеволодова 2002, Лим Су Ен* : Всеволодова М. В., Су Ен Лим. Принципы лингвистического описания синтаксических фразеологизмов: На материале синтаксических фразеологизмов со значением оценки : монографія. Москва : МАКС , 2002. 164 с.
36. *Гак 1995* : Гак В. Г. Фразеорефлексы в этнокультурном аспекте. *Научные доклады высшей школы. Филологические науки*. 1995. № 4. С. 47 – 55.
37. *Гаспаров 1996* : Гаспаров Б. М. Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования. Москва : Новое литературное обозрение, 1996. 352 с.
38. *Гоголина 2013* : Гоголина Т. В. Модели построения коммуникем со значением сомнительности. *Вестник Уральского государственного. университета. Психолингвистика в образовании*. 2013. №4. С. 83 – 92.
39. *Гордій 2017* : Гордій О. М. Фразеологічні експресиви і комунікативи сучасної німецької мови в інтернет-текстах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2017. 270 с.
40. *Городенська 1993* : Городенська К.Г. Частка. *Грамматика української мови. Морфологія* / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В.М. Русанівський. Київ : Либідь, 1993. С. 308 – 318.

41. *Городенська 2004* : Городенська К. Г. Слова-речення. *Теоретична морфологія української мови* / за ред. І.Р. Вихованця. Київ : Пульсари, 2004. С. 374 – 390.
42. *Грабовий 2010* : Грабовий П. М. Український молодіжний сленг: сучасна картина світу. Київ, Умань : ПП Жовтий, 2010. 221 с.
43. *Грамматика 1954* : Грамматика русского языка. Т. 2 : Синтаксис / под ред. В.В. Виноградова. Москва : Изд-во АН СССР, 1954. Ч. 1. 704 с.
44. *Грамматика 1960* : Грамматика русского языка. Т. 2: Синтаксис / под ред. В.В. Виноградова. Москва : Изд-во АН СССР, 1960. Ч. 2. 440 с.
45. *Грамматика 1970* : Грамматика современного русского литературного языка / отв. ред. Н.Ю. Шведова. Москва : Наука, 1970. 760 с.
46. *Грамматика 1980* : Русская грамматика: в 2 т. / гл. ред. Н. Ю. Шведова. Москва : Наука, 1980. Т. 2: Синтаксис. 710 с.
47. *Гуйванюк 2007* : Гуйванюк Н.В., Агафонова А.М., Шабат-Савка С.Т. Синтаксис неповного речення : навч. посіб. Чернівці : Рута, 2007. 100 с.
48. *Гуйванюк 2009* : Гуйванюк Н. В. Слово – Речення – Текст : вибр. пр. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. 664 с.
49. *Гурко 2007* : Категорія ствердження та її вираження в українській літературній мові. Дніпро : Ліра, 2007, 314 с.
50. *Дагуров 1988* : Дагуров Г. В. Грамматически не оформленные высказывания в русском языке : учеб. пособие. Москва: Московский обл. пед. ин-т им. Н. К. Крупской, 1988. 110 с.
51. *Добровольский 2016* : Добровольский Д. О. Грамматика конструкций и фразеология. *Вопросы языкознания*. 2016. №3. С. 7 – 21.
52. *Дудик 1971* : Дудик П. С. Спонукальні речення і слова-речення. *Українська мова і література в школі*. 1971. № 9. С. 30 – 35.

53. *Дудик 1972* : Дудик П. С. Слова-речення ТАК, НІ та їх синоніми. *Українська мова і література в школі*. 1972. № 4. С. 25 – 32.

54. *Дудик 1973* : Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення просте речення; еквівалент речення : монографія. Київ : Наукова думка, 1973. 226 с.

55. *Дудик 1999* : Дудик П. С. Із синтаксису простого речення : навч. посіб. Вінниця, 1999. 297 с.

56. *Дудкіна 2013* : Дудкіна К.А. Психологічний вплив мультиплікації на особистість дитини. URL : http://www.google.com.ua/url?url=http://psypdpu.com/conference2013/2/du dkina.docx&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ei=RRYpVOHuLca7ygPYroH4CA&ved=0CBMQFjAA&usg=FQjCNGbKEz6grMv_ny5fOh4-8zbREbQVA (дата звернення 15. 01. 2019).

57. *Єрмоленко 1982* : Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика. Київ : Наукова думка, 1982. 210 с.

58. *Жовтобрюх, Кулик 1965* : Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови : підр. Вид. 3-те. Частина І. Київ : Радянська школа, 1965. 423 с.

59. *Жуйкова 2007* : Жуйкова М. В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов : монографія. Луцьк: РРВ “Вежа” Волин. держ. ун ту імені Лесі Українки, 2007. 416 с.

60. *Загнітко 1993* : Загнітко А. П. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис словосполучення і простого речення: теоретико-навчальний комплекс : навч. посіб. Донецьк : ДонДУ, 1993. 175 с.

61. *Загнітко 2009* : Загнітко А. П. Еквіваленти речення: статус, обсяг і функційна типологія. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. праць. Донецьк : ДонНУ, 2009. Випуск 19. С. 79 – 91.

62. *Загнітко 2011* : Загнітко А. П. Частки в системі службових частин мови: типологічний і лексикографічний вияви. *Лінгвістичні*

студії: зб. наук. праць. Донецьк: ДонДУ, 2011. Випуск 22. URL : <http://litmisto.org.ua/?p=896>

63. *Земская 1983* : Русская разговорная речь. Фонетика. Морфология. Лексика. Жест / отв. ред. Е.А. Земская. Москва : Наука, 1983 276 с.

64. *Золотова 1982* : Золотова Г. А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса : монография. Москва : Наука, 1982. 368 с.

65. *Іванова 1980* : Іванова Л.П. Еквіваленти речень у російській мові. *Мовознавство*. 1980. № 1. С. 19 – 25.

66. *Казачихина 2011* : Казачихина И. А. Лексикографическая интерпретация коммуникативов русской разговорной речи : дис. ... ступеня канд. филол. наук : 10.02.01. Омск, 2011. 209 с.

67. *Калинина 2011* : Калинина А. А. Категория утверждения / отрицания в функциональных типах предложений в современном русском языке : дис. на соискание учен. степени д-ра филол. наук : 10.02.01. Москва, 2011. 539 с.

68. *Каранська 1992* : Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови : навч. посіб. Київ : НМК ВО, 1992. 399 с.

69. *Кацнельсон 1987* : К понятию типов валентности. *Вопросы языкознания*. 1987. №3. С. 20 – 32.

70. *Квашук 2008* : Квашук О.В. Психологічні чинники впливу телебачення на становлення моральної свідомості молодшого школяра: дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07. Івано-Франківськ, 2008. 192 с.

71. *Квеселевич 1990* : Квеселевич Д. И., Сасина В. П. Русско-английский словарь междометий. Москва : Русский язык, 1990. 400 с.

72. *Киприянов 1961* : Киприянов В. Ф. Нечленимые предложения в современном русском языке. *Русский язык в школе*. 1961. №5. С. 60 – 63.

73. *Киприянов 1983* : Киприянов В.Ф. Проблемы теории частей речи и слова-коммуникативы в современном русском языке : учеб. пос. Москва : МОПИ, 1983. 102 с.

74. *Кодухов 1967* : Кодухов В. И. Синтаксическая фразеологизация. *Проблемы фразеологии и задачи ее изучения в высшей и средней школе*. Вологда, 1967. С. 121 – 129.

75. *Кожина 2004* : Кожина Е. К. Коммуникативы: структурно-семантический, лингвопрагматический и эстетико-изобразительный аспекты : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01/ Таганрог, 2004. 20 с.

76. *Колокольцева 2001* : Колокольцева Т. Н. Специфические коммуникативные единицы диалогической речи : монография. Волгоград : Изд-во Волгоград. гос. ун-та, 2001. 260 с.

77. *Корольова 2011* : Корольова А.В. Комуникативи як національні маркери англійського й українського стилізованого розмовного мовлення. *Проблеми зіставної семантики*. 2011. №10. С.155 – 160.

78. *Краснов 2005* : Краснов В.А. Коммуникемы со значением волеизъявления в языке и речи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Ростов-на-Дону, 2005. 24 с.

79. *Кузь 2000* : Кузь Г.Т. Вигукові фразеологізми української мови: етнолінгвістичний та функціональний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2000. 19 с.

80. *Кузьмич 2013* : Кузьмич О. О. Еквіваленти речень у сучасній малій прозі : *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія : Філологічні науки*. 2013. Книга 3. С. 195 – 198.

81. *Кукса 2004* : Кукса А. Л. Коммуникемы немецкого и русского языков с семантикой «утверждения» / «отрицания», «оценки» :

автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Ростов на Дону, 2004. 28 с.

82. *Кулик 1951* : Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови: Синтаксис. Частина 2. Київ : Радянська школа, 1951. 287 с.

83. *Кунин 1986* : Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка : учеб. 2-е. изд., перераб. и допол. Москва : Высшая школа, 1986. 336 с.

84. Курс сучасної української літературної мови : в 2 т. / за ред. Л. А. Булаховського. Київ : Радянська школа, 1951. 408 с.

85. *Куц 2002* : Куц О. П. Ствердження і заперечення в українській мові : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2002. 156 с.

86. *Лекант 1986* : Лекант П. А. Синтаксис простого предложения в современном русском языке : учеб. пособ. 3-е. изд. испр. и допол. Москва : Высшая школа, 1986. 176 с.

87. *Лихачев 1979* : Лихачев Д. С. Поэтика древнерусской литературы. Москва : Наука, 1979. 376 с.

88. *Личук 2015* : Личук М. І. Фразеологізація лексичних і синтаксичних одиниць. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологічні науки*. Київ : Міленіум, 2015. Випуск 225. С. 35 – 42.

89. *Личук 2015* : Личук М. І. Фразеологізовані речення в системі простого речення : монографія. Київ : Лисенко М.М., 2015. 223 с.

90. *Личук 2016* : Личук М. І. Синтаксично нечленовані словосполучення: усталеність терміна, історія дослідження. *Linguistic Bulletin*. 2016. URL : <https://scholar.google.ru/citations?user=-VyhfhkAAAAJ&hl=ru>. (останнє звернення 15.10.2018).

91. *Личук 2016* : Личук М. І. Фразеологізовані схеми нечленованих речень: нерозкладно комплексна специфіка, узагальнено значення диференціація. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологічні науки : зб. наук. статей.* – Київ, 2016. Випуск 245. С. 80 – 88.
92. *Личук 2017* : Личук М. І. Структура та семантика синтаксично нечленованих одиниць в українській мові : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 386 с.
93. *Личук 2018* : Личук М.І. Типологія синтаксично нечленованих одиниць : дис д-ра. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 475 с.
94. *Личук, Шинкарук 2001* : Ступені фразеологізації речень. : монографія. Чернівці : Рута, 2001. 135 с.
95. *Лучик 2004* : Лучик А.А. Російсько-український та українсько-російський словник еквівалентів слова. Київ : Довіра, 2004. 495 с.
96. *Мацько 1981* : Мацько Л. І. Інтер'єктиви в українській мові. Київ : КДПІ, 1981. 128 с.
97. *Мацько, Сидоренко 2003* : Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
98. *Медведев 1977* : Медведев Ф. П. Українська фразеологія Чому ми так говоримо. навч. посіб. Харків : Вища школа, 1977. 232 с.
99. *Меликян 1999* : Меликян В. Ю. Проблема статуса и функционирования коммуникем : язык и речь. Ростов-на-Дону : Ростиздат, 1999. 200 с.
100. *Меликян 2001* : Меликян В. Ю. О нечлененых предложениях. *Русский язык в школе.* 2001. № 2. С. 99 – 105.

101. *Меликян 2004* : Меликян В. Ю. Современный русский язык. Синтаксис нечлененого предложения. учеб. пос. Ростов-на-Дону : Изд-во РГПУ, 2004. 288 с.

102. *Меликян 2010* Коммуникемы-единства: экспресивный и фразеологический аспекты. Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики. 2011. № 13. С. 176 – 181.

103. *Меликян 2012* : Меликян В. Ю. Классификация коммуникем русского языка по степени фразеологизации. *Русский язык в школе*. 2012. № 4. С. 56 – 62.

104. *Меликян 2013* : Меликян В.Ю. Синтаксическая фразеология русского языка. Москва : ФЛИНТА, 2013. 351 с.

105. *Мельник 2012* : Мельник А.П. Український колорит у перекладах сучасних анімаційних фільмів. URL : http://philology.knu.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2012_42_1/103_113.pdf (останнє звернення 10.10.2018)

106. *Мельник 2012* : Мельник А.П. Функції сучасної американської анімації як основа вибору перекладацьких стратегій. URL : http://www.philology.kiev.ua/library/zagal/Studia_Linguistica_6_2/175_178.pdf (останнє звернення 10.10.2018)

107. *Мельник 2013* : Мельник А.П. Лінгвокультурні особливості перекладу сучасних анімаційних фільмів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. 10.02.16. Київ, 2013. 20 с.

108. *Мельничук 2005* : Мельничук О.М. Український мовленнєвий етикет: синтаксично-стилістичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Чернівці. URL : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/138059.html>

109. *Меркулова 2006* : Меркулова Н.О. Засоби тема-рематичного поділу висловлювання : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Донецьк, 2006, 169 с.

110. *Миронюк 2006* : Миронюк О.М. Історія мовного етикету. Київ : Логос, 2006. 167 с.
111. *Мінчак 2007* : Мінчак Г.Б. Склад і семантика ідеологічно маркованих фразеологізмів. *Лінгвістика та лінгводидактика в сучасному інформаційному суспільстві*. Київ, 2007. С. 176 – 179.
112. *Мінчак 2018* : Мінчак Г.Б. Лексико-семантичні неологізми в сучасній українській жіночій прозі. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія*. 2018. Т. 21 (№2). С. 52 – 61.
113. *Мусаелян 2008* : Мусаелян С.С. Этикетные коммуникемы русского языка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Ростов-на-Дону, 2008. 27 с.
114. *Мясоедова 2001* : Мясоедова С.В. Категорія спонування і її вираження в непрямих висловленнях сучасної української мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2001. 20 с.
115. *Негребецький 2008* : Негребецький О. І де ж в Україні російськомовній душечці вдовольнити культурні запити? Інтерв'ю для інформаційного агентства УНІАН від 06.01.2008. URL : <http://www.unian.ua/news/229105-perekladachnegrebetskiy-i-de-j-v-ukrajini-rosiyskomovniy-dushechtsi-vdovolnitikulturni-zapiti.html2>.
116. *Осіпова 2012* : Осіпова Т. Ф. Гендерний аспект комунікативної поведінки людини: параметри вербальної і невербальної комунікації. *Філологічні студії*. 2012. № 7. С. 109 – 120.
117. *Пашкова 1966* : Пашкова А. В. Отличие устойчивых фраз от фразеологизированных конструкций. *Ученые записки МОПИ. Русский язык. Вопросы русской фразеологии*. Москва, 1966. Том 60. С. 60 – 64.
118. *Пешковський 1956* : Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении. Москва : Учпедгиз, 1956. 512 с.

119. *Плющ 1991* : Формули ввічливості в системі українського мовного етикету. *Українська мова і сучасність*. Київ : НКМ ВО. 1991. С. 90 – 98.

120. *Прибыток 1992* : Прибыток И. И. Английские сентенсоиды. Структура. Семантика. Прагматика. Сферы функционирования. Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 1992. 178 с.

121. *Прилипка 2015* : Прилипка Ф. Є. Лексико-фразеологічні комунікати як засіб стилізації усної розмовної мови (на матеріалі українськомовної мультиплікації). *Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія : Лінгвістика*. 2015. № 24. С. 79 – 83.

122. *Прилипка 2016* : Прилипка Ф. Е. Коммуникемы со значением утверждения /отрицания в современной мультипликации. *Соловьёвские чтения*. Минск : МГЛУ. 2016. С. 51 – 57.

123. *Прилипка 2016* : Прилипка Ф. Є. Етикетні комунікеми в українськомовній мультиплікації. *Українська мова*. 2016. № 4. С. 136 – 143.

124. *Прилипка 2016* : Прилипка Ф. Є. Стилістичні функції комунікем у мультфільмах за казками І.Я. Франка. *Культура слова*. 2016. Випуск 85. С. 183 – 188.

125. *Прилипка 2016* : Прилипка Ф. Є. Емоційно-оцінні комунікеми в українськомовній мультиплікації. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. 2016. №7. С. 112 – 119.

126. *Прилипка 2017* : Прилипка Ф. Є. Комунікеми-сленгізми в українськомовній мультиплікації. *Мовознавчий вісник*. 2017. № 22. С. 159 – 164.

127. *Прилипка 2017* : Прилипка Ф. Є. Комунікеми-фразеосхеми в українськомовній мультиплікації. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія*. 2017. № 2. Т. 20. С. 110 – 115.

128. *Ройзензон 1973* : Ройзензон Л. И. Лекции по общей и русской фразеологии : учеб. пособ. Самарканд : СГУ, 1973. 223 с.
129. *Свиридова 2001* : Свиридова Т. М. Нечленимые предложения как коммуникативно-синтаксический способ выражения согласия – несогласия : учеб. пособ. Москва : МПУ, 2001. 186 с.
130. *Святогор 1960* : Святогор И.П. О некоторых особенностях синтаксиса диалогической речи в современном русском языке. Калуга : 1960. 40 с.
131. *Семчинський 1988* : Семчинський С. В. Загальне мовознавство. Київ : Вища школа, 1988. 327 с.
132. *Ситар 2011* : Ситар Г. В. Синтаксичні фразеологізми, побудовані за моделлю Чим не N₁, в українській мові. *Лінгвістичні студії*. 2011. Випуск 22. С. 209 – 215.
133. *Ситар 2011* : Ситар Г. В. Теоретичні основи словника синтаксичних фразеологізмів: структура словникової статті. *Лінгвістичні студії*. 2011. Випуск 23. С. 288 – 292.
134. *Ситар 2011* : Структурні і семантичні типи синтаксичних фразеологізмів в українській мові. *Мовознавчий вісник*. зб. наук. пр. Вип. 12-13. С. 178 – 181
135. *Ситар 2012* : Ситар Г. В. Синтаксичні фразеологізми з оцінним значенням в українській мові (на матеріалі моделі Що за N₁ Сорф). *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки*. 2002. Том 137. С. 110 – 113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAfn_2012_137_28 (дата звернення: 15.02.2019).
136. *Ситар 2012* : Ситар Г. В. Структура бази даних «Синтаксичні фразеологізми в українській мові». *Українське мовознавство*. 2012. Випуск 42. С. 83 – 92.
137. *Ситар 2015* : Ситар Г. В. Функції фразеологізованих речень у мовленні. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2015. Випуск 51. С. 488 – 497.

138. *Ситар 2017* : Ситар Г. В. Моделі фразеологізованих речень зі значенням заперечення. *Вісник Донецького національного університету. Серія Б: Гуманітарні науки*. Вінниця, 2017. № 1 – 2. С. 229 – 236.
139. *Скаб 2002* : Скаб М. С. Вокативні речення сучасної української мови. *Українська мова*. 2002. № 1. С. 32 – 41.
140. *Скаб 2002* : Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові. Чернівці : Місто, 2002. 272 с.
141. *Скрипник 1973 а* : Скрипник Л. Г. Фразеологія. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія. Київ : Наукова думка, 1973. С. 331– 435.
142. *Скрипник 1973 б* : Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови : монографія. Київ : Вища школа, 1973. 280 с.
143. *Слинько, Гуйванюк 1994* : Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1994. 670 с.
144. *Современный 1957* : Современный русский язык. Синтаксис / под ред. Е. М. Галкиной-Федорук. Ч. 2. Москва : Изд-во. Московского ун-та, 1957. 515 с.
145. *Сучасна 1972* : Сучасна українська літературна мова: синтаксис / за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1972. 515 с.
146. *Сучасна 1969* : Сучасна українська літературна мова: морфологія / за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1969. 583 с.
147. *Сучасна 1994* : Сучасна українська літературна мова / за ред. М. Я. Плющ. Київ : Вища школа, 1994. 415 с.
148. *Творогов 1962* : Традиционные устойчивые сочитания в повести временных лет Москва, Ленинград : Изд-во АН СССР. Т. XVIII С. 227-284.

149. *Тесленко 2015* : Тесленко В.М. Фразеологізовані речення як особливий тип синтаксичних одиниць. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2015. Випуск 51. С. 550 – 555.

150. *Удовиченко 1968* : Словосполучення в сучасній українській мові. Київ : Наукова думка, 1968. 227 с.

151. *Ужченко 2007* : Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови. Київ : Знання, 2007. 494 с.

152. Українська мова. Енциклопедія. Редкол. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид. зі змінами і доп. Київ, 2007. 752 с.

153. *Федорова 2010* : Федорова Ю. М. Фразеологізація значень присвійних прикметників у сучасній українській мові : дис. ... канд. філол. наук :10.02.01. Київ, 2010. 225 с.

154. *Фисенко 2005* : Коммуникемы русского языка в аспекте речевого воздействия : автореф. дис. на соискание уч. степ. канд. филол. наук : 10.02. 19. Ростов-на-Дону, 2005. 40 с.

155. *Хаванська 2008* : Хаванская О. Н. Коммуникемы в речи младших школьников. *Вестник Ставропольского государственного университета*. 2008. № 3. С. 157 – 163.

156. *Хаванська 2009* : Хаванская О. Н. Коммуникемы современного русского языка в онтолингвистическом аспекте: на материале речи младших школьников : дис... канд. филол. наук : 10.02.19 ,10.02.01. Томск, 2009. 485 с.

157. *Хохлина 2006* : Хохлина М.Л. Синтаксическая идиоматика русского языка в лингвопрагматическом аспекте (на материале устойчивых моделей простого предложения : дис. канд. філол. наук : 10.02.01, Астрахань, 2006. 228 с.

158. *Цуркан 2014* : Цуркан М. В. Комунікеми в оповідній структурі прози письменників Буковини. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2014. Випуск 721. С. 80 – 84.

159. *Цуркан 2015* : Цуркан М. В. Засоби стилізації розмовності у прозі письменників Буковини початку ХХІ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2015. 20 с.

160. *Чугуй А.В. 2008* : Чугуй А. В. Коммуникемы в аспекте нечленимости: язык и речь : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Краснодар, 2008. – 23 с.

161. *Шабат 2000* : Шабат С. Т. Категорія питальної модальності в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2000. 19 с.

162. *Шанский 1969* : Фразеология современного русского языка Москва : Высшая школа, 1969. 231 с.

163. *Шаронов 1996* : Шаронов И. А. Коммуникативы как функциональный класс и как объект лексикографического описания. *Русистика сегодня*. 1996. № 2. С. 89 – 112.

164. *Шаронов 2009* : Шаронов И. А. Коммуникативы и методы их описания. *Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии: по материалам ежегодной I междунар. конф. «Диалог 2009»*. 2009. Выпуск 8 (15). С. 543 – 547.

165. *Шаронов 2012* : Коммуникативы в грамматике и в словаре. *Русский язык сегодня*. 2012. С. 448 – 462.

166. *Шаронов 2012* : Шаронов И. А. Что такое коммуникативы и как описать их в словаре. URL : http://il.rsuh.ru/binary/2632980_46.1415481470.88347. (дата останнього звернення: 12.03. 2019).

167. *Шаронов 2017* : Коммуникативы в естественных и в художественных диалогах. *Экология языка и коммуникативная практика*. 2017 № 3 (10). С. 114 – 127.

168. *Шведова 1960* : Шведова Н. Ю. Очерки по синтаксису русской разговорной речи. Москва : Изд. АН СССР, 1960. 371 с.

169. *Шинкарук 1996* : Шинкарук В. Д. Дискурсивні висловлення в сучасній українській мові: дис.... д-ра. філол. наук : 10.02.01. Чернівці, 1996. 183 с.

170. *Шиць 2014* : Шиць А. А. Класифікаційні схеми досліджень простих речень у сучасній граматичній теорії. *Вісник Черкаського університету імені Б. Хмельницького. Серія : Філологічні науки*. 2014. Випуск 7 (300). С. 125 – 131.

171. *Шиць 2014* : Шиць А. А. Нечленовані речення як специфічні засоби вираження позамовних ситуацій. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія Філологічна*. 2014. Випуск 49. С. 140 – 143.

172. *Шиць 2015* : Шиць А. А. Принципи класифікації нечленованих речень у сучасній українській літературній мові. *Молодий вчений: наук. журн.* 2015. Частина 1. № 4 (19). С. 155 – 162.

173. *Шмельов 1960* : Шмелев Д. Н. О «связанных» синтаксических конструкциях в русском языке. *Вопросы языкознания*. 1960. № 5. С. 47 – 60.

174. *Шульжук 2004* : Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Вид. 2-ге, допов. Київ : 2004. 408 с.

175. *Шульжук 2009* : Шульжук К. Ф. Еквіваленти речення чи речення? *Філологічні студії*. Харків : Вид-во Харківського нац. пед. ун-ту ім. Григорія Сковороди, 2009. С. 173 – 182.

176. *Яўневіч 1987* : Яўневіч М. С. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы. Минск : БГУ, 1987. 439 с.

177. *Goldberg 2000* : Goldberg A. Construcrction Grammar. Encyclopedia of cognitive science. – London : Macmillan, 2000. – 214 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Аладдін, мультиплікаційний фільм, 2010. Перекладач і автор текстів пісень – Сергій Ковальчук.
2. Американський тато, мультиплікаційний серіал, 2006 – 2015.
3. Бабай, український мультиплікаційний фільм, 2014.
4. Балто, мультиплікаційний фільм, 2000.
5. Бебі бос, мультиплікаційний фільм, 2017. Перекладач – Сергій Ковальчук.
6. Бетмен, мультиплікаційний серіал, 2017. Перекладач – Сергій Ковальчук.
7. Було літо, мультиплікаційний фільм, 2003.
8. Вій, мультиплікаційний фільм, 1996.
9. Ваяна, мультиплікаційний фільм, 2016. Перекладач – Роман Кисельов.
10. Велика втеча, мультиплікаційний фільм, 2016.
11. Відважна, мультиплікаційний фільм, 2012.
12. Веселі ніжки, мультиплікаційний фільм, 2006.
13. Вперед і вгору, мультиплікаційний фільм, 2009.
14. Грифіни, мультиплікаційний серіал », 1999 – 2019.
15. Губка Боб, мультиплікаційний серіал, 2000 – 2019.
16. Геркулес, мультиплікаційний фільм, 2001.
17. Добрий динозавр, мультиплікаційний фільм, 2015
18. Джастін і лицарі доблесті, мультиплікаційний фільм, 2013.
19. Дерев'яні чоловічки, мультиплікаційний фільм, 1990.
20. Енеїда, мультиплікаційний фільм, 1991.
21. Зоряні війни, мультиплікаційний серіал, 2008 – 2014.
22. Історія іграшок, мультиплікаційний серіал, 1995 – 2010.
23. Історія одного поросятка, мультиплікаційний серіал, 1994.
24. Конг. Повернення до джунглів, мультиплікаційний фільм, 2006.
25. Кіт Грімм і зачарований дім, мультиплікаційний фільм, 2013.

26. Король Лев, мультиплікаційний фільм, 1994.
27. Крижане серце, мультиплікаційний фільм, 2013.
28. Лис Микита, мультиплікаційний серіал, 2007.
29. Літачки, мультиплікаційний фільм, 2013.
30. Левина варта, мультиплікаційний фільм, 2016.
31. Льодовиковий період, мультиплікаційний фільм, 2002.
32. Людина-павук. Щоденник супергероя, мультиплікаційний серіал, 2012 – 2017. Перекладач – Сергій Ковальчук.
33. Ліло та Стіч, мультиплікаційний серіал, 2003 – 2006.
34. Мулан, мультиплікаційний фільм, 1998.
35. Маленький вампір, мультиплікаційний фільм, 2017.
36. Маша і Ведмідь, мультиплікаційний серіал, 2009 – 2012.
37. Микита Кожум'яка, мультиплікаційний фільм, 2013.
38. Нікчемний Я, мультиплікаційний фільм, 2010.
39. Одиссей, мультиплікаційний серіал, 2002.
40. Острів Скарбів, мультиплікаційний фільм, 1988.
41. Покахонтес, мультиплікаційний фільм, 1995.
42. Підводна братва, мультиплікаційний фільм, 2004.
43. Подорож до Атлантиди, мультиплікаційний фільм, 2001.
44. Пригоди Джекі Чана, мультиплікаційний фільм, 2000.
45. Пригоди Котигорошка та його друзів, мультиплікаційний фільм, 2014.
46. Панда кунг-фу, мультиплікаційний серіал, 2008.
47. Принцеса Мононоке, мультиплікаційний фільм, 1997.
48. Посіпаки, мультиплікаційний фільм, 2015.
49. Ріо, мультиплікаційний фільм, 2011. Перекладач – Сергій Ковальчук.
50. Ранго, мультиплікаційний фільм, 2011. Перекладач – Сергій Ковальчук.
51. Рік та Морті, мультиплікаційний серіал, 2013.

52. Сандокан, мультиплікаційний серіал, 1997 – 2001
53. Сімпсони, мультиплікаційний серіал, 1989 – 2019.
54. Снігова Королева, мультиплікаційний фільм, 2017.
55. Смурфики, мультиплікаційний фільм, 2017.
56. Тачки, мультиплікаційний фільм, 2006 – 2018. Перекладачі – Олекса Негребецький та Сергій Ковальчук.
57. Тарзан, мультиплікаційний фільм, 2013. Перекладач – Сергій Ковальчук.
58. Три богатирі, мультиплікаційний серіал, 2010 – 2016.
59. Трон ельфів, мультиплікаційний фільм, 2017.
60. Три паньки хазяйнують, мультиплікаційний фільм, 1992.
61. У пошуках Камелота, мультиплікаційний фільм, 1998.
62. Футурама, мультиплікаційний фільм, 1999 – 2019.
63. Фіксики, мультиплікаційний серіал, 2007 – 2019.
64. Фарбований лис, мультиплікаційний фільм, 1953.
65. Хоробрік, мультиплікаційний фільм, 2005.
66. Хоробре серце, мультиплікаційний фільм, 2015.
67. Хто хоче стати піратом?, мультиплікаційний фільм, 2012.
68. Чарівний горох, мультиплікаційний фільм, 2008.
69. Чорний капітан, мультиплікаційний серіал, 1999 – 2000.
70. Черепашки ніндзя, мультиплікаційний серіал, 1987 – 2018. Перекладач – Сергій Ковальчук.
71. Шрек, мультиплікаційний фільм, 2001 – 2010. Перекладач – Олекса Негребецький.
72. Як приборкати дракона, мультиплікаційний фільм, 2010.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ
ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Прилипко Ф.Є. Комунікати усності в російській та українській мультиплікації (на матеріалі мультфільму «Історія іграшок»). *Деятели науки и культуры в Украине (XVIII – XX вв.) : материалы XV Междунар. семинара, Санкт-Петербург, 17 – 21 мая 2015 г.* / под ред. Т.Н. Лебединской, А.А. Воловой. СПб., Нежин, 2015. Выпуск 15. С. 349 – 354.
2. Прилипко Ф.Є. Лексико-фразеологічні комунікати в мові сучасного дитячого мультиплікаційного фільму. *Ukrajinistika: minulost, přítomnost, budoucnost III. Jazyk : kolektivní monografie v ěnovaná 20. výročí zahájení výuky ukrajinštinyja kostudijní hooboruna Filozofické fakultě Masarykove univerzity v Brně* / Ed. Halyna Myronovaaj. = *Україністика: Минуле, сучасне, майбутнє III. Мова : колективна монографія, присвячена 20-річчю україністики на Філософському факультеті Університету імені Масарика в Брно* / ред : Галина Миронова та ін. Brno: Jan Sojnek – Galium, 2015. № 3. С. 391 – 398.
3. Прилипко Ф.Є. Лексико-фразеологічні комунікати як засіб стилізації усної розмовної мови (на матеріалі українськомовної мультиплікації). *Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія: Лінгвістика*. 2015. № 24. С. 79 – 83.
4. Прилипко Ф.Є. Емоційно-оцінні комунікеми в українськомовній мультиплікації. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. 2016. №7. С. 112 – 119.
5. Прилипко Ф.Є. Етикетні комунікеми в українськомовній мультиплікації. *Українська мова*. 2016. №4. С. 136 – 143.

6. Прилипко Ф.Є. Стилiстичнi функцiї комунiкем у мультфiльмах за казками I.Я. Франка. *Культура слова*. 2016. Випуск 85. С. 183 – 188.
7. Прилипко Ф.Є. Коммуникемы со значением утверждения / отрицания в современной мультипликации. *Соловьёвские чтения / редкол. А.М. Горлатов*. Минск: МГЛУ, 2016. С. 51 – 57.
8. Прилипко Ф. Є. Комунікеми-сленгізми в українськомовній мультиплікації. *Мовознавчий вісник*. 2017. № 22. С. 159 – 164.
9. Прилипко Ф.Є. Комунікеми-фразеосхеми в українськомовній мультиплікації. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*. 2017. № 2. Т. 20. С. 110 – 115.
10. Прилипко Ф.Є. Варіативність комунікем у мультиплікаційних діалогах. *Культура слова*. 2017. Випуск 87. С. 228 – 233.
11. Библик С.П., Прилипко Ф.Є. Інтермедіальний статус комунікем у кінотексті. *Інтертекстуальність та інтермедіальність у просторі української мови, літератури та культури: колективна монографія / гол. ред.: А. Архангельська, Оломоуц*, 2018. С. 223 – 242.

Апробація результатів дослідження

- XV Міжнародний науковий семінар «Діячі науки та культури Росії в Україні (XVIII – XX вв.)» (Санкт-Петербург, 12 – 15 травня 2015 р.);
- Міжнародна наукова конференція «Україністика: минуле, сучасне, майбутнє» (Брно, 26 – 27 травня 2015 р.);
- II Міжнародна наукова конференція «Соловйовські читання – 2016» (Мінськ, 14 – 15 квітня 2016 р.);
- VI Міжнародні наукові читання «Лінгвістичні студії молодих дослідників» пам'яті професора К.Ф. Шульжука (Рівне, 25 травня 2016 р.);
- Міжнародна наукова конференція, присвячена 110-річчю від дня народження академіка І.К. Білодіда (Київ, 21 – 23 вересня 2016 р.);
- Всеукраїнські Грищенківські читання (Ніжин, 22 вересня 2016 р.);
- I Міжнародна науково-практична конференція «Мова і міжкультурна комунікація» (Полтава, 12 – 13 жовтня 2016 р.);
- Всеукраїнська науково-практична конференція «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі» (Київ, 9 листопада 2016 р.);
- III Всеукраїнська конференція студентів, аспірантів і молодих учених «Мовний простір слов'янського світу» (Київ, 26 – 27 травня 2017 р.);
- Всеукраїнська наукова конференція з міжнародною участю «Актуальні тенденції сучасного гуманітарного дискурсу» (Дрогобич, 30 березня 2017 р.);
- IX Оломоуцький симпозіум україністів Середньої і Східної Європи «Сучасна україністика: проблеми мови, літератури та культури» (Оломоуц, 28 – 29 серпня 2018 р.);

ДОДАТОК Б

СЛОВНИК ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ КОМУНІКЕМ

ЛФК закритої структури

А, виг.: 1) виражає страх, розпач, біль. Януз: *Сюди? Ти думаєш, що ми усі зможемо пройти по тому тоненькому містку?* Кіом: (киває головою). Януз: **А-а!** (С); Сандокан: *Схоже, що ми заблукали у цих печерах.* Камамурі: **А-а-а!** *Нам не вибратися звідси* (С); 2) виражає радість, захоплення. Леслі: *Це він! Це справді він!* **А-а-а!** (Д); 3) використовується під час пригадування, міркування. Тіберій: *Пішли чутки, що дочка багатого сотника, хутір якого від Києва недалеко, прийшла додому побита і знаходиться при смерті. Хоче, щоб відхідну по ній читав Хома Брут. За ним сотник навіть коней прислав.* Халява: **А-а-а-а**, *пам'ятаю* (В); Вонг: *Я вже сто років не була на Місяці. А з вами можна?* Ліла: **А-а-а...** *ну... гаразд, тільки будь обережна* (Ф).

А?, виг.: 1) виражає здогад, здивування. Бендер: *То чого ти ламаєшся? Таке враження, ніби ви переспали.* Фрай: **А-а-а?** Бендер: *О Боже праведний!* (Ф); 2) виражає досаду, розчарування, погрозу. Леонардо: *Ти думаєш, що ти тут найкрутіший.* **А?** (ЧН); 3) використовується як питання, спонукання до дії, служить для встановлення контакту із співрозмовником. Гомер: *Де ж ця кнопка будильника?* **А?** *Що? Треба валити. О, ні! Ще п'ять хвилин* (Ф); Маріанна: *Камамурі!* Камамурі: **А?** (С).

Абалдєть, виг., прост. Уживається для вираження здивування, схвалення, позитивної оцінки. Блискавка: *Так, ти ж мене в це втягнув, то поїдеш зі мною.* Сирник: **Абалдєть!** (Т).

Абсолютно, присл. Уживається на знак згоди. Сандокан: *До завтра нам тут не закінчити.* Януз: **Абсолютно** (С).

Авжеж, част., розм. 1. Уживається для ствердження якої-небудь думки (найчастіше у відповідях). Бібоп: *Тепер я бос.* Шредер: *Ні, бовдуре. Ви залишитесь тут і відволікатимете черепах, аж доки я не повернуся.*

Зрозуміло? Бібоп: *Певна річ*. Рокстаді: **Авжеж** (ЧН). 2. ірон. Уживається (з підвищеною інтонацією) із запереченням у значенні, близькому до *чом не так!*, *якраз!*, *отож*. Микита: *Вибач, тату, я просто грав. Я лише одну дірочку зробив*. Кирило: *Що?! Я її латав дві години*. Мати: *А тобі так важко втримати голку*. Кирило: **Авжеж**. Так (МК).

Ага¹, виг. Виражає зловтіху, насмішку, погрозу і т. п. Кріс: **Ага**. *Ось ви де сховали той журнал* (Г).

Ага², част., розм. 1. Уживається для вираження згоди, підтвердження (синоніми *еге*, *так*). ірон. Виражає заперечення. Чоловік: *Що це?* Пітер: *Напевне, мій малий записав на неї урок з історії*. Квагмаєр: **Ага** (Г).

Агов, виг. Уживається для перекликання в лісі вночі і т. ін., щоб не розгубити один одного. Ейпріл: **Агов, тут є хто?** **Агов**. Леонардо: *Бачу ти вирішила провідати нашу глушину* (ЧН).

Адьє (від фр. Adieu "до побачення"), етик., виг., фам. Уживається як фамільярне прощання. Механік: *Ми кидаємо вас, пане голово*. Блискавка: *Хо-хо-хо. Добре. Йдіть. Ха-ха. Хіба ж я знайду мастаків, що вміють бензин заливати?* **Адьє**, Чак (Т).

Адьйо (від іт. Adieu "до побачення"), етик., виг., фам. Уживається як фамільярне прощання. Пінгвін: *Та їх же ціла зграя*. Пінгвін 2: *Вони запанують над світом*. Ловелас: **Адьйо**, *аміго* (ВН); Рокстаді: *Тобі мене не спіймати. Адьйо, покиньку!* (ЧН).

Аж ніяк, у знач виг. Уживається у значенні заперечної відповіді на питання. Губка Боб: *Хочеш зробити собі мильну бульбашку за 25 центів?* Сквідвард: **Аж ніяк** (ГБ).

Ай, виг. Виражає біль, переляк, страх і т. ін. Джей: (вдарилась головою) **Ай!** (ПДЧ); Сімка: (падає) **Ай-ай!** Нолик: *Сімко, все гаразд?* (Фік.).

Алілуя, виг., розм. Уживається для вираження загального схвалення, захоплення, радості (синонім *ура*). Професор: **Алілуя!** *Я знайшов потрібну формулу* (Ф).

Алло, виг. Уживається в звертанні до особи під час розмови по телефону у значенні ‘слухаю’, ‘слухайте’. Енді: *Алло, алло. Хто це? Моллі, голову відірву!* Моллі: *Я до тебе не заходила* (П); Блискавка: *Алло*. Гар: *Алло! Це Блискавка? Найшвидша в світі спортивна машина?* (Т); Гомер: *Алло. Це магазин феєрверків?* Продавець: *Так* (Сім.).

Альо, виг., розм., фам. Звертання до когось з метою встановити контакт. Корабель 1: *Альо, а що ти тут забув?* Корабель 2: *Тобі повилазило?! Я крабів ловлю* (Т); Сирник: *Альо, а що картопля вродила?* (Т).

Альо гараж, виг., розм., згруб., прост. Уживається як звертання до когось з метою встановити контакт. Корабель: *Альо гараж, ану шуруй звідси* (Т).

Амба, виг. Уживається здебільшого як присудок у значенні, близькому до слів кінець, загибель, смерть. Бендер: *Чортова дамба. Нам амба!* (Ф).

Аналогічно, присл. Виражає згоду зі співрозмовником. Сирник: *Мак-Квін! Ти знову з нами. Я так за тобою скучив.* Блискавка: *Аналогічно* (Т).

Ані руш, виг., військ., проф. Уживається як команда припинити рух, не ворухитися. Клон: *Ані руш! Руки в гору* (ЗВ).

Аріведерчи (з іт. Arrivederci – ‘До побачення’), етик. Уживається при прощанні Змійко: *Я знову перший.* **Чао**, крошка. Дівчина: *Ти забув про мій турбо-прискорювач.* **Арівідерчі** (СМ).

Ас-салям, етик. Араб: *Ас-с алям і добрий вечір, дороженькі мої* (А).

Асталавіста (з ісп. Hasta la vista – ‘До зустрічі’), етик. Уживається при прощанні Морті: (Стріляє в бандита) *Асталавіста, бейбі* (РтМ).

Атас, виг. Попередження про небезпеку. Бендер: *Копи! Атас, мужики* (Ф).

Атож; Атож як, част., розм. 1. Уживається для вираження згоди з чим-небудь або попередження чого-небудь; у знач. ‘справді’, ‘так’, ‘авжеж’. Вонг: *Він самозакоханий тупий бовдур, який любить тільки себе.* Ліла:

Атож (Ф); Павич: *Готовий померти заради правди?* По: **Атож як.** *Хоча краще поживу ще* (ПКФ).

Ач який, виг., розм. Уживається для вираження здивування, докору, незадоволення, захоплення і т. ін. Бабуся: *У хаті не помістишся.* **Ач який** (В).

Аякже, част., розм. 1. Уживається для ствердження якоїсь думки. Обіван: *Я тобі довіряю. Чи можу я сподіватися на співпрацю?* Бейн: **Аякже** (ЗВ). 2. ірон. Уживається для вираження незгоди з чим-небудь, заперечення, відмови. Мері: *Пітере, я тобі цілий ранок дзвоню. Куди ти подівся?* Пітер: *Автобус зламався.* Мері: **Аякже** (СМ).

Бай-бай (з англ. Bye-Bye – ‘До побачення’), етик., жарт., мол. Уживається при прощанні. Мутант: *Я тебе дістану, комахо.* Людина-Павук: *Іншим разом.* **Бай-бай** (СМ).

Бач, част. Уживається для вираження здивування, докору і т. ін. Мурлика: **Бач**, *яке собаче право. Ковбаса була моя* (ЛМ); Пітер: *Відмовитись від пива.* **Бач**, *що вигадав* (Г).

Без базару, мол., жрм, крим. Те саме, що **Без питань**. Злодій 1: *Починайте [виводити машини з ладу].* Злодій 2: **Без базару** (Т).

Без питань. Уживається на знак згоди; без зайвих питань, обов’язково. Фрай: *Запишіть мене на турнір.* Менеджер: **Без питань**, *хлопче. Стартовий внесок п’ятдесят штук* (Ф).

Без сумніву. Уживається на знак згоди; ‘безперечно’, ‘безсумнівно’. Король: *Ви та ваші армії дроїдів впораєтесь краще?* Граф Дуку: **Без сумніву** (ЗВ).

Бігом, виг., Фіона (швидко пересуваючись на ногах): *Сюди.* **Бігом** (Ш).

Біда, у знач. виг. Нещаслива пригода, подія, що завдає кому-небудь страждання; нещастя, лихо. Погано кому-небудь, лихо, нещастя з кимось. Турба: *Фінт.* **Біда!** *Я спалився! Мені тут торба! Але що я розкопав* (Т).

Бійся Бога, виг. Уживається для вираження невдоволення ким-, чим-небудь, як застереження. Лисиця: *Ти, Микито, бійся Бога. Всиротить нас ця дорога* (ЛМ).

Бінго, виг. За матеріалами Вікісловника, у ролі вигука має значення ‘точно’, ‘саме так’. Януз: *Що за важіль? Тут якась скриня. Бінго! Я думаю, ми виграли джек-пот* (С).

Блиск, виг., розм., жарг. Виражає захоплення, схвалення похвалу; загалом – позитивну оцінку. Пітер: *Я знайшов приставку Кріса. Квагмаєр: Блиск!* (Г).

Блін, виг., лайл. Дуже поширена лайка – вживається для вираження незадоволення, розчарування. Барт: *Так, розкривай карти. Блін! Знову продув* (Сім.).

Бляха-муха, виг., лайл. вживається для вираження незадоволення, розчарування. Рік: *Бляха-муха, вони наздоганяють!* (РтМ).

Бог з тобою, виг. Уживається для вираження здивування, заперечення, докору, застереження, заспокоєння і т. ін. Джо: *Ти вбивця!* Чоловік: *Бог з тобою, сину мій. Я лише продавець іграшок* (Г).

Боже, Боже (ж) мій, виг. Уживається для вираження великого захоплення, подиву, відчаю, розпачу. Папуга: *Боже, звідки такі недоумки беруться?!* (А); Моруган: *Мені здається, чи ти теж відчуваєш запах ладану?* Маріанна: *Так. Боже мій! Що це?* (С).

Блиск (Останній блиск), у знач. виг. Чудово, гарно, винятково. *Наша тема «Світ рожевий». Це останній блиск* (М).

Бомба, виг., розм. Щось неймовірно, сенсаційне, вражаюче. Барт: *Нова “Sony Playstation”. Бомба!* (Сім).

Бон апетіт (від фр. Bonapetit – ‘Смачного’), етик. Уживається як побажання ‘смачного’. Наполеон: *Бон апетіт, мадмуазель* (Сім.)

Бонжур (від фр. Bonjour! – ‘Привіт’), етик., фам. Уживається як фамільярне привітання при зустрічі. Грю: *Бонжур, посіпаки. Дякую вам* (НЯ); Ковбой: *Бонжур, мадам. Я до ваших послуг* (ЧН).

Браво; Бравісимо, виг. Уживається як вияв похвали, схвалення чогонебудь (з іт. Bravo – ‘Чудово’). Король: **Браво, браво, мій танцюра** (ПК).

Брехня, виг., розм. Те, що не відповідає правді; неправда. Барт: *Що ти робиш?* Ліза: *Роблю домашку з математики.* Барт: **Брехня** (Сім.)

Бувай, виг., етик., фам. Усталена формула прощання з однією особою. Сінбад: **Бувай**. Маріанна: **Бувай** (С).

Будь ласка, етик. Уживається як форма ввічливої відповіді на подяку в значенні дрібниці, ‘не варто твоєї (вашої) подяки’ Дівчина: *Мамо, дивись, це іграшковий ковбой. Купи мені його.* **Ну, будь ласка, будь ласка, будь ласочка** (П).

В атаку, виг., військ. Виражає спонукання, наказ, команду, вимогу атакувати когось, щось. Полковник: **В атаку!** (С).

Вай, виг. Уживається для вираження великого захоплення, подиву, відчаю, розпачу і т. ін. Араб: **Вай, Аллах!** (А).

Вали, виг., згруб., прост. Уживається як наказ (вимога) піти, залишити місце перебування. Тім: *Куди ти пішов?* **Вали!** (ББ).

Вау, виг. Виражає захоплення, будь-якої позитивної емоції. Ейпріл: **Вау!** *Черепам би тут сподобалося* (ЧН).

Верняк, у знач. част., прост. Уживається для вираження впевненої згоди, підтвердження. Милхаус: *Не вішай носа, Барте, у тебе ще буде купа таких, як вона.* Барт: **Верняк** (Сім.).

Вибачте, етик. Уживається з метою попросити прощення за якийсь вчинок. Сіндбад: *Ред, слідкуй за фоком.* Ред: **Вибачте, сеньйорина** (С).

Вимітайся, згруб., прост. Прохання не надокучати, не заважати. Пітер: *Дивись, що у мене є. Сигари. Закуримо їх як щасливі ушльонки на весіллі.* Бен: **Вимітайся!** *Мені від тебе нічого не треба* (Г).

Відвали, згруб., прост. Прохання не надокучати, не заважати. Клон: *Не плутайся у мене під ногами.* **Відвали!** (ЗВ).

Віддати якір, виг., морськ. Уживається як команда стати на якір. Капітан: *Прибрати вітрила.* **Віддати якір** (ЧК).

Відставити, у знач. виг., військ. спорт. Покахонтес: *Hi! Чекайте! Сійте!* Ральф: **Відставити** (П).

Вільно, у знач. виг., військ., спорт. Уживається як команда перестати стояти струнко або перейти зі стройового на вільний крок. Клон: *Капітан на палубі*. Осока: **Вільно!** (ЗВ).

Вінгагу, виг., етик. Уживається як привітання при зустрічі в деяких з індіанських племен. Покахонтес: **Вінгагу**, тату (П).

Віра, виг., спец. У мові моряків, будівельників і т. ін. Команда при вантажних роботах, що означає ‘підіймай’. Котигорошко: *Ага, попався!* Когут: **Віра!** (піднімає бичка) (ПК).

Вітаю, етик. Усне чи писемне звертання до кого-небудь з привітом, виявом доброзичливості, прихильності, побажанням здоров’я. Вуді: **Вітаю**, мене звать Вуді! (П); Сплінтер: **Вітаю вас**, мої учні, час приступати до тренувань (ЧН). 2. кого з чим. Висловлювати комусь почуття радості, задоволення з приводу якоїсь події, успіху та ін. Мюрей: **Вітаємо** пацана! (МНК).

Вмерти і не жити, виг., розм. Вираження оцінки чого-небудь як смішного, кумедного, безглузлого. Яго: *Ой! Та що ви таке кажете? Вмерти і не жити!* (А).

Вогонь, у знач. виг. Військова команда для здійснення пострілу; наказ стріляти. Дроїд: *Я не знаю хто це*. **Вогонь!** (ЗВ); Клон 1: **Вогонь!** Клон 2: *Гарний постріл* (ЗВ).

Воу-воу, виг., мол. Уживається як прохання зупинитися, зачекати. Татко: **Воу-воу. Секундочку**, Баз. *А з ким будуть гратися маленькі дітки?* Баз: *Моїм друзям там не місце* (П).

Вперед (Уперед), виг. Уживається як наказ, спонування рухатися в напрямі перед собою. Полковник: **Вперед**, все йде за планом (ЗВ).

Вуаля (з фр. Woala – ‘Ось’), виг., етик. Сквідвард: *Геть звідси!* Губка Боб: **Вуаля!** (ГБ); Рудольф: (одягає костюм). **Вуаля** (МВ).

Га (?), част., пит., розм. Уживається наприкінці питальних речень як спонування до відповіді. Сід: *Чекай, ти хіба не на південь ідеш? Зміна сезонів, міграційний інстинкт. Знайомі слова? Га?* Мені: *Ні, бувай* (ЛП).

Газу (від ‘дати газу’; ‘газувати’), виг., розм. Випускати газ, намагаючись зрушити машину з місця. Кенон: *Кай, газу!* Зеб: *Ага, це ти влучно сказав* (ЗВ).

Гайда, виг., розм. Уживається як заклик, спонування іти куди-небудь; ‘ідіть’, ‘ходіть’. Астрід: *Гайда!* Гикавка: *Я зараз* (ЯПД).

Гайка, у знач виг. Безвихідь, кінець. Папуга: *Все, капець! Торба! Викопайте могилку на двох, бо нам тепер гайки* (А).

Гаплик, мол., жрм. Кінець, невдале завершення справи. Мені: *Агов, слідопите, іди в перед, щоб я тебе бачив.* Сід: *Гаплик* (ЛП).

Гаразд, част. Уживається для вираження згоди; ‘чудово’, ‘нехай буде так’, ‘добре’. Хома: *Пустіть, бабусю.* Бабуся: *Ну гаразд* (В).

Гарний хід, мол. Уживається для вираження схвалення, похвали, радості. Орел: *Так, так. Гадаю, мої крики пробудили в їх душах щось добре.* Мамбл: *А я пробуджую у вас щось добре?* Орел: *Гарний хід. Та дарма* (ВН).

Гей, виг. 2. Уживається як оклик у звертанні. Когут: *Гей, когутику, ти часом злодій тут не бачив?* (ПК); Манбу: *Гей, що це у вас на лапі?* (ВН).

Геніально, присл. Уживається для вираження схвалення, похвали, радості. Джафар: *Нехай вершники запросять його до палацу.* Яго: *Геніально!* (А).

Геть, виг. Уживається як наказ відійти від кого, чого-небудь; скороч. від ‘пішов (іди) геть’ Сквідвард: *А ти що тут робиш, Губко Боб? Пішов геть!* (ГБ).

Гіп-гіп, виг, етик. Частина привітання (найчастіше на адресу групи осіб), яка має відгук “Ура”. Гарлен: *Три рази за мене: “Gin-gin”.* Відвідувачі: *Ура!* (ДІЛД).

Годі, прис. сл., розм. Досить, вистачить. Балто: *Годі, бешкетники. Дядько Борис вам не іграшка* (Б).

Горе (О, горе!) [мені, йому, вам], виг. Професор: *О, небо! Горе мені!* Я сам збирався з'їсти мумію (Ф).

Господи!; Господи Боже!, виг. Уживається для вираження здивування, радості, обурення у стресовій ситуації. Джим: *Він сказав, що мають прийти пірати, але не сказав, за чим саме.* Мати: **Господи, ні!** (ОС); Гомер: **Господи Боже!** Це ж можуть лише туристи у Вегасі (Сім.); Хома: **Господи! Господи, порятуй!** (В).

Гвалт, у знач. виг. Виражає волення про допомогу. Блу: **Гвалт!** Рятуйте! Випустіть мене. Ліндо! (Ріо).

Граціас; Грацію; Красно граціас, виг., етик. сленг, фам. Уживається як подяка (від ісп. Gracias – ‘Дякую’). Блискавка: *А ось і вони. Слова образи.* **Грацію** (Т); Мамбл: *Ти справжній друг. Дякую, аміго.* Рамон: **Красно граціас**, та це не моя заслуга (ВН).

Гуд бай (з анг. Goodbye – ‘До побачення’), етик., виг., сленг. Уживається при прощанні. Леонардо: *До завтра, Ейпріл.* Ейпріл: **Гуд бай** (ЧН).

Гутен морген (з нім. Guten Morgen – ‘Доброго ранку’), виг., етик., сленг. Уживається при прощанні. Юлій: **Гутен Морген.** Гутен Морген. Як спалося? (ТБ).

Де (?), присл., пит. Уживається для уточнення місця події. Дієго: *Поголіть мене наголо! Ти знайшов іншого мамонта?* Елі: **Де?** Стривайте, я гадала, що вони усі вимерли (ЛП).

Де там; Та де там, част., розм. Виражає заперечення, незгоду зі співрозмовником, іноді у поєднанні з категоричністю, іронією, жалем. Вуді: *Ви мене чуєте? З вами все нормально?* Картоплян: **Та де там** нормально. Нам торба (П).

Дзуськи (Дзус), виг., перен. Годі, зась. Тім: *У лабораторії «Темпл» має статися щось важливе. Негайно туди. Їдьте.* Ірма: *А можна нам спочатку пообідати?* Томпсон: **Дзуськи** (ЧН).

Дивовижно, у знач. виг. Який значно перевищує значний ступінь вияву, звичайну силу і т. ін. Астрід (летить на драконі) *Це дивовижно* (ЯПД).

Диявол, виг. Те саме, що біс; **дідько**, **чорт**, **сатана**. Уживається як лайливе слово. Сандокан: *Диявол*, як я маю знати, у якому будинку імператор? (С).

Діва Марія, виг. Бендер: *Діва Марія! Мати Божя! А про наступ я і не подумав* (Ф).

Дідька лисого, виг. Чорт: *Так що, зозуле, шлюбу не буде? Не?* Відьма: *А дідька лисого!* (Б).

Дідько, виг. Уживається як лайливе слово. Фрай: *Дідько! Нічого не бачу* (Ф).

До вечора, етик. Усталена формула при прощанні. Сандокан: *До вечора*, Маріанно. Маріанна: *До вечора*, Сандокане (С).

До завтра, етик. Усталена формула при прощанні до наступного дня. Блискавка: *Я взагалі то хотів побути з Саллі удвох*. Сирник: *В смислі?* Блискавка: *Ну. Лише один вечір. А завтра все по твоїй програмі*. Сирник: *Харашо*. Блискавка: *Дякую, що зрозумів*. Сирник: *Та ладно. Завтра побалдіємо*. Блискавка: *Аякже. До завтра, аміго* (Т).

До бою, виг., військ., проф. Уживається як команда вступити в бій. Сабіна: *Клони! До бою* (ЗВ).

До зброї, виг., військ., проф. Уживається як команда до бойової готовності. Полковник: *Солдати! До зброї!* (С).

До зустрічі, етик. Усталена формула при прощанні. Хлопець: *Дякую вам за все*. Камамурі: *До зустрічі!* (С).

До побачення, етик. Усталена формула при прощанні. Джей: *До побачення*, дядечку. Дядечко: *Бувай* (ПДЧ).

Добраніч, **На добраніч**, **Солодких снів**, етик. Уживається як побажання приємного сну, доброго відпочинку. Маріанна: *На добраніч*. Сандокан: *Солодких снів*, люба (С).

Добре, у знач. част. Уживається на означення згоди. Ейпріл: *А сьогодні з вас сюжет*. Рафаель: **Добре** (ЧН).

Добрий вечір, етик. Уживається як вітання при зустрічі ввечері. Барт: *Добрий вечір, дороженькі мої. Ідіть до татка* (Сім.).

Добрий день; Доброго дня, етик. Уживається як вітання при зустрічі в день. Пітер: *Добрий день. Глянь на це диво*. Бабуся: *Що це?!* Пітер: *Новий планшет* (Г); Вчителька: *Доброго дня, діти. Готуйтеся до уроку* (РтМ).

Доброго ранку, етик. Уживається як вітання при зустрічі вранці. Гомер: *Доброго ранку, докторе. У мене щось вискочило на пuzzi* (Сім.).

Дозвольте, етик. Увічлива форма звертання з проханням про щонебудь. Офіціант: *Дозвольте, сір*. Батько: *Це надіслали тобі. Вони щасливі прийняти тебе* (ДТЛД).

Домовилися, у знач. част. Уживається у значенні згоди, згодження з чим-небудь; добре. Вернон: *Дивись, щоб про це ніхто нічого не знав*. Ейпріл: *Домовились* (ЧН).

Допоможіть, у знач. виг. Виражає спонукання (прохання, наказ) для здійснення допомоги. Фенікс1: *Допоможіть! Мене оточили*. Дівчина: *Я прикрию, Фенікс 1* (ЗВ).

Дорогу, у знач. виг. Виражає спонукання, прохання, наказ дати дорогу. Лакей: *Дорогу! Дорогу!* (П).

Дрібниця; Дрібничка, етик. Щось дрібне, незначне, таке, що не має істотного значення; не варто уваги. Ейпріл: *Друзі, дякую вам за допомогу*. Леонардо: *Дрібниці* (ЧН).

Дуже приємно, етик. Традиційне вираження схвалення, що вживається під час знайомства. Кріс: *Я – Кріс*. Лорел: *А я – Лорел*. Кріс: *Дуже приємно* (Г).

Дурня, у знач. виг. Безглузді, позбавлені змісту слова, вирази, думки. Гусак: *Як ти міг одержати звістку, якщо твоє село знайти не можна? Якось це підозріло*. Лі Шань: *Не звістку. Я отримав повідомлення з космосу*. Гусак: *Дурня!* (ПКФ).

Дякі, *етик., виг., розм., фам., мол.* Те саме, що **Дякую**. Машина1: Оу, **дякі**. Дякую, чувак. Машина-бармен: *Грацію, амігос* (Т).

Дякувати Богу, *вставне словосп.* Уживається для вираження зспокоєння, морального полегшення у зв'язку з чим-небудь. Джон: *Місіс Дженкінс!* Місіс Дженкінс: О-о-о! **Дякувати Богу**, *це ти, Джоні* (ЛС).

Дякую; Щиро дякую; Красенько дякую, *етик.* Уживається для висловлення вдячності. Баз: *Ну що ж. Дякую* вам усім за такий *щирий прийом* (П); Алекс: *Та ну, Марті, я ж тебе вітаю з Днем народження.* Марті: *О, дякую, друже* (М).

Е-е-е, *виг., прост.* Уживається для встановлення контакту зі співрозмовником. Зеб: **Е-е-е!** *Що з тобою? Ти хоч розумієш, що порушив важливе правило?* Кенон: *Яке правило? Не знаю* (ЗВ); Пірат: **Е-е-е.** *Хтось має рушник?* (ХХСП).

Еврика, *виг.* Уживається при вираженні радості, задоволення з приводу якого-небудь відкриття, виникнення вдалої думки і т. ін. Мушу: *Для початку ми придумаємо назву. Це ключ до успіху. Скажімо, «Дерево пам'яті».* Ні, *це для стариганів.* **Еврика!** *Наша тема «Світ рожевий»* (М).

Еге (ж), *част., розм., ствердж.* Уживається для підтвердження висловленого раніше. Робот: *Що ви робите?!* Бендер: *Нищимо найпершу вовкотачку, тобто тебе, старий козел.* Робот: *Ви думаєте, що це я?* Бендер: **Еге ж!** (Ф).

Ей, *виг.* Уживається при потребі окликнути, підізвати кого-небудь, звернутися до когось. Пірат: **Ей, Гондо.** *Там тобі дзвонить джедай* (ЗВ).

Ех, *виг.* Уживається при вираженні невдоволення, нарікання, докору і т. ін. Ліза: **Ех**, *завтра знову треба йти до школи* (Сім.).

Єдрьон батон, *виг.* Уживається для вираження незадоволення, обурення з приводу чогось. Сирник: **Єдрьон батон!** *У когось є серветка?* (Т).

Жах; Який жах, *у знач. виг.* Почуття, стан великого переляку, страху, що охоплює кого-небудь. Фрай: **Жах!** *Добре, що в нас є Зап Бреніган.* Ліла:

Ні, ніколи. Я не збираюся до нього повзти (Ф); **Який жах!** Цей містер Фрай інтриган вищого ґатунку (Ф).

Железно, у знач. виг. Уживається як впевнене ствердження. Фінт: *Це ватажки їхніх кримінальних кланів*. Сирник: **Железно!** (Т).

Жир, виг. Щось дороге, багате, гарно зроблене – все найкраще. Хелл: *Чекай, Роксі, я влаштовую у себе вечірку, це буде супер-пупер і завально. Ти теж приходь, там буде діджей, надувний батут, ціла тонна чіпсів. Це буде жир!* (М).

Заливаєш, фам. Говорити неправду, вигадувати що-небудь. Кріс: *Ми з Лорел уже цілувалися*. Хлопець: **Заливаєш** (Г).

Заткніться (від виг. ‘затикатися’), перен., вульг. Наказ перестати говорити; замовкнути. Манбу: *Гей, що це у вас на лапі? (жовта мітка)* Орел 2: *Ой, не зачіпай цю тему*. Орел: **Заткніться!** Ласторукий поставив проникливе запитання (ВН).

Заціпся, вульг. Виражає спонукання (прохання, наказ) перестати говорити, зберігати тишу. Манбу: *Гей, що це у вас на лапі? (жовта мітка)* Орел 2: *Ой, не зачіпай цю тему*. Орел: **Заціпся!** (ВН).

Збав оберти, виг. Уживається як прохання заспокоїтися, не нервувати. Крістоф: *Ну, ну, ну. Тихо! Збав оберти! Розігналась* (КС).

Звісно, вставн. сл. Уживається на підтвердження впевненості в чому-небудь. Дуку: *Мої республіканські знайомі покладається на вас, генерале. Простежте особисто, щоб дроїди виконали завдання*. Грігус: **Звісно** (ЗВ).

Здорова, етик., фам. Те саме, що ‘привіт’. Сирник: **Здорова, Отіс** (Т).

Здоровенькі були, етик., розм., фам. Уживається як привітання при зустрічі. Губка Боб: **Здоровенькі були, друзі. Як поживаєте?** (ГБ).

Здрастуй, етик., розм. Уживається як привітання при зустрічі. Світланка: **Здрастуйте, дядько Змій** (Б).

Здуріти можна, виг., розм. Виражає здивування у поєднанні зі схваленням, захопленням, радістю. Сенді: *Оце м’язи. Здуріти можна* (ГБ);

Крапочка: *Я у шоці. І як ти мене на це підбив?* Дасті: *Не бурчи.* Бензовоз: *Ого! Здуріти можна! «Червоний Хвіст Б 51!»* (Л).

Змиваймося, жарг. Уживається як наказ тікати. Бендер: *Копи! Змиваємося* (Ф).

Знімаю капелюха, у знач. виг., етик. Уживається як засіб схвальної оцінки когось, чого-небудь. Януз: *Дерев'яні стріли.* **Знімаю капелюха перед** їхнім командиром (С).

Зупиніться, виг. Уживається як команда зупинитися. По: *Зупиніться, генерале* (ПКФ).

Іди до (чорта, біса), розм., зневажл. Уживається для вираження зла на когось-небудь, незадоволення, обурення з приводу чогось, бажання позбутися когось. Бабуся: *Що це за мотлох?* Пітер: *Це новий планшет.* Бабуся: *Іди до біса!* (Г).

Ідіть-калатіть, виг., фам. Уживається для вираження незадоволення, обурення з приводу чогось. Сирник: *Ідіть-калатіть! Це ж я свіданку пропустив* (Т).

Їй-богу, виг. Уживається для підтвердження чого-небудь, для запевнення в чомусь. Хома: *Хутір! Їй-богу, хутір!* (В).

Йой, виг., розм. Уживається для вираження болю, страху, захоплення. Велетень: *Йой! Лише століття подрімав, а на поверхні так багато всього сталося* (МК); Порося: *Йой! Людоньки добрі, де це я є?* (ІОП).

Йоксель-моксель, виг., фам. Уживається для вираження подиву, досади, обурення. Машинка: (нюхає Дасті) *Йоксель-моксель, що то за штир?* Дасті: *Вітамінамулька* (Л).

Йолки, виг., прост. Незадоволення. Пітер: *Йолки! Ти не можеш мене звільнити. Мене може звільнити тільки містер Бейзелі* (Г).

Йомайо, виг., вульг. Уживається для вираження здивування, досади, розчарування, обурення. Хмиря: (падає у Мертве озеро): *Йомайо!* (ПК).

До бою, виг., військ. Уживається як команда підготуватися до бойових дій. Капітан: *Це пастка! До бою!* (С).

Казково, у знач. виг. Уживається для вираження задоволення, захоплення, радості. Сенді: *Яка краса! Казково* (ГБ).

Кайф, у знач. виг., жарг. Уживається для вираження задоволення, захоплення, радості. Морті: (лягає у ванну) *Кайф* (РтМ).

Капець, у знач. виг., зниж. Кінець; дуже погано. Яго: *Ну все! Капець!* (А).

Капут, у знач. виг., прост. Безвихідна ситуація, кінець. Принц: *Он як! Ти не розумієш, щойно Шрек ступить у Закрайсвіття – капут* (Ш).

Караул, у знач. виг. Гвалт, пробі, рятуйте. Ведмідь: *У мене? Крадій!? Караул!* (ЛМ).

Картина Рєпіна, у знач. виг., розм. Уживається для вираження здивування, досади, розчарування, обурення. Сирник: *О, Картина Рєпіна! Корито на евакуаторі, а на вигляд наче тримається купи* (Т).

Катастрофа, у знач. виг. Тяжке потрясіння, що стає причиною істотної зміни, різкого перелому в особистому або суспільному житті; кінець. Кренг: *Катастрофа!* Шредер: *Так. Бідолашного розірвало на шматки* (ЧН).

Каюк, у знач. виг. У значенні 'кінець'. Мушу: *Нам каюк. Пару відмінностей вони точно вгледять* (М); Бос: *Все, хлопче. Мені каюк. Що нам робити?* Тім: *Треба поїхати в аеропорт і зупинити Френціса-Френціса* (ББ).

Кидалово, **Чисте кидалово**, виг., жарг., крм. Обман. Автомат: *Виберіть тип смерті. Швидка і безболісна чи довга і жахлива.* Фрай: *Я хочу подзвонити за рахунок абонента.* Бендер: *Вдалий вибір.* Фрай: *Що це таке? Рятуйте!* Бендер: *Чисте кидалово* (Ф).

Киш, виг. Покрик, яким відганяють свійську птицю, птахів. Фред: *Киш, іди геть!* (СД).

Клас, у знач. виг. Уживається як вияв захоплення; добре, відмінно. Дівчина: *Клас, оце так екстрим.* Ерік: *Неймовірно!* (С).

Кльово, присл. Добре. Шифу: *Внутрішній спокій.* По: *Внутрішній спокій? Це кльово* (ПКФ).

Коліться, жарг., крим., мол. Наказ зізнаватися в чомусь. Павич: *Виявляється, що він нічогосінько не знає. По: Все! Годі цих загадок. **Негайно коліться*** (ПКФ).

Котись; Котись звідси, мол. Наказ зникнути. Хлопець: *Так що? Ти крутий?* Кріс: ***Котися звідси**, телепню* (Г).

Кошмар, перен., розм. Уживається як засіб негативної оцінки чого-небудь; жах. Ліла: *У нього такі бридкі щупальця. **Кошмар!*** (Ф).

Кроком руш, виг., військ. Команда для початку руху строєм. Капітан: *Солдати! **Кроком руш!*** (ЗВ).

Кругом, у знач. виг., військ. Уживається як військова команда повернутися на 180 градусів. Генерал: ***Батальйон! Кругом*** (ЗВ).

Круто, у знач. виг., жарг. Надзвичайний, крайній у прояві своїх якостей, поглядів і т. ін. Рафаель: *Піца зі смаком бекону. **Круто*** (ЧН).

Лайно, Лайно собаче, у знач. виг., лайл. Уживається як лайливе слово. Ліла: *У нас скінчилося пальне. Бендер: **Лайно собаче*** (Ф).

Ласкаво просимо, етик. Уживається як запрошення кудись прийти, щось відвідати. Раджа: ***Ласкаво просимо**, люба Маріанно* (С).

Лишенько, у знач. виг. Важко, погано кому-небудь. Джей: *«Чорна рука». Ой, **лишенько!*** (ПДЧ).

Ліво на борт (руля), виг., морськ. Виражає спонування (наказ, вимогу) до стернового повернути стерно ліворуч. Капітан: ***Ліво на борт.*** Бонс: *Слухаюсь* (ОС); Стоїк: ***Ліво руля. В пекельну браму*** (ЯПД).

Лягай, виг., військ. Приймати горизонтальне положення, щільно притискуючись до землі з метою уникнути кулі, осколка тощо. Олаф: ***Лягай!*** (КС).

Майна, виг., проф. У мові будівельників, моряків і т. ін. – команда під час вантажних робіт, що означає ‘спускай’, ‘донизу’. Матрос: ***Майна, майна!*** (ЧК).

Мама мія (з іт. Мама міа – ‘Мама моя’), виг., сленг. Те саме, що **Мати рідна** 2. Джей: (падають ящики) ***Мама мія!*** (ПДЧ).

Марш; Шагом марш, виг. Команда (здебільшого до кавалерії) до найшвидшого руху. Марш-маршем – дуже швидко. Марш, виг. Команда для початку руху строєм. З *інф.* Уживається як наказ почати щось робити. Мушу: *Він тобі подобається.* Мулан: *Ні! Я...* Мушу: *Атож. Авжеж. Марш у палатку!* (М).

Мати Божа!, виг. Бендер: *Діва Марія! Мати Божа! А про наступ я і не подумав* (Ф).

Мати рідна; Мамо; Матінко; Мати рідно!; Мамцю, виг.

1. Уживається як вигук для вираження почуття радості, позитивної оцінки. Зеб: *Мати рідно! Яка краса!* (ЗВ); Перехожий: *Дивись куди їдеш.* Воджет: *Мамо!* (аварія) (ЧН). Блискавка: *Хо-хо, Док. Треба прибрати в гаражі. Розвели тут гармидер. Що? Він має кубок поршня. О, матінко! Три кубки поршня* (Т).

2. Виражає здивування, страх, розпач. Когут: *Матінко! Людожери!* (ПК).

Маячня, у знач. виг., зневажл. Божевільні висловлювання, нісенітниця. Дівчина: *Ти боїшся.* Грю: *Боюся? Чого? Жінок? Маячня!* (НЯ).

Мерсі (з фр. *Merci* – ‘Дякую’), етик., розм., сленг. Дякую, спасибі. Грю: *Цитьте, я сказав. Мерсі* (НЯ).

Мир вам, етик., заст., жарт. Уживається як привітання того, хто входить у дім. Микита: *Мир вам, діти* (ЛМ).

Мовчати, виг. Не висловлювати відкрито своєї думки, не діяти, не втручатися в що-небудь. Кренг: *Мовчати! Всім мовчати!* (ЗВ).

Молодець, етик., розм. Уживається для висловлення похвали людині за відмінну роботу або за її позитивні якості. Матрос: *Молодець, Джоне* (П).

Моя школа, виг. Уживається для висловлення похвали людині за відмінну роботу або за її позитивні якості. Франческо: *Чекаю тебе на фініші, Мак. Що це?* Блискавка: *Невеличкий тюнінг.* Франческо: *Молодець, Мак-Квін. Моя школа!* (Т).

На плече, виг., військ. Уживається як команда підняти гвинтівку і покласти її на плече. Лейтенант: *Готуйсь! На плече!* (С).

На фіг [треба], згруб., прост. Виражає впевнене заперечення. Вонг: *З цією зброєю ми зможемо врятувати тварин.* Бендер: *На фіг треба* (Ф).

На все добре, етик. Уживається при прощанні. Дівчинка: *На все добре. Щасливої дороги* (ЧК).

Назад, присл. Наказ рухатися у напрямку, протилежному до напрямку попереднього руху кого-, чого-небудь; протилежне *уперед*. Джекі: *Джей, стій! Назад!* (ПДЧ).

На здоров'я, етик. Уживається як ввічлива відповідь на подяку. Фрай: *Дякую за допомогу.* Вонг: *На здоров'я* (Ф).

Наша взяла, виг. Уживається для вираження радості, захоплення, схвалення з приводу перемоги. Януз: (виграють у гру) *Ух ти! Наша взяла* (С).

Невже (?), **Та невже (?)**. Уживається як еквівалент питального речення зі значенням сумніву, здивування, недовір'я. Професор: *Я завжди роблю зарядку з самого ранку.* Фрай: *Невже ?* (Ф).

Неймовірно, у знач. виг. Уживається для вираження здивування, захоплення. (Летять на драконі) Астрід: *Неймовірно! Клас!* (ЯПД).

Не кіпішуй, розм., сленг. Уживається як вимога (прохання) заспокоїтись. Барт: *Не кіпішуй, чуваче. Все круто* (Г).

На абордаж, виг., морськ. Уживається як команда здійснити захват судна в рукопашному поєдинку. Восьминіг: *На абордаж!* Шкіпер: *Почати самоліквідацію* (ПМ).

Напнути вітрило, виг., морськ. Уживається як команда напнути вітрило. Капітан: *Підняти якір! Напнути вітрила* (ЧК).

Ні; (Зовсім) ні; Нє (прост.); Нєа (прост.), част. Заперечна. Уживається на початку речення для вираження заперечення співрозмовникові. Уживається для застереження від якої-небудь дії. Сід: *Мені, можна тебе на два слова?* Мені: *Ні* (ЛП); Гомер: *Грег, ти куриш?*

Грег: **Ні**, тату (Сім). Девід: *Привіт, Нані*. Нані: *Ти що знову все спалив?*
 Девід: **Нєа**, тільки дах (ЛПС); Мег: *Ти завжди такий зануда?* Хлопець: **Нє**
 (Г); Мавпа: *Гей! Алльо. Ти що це вигadaв?* Мавпа 1: *Ви, хвостики,*
залишаєтесь. Мавпа 2: **Нєа**. Мавпа 1: *Так, так* (Т).

Нізащо, присл. Ні в якому разі. Планктон: *Віддай його мені*. Губка
 Боб: **Нізащо** (ГБ).

Ніколи, присл. Ні в якому разі. Раджа: *Тепер ти будеш моєю*.
 Маріанна: **Ніколи** (С).

Ніштяк, крим., мол. Усе гаразд, добре. Бандит: *Переходимо до плану*
 Б. Бандит 2: *Ми заклали бомбу на його підстоні*. Бандит: **Ніштяк** (Т).

Ну, виг., розм. Уживається при висловленні погрози, перестороги.
 Цікавий: *О-о! Що це у вас тут?* Усі: *Не твоє діло, Цікавий*. Цікавий: **Ну-Ну**
 (Фік.).

(**Та**) **ну**, част., виг. Уживається для вираження небажаності чого-
 небудь, відмови. Шіфу: *Тигриця не воїн дракона. Ти воїн*. По: **Та ну**. *Вони*
п'ятірка. Чого я їх навчу? (ПКФ).

Ну (?) част. пит. Уживається в питальних реченнях як спонукування до
 відповіді, що супроводжується питальною інтонацією. Подорожній: *Там було*
темно і страшно. Сандокан: **Ну?** Подорожній: *Вони з'явилися зненацька*.
 Сандокан: **Ну?** (С).

О; О-о-о; О-оу, виг. Уживається при вираженні різних почуттів,
 душевних переживань, розпачу, захоплення, здивування, недовіри і т. ін. По:
О-о-о. *Священна зала воїнів. Невже? Ви тільки подивіться. Панцир*
летючого нсорога... (ПКФ); Сімка: *Ти що здурів, божевільний?* Дмитрик: **О-**
оу. Нолик: *І правда, о-оу* (Фік.).

Обережно, у знач. виг. Уживається як застереження про небезпеку.
 Капітан: **Обережно**. Матроси: *А-а-а* (ЧК).

Облізеш, згруб., прост. Уживається як засіб заперечення чого-небудь.
 Вуді: *Готуйся до зустрічі з правосуддям, Одноокий Барде*. Бард (Картоплян):
Облізеш, шерифе. *Я не про це мріяв* (П).

Облом, жарг., крим., мол. Лінощі, небажання щось робити. Неприємність, безрезультативність дії. Зомбі: *(намагається поцілувати малюка; дитину забирають)* **Облом** (МНК).

Овва, виг. Уживається при вираженні здивування, сумніву, іронії і т. ін. Сенді: **Овва**, *а ти що тут робиш, Губко Боб?* (ГБ).

Ого; Ого-го, виг. Уживається при вираженні здивування, захоплення, застереження. Принц: **Ого**. *Оце так. Новий крутий корабель* (ТЕ).

Одуренно, присл. Відмінно, дуже добре. Блискавка: *Офіційно запрошую їздити зі мною на всі перегони*. Сирник: **Оце одуренно** (Т).

Ой!; Ой-ой-ой, виг. 1. Уживається при вираженні фізичного болю, страждання. Джекі: *(падає)* **Ой!** (ПДЧ). 2. Уживається при вираженні переляку, жаху і т. ін. Барт: **Ой-йой**. *Я спізнився на репетицію* (Сім.).

Окей; Окей-хоккей; Окі-докі, виг., етик., сленг. Від анг. абрєв О. К. – ‘добре’, ‘гаразд’. Мейвіс: *Покажи мені усе, що ти любив у дитинстві*. Джонні: *Якщо ти будеш розважена. Окей? Можемо заскочити у кілька точок по дорозі* (МНК); Горнер: *Хочеш встигнути – не базікай, а берись до роботи. Чіпляй його, Сирник*. Сирник: **Окей-хокей** (Т); Змійко: *Ти сьогодні мені не заважатимеш*. Пітер: **Окі-докі** (СМ).

Он як (?), підсил. у спол. із присл. як. Уживається для підсилення кількісної або якісної характеристики кого-, чого-небудь. Рассел: *Знаєте, містере Фредріксон. Дика природа не така, як я сподівався*. Фредріксон: **Он як**. Чому? Рассел: *Якась вона... дика взагалі. Зовсім не так, як у підручнику* (ВІВ).

Оревуар (aurevoir, з франц. – ‘До побачення’), етик. Сакі: *До наступного разу, черепахи*. **Оревуар** (ЧН).

Отак ото, присл. Уживається для підсилення емоційного забарвлення висловлення. Тім: *Та хто ж ти такий?* Бос: *Скажу тобі так. Я тут Бос*. Тім: *Ти малий пупс! Ти носиш підгузки*. Бос: *А хто ще носить підгузки? Астронавти, хвацькі гончики*. **Отак ото!** (ББ).

Отаке, виг. Уживається для вираження здивування, невдоволення і т. ін. Шіфу: *Ні, мені заборонено дивитися..(дивиться у сувій). Чистий. Я не.. Я не розумію.* По: **Отаке!** *Це наче Угвей був старий намаханий черепах.* Шіфу: *Ні, Угвей був мудріший за нас* (ПКФ).

Отакої, виг. Уживається для вираження здивування, невдоволення і т. ін. Сенді: *Дивись і вчись, Губко Боб (розбиває камінь).* Губка Боб: **Отакої** (ГБ).

Офігенно, присл., лайл. Вражаюче, сильно, гарно. Фрай: *Там є холодне пиво.* Бендер: **Офігенно** (Ф).

Офігеть, розм. Виражає здивування у поєднанні зі схваленням, радістю і т. ін. Пітер: *Тут усе на шару?* **Офігеть** (Г).

Ох; Ох-хо-хо!, виг. Уживається при вираженні почуття жалю, досади, невдоволення докору і т. ін. Селянин: **Ох-ох-ох!** *Знову ці пірати* (ЗВ).

Охолонь, у знач. присуд сл. Пітер: *Це мій столик.* Змійко: **Охолонь**, *чуваче. Все гаразд* (ЛП).

Охрініти, виг., лайл. 1. Знахабніти. 2. Здивуватись, бути прикро враженим. Рік: *Спрацювало.* **Охрініти** (РтМ).

Оце діло, виг. реч. Гаразд, добре; згода (уживається на знак згоди з чим-небудь, підтвердження чийх-небудь слів, думок, переконань і т. ін. Гусак: *Локшина вже готова.* По: **Оце діло** (ПКФ).

Оце так, част., Губка Боб: *Я хотів сказати.. Ну-у. Я не полечу з тобою.* Сенді: **Оце так** (ГБ).

Очманіти, виг., розм., лайл. 1. Знахабніти. 2. Здивуватись, бути прикро враженим. Нані: *Передивилася реслінгу.* Пліклі: *Де вона, де вона?* Тренер: **Очманіти!** (ЛС).

Па-па, етик., мол. Усталена форма при прощанні. Езра: **Па-па**, хлопці (ЗВ); Баз: *Я мертвий! Мертвий!* **Па-па**, уу.. Усе, бувай (П).

Пардон; пардончики; сто пардонів; пардончик (від фр. Pardon – ‘Вибачте’), виг., етик., фам. По: *Даруйте, сто пардонів* (ПКФ); Бо: *Хо-хо-хо. Вітаю вас, друзі. Веселе цього року видалося Різдво. Селяни мої. Воу* (спускає

санчата з іграшками). *Вибачте, пардончики.* Дякую (П); Джей: (збиває бандита) *Пардончик* (ПДЧ).

Певна річ. 1) Уживається як стверджувальне словосполучення, що відповідає знач. сл. звичайно, без сумніву. 2) (вст. сл) уживається у знач. само собою зрозуміло, звичайно, без сумніву. Пірат: *Цей джедай щось винюхав, треба перевірити схованку.* Пірат 2: *Певна річ* (ЗВ).

Перепрошую, етик. Просити вибачення, вибачатися. *Перепорошую, ви містер Ву? Ву: Я – Ву, а ти хто? Ейпріл: Я – Ейпріл О' Ніл* (ЧН).

Повітряна тривога, у знач. виг. З окличною інтонацією вживається як сигнал попередження про повітряний наліт. Крістоф: *Лягай! Повітряна тривога* (КС).

Підйом, виг., спец., військ. певний сигнал від пробудження від сну, підняття або відправлення в похід. Солдати: *Підйом! Швидше, швидше* (ЗВ).

По конях, виг., військ., заст. Уживається як команда сідати на коней для відправки у похід. Генерал Цін: *По конях, Пандо* (ПКФ).

По барабану, По цимбалах, виг, сленг. Байдуже. Джин: *Які приємні відчуття. Мандри в дорогу. Поїду світ подивлюсь. Усе я з вами нормально потусувався. Бувайте. Щастя вам, голубочки мої. Чао, килимочку. Я вже частина історії. Ні – міфології. Та по барабану. Я вільний!* (А); Боб: *Жити нікому не вірячи – це жахливо.* Планктон: *По цимбалах* (ГБ).

По місцях, військ., заст. Уживається як команда зайняти бойові позиції. Генерал: *По місцях* (ЗВ).

По-любому, присл. Обов'язково. По: *А п'ятірка* (п'ятірка майстрів) *по-любому ненавидить мене.* Угвей: *По-любому* (ПКФ).

Повний вперед, виг., морськ. Уживається як команда рухатись максимально швидко. Ельф: *Увага! Повний вперед. Готуйся до битви. Годі зволікати* (ТЕ).

Покі-докі, етик., розм., фам. Уживається при прощанні. Чарівник: *Велике спасибі, древодум.* Древодум: *Покі-докі* (Ф).

Полундра, виг., розм. Застережливий окрик у мові портових вантажників, моряків, який означає: бережись, небезпека. Пірат: *Полундра!* (ГБ).

Попадос, у знач. виг. Дуже неприємна ситуація. Фрай: *Уперед, треба їх рятувати.* Бендер: *Мені ліньки.* Фрай: *Бендере, подумай про сеньорит.* Бендер: *Попадос* (Ф).

По руках, виг. Бендер: *Ти знайома з моїм другом Алом Гором? На День святого Валентина невдахи злітаються хмарами.* Ліла: *Еге ж. Жалюгідні. Скільки? П'ятсот баксів?* Бендер: *По руках* (Ф).

Право на борт, у знач. виг., морськ. Виражає спонукання (наказ, вимогу) розвернути судно праворуч. Капітан: *Право на борт! Швидше!* (Сімб.).

Прекрасно, у знач. виг.

1. Уживається при висловленні захвату, повного схвалення. Рік: *Це твоя нова лазерна пушка.* Морті: (робить постріл) *Прекрасно* (РтМ).

2. ірон. Уживається як засіб вираження розпачу, негативної оцінки ситуації. Клон: *Вони втекли. Нам не вдалося їх затримати.* Енекін: *Прекрасно* (ЗВ).

Привіт, етик. Усталена формула при зустрічі. Сенді: *Привіт, Губко Боб.* Губка Боб: *Привіт* (ГБ).

Приємно познайомитись, етик. Уживається як усталена формула при зустрічі. Пітер: *Я – Пітер.* Флокі: *Я – Флокі.* Пітер: *Приємно познайомитись* (ЛП).

Прийом, у знач. виг., проф. Уживається радистами як сигнал, що вказує на готовність прийняти повідомлення. Скайвокер: *Прийом, Коуді.* *Прийом* (ЗВ); Обіван: *Прийом. Ти чуєш мене, Енекін?* *Прийом* (ЗВ). Фінт: *Чуєш? Це Фінт. Відповідай.* *Прийом* (Т).

Приїхали, у знач. виг., розм. Виражає здивування, обурення, розчарування. Тимон: *Гей. Хай каже, що хотіла, і каже нам це в очі. Так,*

Сімба? Сімба: Ммм. *Краще вам піти.* Тимон: **Приїхали.** *І це називається друг.* Пумба: Єх (зітхає) (КЛ).

Пробач, етик. Усталена формула при вибаченні. Банга: **Вибач**, *що не повірили у твого нового друга.* Оно: *Ми думали, ти його вигадав.* **Пробач** (ЛВ).

Прокляття (Прокляття з чортами і пеклом), виг., лайл. Уживається як лайливе слово. Білий Раджа: **Прокляття**, *Сандокане. Ти заплатиш за це* (С).

Прощавай, виг., етик. Прощальний вигук, формула прощання при розлуці, розставанні, а також наприкінці листа. Мати: *Так, що тут у нас* (вибирає іграшки на розпродаж). Висклик: **Прощавай**, Вуді (П).

Респект, етик. Респект. Уживається для висловлення поваги. Забіяка: *Тримай свій щит.* Астрід: **Респект** (ЯПД).

Розосередитись, проф., спец. Роз'єднуючись розташовуватися в кількох або багатьох місцях. Капітан: **Розосередитись**, *проскануйте весь периметр* (ЗВ).

Розслабся, у знач. виг. Уживається для висловлення побажання легше ставитися до проблеми. Януз: **Розслабся**, *Камамурі. Їм сюди не пролізти* (С).

Руки вгору, виг., військ., проф. Уживається як команда підняти вгору руки і не рухатись. Ліла: *Руки вгору* (Ф).

Рятуйте, у знач. виг. Уживається як заклик-прохання про допомогу. Черепахи: **Рятуйте!** *Допоможіть* (ЛП).

Салют, у знач. виг., етик. Уживається як фамільярне привітання при зустрічі. Боб: **Салют**, *Містере Крабс. Маєте як ся?* (ГБ); Бреніган: **Салют**, *марсіани. Ми прибули збудувати на вашій планеті прекрасне місто* (Ф).

Свят-свят, у знач. виг. Уживається для вираження переляку, подиву, обурення. Халява: **Свят, свят, свят.** *А може йому приснилося?* (В).

Секундочку (Одну секунду). Уживається як прохання почекати. Крабс: *Бобе!* Губка Боб: **Секундочку**, *містере Крабс* (готує краксбургери) (ГБ).

Серйозно (?), присл. до серйозний, у знач. виг. Уживається для висловлення сумніву, здивування. Геррі: *Я регулятор банківського сектора.* Ліла: **Серйозно?** *Я чула, що регулювати банківський сектор дуже, дуже просто* (Ф).

Сила небесна, у знач. виг. Уживається для висловлення здивування. Професор: **Сила небесна!** *Що тут у біса коїться?* (Ф).

Скажеш таке, у знач. виг. Уживається для вираження заперечення. Нолик: *Любиш кашу?* Дмитрик: **Скажеш таке** (Фік.).

Слава Богу, у знач. виг. Уживається для вираження схвалення. Лівсі: *Джиме!* **Слава Богу**, *ти живий!* Капітан: *Чого не скажеш про Реддута, бо ти не виконав наказ і пішов на берег* (ОС).

Слухай, у знач. виг. Уживається для встановлення контакту зі співрозмовником. Містер Вонг: **Слухай**, *Фраю. Якщо пообіцяєш не позиватися на мене, я подарую тобі жетон на участь із покером* (Ф).

Слухаю (у телефонній розмові), Уживається для встановлення контакту зі співрозмовником. (Дзвонить телефон) Лоїс: **Слухаю.** *О, Господи!* (викликали в суд) (Г); Губка Боб: *Алло, Патрику.* Патрик: **Слухаю**, *Бобе* (ГБ); Губка Боб: (по телефону) *Привіт, Сенді.* Сенді: **Слухаю.** Гомер: *Алло, поліція.* Поліцейський: **Слухаю** (С).

Смачного, уживається у знач. виг., етик. Як традиційне побажання доброго апетиту. Дитина: *О, а в пластівцях нові зефірки.* Мати: *Ні, це Баратові пластівці. Лише так він приймає свої вітаміни (пігулки для пам'яті у пластівцях).* **Смачного** (Сім.).

Солодких снів, етик. Уживається як традиційне побажання доброго сну. Маріанна: *На добраніч.* Сандокан: **Солодких снів**, *люба* (С).

Спасибі (Спасібочки; Спасібки; Спасіба), етик. Традиційне вираження вдячності. Сирник: *Оу, візьму це на пробу.* **Спасібки.** *Мак-Квін – чемпіон. Хто знає, що йому сподобається* (Т); Сирник: *Я знаю, що треба робити.* Блискавка: *То роби.* Сирник: *Ні, спасіба.* *Дякую. Не хочу* (Т).

Співчуваю. Чуйно ставитися до чийого-небудь горя, до чийось переживань. Шрек: *Не знаю, чи я так довго витримаю, Фіона? Фіона: Співчуваю* (Ш).

Спокійно (Спокуха), присл. Виражає спонукання (наказ, вимогу) зберігати спокій, не робити ніяких дій. Анна: *Ану, я зараз як жбурну чимось.* Крістоф: *Ну, ну, ну. Тихо. Збав оберти. Розігналась. **Спокійно.** Без нервів. Нехай він собі йде. Все гаразд* (КС); Губка Боб: *Опануй себе, Юджене. **Спокуха*** (ГБ).

Спокі-нокі, етик. Уживається як побажання доброї ночі. Мутант: *Дякую за чудову прогулянку. Бувай. Дівчина-кішка: **Спокі-нокі*** (ЛП).

Справді (?), у знач. пит. частки. Уживається для вираження сумніву в чому-небудь. Чоловік: *У мене свій бізнес. Я можу купити все, що забажаю.* Ліла: ***Справді?*** (Ф).

Стій, Стояти, у знач. виг. Уживається як наказ або прохання припинити робити що-небудь. Клон: ***Стояти!*** (ЗВ); Ведучий: *Розпочнемо кулінарну битву. Переможець отримає право вести це шоу. І нашим секретним інгредієнтом є масло.* Пітер: *Оу, чудово!* Квагмаєр: ***Стій!** Це ж Пітерова фішка* (Г).

Стоп, виг. Уживається як команда для припинення руху, роботи у значенні: стій; зупинися! Рафаель: ***Стоп! Стоп! Стоп!** Зупиніть це* (ЧН).

Стоп машина, морськ. Виражає наказ, спонукання припинити рух. Рекс: ***Стоп машина.*** Сабіна: *Непогано, дідугане* (ЗВ).

Стопудово, мол. Обов'язково. Риба: *Вони упливли. Телеведуча: Упливли? Точно упливли? **Стопудово?*** (ПБ).

Страх, у знач. виг., розм. Виражає захоплення, здивування і т. ін. Сирник: *Оце ми надурілися. **Страх*** (Т).

Стріляти на ураження, у знач. виг., військ. Уживається як команда розпочати стріляння. Дроїд: *Бунтівників знайдено. Вони у Секторі С. 29. **Стріляти на ураження*** (ЗВ).

Стули пельку (Стулися), у знач. виг., згруб., прост. Уживається як наказ замовкнути. Самер: *Це такий Бог. Якщо так, то, може мені і в школу не треба?* Мати: *Це не Бог, Самер.* Джері: *Хай собі думає, що це Бог, якщо їй так кортить, люба.* Мати: **Стулися**, Джері. Джері: Добре (РтМ).

Супер (Супер-пупер), у знач. виг. Уживається для вираження схвалення. Майк: *То як, ми перемогли?* Леонардо: *Десь так.* Рафаель: *Перемога.* Данателло: *Вийшло.* Рафаель: **Супер!** *Оце я розумію* (ЧН).

Та ну, част. з спол. та. Уживається для вираження сумніву. Герет: *Не зараз, Ейдоне.* Кейлі: *Дивися, срібнокрилий сокіл.* Герет: **Та ну!** *Доведеться повірити тобі на слово* (УПК).

Так, част. Уживається під час відповіді, що підтверджує правильність думки, наявність факту чи явища; виражає згоду на якусь дію або ствердження раніше висловленого; близька за значенням до слів: 'авжеж', 'справді'. Леонардо: *Піца вже готова?* Рафаель: **Так** (ЧН); Лара: *Що скажеш? Достатньо доросле вбрання для моєї вечірки з нагоди повноліття?* Джастін: *А-а-а.* **Так.** *Ти маєш вигляд принцеси* (ДіЛД).

Так (?) у знач. пит. част. Уживається для уточнення чогось, для вираження сумніву. Маріанна: *Ти прийдеш за мною?* **Так?** Сандокан: *Звісно, люба* (С).

Так точно, військ. Уживається у функції слова-речення як стверджувальна відповідь на запитання. Скайвокер: *Ми готові, Рекс?* Рекс: **Так точно, сер** (ЗВ).

Так тримати, у знач. виг. Виражає спонування продовжувати дію, у поєднанні зі схваленням. Матрос: *Ти молодець.* **Так тримати**, Джоне (П).

Так-так; Так-так-так. част. Уживається як ствердження, для підсилення чогось. Чаклун: *Ахаха. Ти ж розумієш, що я сказав підняти у повітря, а не перетворити у чудернацьку потвору?* Едді: *Ну звісно. Все йде за планом.* **Так-так-так.** *Вона злетить, от тільки начаклюю їй крила* (МК).

Так-то, част., ствердж. Уживається для вираження підсумку, роздумів з приводу чогось. Йода: *Вам ніколи не перемогти.* **Так-то** (ЗВ).

Твоя правда. Хто-небудь не помиляється, має рацію в чому-небудь.
Дракула: *Що? Щось не сподобалось?* Мейвіс: **Твоя правда.** Люди жахливі.
Такі, як ти і казав (МНК).

Тисяча чортів, у знач. виг., розм. Виражає здивування, обурення і т.
под. Стьюї: **Тисяча чортів!** *Ти знову перемогла мене, мамо* (Сім.).

Тихо, у знач. виг. Уживається як заклик до мовчання, додержання
тиші. Орел 2: *Нащо ти спитав?* Орел: **Тихо!** *На світі є, маленький,
страшенна біда* (ВН).

Тільки через мій труп. Уживається для вираження категоричного
заперечення, обурення. Хлопець: *Я залишу собі цього собаку.* Мати: **Тільки
через мій труп** (ЧН).

Тіп-топ; Tip-top (з англ. tip-top – ‘Чудово’, ‘прекрасно’), у знач.
присл., безос.-пред.; жрм; Чудово, прекрасно. Делберт: *Вітаю, капітане. У
вас усе **тіп-топ.*** Боцман: **Тіп-топ.** *Саме так. Але я не капітан. Капітан на
щоглі* (ОС).

Торба, у знач. виг. Безвихідна ситуація, кінець. Ліла: *Кінець.* **Нам
торба** (Ф).

Точно, розм. Уживається як стверджувальна відповідь. Сід: *А Мені
зробив перший крок у стосунках з Елі.* Дієго: **Це точно** (ЛП).

Точняк, у знач. виг., мол. Уживається як стверджувальна відповідь.
Кішка: *Їх розшукує «Щит».* Приведемо когось із них... Гаріс: *І ми в
авторитеті.* **Точняк** (ЛП).

Тривога, у знач. виг. Умовний сигнал, що сповіщає про небезпеку,
загрозу, битву, бій. Клон: **Тривога! Тривога!** *Напад на шпиталь* (ЗВ).

Триндець, у знач. виг., розм. Кінець; дуже погано. Гикавка: *Та-та-та.*
Триндець (ЯПД).

Трясця, у знач. виг. Уживається як лайливе слово для вираження
здивування, досади, розчарування, обурення. Маман (обурена невдачею):
Трясця (Ф).

Тсс, виг. Уживається як заклик до тиші, мовчання. Мюрей: *У тебе є дама?* Невидимка: *Вона невидима, тому ти її не бачиш.* Мюрей: *Вона з Нідерландів?* Невидимка: **Тсс!** *Урочиста частина* (МНК).

Тули (Тули звідси), у знач. виг., згруб., прост. Команда йти геть, забиратися. Бендер: **Тули звідси**, *ліхтарику* (Ф).

Тьфу, виг., розм. Уживається для вираження здивування, невдоволення, досади і т. ін. Лис Микита: *Найсмачніше, що лиш маю: Крихту меду з'їж лишень! Меду?* **Тьфу** (ЛМ).

Тю, виг. Уживається при вираженні здивування, розчарування, насмішки. Фрай: *У мене рука зникла!* Доктор: **Тю.** *Не відволікай мене через дрібниці* (Ф).

Увага (Хвилинку уваги). Уживається для встановлення контакту зі співрозмовниками. Вуді: **Увага! Хвилинку уваги** (П).

Угу, част., розм. Уживається для вираження згоди, підтвердження; знач. відповідає слову 'так'. Чаклунка: *Що надумав Данило? Відправив хлопця і кажана на пошуку жарквіту. Він що з глузду з'їхав?* Тать: **Угу** (МК).

Удачі (Удачки), у знач. виг. Уживається як побажання бажаного результату. Скайвокер: *Отже, він попереду і нам не можна відставати* Рекс: **Удачі, генерале!** (ЗВ).

Ульот (Повний ульот), мол. Виражає здивування, схвалення, позитивну оцінку. Джо: *Кльова тачка.* Квагмаєр: **Повний ульот** (Г).

Упс (Oops), виг. Є показником миттєвої і несподіваної дії. Данателло: **Упс.** *О-оу.* Начальник: *Ейпріл буде шаленіти від гніву* (ЧН).

Ура!, виг. Уживається для вираження нагального схвалення, захоплення, радості. Маріанна: *Ти знову з нами.* Камамури: **Ура!** (С).

Ух (Ух ти!), виг. Уживається для вираження якого-небудь сильного почуття, невдоволення, здивування, захоплення та ін. Нолик: **Ух!** *Оце так механізм!* (Фік.).

Фантастика!; Фантастично, у знач. виг. Уживається для вираження якого-небудь сильного почуття, здивування, захоплення та ін. Маріанна: *Яка краса.*

Фантастика (С). Фрай: *Оце так! Професорові вдалося знайти згусток чистої енергії* (Ф).

Фас, виг. Звернена до собаки команда, що означає ‘хапай’, ‘кусай’. *Гарний песик, гарний песик*. Гомер: **Фас!** (Сім.).

Фіг; На фіг; Ні фіга (собі), згруб. Уживається як відмова виконати дію. Вонг: *З цією зброєю ми зможемо врятувати тварин*. Бендер: **На фіг треба** (Ф); Джо: (грають у карти) *Сьогодні за пиво платить Квагмаєр*. Квагмаєр: **Ні фіга!** *Ти знову змухлював* (Г); Пірат: (відкриває книгу). **Ніфіга собі!** *Бібліотечна заборгованість* (ГБ).

Фігня, у знач виг., вульг. Дурниця, дрібниця. Сід: *Це все фігня*. Так (ЛП).

Фіолетово, присл. сленг., молод. Ліла: *Це навчальний лунодром*. Фрай: *Навчальний, не навчальний – фіолетово* (Ф).

Фу, виг. Уживається для вираження презирства, досади, відрази, роздратування і т. ін. Нані: (приносить десерт). Ліло: *Ням-ням*. (Стіч забирає десерт) *Ей!* (повертає) Ліло: **Фу**. Девід: *Привіт, Нані* (ЛтС).

Фух, виг. Уживається для вираження почуття полегшення після втоми, важкої роботи або задоволення, захоплення і т. ін. (Після бійки зі змієм) Одуд: **Фух**. *Оце я дав так дав* (ЧГ).

Ха, виг., іноді – ірон. Уживається для вираження незгоди з чим-небудь, неприйнятності чогось. Шредер: *Тепер ти працюватимеш на мене*. Науковець: **Ха!** *Ти взагалі хто такий?* (ЧН).

Хай їм чорт, у знач. виг. Уживається для вираження сильного незадоволення ким-небудь. Дівчина: *Ти забув? Міс Джиліан обіцяла тобі подружку*. Грю: *Так, та вона ж ненормальна*. **Хай їм чорт** (НЯ).

Хвилинку (Хвилиночку). Прохання трохи зачекати. Ліла: *Ви і є той могутній чарівник?* Чарівник: **Хвилинку** (Ш); Алі: *Я не знаю, Абу. Навряд чи він нас звідси витягне*. Джин: **Хвилинку!** *Ти до мене звернувся? Ти мою лампу тер? Ти мене розбудив? Ти мене витяг?* (А).

Херня, у знач. виг., лайл. Погань, дурниці. Квагмаєр: Ці хлопущки дісталися мені від бариги з сусіднього району. Дивись (хлопає одну). Пітер: **Херня** (Г).

Ходу, у знач. виг. Уживається як команда швидко виходити. Кенон: Зеб, відходь сюди. Зеб: **Ходу, ходу, ходу!** (ЗВ).

Хрінувато, присл., лайл. Погано. Бендер: **Хрінувато**. У трубі пара (Ф).

Цить, у знач. виг. Уживається як заклик до тиші, мовчання. Ліла: Бендере, це тупо. Навіщо комусь твоя допомога? Бендер: **Цить**, бо я зараз дам тобі по голові! (Ф).

Чао (з іт. Ciao – ‘До побачення’), етик. До побачення. Данателло: Сподіваюсь це спрацює. **Чао**, пацани (ЧН).

Чікі-піки, присл. Добре, належним чином. Дівчина-кішка: З тобою все гаразд? Пітер: Так. **Чікі-пікі** (СМ).

Чому (?), присл., Уживається як питальне слово. Рассел: Знаєте, містере Фредріксон, дика природа не така, як я сподівався. Фредріксон: Он як. **Чому?** Рассел: Якась вона... дика взагалі. Зовсім не так, як у підручнику (ВІВ).

Чорта з два, вульг. Уживається для вираження заперечення, незгоди та ін. Бабуся: Ти обраниця океану. Ваяна: Я гадала, що це все наснилося мені. Бабуся: **Чорта з два!** (Вая).

Чудасія, у знач. виг. Уживається як вияв похвали, схвалення чого-небудь; прекрасно, чудесно; у тексті ж – засіб вираження негативної реакції, оцінки. Котигорошко: Річка змерзлась. **Чудасія** (ПК).

Чудово, у знач. виг. Уживається як вияв похвали, схвалення чого-небудь; прекрасно, чудесно; у тексті ж – засіб вираження негативної реакції, оцінки. Пітер: Я знайшов цю касету. Квагмаєр: **Чудово** (Г).

Ша, виг., розм. Уживається для вираження вимоги припинити щонебудь (переважно розмову). Ірма: Перепрошую, ви бачили... Чоловік: **Ша!** (ЧН).

Шикардос, присл. Уживається у значенні ‘чудово’, ‘добре’. Мати: *Сидітимеш весь час удома разом зі своїм меншим братиком, доки не навчишся жити з ним добре.* Бос (іронічно): **Шикардос** (ББ).

Шикуйсь, у знач. виг. Уживається як наказ стати в шеренгу, колону. Капітан: **Шикуйсь!** (ЗВ).

Щасти (Хай щастить; Щасливої дороги). Побажання щастя, успіху кому-небудь у житті, праці (переважно при прощанні). Матрос: **Щасти**, *парубче*. Пітер: **Щасливої дороги**, *Джоне* (П).

Ще б пак, у знач. підсил. част., присл. Уживається для вираження ствердження. Філ: *Та годі! Ти героєм хочеш стати? Багатьох я тренував на цю роль. Я і досі як згадую, болить мені у серці. Але сину Зевса я відповім з усякою прямою. Я скажу окей.* Герк: *То ти згоден?* Філ: **Ще б пак!** (Герк.).

Що; Що? (А що; І що?), част., пит. Уживається для вираження запитання, здивування тощо. Мамбл: *Візьми рибу.* Глорія: **Що?** Мамбл: *Візьми цю довбану рибу* (ВН).

Щоб мене. Уживається для вираження побажання. Жилка: *Але ж Енді сьогодні їде у коледж.* Джесі: *Коледж.* **Щоб мене** *коняка брикнула. Тобі треба додому, бо вже завтра Енді їде у коледж* (П).

Якби ж то, у знач. присл., розм. Уживається при запереченні чужих слів; у значенні ‘зовсім ні’. Про Ебоші сан не турбуйтеся. Яконза захищатиме її. Елія: **Якби ж то** (ПМ).

Ясний перець, мол. Ясна річ; зрозуміло. Тронік: *У запорожця горбатого немає радіатора.* Сирник: *Канешно.* **Ясний перець.** *У нього ж воздушне охлождение* (Т).

Ясно, у знач. присуд. слова. Зрозуміло. Сандокан: *Тримайся Януза, Камамури. Не відходь від нього.* Камамури: **Ясно** (С).

Come in (з англ. – ‘Заходьте’). Запрошення зайти куди-небудь. Зеб: *(стукає у двері).* Гера: **Come in** (ЗВ).

Excuse me (з англ. – ‘Вибачте мене’), *етик.* Вибачте. Дракула: *Ти підтягни ніжки і відштовхуйся. Давай, моя мишко.* Мейвіс: *Я лечу! Я лечу!* Дракула: *Ух ти. Давай, моя мишко. Ух ти! У тебе все вийшло. Ти літаєш, моя вурдулялечко.* Слуга: **Excuse me**, *сер.* Дракула: *Що?! Що?! Слуга: Все готово* (МНК).

Gutenacht (з нім. – ‘Добраніч’), *етик.* На добраніч. Бабуся: *Агов. Пане Тонні Томпсон. Ви спите?* Тонні: *Авжеж, я сплю.* Бабуся: *Ми піклуємося про гостей. Впевняємося, що вони сплять. Дідусь: Вночі. Це значно краще, ніж спати...* Бабуся: *Протягом дня.* Тонні: *Так, я спав, доки ви не прийшли, то, може ви підете далі, а я знову ляжу спати. Га?* Бабуся: *Добре.* **Гутен нахт.** Тонні: *І вам також* (МВ).

Hello (з англ. – ‘Привіт’), *етик.* Привіт. Дівчина-робот: **Hello**, *коханий. Я чекаю тебе у барі* (Ф).

Hi (з англ. – ‘Привіт’), *етик.* Привіт. Блу: **Hi** [читати «хай»]. Мері: *Доброго ранку, Блу* (Р).

Ja (з нім. – ‘Так’). Уживається для вираження ствердження. Вальмонт: *Ключі в тебе?* Німець: **Ja** (ПДЧ).

Jawohl (з нім. – ‘Так’). Уживається для вираження ствердження. Голуб 1: *Гер генерал.* Голуб 2: *Із поверненням, генерале фон Пазур. Вітаємо сер.* **Jawohl** (з нім. – ‘так’), *майн генерал* (Х).

Nein (з нім. – ‘Ні’). Дідусь: *У чистому дзеркалі краще видно відображення. Краще видно.* Тонні: *І часто у вас гості без відображення?* Дідусь і бабуся (разом): **Nein** (МВ).

No (з англ. – ‘Ні’) Блискавка: *Прикольно. У тебе для всіх такі наліпки є?* Франческо: **No** (Т).

Oh my God (з англ. – ‘Боже мій’). Уживається для вираження захоплення, здивування. Морті: **Oh my God.** *Я зробив це* (РтМ).

Oui (з фр. – ‘Так’). Уживається для вираження ствердження. Сквідвард: *Один крабсбургер на другий столик.* Губка Боб: **Oui** (ГБ).

Sayonara さよなら (з яп. – ‘До побачення’). **Сайонара**, у знач. виг. етик. Данателло: *Може, ми б поговорили як люди?* Шредер: **Сайонара**, черепахи (ЧН).

Sehr gut (з нім. – ‘Це добре’). Вантажник: *Дивіться, професоре. Ви ж хотіли все перевірити.* Професор: *О я-я. Обережно.* **Sehr gut!**

Shut up (з англ. – ‘Замовкни’), згруб. Уживається як побажання замовчати. Кріс: (дивиться матч по телевізору і голосно кричить). Лоїс: **Shut up!** (груб. Замовкни) (Г).

SOS (міжнародний сигнал біди). Солдат: **SOS! SOS!** *Боже! Невже це кращий наш план? Невже кращого не було?* (Ф).

Wundebär (з нім. – ‘Чудово’). Уживається для вираження захоплення, схвалення. Машина: *Йому кранти, професоре.* Професор: **Wunderbar!** *Якщо Торпеда загинув, мене вже ніхто не зупинить* (Т).

Yes (з англ. – ‘Так’). Уживається для вираження ствердження. Бендер: (стукає у двері). Фані: **Yes.** Бендер: *Давай це зробимо* (Ф).

ЛФК відкритої структури

А ще + N

Уживається лише для вираження негативної оцінки. Бендер: *Знову не залишив мені пива.* **А ще** друг (Ф).

Ах ти + N

Виражає обурення, докір, іноді в поєднанні з погрозою, наприклад: Губка Боб: **Ах ти** слимак. *Віддай мій рецепт* (ГБ).

Де вже + Pron (ім, нам..) + VInf

Уживається для заперечення можливості сумніву. Іззі: *Він у вас давно?* Лоренс: *Прибився до мого дому кілька днів тому. Він не безхатько. Чистенький, все вміє. Тільки без ошийника. Та, мабуть, покинули.* Іззі: *Так шкода, такий милий котик.* Лоренс: *Тепер важкі часи, люди залишаються без даху.* **Де вже ім** дбати про тварин (КГіЗД).

Де ж + Pron (мені, йому..) + VInf

Виражає незгоду, впевнене заперечення у поєднанні з обуренням, наприклад: Маша: *Ого! Стільки книжок! Де ж мені все це прочитати?! (MIB).*

Де там + Adv (VInf)

КВС заперечує вчинити яку-небудь дію, виражає сумнів у тому, що дію можливо виконати. Януз: *Річка занадто глибока і стрімка.* Камамурі: *Де там перепливати через неї (С).*

Звідки + [ж] + Pron (мені, йому..) + VInf

Виражає категоричне заперечення у поєднанні з обуренням, наприклад: Ейпріл: *Де моя кішка?* Емма: *Звідки ж мені знати? (ЧН);* Грімм: *Через мене він розбився.* Пес: *А може й ні. Годі, годі. Звідки ж мені знати? Я пес, а не лікар (КГіЗД).*

Куди + Pron (їм, мені, йому..) + VInf

Виражає заперечення мовцем можливості персонажа виконати дію. *Куди їм змагатися зі Шредером (ЧН).*

На те і + N

Виражає впевнене ствердження, дає оцінку предмета як такого, що повністю відповідає своєму призначенню, вказує на причину дії, підставу для неї. Пітер: *На те і бар, щоб напиться (Г).*

Ні, щоб + VInf

Уживається для наголошення дії, ознаки протилежної до бажаної. Роджер: *Ні, щоб допомогти мені, так вона ще знущається з мене (АТ).*

Ну і + N

а) виражає здивування, позитивну оцінку, наприклад: Фрай: *Ну і корабель (Ф);* Маріанна: *Ну і краса (С).* Комунікема виражає схвалення, захоплення;

б) виражає негативну оцінку: Емма: *Не хочеш купувати у мене льодяники? Ну і дурень (Г);* Пітер: *Тут найкращі хот-доги. Мені це підказали ті сосиски, що вміють розмовляти.* Лоїс: *Ну і йолоп же ж ти, Пітере (Г);*

Клон 1: *Що воно таке?* Клон 2: *Не знаю.* **Ну і** сила ж у нього. Клон: *Він усе тут знищить* (ЗВ); Тато: **Ну і** дощ. *Ноги повністю промокли* (Фік.); Януз: **Ну і** жара сьогодні, братику (С); Дракон: *І чому ніхто не зачинить як слід це вікно?* Служниця: *Уже зачинила. Собачий холод.* **Ну і** погода стоїть (СД); Шредер: *Чорт забирай! Черепахи нас вистежили. Забираємося мерщій.* Бібоп: **Ну і** вляпались (ЧН); Ніса: *Одісею, можна мені стати до штурвалу?* Детей: **Ну і** жарти в тебе. *Такій крихітці не до снаги велика відповідальність* (О);

в) виражає іронічну оцінку, наприклад: Енекін: **Ну і** побачення в нас. Падме: *Не розмовляй* (ЗВ); Нолик: *Рекордна вага взята.* Дмитрик: **Ну і** рекорд. *Я таку штангу одним мізинцем підійму* (Ф); Боцман: **Ну і** тихе ж місце ви знайшли. Чорний Пірат: *Після того, як ви врятувалися від шибениці, сумно, мабуть, буде скінчити життя у якості сніданку для крокодилів* (ЧК); Телемах: **Ну і** постріл. *Навіть у тебе не вийшло б краще* (О).

Ось + [Pron] + і + V:

1) виражає здивування, негативну оцінку у поєднанні з обуренням, наприклад: Рафаель: *Обережніше!* Леонардо: **Ось і** вляпались! (ЧН). Хлопець: *Кинули одного на безлюдному острові.* **Ось і** допомагай після цього піратам (ЧК);

2) виражає позитивну оцінку, радість, наприклад: Гаргамель: **Ось і** попались, Смурфи (См.).

Ось + [Pron] + і + N

Татос: *Хм-м. У чому ж причина?* Мати: *Здається, що щось тут застрягло.* Сімка: **Ось і** причина! (Фік.).

От + N

Виражає негативну реакцію у поєднанні з обуренням, наприклад: Рольф: **От** негідник! Мати: *Що сталося?* Рольф: *Це катастрофа. Її запрошено на бал!* (П).

От і + N (V, Adv):

1) виражає впевнене ствердження і негативну оцінку ситуації, процесу, несподіваного, небажаного настання чого-небудь, наприклад: Грігус: **Ом і** кінець джедайському ескорту. Ха-ха (ЗВ); Трипіо: *О ні! Ом і* кінець нашому кораблю. Звичайна річ (ЗВ); Губка Боб: **Ом і** кінець. Я офіційно безробітний (ГБ);

2) виражає впевнене ствердження та позитивну оцінку ситуації, дії, процесу: Кріс: *Я чую в голові крики. Ом і* добре. *Я побіг* (Г); Нолик: *Я вже все полагодив. Татос: Ом і* чудово (Ф); Сімка: *Татусе, ти ж сам розповідав, як тебе готували до польоту на космічному кораблі. Татос: Так. Два роки я був дублером, але в космос так і не полетів. Мати: І на повітряній кулі ти теж ніколи не літав. Сімка: Ом і* домовилися (СМ).

Оце так + N₁ (Adj, V):

1) виражає позитивну оцінку, схвалення, здивування, наприклад: Браєн: *Ого! Оце так* день. Стьюї: *Ти так не реагуй* (Г); Гондо: *Глянь, хто тут у нас. Оце так* зустріч (ЗВ); Дмитрик: *Тепер у тебе буде своя гірка. Нолик: Оце так-так. Оце так* сюрприз (Ф); Маша: **Оце так** чудо (МіВ); Сімка: *Мені потрібен твій помагатор. Татос: Оце так* збіг. *Мені він теж потрібен* (Фік.); Рейган: *А от про що більшість людей не знає, то це те, що я був першим хлопцем Джей Вейбан. Квагмаєр: Оце так* веселун (Г). Іноді варіативним компонентом може виступати ім'я персонажа, наприклад: Татос: *Оце так* Кусачка! *Справжній службовий пес* (Фік.);

2) виражає негативну оцінку, здивування, страх, обурення, наприклад: Ліла: *Нам кранти! Фрай: Оце так* вляпались! (Ф);

3) може вказувати на високий вияв ознаки, наприклад: Барт: *Глянь! Він величезний. Стьюї: Оце так* торт! (Сім.); Пітер: *Нічого собі. Оце так* здоровань! *Чим його годують?* (Г). У наведеному контексті КВС вказує на високій ступінь вияву ознаки предмета чи ситуації.

Та ладно + Pron

Використовується для примирення з дійсністю, а також для того, щоб втішити персонажа, наприклад: Губка Боб: *Я нікому не потрібний. У мене немає друзів. Патрик: **Та ладно тобі, Бобе. Я ж твій друг*** (ГБ).

Так ти + N

Виражає впевнене ствердження у поєднанні зі здивуванням, обуренням, наприклад: Джаба: ***Так ти** джедай?* (ЗВ); Бак: ***Так ти** дівчина?* Джей: *Авжеж* (ПДЧ); Дідусь: *Грім, це твоя нова родина.* Миша: *Родина? Ущипніть мене.* Джек: ***Та він** бандит. Ось хто* (КГІЗД).

Так я і + V (знати, думати, сподіватися і под.)

Виражає впевнене ствердження. Назіма: ***Так я і** знала, що вони прийдуть сюди* (С).

Теж мені + N

Виражає заперечення факту, вказує на оцінку в поєднанні з обуренням, несхваленням. Джей: ***Теж мені** маг. Навіть крила начаклувати не може* (ПДЧ); Браєн: *Які м'язи.* Стьюї: ***Теж мені** качок* (Г); Браєн: *Тобі подобається цей красунчик.* Ліла: ***Теж мені** красунчик* (Ф).

Той ще + N

Уживається для вираження впевненого ствердження. Кенон: *Не особливо довіряй йому. Гондо **той ще** шахрай* (ЗВ).

Хто, як не + N (Pron)

Вказує на конкретну особу, а також стверджує доцільність дії, яку має виконати конкретна особа, наприклад: Квагмаєр: ***Хто, як не** Квагмаєр знає, як задовольнити смаки дівчат* (Г).

Чим не + N

Виражає ствердження щодо предмета /особи, які можуть відповідати певним вимогам, відповідності предмета (явища, події, особи) уявленню мовця про нього (неї).

Чого б не + VInf

Уживається для вираження впевненого ствердження, згоди зі співрозмовником, підтвердження його думки. Браєн: *Стьюї, цей клон дуже*

корисний. *Ти не міг би створити такого для мене.* Стьюї: *Можливо. Чого б не створити?* (Г).

Ще б (не) + VInf

Виражає впевнене ствердження, згоду зі співрозмовником, підтвердження його думки: *‘інакше й бути не може, само собою зрозуміло’*. Данателло: *То ти згоден?* Мікеланджело: **Ще б не погодитись** (ЧН).

Я + Pron (тобі, йому) + дам (покажу)

Відьма: **Я тобі покажу**, як моє яйце красти (Б); Племінник: *Очам не вірю. Я тобі покажу, хто тут головний* (КГіЗД); Сквідвард: *Досить. Набрид зі своїми жартами. Я йому покажу, що таке справжній розіграш.* Сквідвард: *Губко Боб, я лише хочу сказати, що мені дуже шкода. От і все* (ГБ); Миша: *Джек, він повернувся.* Джек: *От нарвана пико. Нахаба. Я тобі покажу, кицюню* (КГіЗД).

Яке тобі (їм) діло + до + Pron + N

Леонардо: *Їм потрібна ця іграшка. Вони хочуть забрати його.* Ейпріл: *Мого хом'ячка? Яке їм діло до мого хом'ячка?* (ЧН). Монстри: *Ти маєш допомогти нам.* Стів: *Я ще вчора вас не знав. Яке мені діло до ваших проблем?* (АТ).

Як не + VInf

Уживається для заперечення можливості сумніву. Нолик: *Теж мені екскурсовод. Сам нічого не знає.* Дмитрик: **Як не знаю?** *Знаю* (Фік.).

Який (яка, яке) + Pron (вона, воно) + в біса (чорта) + N

Уживається для вираження заперечення, незгоди зі співрозмовником у поєднанні з іронією. Гера: *Цей малий справжній пілот.* Кенон: **Який він в біса пілот?** (ЗВ).

Який (яка, які) ж + Pron (ти ви, він, вона, воно, ми) + N

Виражає негативну оцінку, уживаються для вираження обурення, докору. Роджер: *Вони для тебе завеликі?* **Який же ти зануда** (АТ).